T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

XVIII. YY. ŞAİRLERİNDEN MÜSELLEM (ŞEYH EBU'L-VEFÂ EDİRNEVÎ) HAYATI, SANATI, DÎVÂNI'NIN TENKİTLİ METNİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Meryem KURUMEHMET

İstanbul - 2006

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

XVIII. YY. ŞAİRLERİNDEN MÜSELLEM (ŞEYH EBU'L-VEFÂ EDİRNEVÎ) HAYATI, SANATI, DÎVÂNI'NIN TENKİTLİ METNİ)

(Yüksek Lisans Tezi)

Meryem KURUMEHMET

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sebahat DENİZ

İstanbul – 2006

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Meryem Kurumehmet'in "18.yy Şairlerinden Müsellem Şeyh Ebu'l Vefa Edirnevi (Hayatı, Sanat-ı Divanı'nın Tenkitli Metni)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Doç.Dr. Sebahat Deniz	....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Prof.Dr. Orhan Bilgin	....
Üniversitesi	Marmara	
Üye	: Doç.Dr. Nihat Öztoprak	....
Üniversitesi	Marmara	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..22../..06../ 2006 tarih ve ....7......... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Mücteba İLGÜREL
Müdür

İÇİNDEKİLER

II. BÖLÜM
NÜSHALARIN TANITIMI
VE METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR

III. BÖLÜM
MÜSELLEM DÎVÂNI'NIN
TENKİTLİ METNİ

ÖNSÖZ

Eski Türk edebiyatı sahası içinde ismi tezkirelerde veya diğer kaynaklarda geçen, henüz hakkında herhangi bir inceleme yapılmamış pek çok şair vardır. Bu şairlerin hayatları ve eserlerinin incelenip değerlendirilerek ilim âlemine kazandırılması, edebiyat tarihimizdeki yerleri ve önemlerinin tespit edilmesi, Klasik edebiyatımızın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Müsellem'in hayatı ve Dîvân'ı üzerine yapılan bu çalışmanın amacı da budur.

Müsellem, XVIII. yüzyılda yaşamış, Gülşenî tarikatına mensup mutasavvıf bir şairdir. Gayet başarılı şiirler yazmış olmasına rağmen devrinin ileri gelen şairleri arasında gösterilmemiştir. Şiirlerini Sebk-i Hindî, mahallileşme ve hikemî tarzın etkisinde kaleme almıştır.

Takdim edilen bu çalışmanın giriş kısmında şairin yaşadığı dönemin siyasi ve edebî özellikleri anlatılmış bundan sonra da üç bölüm halinde; hayatı, eserleri ile edebî şahsiyeti, nüsha tanıtımı ve metin tespitiyle ilgili hususlar ve Dîvân'ın, ele geçen üç nüshasından hareketle tenkitli metni, verilmeye çalışılmıştır.

Eserin transkripsiyonlu metin haricindeki imlasında Türk Dil Kurumu tarafından 2005'te yayımlanan İmla Kılavuzu'na uyulmuştur. Ancak inceleme kısmındaki beyitlerde kelimenin bünyesinde bulunan uzun ünlüler gösterilmiş, özel isimlerdeki uzun ünlüler de muhafaza edilmiştir.

Çalışmalarım boyunca üzerimden himmetini eksik etmeyen, tezimi sabır ve titizlikle yöneten danışman hocam Doç. Dr. Sebahat Deniz'e, müşküllerimin hallinde değerli vakitlerini esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Orhan Bilgin, Doç. Dr. Nihat Öztoprak'a teşekkürlerimi arz eder, sevgili arkadaşlarım Nursel Yıldız ve Bihter Gürışık'a teşekkür ederim. Ayrıca hem maddî hem de manevî olarak beni yalnız bırakmayan aileme ve güzel kardeşim Mesut Kurt'a da teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Bu çalışmada eldeki üç nüshadan hareketle Müsellem'in Dîvânı'nın tenkitli metni transkripsiyonlu olarak tespit edilmiştir. Giriş bölümünde Müsellem'in yaşadığı dönem olan XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasî durumundan ve Dîvân edebiyatının önde gelen şairlerinden kısaca bahsedilmiştir. Dîvân'ın incelenmesiyle şair hakkındaki mevcut bilgiler artırılmaya çalışılmış, hayatı değişik yönleriyle incelenmiştir.

Müsellem, Belgrat'ta doğmuş, buradan Edirne'ye gelmiştir. Gülşenî tarikatı şeyhi Hasan Sezâî'ye intisap etmiş ve daha sonra da onun damadı olmuştur. Hasan Sezâî'den hilafet alarak Edirne'de Velî Dede Tekkesi'nde şeyhlik yapmıştır. Arapçayı ve Farsçayı şiir yazacak derecede iyi bilmektedir. Şiirlerinde Sebk-i Hindî, mahallileşme ve hikemî tarzın etkileri görülmektedir. Mutasavvıf bir şairdir. Mürettep bir "Dîvân"ı ve kayınpederinin Etvâr-ı Seb'a adlı manzumesini şerh ettiği Şumuun Lâmiun fi Beyanı Etvâr-ın Sabi'in adlı eseri vardır.

Dîvân'ı şekil, muhteva, üslup ve şiirleri açısından dört bölümde incelenmiştir. Şekil kısmında Dîvân'da kullanılan nazım biçimleri, vezin, kafiye ve redif ele alınmıştır. Muhteva özellikleri bölümünde Müsellem'in şiirleri; Dinî Unsurlar, Tasavvufî Unsurlar ve Aşk başlıkları altında incelenmiştir. Dîvân'ın dil özellikleri, kullanılan atasözleri ve deyimler yanında belirgin olan özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Müsellem'in kendi şiiri hakkındaki düşünceleri, söz ve anlam sanatları ve Müsellem'in etkilendiği diğer şairler tespite çalışılarak şairliği değerlendirilmiştir. Nüsha tavsifi yapılmış ve metin tespitinde tutulan yol açıklanmıştır.

ABSTRACT

In this study, critical and transliteration edition of Müsellem's Divan is established from its three copies. In introductory chapter, the Ottoman Empire's political event in the period of Müsellem's lifetime in 18th century and the famous poets of Divan Literature were mentioned. With the search of Divan, more information about the poet had been tried to find out and his life including different sides had been searched.

Müsellem, born in Belgrade and then came to Edirne. He was connected to Hasan Sezai the sheikh of Gülşeni sect, and then he became his son-in-law. He became sheikh at Veli Dede Tekke in Edirne when he took reference and permission from Hasan Sezâî. He knew Arabic and Persian language well as much as he could write poets in these languages. In his poems the effects of Sebk-i Hindî, localization and ethic didactics kinds were seen. He is a Sufist poet. He has organized Divan and a work named Şumuun Lâmiun fi Beyanı Etvâr-ın Sabi'in that he clarified his father-in-law's work named "Etvâr-ı Seb'a".

Divan has studied in four parts: form, content, expression style and poets. In form section, verse shapes, measure, rhyme and redif were taken up. In content section, Müsellem's poems has been investigated in headlines Religious Elements, Sufi Elements and Love. Language properties of Divan, used adages and idioms, and the features used in common by him was tried to define. Müsellem's ideas about his poems, word and meaning arts, and the people who influenced Müsellem were tried to find out. His poet identity was evaluated with these works. The properties of copies had been determined and the way of searching of texts had been explained.

KISALTMALAR

AEKMK	: İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Kısmı Matbu Eser Katalogu
a.g.e.	: adı geçen eser
AKDTYK	: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yazma Katalogu
BDK	: Bayezid Devlet Kütüphanesi
b.	: basım
bkz.	: bakınız
Bl.	: bölümü
c.	: cilt
Ef.	: Efendi
G.	: gazel
HE	: Süleymaniye Kütüphanesi, Hafîd Efendi 361
Haz.	: hazırlayan
H.	: Hicrî
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Kt.	: kıt'a
Ktp.	: kütüphanesi
Mt.	: matla'
M.	: Miladî
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
mm.	: milimetre

M1	: Milli Kütüphane Yazma Arşivi 1894, Katalog nr: 644
M2	: Milli Kütüphane Yazma Arşivi 1916, Katalog nr: 645
Mf.	: müfred
N.	: nazm
nr.	: numara
öl.	: ölümü
s.	: sayfa
ÖZEGE	: M. Seyfettin Özege, Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu
R.	: Rubaiyyât
T.	: tarih
TBTK	: Türkiye Basmaları Toplu Katalogu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TKAE	:Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü
vb.	: ve benzeri
yk.	: yaprak
Yay.	: Yayınları
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

MÜSELLEM'İN YAŞADIĞI DÖNEM

Her dönemin siyasî ve sosyal durumu o döneme ait edebî ürünlerin meydana getirilmesinde etkili olmuştur. Nitekim şairler ve yazarlar toplumun bir ferdidir ve toplum içerisinde yaşanan hadiselerin onların eserlerine dolaylı da olsa yansıması kaçınılmazdır. Bu sebeple bir şairi ya da metni anlayabilmek için, ait olduğu dönemin özelliklerinin bilinmesi gerekir. Müsellem de asırlarca şaşalı günler yaşamış bir imparatorluğun gücünün azalmaya başladığı ve tüm haşmetini yitirdiği günlerde doğmuştur. Onun edebî kişiliğini anlayabilmek için önce yaşadığı dönemi gözden geçirmelidir.

1. Siyasî Durum:

XVIII. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nda içte isyanlar, karışıklıklar ve malî sıkıntılar; dışarıda ise yenilgiler ve toprak kayıplarıyla sonuçlanan savaşlar içinde geçmiştir. Artık XVI. yüzyılın büyüklüğü ve zenginliği kalmamıştır. Hatta XVII. yüzyılda her şeye rağmen koruduğu haşmetli görünüşü de kaybolmuştur. Bu yüzyıl, bütün kurumlarda bir gerileme devridir. 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşmasının ağır hükümleri ile Devlet'in Avrupa'daki egemenliği iyice sarsılmış ve Devlet gerilemeye başlamıştır.

XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu çoğu aydın düşünceli, sanattan anlayan, şair, musikişinas, sakin yaradılışlı; ama iradesi zayıf, savaştan kaçınan sultanlar tarafından yönetilmiştir. Bir ikisi dışında bu padişahlar Devlet'in eski gücünü yitirdiğini ve bir felakete sürüklendiğini, buna karşı Avrupa ülkelerinin bilim ve teknikte her geçen gün biraz daha ilerlediğini, savaş usullerinde üstünlük kazandığını görmekteydiler. Kurtuluşun, Avrupa'yı güçlendiren bazı kurumları ülkeye getirmekle mümkün olduğuna, bir zamanlar Osmanlı Devleti'ni yücelten; ama artık eskiyen ve yetersiz kalan kurumları ve usulleri değiştirmek gerektiğine inanmaktaydılar. Bunun için de önce ilerleyen ve gelişen ülkeleri tanımaya, bu gelişmenin sırlarını öğrenmeye çalıştılar.

Yüzyılın başında Osmanlı tahtında Sultan III. Ahmet (Saltanatı 1703–1730) bulunuyordu. Sultan Ahmet, yumuşak huylu, paraya, zevk ve eğlenceye düşkün, güzel sanatlardan anlayan bir padişahtır. Necîb mahlasıyla şiirler yazmış ve devrin tanınmış hat ustası Derviş Osman'dan hat dersleri almıştır. Lale Devri'nin eğlenceleri, imar faaliyetleri ve kültür hareketleri onun devrinde yaşanmıştır. Yirmisekiz Mehmed Çelebi'yi Avrupa ülkelerinin gelişme sebeplerini inceleyip, sonuçlarını bir "takrir" halinde sunmakla görevlendirerek Fransa'ya göndermiştir. İlk basımevi İbrahim Müteferrika tarafından onun devrinde kurulmuştur. Sultan Ahmed döneminin bu olumlu havasını, kaybedilen savaşlar gölgelemiştir.

Daha önce de ifade edildiği üzere 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki egemenliğinin sarsılmasına sebep olmuştur. Bu antlaşma her ne kadar on altı yıl süren savaşları bitirse de, Osmanlı Devleti, başta Azak Kalesi olmak üzere Macaristan'ın büyük bir kısmını, Mora Yarımadası'nı ve Dalmaçya'yı elden çıkarmak zorunda kalmıştır. Yıllar boyu süregelen seferler sebebiyle ekonomik durumu iyice bozulan halk, bu durumu hoş karşılamamıştır. Osmanlı Devleti, Karlofça'nın etkilerinden henüz kurtulmadan İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın topraklarına sığınması ve Rus Çarı Büyük Petro'nun Osmanlı tebaası olan Ortodoksların koruyuculuğunu üstlendiğini bildirmesi üzerine Rusya Seferini başlatmıştır ve savaşın sonunda 1711 yılında Rus ordusu Purut bataklığına sıkıştırılarak bozguna uğratılmıştır. Fakat zaferden gereğince yararlanılamamıştır. Şehit Ali Paşa'nın gayreti sonucu 1712'de imzalanan İstanbul Antlaşması'yla Mora ve kaybedilen bazı topraklar geri alınmışsa da devlet yine rahatlayamamıştır.

1716'da Petervaradin yenilgisi yaşanmıştır. 1718 yılında Pasarofça Antlaşması, Osmanlı Devleti için çok ağır koşulların kabulü ve bir paylaşma antlaşması olduğu halde, yıllarca süren uzun savaşlar, Anadolu'daki karışıklıklar, sık sık baş gösteren ayaklanmalar ve geçim sıkıntısından bunalan Osmanlı halkınca sevinçle karşılanmıştır. Bu anlaşma ile ülke – İran'da Eşref Şah'la yapılan çarpışmalar dışında – bir barış ve sükûnet devresine girmiş bulunur. Lale Devri diye anılan ve Patrona İsyanı ile son bulan bu on üç yıl, imar çalışmaları içinde bir kalkınma, edebiyat ve kültür gelişmesi ve aynı zamanda bir zevk ve eğlence devri olmuştur. Ama bunların gerçekleşmesi için konulan ağır vergiler altında ezilen halk, hayat pahalılığından bunalmış, toplanan vergilerin yeni binalar, sürekli eğlenceler için sarf edildiğini gördükçe kıpırdanmağa, huzursuzluk duymaya başlamıştır. Bunun yanında İran'da Nâdir Şah'ın 1729'da Osmanlı ordusunu yenmesi ve padişahın buna ilgisiz kalması hoşnutsuzluğu daha da artırmıştır. Patrona Halil'in önderlik ettiği ve mutaassıp bir çevrenin desteklediği ayaklanma sonucu Sadrazam İbrahim Paşa sadaretten uzaklaştırılıp öldürülmüş, Sultan III. Ahmed de tahttan indirilmiştir.

Sultan III. Ahmed'den sonra tahta I. Mahmud (Saltanatı 1730–1754) geçmiştir. Sultan I. Mahmud da sakin yaradılışlı şiir ve musikiyle uğraşan bir padişahtır. Sebkatî mahlasıyla şiirleri ve bazı besteleri vardır.

Sultan I. Mahmud'un ilk günlerinde devletin idaresi Patrona Halil ve isyancı arkadaşlarının eline geçmiştir. İstemedikleri devlet büyüklerini görevden attırmakta, devlet idaresinin kilit noktalarına kendi güvendikleri kimseleri getirmekteydiler. Bu durumun böyle sürüp gidemeyeceğini anlayan Sultan Mahmud, bir oyunla Patrona ve yandaşlarını saraya çağırtıp hepsini öldürtmüş, çıkan asker ayaklanmalarını da bastırarak devlet idaresini eline almıştır. Önce ordunun düzeltilmesi gerektiğine inanarak, bunu gerçekleştirme işini Humbaracı Ahmed Paşa'ya vermiştir. Ahmet Paşa, artık disiplini bozulmuş başıbozuk bir alay haline gelmiş olan Yeniçeri ocağına dokunmadan, Avrupa ordularına benzer bir humbaracı ocağı kurup silahlandırmıştır.

1757–1774 yılları arasında Osmanlı saltanatının başına III. Mustafa geçmiştir. O, da Cihangir mahlasıyla şiirler söylemiş, bunun yanında tıp ve nücumla ilgilenmiştir. Onun sadrazamı Koca Râgıp Paşa'nın sadaretinde (1756–1763) ülke, oldukça rahata kavuşmuş; fakat Koca Râgıp Paşa'nın ölümünden sonra Ruslarla

yapılan savaşlar ve 1770'de başlayan Mora isyanıyla yeniden zor duruma düşmüştür. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca anlaşması ile Kırım'a bağımsızlık tanındığı gibi Rusya'ya Osmanlı tebaası olan Ortodoksları koruma hakkı da verilmiştir. Ruslar bundan sonra sık sık Osmanlı'nın içişlerine karışmaya başlamıştır.

1774–1789 tarihleri arasında ise Osmanlı saltanatının başında I. Abdülhamid görülür. I. Adülhamid çok dindar, saf, merhametli, halkın kerametine inandığı bir padişahtır. Savaştan kaçındığı halde devri sürekli savaşlar içinde geçmiştir. Mühendishane-i Berrî Hümâyûn onun zamanında açılmış, çalışmaz durumda olan İbrahim Müterferrika'nın basımevi yeniden çalışır duruma getirilmiştir.

Sultan III. Selim (saltanatı 1789–1808) de devrin öteki sultanları gibi iyi niyetli, devletin kötüye gittiğini fark eden, sakin, duygulu, şiddetten kaçınan, güzel sanatlara düşkün, şiir ve musiki ile uğraşan, zevk ehli bir padişahtır. İlhâmî ve Selîm mahlaslarıyla şiirler söylemiştir. Musikide makam icat edecek kadar usta, devrin tanınmış bestecilerindendir. O, da Sultan Ahmed gibi bir isyanla, Kabakçı Mustafa'nın ayaklanmasıyla tahtan indirilmiş ve öldürülmüştür.

Bütün yüzyıl boyunca sürdürülmek istenen iyileştirme çabaları değişik çevrelerce kuşkuyla ve direnişle karşılanmış, bundan ötürü de bütün bu çalışmalardan verimli sonuçlar alınamamıştır. Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılı başlandığından daha güçsüz ve perişan bir durumda bitirmiştir.

2. Edebî Durum:

a. XVIII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Özellikleri

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasi gücünü iyiden iyiye kaybetmesine, malî, iktisadî türlü sıkıntılar içinde zor bir devir geçirmesine rağmen, bilim ve kültür hayatıyla edebiyat, siyasi çöküntüden fazla etkilenmemiştir. XVIII. yüzyıl edebiyatı genel olarak XVII. yüzyılın devamı şeklinde gelişmesini sürdürmüştür. Özellikle şair iki padişah, yüzyılın başında Sultan III. Ahmed ve sonunda Sultan III. Selim devirlerinde sanatçı ve şairlerin korunmasıyla edebiyat ve kültür alanında büyük bir gelişme görülmüştür. Dîvân edebiyatının iki büyük şairi: Lale devrinde Nedim, yüzyıl sona ererken de Şeyh Galip yetişmiştir.

XVIII. yüzyıl başlarken Türk edebiyatında Nâbî'nin şiirdeki egemenliği sürmektedir. Hikmet tarzını benimseyen pek çok şair, onun şiir anlayışında birleşmişlerdir. Sâbit, Dürrî, Kâmî, Selim, Sâmî, Râşid, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbî Nâbî etkisinde şiir söylemişlerdir. Bu etki sonradan Çelebi-zâde Âsım, Koca Râgıb Paşa, Fitnat Hanım ve Haşmet'te de kendini göstermiştir. Nedîm, üzüntüden ve düşünceden uzak, neşeli ve coşkun bir söyleyişle yazdığı şiirlerini kabul ettirince bu şairlerden birçoğu Nedîm'in yolunu benimsemişlerdir. Bu arada Osman-zâde Tâib, Nazîm, Nahîfî, Hâtem, Esrâr Dede gibi şairler bu iki şairin etkisinin oldukça uzağında kalmışlardır. Yüzyılın sonunda Şeyh Gâlip apayrı etkilerden uzak, bir şiir

yeteneğiyle ortaya çıkmıştır. Bu sırada devrin saygı duyulan üstadı Hoca Neşet (öl. 1807–1808)'tir. Büyük şair olmamakla birlikte çok iyi Farsça bilen ve İran edebiyatını çok iyi tanıyan Neşet, yetenekli gençlere Farsça ve Fars edebiyatı dersleri vermiş, genç şairlere mahlasnâmeler yazmıştır. Hanif, Vakanüvis Pertev, Beylikçi İzzet, Vakanüvis Âmir, Nâyâb ve Gâlib ondan çok yararlanmıştır. Hoca Neş'et bir bakıma, bu yüzyılda çok azalan İran şiirinin etkisinin yeniden artmasına sebep olmuştur.

XVIII. yüzyıl Klasik Türk edebiyatının belli başlı özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Bu döneme damgasını vuran mahallileşme akımı, etkili bir şekilde kendisini hissettirerek klasik şiirimize yerli bir karakter kazandırmıştır. XVII. yüzyıl sonunda Nâbî ve Sâbit'le başlayan edebiyata yerli unsurların âdet ve ananelerin girmeye başlaması, XVIII. yüzyılda daha da hızlanmış, özellikle Lale devri şairlerinin Boğaz'ı, yeni yapılan binaları buradaki eğlenceleri anlatmaları mahallileşme çabasının başlangıcı olmuştur. Devrin bütün olayları başta Nedîm olmak üzere şairlerin Dîvânlarına girmiştir. Dîvân edebiyatında şairler ilk kez çevrelerini görmeye başlamışlar, artık Şiraz'ı, Bağdad'ı ya da hayali bir yeri değil, yaşadıkları şehir olan İstanbul'u anlatmışlardır. Nedîm ve Gâlib'in hece vezninde birer türkü söylemeleri de Dîvân edebiyatında ilk kez görülen çok önemli bir harekettir.

2. XVIII. yüzyıl edebiyatının dikkat çeken bir özelliği de Dîvân şiirinin katı kaidelerinden kurtulmaya başlamasıdır. Tekrar edile edile usanılmış, belli benzetmelerin dışına çıkılmış güzelin saçının, gözünün rengi değişmiş, âşığın niyâzı azalmış, sevgilinin nazı hafiflemiştir. Bazen hiç mazmun kullanmadan güzelliklerin anlatılabileceği, ustaca beyitlerin söylenebileceği de ispatlanmıştır. Bu yüzyılda birkaç şeyh şair dışında tasavvufi şiir kaleme alınmamıştır.

3. XVII. yüzyılı etkisi altına alan Sebk-i Hindî Nâilî, Fehim, İsmetî gibi Türk şairlerinin etkisiyle bu yüzyılda da devam etmiş; anlamda derinlik, hayallerde genişlik, dilde incelik başta Nedîm olmak üzere bütün şairlerde görülmüştür. Şeyh Gâlip'in şiirlerinde bu üslubun özellikleri; özellikle anlamda giriftlik, ıztırap ve tasavvuf açıkça kendini ortaya koymuştur.

4. Bu yüzyıl şiirinde görülen başlıca özelliklerden biri de; şarkı, manzum tarih ve nazirenin belirgin bir biçimde artmasıdır. Eskiden beri murabba adıyla anılan ve bestelenen nazım şekli, kafiye düzeninin değişmesiyle XVII. yüzyıl ortalarında şarkı adını almış ve özellikle Lale devrinden sonra büyük bir gelişme göstermiştir. Geniş halk kitlelerine seslendiği için daha sade bir dille söylenen şarkının gerçek ustası olarak kabul edilen Nedîm'in yirmi sekiz şarkısı vardır. Şarkı bu yüzyılın bütün şairlerince benimsenmiş, murabba, muhammes, müseddes olarak pek çok şarkı söylenmiştir.

5. XVIII. yüzyılda manzum tarihte de büyük bir gelişme görülmüştür. Özellikle Lale Devri'nde yeni binaların yapımı ve eskilerin onarılmasında, Ramazan, bayram, nevruz, sadaret ve vezaret kutlamaları, şehzâdelerin doğumları ve sünnetleri

ve bunun gibi büyük, küçük her olaya bütün şairlerce manzum tarihler düşürülmüş, kaside ya da kısa ve uzun kıt'alardan oluşan tarihler dîvânları doldurmuştur.

6. Bu yüzyılda nazirecilik de bir hayli gelişmiştir. Yüzyılın başında kasidede Nef'î ve gazelde Nâbî en çok tanzir edilen şairlerdir. Daha sonra Nedîm yeni bir sesle ortaya çıkınca en çok tanzir edilen şair olmuştur. Nazireciliğin gelişmesinde, şairleri birbirine kaynaştırmada, onları sık sık şiir ve edebiyat toplantılarında bir araya getiren Sadrazam İbrahim Paşa'nın katkısı büyüktür. Yüzyılın sonunda İran şairleri yeniden taklit edilmeye başlanmış, Sâib ve Şevket'e nazireler söylenmiştir.

7. XVIII. yüzyıl edebiyatının dili, genelde bir önceki yüzyılın, özellikle Sebk-i Hindî şairlerinin ağır ve süslü diline göre daha sadedir. Şiirde kullanılan dil ince, nazik ve pürüzsüzdür. XVII. yüzyılda olduğu gibi yine soyut ve somut kavramların birleştirildiği uzun tamlamalar vardır. Yabancı kelimeler de yine çok kullanılmaktadır; ama bunun yanında daha önceki yüzyıllarda Necâtî Bey gibi bazı şairlerin şiirlerinde görülen sade bir dilin kullanılması da bu yüzyılın önemli özelliklerindendir. Lale Devri şairlerinin başta Nedîm olmak üzere deyimleri ve atasözleri ile halkın kullandığı mahallî dili, şiire sokma ve halkın diline yaklaşma çabalarıyla şiir dili oldukça sadeleşmiştir. Yabancı sözler bir derece azalmış, hatta Arapça ve Farsça kelimeler de halkın söylediği biçimde, bozuk şekilleriyle kullanılmağa başlanmıştır.

8. Şiirde oldukça sade bir dilin kullanılması çabası, mensur eserlerde de daha kolay anlaşılır bir dili kullanılmasına yol açmıştır. Mensur eserlerin birçoğunda, hatta inşa sanatında ustalık göstermek amacıyla yazılan münşeatlarda bile daha sade bir dil görülmeye başlanmıştır. Osman-zâde Tâib ve Sâdî Çelebi'nin münşeatları bu sadeleştirme çabasının belirgin örnekleridir.

a.a. XVIII. Yüzyılda Yetişen Dîvân Şairleri

XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin siyasi durumu bakımından çok iyi geçmemekle beraber Türk edebiyatı için başarının devam ettiği bir asırdır. Bu dönemde yetişen pek çok şair vardır.

Bu yüzyılda kaside ve gazelde son derece başarılı şiirler kaleme alınmıştır. Bu şairleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Osmanzâde Tâ'ib (öl.1724), Yahya Nazîm (öl.1724), Kâmî (öl.1724), Nedim (öl.1730), Mehmed Nesib Dede (öl.1714), Dürrî-i Yekçeşm (öl.1724), Selîm (öl.1725), Râsih Bey (öl.1731), Vahîd Mahdûmî (öl.1732), Arpaeminizâde Sâmi (öl.1733), Şeyhülislam İshak Efendi (öl.1734), Enis Recep Dede (öl.1734), Mustafa Sâkıb Dede (öl.1735), İzzet Ali Paşa (öl.1735), Râşid (öl.1735), Seyyid Vehbî (öl.1735), Nahîfî Süleyman Dede (öl.1738), Zâtî Süleyman Efendi (öl.1738), Âtıf Efendi (öl.1742), Mirzâzâde Sâlim (öl.1743), Neccârzâde Şeyh Rıza (öl.1746), Hâmî (öl.1747), Neylî Ahmed (öl.1748), Şeyhülislam Mehmed Es'ad (öl.1753), Akovalızâde Hâtem (öl.1754), Mehmed Emin Beliğ (öl.1758), Küçükçelebizâde

Âsım (öl.1760), Nevres-i Kadîm (öl.1761–62), Koca Râgıb Paşa (öl.1763), Haşmet (öl.1768), Fıtnat Hanım (öl.1780), Erzurumlu İbrahim Hakkı (öl.1772), Sermed Seyfullah (öl.1788), İbrahim Nâşid (öl.1791–92), Ebubekir Kânî (öl.1792), Esrar Dede (öl.1797), şeyhülislam Mehmed Mekkî (1797–98), Şeyh Galib (öl.1799), Hoca Neş'et (öl.1807), Sultan III. Selim (öl.1808), Sünbülzâde Vehbî (öl.1809), Fâzıl Bey (öl.1810).[1]

[1] Müsellem'in yaşadığı dönem olan XVIII. yüzyılın siyasî tarihi ve edebî özellikleri verilirken şu eserlerden istifade edilmiştir: "XVIII. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Toplu Bakış", Haz. Halûk İpekten, Mustafa İsen, Turgut Karabey, Metin Akkuş, *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1987, c.6, s.193–204; Faruk Kadri Timurtaş, "XVIII. Asır Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, TKAE Yay., Ankara 1976, s.453–464; Hasibe Mazıoğlu, "Eski Türk Edebiyatı", *Türk Ansiklopedisi*, MEB yay., Ankara 1983, c.32, s.130–132

I. BÖLÜM

MÜSELLEM

(HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ)

I. HAYATI

1-Doğum Yeri ve Tarihi:

Müsellem'in hayatı hakkında kaynaklarda[2] geniş bilgi yoktur. Asıl adının Ahmed olduğu bildirilmektedir. Kendisi gibi âlim ve şair olan Muhammed Vefâ'nın, babası olmasından dolayı Ebu'l-Vefâ künyesini almıştır.

Kaynaklarda doğum yeri tam olarak verilmemekle beraber Belgradlı olduğu kaydedilmiştir. Tuhfe-i Hattâtîn'de istilada [3] Belgrad'dan Edirne'ye geldiği zikredilmektedir.[4] Onun memleket hasretini dile getirdiği aşağıdaki beytinde de Belgrad ismi geçmektedir: [5]

Hasret-i hısn-ı Belgrad ile her şâm u seher
Tuna ve Sava gibi durma dü çeşmim ağla

Doğum tarihi sadece, kendisinin ve oğlunun bir kısım şiirlerinin beraberce tab edildiği Nüzheti'l- İhvân adlı eserin başına yerleştirilen Müsellem'in kısa hayat hikayesinde belirtilmektedir. Burada Müsellem'in H.1106/1694-95 senesinde doğduğu ve altmış sene sonra vefat ettiği ifade edilmektedir. Her ne kadar doğumundan altmış sene sonra öldüğü belirtilmişse de diğer kaynaklarda altmış iki sene sonra vefat ettiği kayd edilmiş ve kabul görmüştür.

---

[2] Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Yayına Haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, Meral Yay., İstanbul 1975, c.I, s.155–156; Müstakim-zâde Süleyman Sâdettin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn,* Türk Tarih Encümeni Külliyatı, İstanbul 1928, s.647; Müstakim-zâde Süleyman Sâdettin Efendi, *Mecelletü'n-nisâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Ef., Bl., nr: 628, s.395b; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, İÜ Ktp., nr: T2464, s.102–103; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî (Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri)*, Yayına Haz. Cemal Kurnaz – Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay., Ankara 2001, c.2, s.953–954

[3] "III. Ahmed zamanında Sadrazam Şehid Ali Paşa'nın Venedik Devletine harp ilan etmesi ve Venedik kuvvetlerini yenmesi üzerine Avusturya Devleti, bu hareketi Karlofça (Karlovci Sremski. Karlowitz) Antlaşması'na aykırı saymış ve bu yüzden Osmanlı-Avusturya harbi başlamıştır. Bu harbde Şehid Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Petervaradin'de yenilmiş ve sadrazam şehit olmuştur. Avusturya komutanı Prens Eugéne de Savoie (Eugéne von Savoyen) ordusu ile Belgrad üzerine yürümüş ve Edirne'den hareket eden Osmanlı ordusu yetişmeden Tuna'yı geçerek, Yemeklik Çeşmesi'nden Tuna ve Sava'ya doğru Belgrad'ı dışarıdan kuşatan ve kendi ordularını da içine alan bir hat vücuda getirmiştir. Prens Eugéne kuvvetleri Belgrad muhafızlarının kuvvetli müdafaları karşısında şehre yaklaşamamışlardır. Bu sırada 150 000 mevcutlu Osmanlı ordusunu komuta eden Halil Paşa yetişerek Avusturya ordusunun karşısında mevzi almıştır. Kırım Hanı Saadet Giray da Sava kıyılarına gelmiştir. Osmanlı komutanının Avusturya kuvvetlerine saldırmayarak on beş gün beklemesi üzerine önce Osmanlıların ricat ettiklerini zannedip bu ümidi boşa çıkınca taarruza uğramaktan korkan Prens Eugéne, 1717 yılı Ağustosu'nun 16. günü şafaktan iki saat önce Osmanlı ordusuna ansızın hücum etmiştir. Osmanlı ordusunun yenilerek Niş'e çekilmesi üzerine Avusturya kuvvetleri üç günde boşaltılıp teslim edilmek şartıyla Belgrad'a girmiş ve Belgrad halkı göç etmiştir." Geniş bilgi için bkz. "Belgrad", Haz. Kurul, *Türk Ansiklopedisi,* MEB Yay., İstanbul 1968, c.VI, s.68–74

[4] Müstakim-zâde Süleyman Sâdettin Efendi, *Tuhfe-i Hattatîn*, s.647

[5] Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e*, c.1, s.156; Müstakim-zâde Süleyman Sâdettin Efendi, *a.g.e*., s.647

2. Mahlası:

Müsellem[6] sözlükte: "Teslim edilmiş, verilmiş; su götürmez doğruluğu, gerçekliği herkesçe kabul edilmiş olan" manalarına gelmektedir. Ayrıca Osmanlı ordusunda atlı askerlere de müsellem denilmektedir. Bu mahlasın şaire kimin tarafından ve nasıl verildiği bilinmemektedir.

3. Tahsili:

Müsellem Edirne'ye geldikten sonra Gülşenî şeyhi olan Hasan Sezâî'ye (ö.1151/1738) intisap ederek uzun müddet onun yanında ilim tahsil etmiştir. Önce onun damadı olmuş daha sonra da ondan hilâfet alarak Edirne'de Veli Dede Tekkesi'nde şeyhlik yapmıştır.

Ayrıca Tuhfe-i Hattâtîn'de onun Canbaz-zâde'den hüsn-i hatt ve mûsikî dersleri aldığı, mürşitlerinin dîvânlarını, letaifini ve münşeatlarını cem eylediği dile getirilmiştir.

Dîvânı'ndaki şiirlerine bakıldığında da Müsellem'in iyi bir dinî ve tasavvufî eğitim aldığı görülmektedir. Buradaki Farsça şiirlerinden ve şiirlerindeki Arapça, Farsça kelimelerin yoğunluğundan hareketle onun bu iki dili de iyi derecede bildiğini söylemek mümkündür.

4. Ölümü:

Müsellem'in ölüm tarihi Osmanlı Müellifleri'nde[7] H. 1166/1752-53, Tuhfe-i Nâilî[8] ve Tuhfe-i Hattatîn'de[9] ise H. 1168/1754 olarak gösterilmiştir. Bu tarih her üç kaynakta da Müstakim-zâde'nin (öl. 1202/1788) düşürdüğü:

> Didüm tarih olunca ser-fürû-bürde bu mısra'da
> Bekânun gülşeni Ahmed efendiye Müsellemdür

tarih beytine dayandırılarak verilmiştir. Bu tarih hesaplandığında 1170/1756-57 tarihini vermektedir; fakat Müstakim-zâde beytin tarih mısraındaki "bekânun" ibaresinin başındaki "ب" harfinin çıkarılması gerektiğini Tuhfe-i Hattâtîn'de dipnot olarak vermiştir. "ب" harfinin çıkarılmasıyla 1168/1754 tarihi elde edilmektedir.

Ayrıca Müsellem'in oğlu olan Muhammed Vefâ Efendi de Nüzheti'l-İhvân'da babasının ölümü için yazdığı tarih manzumesinin son beyti olan şu beyitte:

---

[6] Osmanlı Müellifleri'nde şairin mahlası Müslim olarak zikredilmesine rağmen diğer kaynaklar ve Dîvânı'ndaki şiirlerinde mahlasın kullanımı gözönünde bulundurulduğunda bu kelimenin yanlış olduğu anlaşılmaktadır.
[7] Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *a.g.e.*, s.155
[8] Nâil Tuman*, a.g.e.*, s.952
[9] Müstakim-zâde Süleyman Sâdettin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*, s.647

Kalb-i pür nûrı anun ma'nāda beytullah idi
Ana dâhil olana dinildi kân-ı âmenâ[10]

H.1168/1754 tarihini kaydetmiştir. Bu sebeple Osmanlı Müellifleri'nde verilen 1166 tarihi doğru kabul edilemez. Müsellem'in ölüm tarihi H. 1168/M.1754'tür. Ayrıca Tuhfe-i Hattâtîn'de onun aşure gününde (yani Muharrem ayının 10'unda) vefat ettiği kaydı düşülmüştür. Müsellem Edirne'de Veli Dede Tekkesi'nin bir hücresinde medfundur.

Müsellem'in ölümüne Lafzî Efendi [11] de yine Nüzheti'l-İhvânda bir manzumeyle tarih düşürmüştür. Bu manzumenin tarih beyti aşağıda verilmiştir.

Lafziyâ nâse diyup menkût-ile târîhini
'Ayn-ı cennet meşhed-i pâk-i Müsellem Gülşenî[12]

II. ESERLERİ

Ebu'l-Vefâ Ahmed Müsellem Efendi'nin şiirlerinin toplandığı müretteb bir Dîvân'ı ve kayınpederi Hasan Sezâî'nin Etvâr-ı Seb'â adlı manzumesini şerh ettiği Şumuun Lâmiun fi Beyanı Etvâr-ın Sabi'in adlı mensur bir eseri vardır.

A. ŞUMUUN LÂMİUN Fİ BEYANI ETVÂR-IN SABİ'İN:

Bu eser Hasan Sezâî'nin Etvâr-ı Seb'a manzumesinin şerhidir. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 1481 numarada kayıtlıdır. Müstensihi bilinmemekle beraber H. 1200 – M.1785-86 tarihinde istinsah edilmiştir.

Eser, bordo renkli, miklepli (miklebi kopuk), şemseli deri cilt içinde; orta kalınlıkta, aharlı, krem rengi kâğıda nesih hatla yazılmıştır. 170 x 110, 123 x 68 mm. ebadında, 64 yapraktan müteşekkildir. Giriş kısmı tezhiplidir ve her sayfasına altın yaldızlı cetvel çekilmiştir. Hasan Sezâî'ye ait olan mısralar ve bazı önemli kelimeler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Eserde geçen Kur'ân ayetleri de yine kırmızı mürekkeple harekelenmiştir. Mensur bir eserdir.

---

[10] Bu tarih hesaplanırken "kalb-i pür nûrı" ifadesinin sayı değeriyle "beytullah" kelimesinin sayı değerleri toplanır buna, "dâhil olana denir kân-ı âmenâ" ifadesinden istifade ederek; "kân-ı âmenâ" terkibinin ifade ettiği âmenânın özü, yani ortasındaki "م" ve "ن" harflerinin sayı değeri ilave edilir. Hesaplanan bu tarih yukarıda da belirtildiği gibi 1168 tarihini vermektedir.

[11] Lafzî Ahmed Efendi: Kaynaklarda ölüm tarihi verilmemiştir. III. Mustafa zamanı şair tabiplerindendir. Edirne'de II. Bayezid Darü'ş-şifası'nda hekimlik yapmıştır. Daha geniş bilgi için bkz. Ahmed Bâdî, Riyâz-ı Belde-i Edirne, Bayezid Kütüphanesi nr: 10392

[12] Bu tarih beytinin ikinci mısraının noktalı harflerinin toplanmasıyla elde edilen tarih 1165'tir. Bu sebeple eksiktir.

Besmeleyle başlamakta ve aşağıdaki Farsça beyitle sona ermektedir.

Derîn meşhed-geh envâr-ı tecellî-est
Suhan-dârem velî nâ-goften evlâ-est

B. DÎVÂN

Müsellem'in Dîvânı'nın üç yazma nüshası vardır. Dîvân'ın incelemesi yapılırken, verilen örneklerde hazırlanan tenkitli metin esas alınmıştır. Dîvân, önce şekil özellikleri bakımından, sonra dil ve ifade açısından ve en sonunda da muhteva itibariyle incelenecektir.

1. Şekil Özellileri

Şekil özellikleri denince Dîvân'ın dış yapısı anlaşılmalıdır. Burada Dîvân'ın tertip şekli, içinde yer alan nazım şekilleri ve türleri, şiirlerde kullanılan vezin, kafiye ve redif incelenecektir.

1.1. Tertip Şekli

Klasik edebiyatımızda mürettep bir dîvânda sırasıyla şu bölümler bulunur. 1. Kasideler, 2. Terci'-bend, Tekip-bendler, 3.Küçük mesnevîler, 4. Tarih manzumeleri, 5. Musammatlar, 6. Şarkılar, 7. Gazeller, 8. Mukattaat (rubâî, kıt'a, nazım, dübeyt, tuyuğ), 9. Müfredat. Genelde bu şekilde tanzim edilmesine rağmen zaman zaman faklılıklar da olabilmektedir. Nitekim Müsellem'in Dîvân'ı da gazellerle başlayıp tarihlerle bitmektedir; fakat yine de mürettep bir dîvân sayılabilecek özelliktedir.

a. Nazım Şekilleri ve Türleri

Genellikle dîvânların başında bulunan ve şairlerin kendi hayatları, eserleri, şiirleri ve edebî görüşleri hakkında bilgi verdikleri dibace kısmı, Müsellem'in Dîvân'ında bulunmadığı gibi onun Dîvân'ında kaside de yoktur. O, şiirlerini, gazel, kıt'a, nazm ve dübeyt nazım şekilleriyle kaleme almıştır. Dîvânı'nda en fazla yekûnu 1082 beyit tutarındaki 170 gazel tutmaktadır. Bu gazellerden dördü Farsçadır. Gazellerden sonra 59 beyit tutarındaki 8 tarih ikinci sırayı almaktadır. Bunlardan

altısını kıt‘a, ikisini nazm nazım şekliyle yazmıştır ve Hafız Efendi’nin Tekkesi’ne düşürdüğü tarih Farsçadır. Bunun dışında Dîvân’da 40 beyit tutarında Rubâiyyât başlığı altında kıt‘a, nazım ve dübeyt özelliği taşıyan 19 şiir ile Matlalar ve Müfredler başlığı altında 5’i müfret 9 Matla olmak üzere 14 şiir bulunmaktadır.

Bu haliyle eser toplam 1195 beyitten meydana gelmiştir.

Dîvân’daki şiirlerin büyük çoğunluğu gazel türünde yazılmıştır. Bununla beraber Gazeller bölümündeki 8, 36, 137, 141, 147 gazel ve Rubâiyyat bölümündeki 2 ve 7 numaralı manzumeler nazm veya dübeyt şekliyle Hz. Peygamber için kaleme alınmış na’ttir. Bunlar toplam 38 beyittir. Ayrıca Gazeller bölümündeki 59. manzume, Hasan Sezâî’yi övmek amacıyla gazel nazım şekliyle yazılmış 11 beyitlik bir methiyedir. Bunun dışında 5 ve 101. gazeller Nef‘î, 13. gazel Nâbî, 154. gazel Nedîm ve 169. gazel de Fuzûlî’ye nazire olarak yazılmıştır. Nazireler de toplam 31 beyittir.

1.2. Vezin

Aruz vezni klasik şiirimizde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Bu sebeple şairler mümkün olduğunca çok aruz kalıbını şiirlerinde kullanmaya özen göstermiş, daha çok akıcı ve kolay uygulanan remel ve hezec bahirlerini tercih etmişlerdir. Müsellem de şiirlerinde genel tercihe uyarak remel ve hezec bahirlerini ağırlıklı olarak kullanmıştır. Remel bahrinin fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbı dışında bütün kalplarını kullanmıştır. En çok fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün kalıbını kullanarak 60 gazel, Rubâiyyât başlığı altında (muhtemelen nazm veya dübeyt olan) 7 şiir, 5 tarih, 4 matla‘, 2 müfred olmak üzere toplam 78 şiir kaleme almıştır. Remel bahrinde ikinci olarak fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbını kullanmıştır. Bu kalıpla 39 gazel, 2 tarih, Rubâiyyât başlığı altında (muhtemelen nazm, kıt’a veya dübeyt olan) 3 şiir, 2 matla‘ olmak üzere 46 manzume yazmıştır. Remel bahrinin diğer bir kalıbı olan fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün kalıbıyla da 2 gazel vücuda getirmiştir.

Hezec bahrinde en çok ve Dîvân’ın genelinde ikinci olarak sık kullanılan kalıp: mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün’dür. Bu kalıpla 44 gazel, Rubâiyyât başlığı altında (nazm veya dübeyt olması muhtemel) 2 şiir, 3 matla, 2 müfred olmak üzere 51 şiir kaleme almıştır. Hezec bahrinde ikinci sırada mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün kalıbını kullanmıştır. Bununla da 17 gazel, Rubâiyyât başlığı altında

(muhtemelen kıt'a, nazm veya dübeyt olan) 4 şiir ve 1 müfredden oluşan 22 manzume yazmıştır. Yine hezec bahrinin mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün kalıbıyla da Rubâiyyât başlığı altında (kıt'a, nazm veya dübeyt olması muhtemel) 2 şiiri vardır.

Müsellem, Türk şiirinde en çok tercih edilen kalıplardan biri olan muzârî bahrinin mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün kalıbını da 6 gazel ve Rubâiyyât başlığı altında (muhtemelen nazm veya dübeyt olan) 1 şiir olmak üzere 7 manzumesinde kullanmıştır. Muzârî bahrinin mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün kalıbıyla da 1 tarih mazumesi yazmıştır.

Bunların dışında hafif bahrinin fe'ilâtün mefâ'îlün fe'ilün ve müstec bahrinin mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün kalıbıyla da birer gazeli mecuttur.

BAHR	**KALIP**	**G.**	**T.**	**R.**	**Mt.**	**Mf.**	**Sayı**
Hafif	fe'ilâtün mefâ'îlün fe'ilün	1					1
Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2					2
	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	60	5	7	4	2	78
	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	39	2	3	2		46
Hezec	mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	44		2	3	2	51
	mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ilün			2			2
	mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün	17		4		1	22
Muzârî	mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün	6		1			7
	mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün		1				1
Müstec	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	1					1

TABLO: Dîvân'da kullanılan vezinlerin manzumelere göre dağılımı.

Müsellem'in aruz veznini tasarruf etmede bazı kusurları mevcuttur. Hatta aşağıdaki beytin "vech" kelimesinde vezin bozulmaktadır.

Gubâr-ı hâtır oldı ehl-i kâle hatt-ı ruhsârun
Bu berceste ‘ibâret min-*vech*-i esrâra dâ’irdür
G:39/3

Bazen de şu beyitlerdeki “yâhûd, gâhî, gehî, lâlâ” kelimelerinde olduğu gibi uzun vokalleri vezin gereği kısaltarak zihaf yapmaktadır.

Ruh-ı cânânede çok başlı bir fitne o kâküldür
Çemen-zâr-ı melâhatde y*â*hûd bir saçlı sünbüldür
G:63/1

Gâh*î* gülşende hezârân ile nakkâl oluruz
Encüminde geh*î* pervâneye hem-hâl oluruz
G:73/1

Lâl*â*-lü’lü’ ile sencîde degül kıymetde
Kan tutar ‘illet-i tab‘iyesi var mercânun
G:95/2

Müsellem’in şiirlerinde vezinle ilgili görülen bir diğer özellik de Arapça veya Farsça bazı kelimeleri, Türkçe’de telaffuz edildiği şekliyle imla edip vezne uydurmasıdır. Mesela: 99. gazelin 4. beytinde aslı “gird-bâd” olan kelime, vezne uydurmak için “girdibâd” şeklinde yazılmıştır.

O girdibâd kim meyhâne sahnında olur peyda
Süreyyâ-yı sipihr-i devlet-i fağfûr bulmış dil
G:99/4

Bu kelimeler de yine Türkçe’de kullanılış şekilleriyle beyitlerde yer almıştır. Dest-res: destires (G:98/3), haşr: haşir (G:153/7), subh-dem: subhudem (M:3).

Ayrıca Müsellem çok sayıda manzumesinde “ع” harfini sesli harf gibi düşünerek, açık hece farzetmektedir.

Hat-ı la‘l-i lebün kim mısra‘-ı ‘âlem-bahâ çıkdı
O mısrâ‘dan iki ma‘nâyı şâmil bir edâ çıkdı
G:164/1

beytinin “‘mısra‘” kelimesinde olduğu gibi şu kelimelerde de “ع” harfi yeraldıkları beyitlerde açık hece olarak kabul edilmiştir: “‘arz G:20/5, misma‘ G:72/5, mısra‘ G:72/7, ma‘ânî G:138/5”.

1.3. Kafiye ve Redif

Şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri olan kafiye yönünden Müsellem'in şiirleri incelendiğinde en çok revi harfinden önce uzun sesli harf getirmek suretiyle yapılan kafiye-i müreddefeyi kullandığı görülmektedir. Örneğin; -âr (G:36), -ûn (G:66), -âb (G:65), -ât (G:70), -âk (G:94), îs (T:5), -îb (R:17) bunlardan bazılarıdır.

Savt-ı Dâvud ile bir hem-dem-i *zâr* olsa bize
Ney gibi dâğ-be-dil zerd ü *nizâr* olsa bize
G:142/1

Ol şâh-ı hüsni eyledi tâ kim *penâh*-ı âh
Yağmaya virdi mülk-i derûnı *sipâh*-ı âh
G:153/1

Müsellem şiirlerinde revi harfleri ile onların harekeleri, yani okunuşları birbirine uygun kelimelerle yapılan tam kafiyeyi de bol miktarda kullanmıştır.

Ey dil ıklîm-i beden hıfzına gel bir *heves* it
Mûları nâzır idüp hizb-i 'urûkı '*ases* it
G:16/1

Sâbitüz a'râf ile biz sırr-ı *mübhem* gelmişüz
Cevher-i rûhuz bakılsa şekl-i *âdem* gelmişüz
G:69/1

Şiirde ahengi sağlayan diğer bir unsur da rediftir. Müsellem, Arapça ve Farça kelimeleri yoğun olarak kullanması ve mısralar boyunca uzayan zincirleme tamlamalara şiirlerinde bol miktarda yer vermesinden dolayı ortaya çıkan ahengin bozulması sorununu çok sık kullandığı rediflerle çözmeye çalışmıştır.

Şair, tek başına ekle yapılan redifleri kullanmasına rağmen, buna fazla itibar etmemiş daha çok bir veya birkaç kelimeden oluşan redifleri tercih etmiştir. Ayrıca hem ek hem de kelimeden müteşekkil redifleri de pek çok şiirinde kullanmıştır. Rediflerde daha çok Türkçe kelimeleri tercih etmiş, Arapça ve Farsça kelimelerin de Türkçede bilinen ve sık kullanılanlarını seçmiştir.

Bir ayağ-ile basar erlerini devrânun
Acı kuvvetlüsidür duht-i 'ineb meydânun
G:95/1

Tâ kaddini 'üryân-ı hazân eyledi her şâh
Tevhîd-i Haka ref'-i benân eyledi her şâh
G:24/

Âb u tâb-ı ruh-ı cânâna suyın buldurmış
Gül-bün üzre gül-i handâna suyın buldurmış
G:85/1

Müsellem'in manzumelerinde bazı redif bozukluklarına rastlanmaktadır. Kafiye ile redif arasındaki izafet kesresini bazı yerlerde kullanmayıp yerine akkuzatif ekini kullandığı görülmektedir. Bu şekilde redifin ses yanında anlam bakımımdan da aynı olması gerektiği kuralı bozulmaktadır. Bunun yanında G:144'te meydâna, yârâna, devrâna şeklinde devam eden kafiye kelimeleri şâne kelimesi ile bozulmaktadır. Zira "-ân" sesi kafiyeyi ve "-a" sesi de redifi vermektedir. Şâne kelimesinde ise redif sesi olan "-e", kelimenin bünyesinde olup redif olma kuralını ihlal etmektedir.. Yine bu kabilden olmak üzere bazı kelimelerin kendi bünyesinde olan son harf, redifin ilk harfi olan (vasl) sese tekabül etmektedir. Aynı şekilde G:68'de "nâ-gehânî ve nihânî", G:100'de "Dâvudî", G:102'de "misâli ve şimâli", G:156'da "mütemâdî", G:157'de "küllî", G:159'da "peşîmânî" kelimeleri de redif kaidelerine uymazlar. Dolayısıyla yukarıda verilen örneklerde aynı zamanda kafiyede de hata tezahür etmektedir.

2. Dil ve Üslup Özellikleri

2.1. Dil Özellikleri

Müsellem'in şiirlerinde kullandığı dil oldukça muğlaktır. Arapça ve Farsça kelimeleri çok fazla kullanmıştır. Türkçe, onun bazı manzumelerinde ek durumunda kalmıştır.

Ruh-ı zer ü riyâzetle sada'-ı derd-i inkâra
Misâl-i kurs-ı sandal kâr-gerdür halka-i sandal
G:25/5

Bunun yanında az da olsa sade, anlaşılır bir dille yazılmış şiirleri de vardır.

Dün gice açık kaldı başı gonçe-i bâğun
Burnında zekâmun eseri oldı hüveydâ
G:4/7

beyti buna örnek olacak mahiyettedir. Müsellem, şiirlerinde deyimlerden de azamî ölçüde faydalanmıştır. Ancak deyimleri kullanırken bazen Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıklarını kullanmıştır.

Müsellem Dîvânı'nda tesbit edilebilen deyimler şunlardır:

Ağzını ara- (G:44/1)
Ağzını tut- (G:122/4)
Ağzının suyu ak- (G:45/2)
Âlemi kır- (G:29/5)

Alıcı gözüyle bak-(Alır gözle gör-)(G:37/7)
Ant iç- (G:149/4)
Ar perdesini yırt- (Namus perdesini çâk et-)(G:149/3)
Asaya düş- (G:45/6)
Ateş düşür- (Ateş bırak-)(G:60/1)
Ayağına sarıl- (Pâyına sarıl-)(G:119/9)
Ayağının altını öp- (Zîr-i pâyîne fersûde-rû ol-)(G:59/10)
Ayağının toprağı ol- (Ayağının türabı ol-)(G:141/3)
Ayak öp- (G:148/5)
Ayaktan düş- (Ayaktan kal-)(G:130/3)
Baş aşağı et- (Ser-nigûn et-)(G:123/1)
Baş çıkar- (G:168/1)
Baş üstüne çık- (G:46/3)
Başına buyruk ol- (G:119/2)
Başına üşüş- (Başına hücum et-)(G:61/3)
Beş-beter gör- (G:111/3)
Cana geç- (G:65/2)
Diş bile- (G:134/4)
Dört gözle bekle- (Çâr-çeşm-i intizâr ol-)(G:36/6)
Dünya başına dar gel- (Cihanın mülkü dâr ol-)(G:119/2)
Elde noksan arayıp kendinde noksan arama- (Elde noksan arayıp kendini sencîde tut-) (G:126/3)
Eli taş altında kal- (G:93/3)
Eteği ıslak ol- (Ter-dâmen ol-)(G:166/4)
Eteğine yüz sür- (Dâmânına ruh-sûde ol-)(G:28/2), (Dâmânına yüz sür-)(G:150/2)
Etek öp- (Dâmânını bûs et-)(G:32/4)
Gam çek- (G:131/6)
Gam ye- (G:41/5)
Gönül ak- (G:151/2)
Gönül ver- (Dil ver-)(G:163/5)
Halkın ahından sakın- (G:151/5)
Hor gör- (Hor bak-)(G:100/1)
İçtiği süt burnundan gel- (G:4/2)
İki dişi kal- (İki dendânı kal-)(T:4/13)
İki eli başta ol- (İki desti başta ol-)(G:134/5)
İpucu ver- (Ser-rişte ver-)(G: 134/2)
İzzetli tut- (G:28/6)
Kalem oynat- (G:10/6)
Kan dök- (G:128/1)
Kan tut- (G:128/6)
Kanı içine ak- (G:128/6)
Kanını iç- (G:132/4)
Kayda çek- (G:29/1)
Keder çek- (T:4/7)
Kenara çek- (Pehlûya çek-)(G:28/6)
Kenarın dilberi (Kenarın zâdesi)(R:9)
Kendini dağıt- (G:9/7)
Koynuna al- (G:93/4)

Koz kabına koy- (T:3/3)
Kucak aç- (âğûş aç-) (G:15/5)
Kuş kadar canı ol- (Kuşça canı ol-)(G:86/1)
Meydan ver- (G:32/5)
Nefes kadrini bil- (G:31/4)
Nefes tut- (G:34/4)
Para sakla- (Zer ko-)(G:93/2)
Para ye- (Zer ye-)(G:93/2)
Pes et- (G:16/5)
Postuna sığma- (G:128/2)
Suyu çekil- (G:98/8)
Suyunu buldur- (G:85 redif)
Tesbihi elden bırakma- (Tesbihi elden koma-)(G:34/2)
Toprak ol- (Hâk ol-)(G:141/6)
Uyku haram ol- (Hâb haram ol-)(G:146/2)
Yabana söyle- (gayre açıl-)(T:4/15)
Yağmaya ver- (G:153/1)
Yanına kal- (G:150/1)
Yanıp yakıl- (G:145/1)
Yardan at- (G:9/5)
Yerden göğe farkı ol- (G:8/11)
Yere geç- (Zemine geç-)(G:47/3)
Yük ol- (G:73/6)
Yüz sür- (T:3/5)

Müsellem'in şu gazelinin her beyti de atasözü olabilecek derecede veciz ifadelerle örülmüştür.

1 Rûz-ı mihnetde hurûş eyleme zencir gibi
Râhat-endâz-ı dil ol zülf-i girih-gîr gibi

2 Yek-süvâr olsa ayakdan dahi düşse farza
Yine toğru yürüyen menzil alur tîr gibi

3 Cevheri olsa da zâtında nihâdı kec olan
Kayd ü bend içre kalur ta'n ile şemşîr gibi

4 Olmağa makdem-i yâr ile şeref-yâb ey dil
Sîne pür şerha gerek nüsha-i teshîr gibi

5 Zen-i dünyâya Müsellem nice rağbet itsün
Üstühˇân-ı tenini nîşe iden şîr gibi

G:167

2.2. Üslup Özellikleri

Müsellem'in yaşadığı XVIII. yüzyılda üç üslubun etkisi görülür. Bunlar: anlatımın girift ve yoğun olduğu Sebk-i Hindî, ona göre daha sade bir dili esas alan Hikemî tarz ile coşkun ve neşeli bir üslupta söylenen şiirleriyle, mahallî unsurların şiire girmesini sağlayan Mahallileşme akımıdır. Müsellem'in şiirlerinde her üç üslubun özellikleri de görülmektedir.

Müsellem, her üç üslupta da şiir kaleme almıştır. Şiirlerinin geneline hâkim olan üslup, Sebk-i Hindî'den kaynaklanan son derece kapalı anlaşılması zor bir üsluptur. Bunun yanında Hikemî tarzın etkisinden dolayı daha sade bir üslup da kendini göstermektedir. Ayrıca konuşma üslubunu da manzumelerinde zaman zaman kullanmıştır.

3. Muhteva Özellikleri

Müsellem'in Dîvânı'nda başta dinî ve tasavvufî unsurlar olmak üzere Dîvân şiirine ait pek çok özelliği görmek mümkündür.

3.1. Dinî Unsurlar:

Başta kainatın yaratıcısı olan Allah; Hakk, Mevlâ, Rabb, Sübhân, Mennân, Hay, Hudâ, Hudâvend, Celil, Cemâl, Rahman gibi pek çok ismiyle zikredilmektedir.

Hamdülillah ki Müsellem bizi seyr itdi hele
Hisse-i gâ'ib îmân-ile Rabb-ı Mennân
G:124/7

Peygamberler: Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Yâkub, Hz. Yûsuf, Hz. Mûsa, Hz. Dâvud, Hz. Süleyman, Hz. İsâ, Hz. Muhammed ve onların bazı mucizeleri ve peygamberlerin etrafında olan Hz. Havvâ, Hz. Meryem, Hz. Züleyha, Hz. Hızır, Hz. Ömer, Hz. Ali gibi kişiler de Dîvân'daki çok sayıda manzumede konu edilmektedir.

Âb u gilden halk olınmışdur vücûd-ı enbiyâ
Cân u dilden mu'teberdür cism-i pâk-i Mustafa
R:7/1

Diş biler hatt-ı leb-i yâra sütüre gûyiyâ
Çeşme-i Hayvanda Mûsî Hızrı eyler cüst ü cû
G:134/4

Mûr-ı perverde-i hâkîde olursak olalum
Dîdemüz revzene-i kâh-ı Süleymân tutalum
G:104

Harîmün neyyir idüp iki kevkeb kim mülâzımdur
Halîfe şemsdür Cevzâ ‘Ömerdür yâ Resûlullah
G:147/3

Bütün insanlığa kurtuluş reçetesi olarak indirilen Kur’ân-ı Kerim de İsrâ, Kalem, Abese, Necm gibi sureleriyle Dîvân’ın muhtevası içinde yer almaktadır.

Turre kim ruhsârını bâlin-nâz itmiş yatur
Kâfiri gör Mushafa pâyin dırâz itmiş yatur
G:43/1

Degüldür hâle sîmîn rahle-i şem‘-i kevâkibdür
Ki Beyzâvîde ve’n-Necm âyetin tefsîr ider meh-tâb
G:13/2

Mevlevîler ney-be-dest oldukda haşyetle o dem
Keşf olur ehl-i semâ‘a ma‘nî-i Nun ve’l-Kalem
M:12

İslamî yaşayış içerisindeki ibadetlerden vazgeçilmez öneme sahip olan namaz da Müsellem’in şiirlerine konu olmaktadır.

Namâz-ı subh içün her bir giyeh şebnemle gusl eyler
Olur elbet Müsellem merci‘-i eşyâ olan bîdâr
G:46/5

Müsellem, dinî bir hadise olan miracı da şiirlerinde işlemekte, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed’in miraçlarına telmihte bulunmaktadır.

Da‘vâ-yı büt ile dikilür ceyb-i Mesîha
Geçse felek-i atlası ger sûzen-i âhum
G:107/5

Pâye-i mi‘râc-ı şeh-i enbiyâ
Olmadı bir mürsele vehb ü ‘atâ
G:8/1

Cilve-i mi‘râcı rûhanî diyen ehl-i zelel
Gûş idüp esrâ bi‘abdihî nassın itmez mi ‘amel
R:6

Meleklerden Rûhü’l kuds de denilen Cebrâil de yine onun şiirlerinde yerini almaktadır.

Rûh-ı kudsîden alurlar dersi tıflân-ı edeb
Hatt-ı Osmânîdür evrâk-ı debistân-ı edeb
G:12/1

Hâmedür cilve-geh-i rûh-ı ma‘ânî-i cemîl
Sidredür cây-geh-i vahy-tırâz-ı Cibrîl
G:103/1

Hacda şeytanın taşlanması hadisesini de şu beyitle şiirine taşımıştır.

Yakdı ağyârı âh-ı pür-şererüm
Recm-i şeytânı gör şihâb-iledür
G:61/4

3.2. Tasavvufî Unsurlar:

Umumi kabule göre bir “hâl ilmi” olan tasavvuf Müsellem’in şiirlerinde geniş bir yer kaplamaktadır. Bunun sebebi daha önce de ifade edilen Gülşenî tarikatına mensubiyetidir. Şu gazelde de bu tarikata intisabını dile getirmekle beraber tasavvuf anlayışını da ortaya koymaktadır.

1 Ger sorarsan intisâb-ı zât u nâm u şânumuz
Bülbül-i şûrîdeyüz biz Gülşenî ‘uşşâkıyuz

2 Rûz u şeb zikr-i Hudâdur nâle vü efgânumuz
Bülbül-i şûrîdeyüz biz Gülşenî ‘uşşâkıyuz

3 Biz hevâ-yı ‘aşk ile düşdük fezâ-yı gurbete
Bir gül-i bî-hâr içün konduk bu bâğ-ı kesrete

4 Kasdumuz uçmakdur âhir âşiyân-ı vahdete
Bülbül-i şûrîdeyüz biz Gülşenî ‘uşşâkıyuz

5 Câmumuz gül bezmümüz gülşen nem-i dîde şarâb
Na‘re-i mestânemüz yâ hû Müsellem dil kebâb

6 Biz ezel meyhânesinde böyle olduk neş’e-yâb
Bülbül-i şûrîdeyüz biz Gülşenî ‘uşşâkıyuz
G:81

Müsellem, Gülşenî olmasına rağmen şiirlerinde Mevlevîliğe ait terimleri de kullanmıştır. Nitekim Dîvânı’ndaki 89. gazel “semâ‘”redifli olup Mevlevîlerin semâ‘ ayinini anlatmaktadır.

Tasavvufî litarattürdeki terimlerden biri "ağlamaktır". "Ağlamak, elem-haz, üzüntü-sevinç, İlâhî azap-İlâhî lutuf sebebiyle gözyaşı akıtmaktır."[13] Gözyaşının makbul olanı, aşk için içten, samimi ve şiddetli bir şekilde dökülenidir. Dünyevî ve nefsanî niyetlerle dökülen gözyaşının Allah katında hiçbir kıymeti yoktur. Müsellem'in de aşağıdaki beyitte gözyaşları nehir olmuş, servi boylu olan o sevgilinin ayaklarına doğru akmaktadır. Sevgiliden murat Allahü-teâlâdır. Nitekim sevgilinin boyunun benzetildiği servi ağacı, düzgünlüğü sebebiyle elif harfine benzetilmektedir. Elif harfi düz bir çizgiden ibarettir ve kendisinden sonra hiçbir harfe bitişmez. Bu bakımdan kesrete bulaşmamıştır ve vahdeti temsil eder. Ayrıca elifin ebced hesabındaki rakam karşılığı da birdir ve bir olan yalnız Allah'tır.

Eşk-bârum akıdup ol serv-i kaddün pâyine
Merdüm-i çeşmümi itdüm âşnâ-yı cûy-i dost
G:18/2

"Akıl" da tasavvufî terimlerden biridir. Mutasavvıflar, Allah'ı gönül yoluyla ve aşk vasıtasıyla aramalarından dolayı, akla karşı olumsuz bir tavır takınmışlardır. Akıl, nefisten ayrı ve cismi olmayan bir cevherdir; nefsi ve cismi olmadığına göre de eşyanın hakikatini tanıyamaz. Dolayısıyla Allah'ı kavraması da imkân dışıdır. "Tasavvuftaki yaratılış nazariyesine göre akıl üç ana kısma ayrılır. Bunlar akl-ı maâş (cüz'i akıl), akl-ı maâd ve akl-ı küldür. Bunlardan birincisi yalnız görülebilen âlemi kavrayabilir (insan aklı gibi). İkincisi irfâna dayanır ve bu âlemin ötesini de görebilir (filozofların ve âlimlerin aklı gibi). Sonuncusu da vahdeti, misâl ve ruhlar âlemini görebilir (peygamberlerin ve velîlerin aklı gibi)." [14]Müsellem de şu beytinde akl-ı küllî terkibine yer vermiştir.

Bir tarîk itmiş Müsellem vâridât-ı tab'ına
Her şikâf-ı üstühân şehper-i akl-ı küllî
G:157/5

Âlemin esasını oluşturan dört unsur (toprak, su, hava ve ateş) da tasavvufî terimler arasındadır ve Müsellem'in şiirlerinde kullandığı ifadelerdendir.

Yeke-tâz-ı vahdetem bu 'arsa meydândur bana
Hâk-i terkîb-i 'anâsır gerd-i dâmândur bana
G:2/1

Şiddetli sevgi anlamına gelen aşk da tasavvufun önemli unsurlarından biridir. "Birçok dinde ve efsanelerde, yaratılış aşkla başlar. Tasavvufun özünü 'Ben gizli bir hazine idim bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım.' kudsî hadisi oluşturur. Bu hadisin içeriğinde aşk vardır. 'Vahdet-i vücûd' felsefesi de Allah'ı bilmeyi ve tanımayı aşk yoluyla gerçekleştirmek ister."[15] Âşıklar, Allah'a ulaşma yolunda cisimlerini, canlarını, dünya ve ahiretlerini feda ederek fakirliği seçerler; bu şekilde en büyük hazine olan Allah'a ulaşırlar. Zahitlerinse niyeti Cennet'e gitmektir ve bunun için

[13] Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul 1995, s.25
[14] İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü,* Ötüken Neşriyat, , İstanbul 1998, s.23
[15] İskender Pala, *a.g.e.*, s.42

Allah'ın emir ve yasaklarına uymayı, kanaat ehli olup dünyanın sahte nimetlerinden el etek çekmeyi yeterli görürler. Bu sebeple âşık ve zahit sürekli bir çekişme halindedir. Müsellem'in şiirlerinin büyük çoğunluğunda da aşk konusu ve âşık ile zahidin çekişmesi işlenmiştir. Aşağıdaki gazel bunlardan sadece bir tanesidir.

1 Ehl-i 'aşkun tarabı âh u nevâdur zâhid
Dem ü sohbetleri de bâd-ı hevâdur zâhid

2 Zikr-i 'ıyş ezelî itmiş o erbâb-ı harâb
Nısf-ı 'ıyş anlara zikr içre sadâdur zâhid

3 Fakrı vîrâne idinmiş o gürûh-ı enbûh
Andan ol tâ'ife hep dahme-güşâdur zâhid

4 Bir siyeh hırkaya mâlik imiş ol fırka velî
Cevz-i hindî gibi pür mağz-ı vefâdur zâhid

5 Sen 'ibâdetle tefâhürdesin ammâ 'uşşâk
Hep 'ubûdiyyete mâ'il 'urefâdur zâhid

6 Ser-beceyb olduğına bakma fakîrün çü cebel
Kemer-i himmeti pür-tibr ü tılâdur zâhid

7 Fakd-ı mevcûd ile vicdâna Müsellem-veş iren
Fukarâdur fukarâdur fukarâdur zâhid

G:27

3.3. Aşk:

Klasik Türk şiirinin ana temalarından birisini aşk oluşturur. Şairler aşkı iki şekilde ele alırlar: Birincisi daha önce de bahsedilen Allah'a karşı duyulan "hakikî aşk", ikincisi ise bu bölümün asıl konusunu teşkil edecek olan, insana karşı hissedilen "mecazî aşk"tır. "Aşk, âşık ile mâşuk arasında daha çok âşığı ilgilendiren bir durumdur. Edebiyatta aşk, sevende haddinden fazla sevilende ise yok denecek kadar azdır." [16] Müsellem'in şiirlerinde de bu durum pek fazla değişiklik arz etmemektedir. Klasik edebiyatımızdaki âşık tipleri Leylâ'nın Mecnûn'u, Yûsuf'un Züleyha'sı, Şîrîn'in Ferhad'ı onun şiirlerinde yerini alırken şem' ile pervane, gül ile bülbülün aşkları da ihmal edilmemiştir. Yine âşık, sevgilinin kirpik oklarına avlanmakta, gönlünü onun saçının teline bend etmektedir.

Senün ebrû vü müjgânun kemân u tîr yazsunlar
Benüm de sayda âmâde dilüm nahcîr yazsunlar

G:55/1

[16] İskender Pala, a.g.e., s.43

Ey sabâ zülf-i yâri incitme
Dil-i zâr-ı Müsellemâ biledür
G:61/5

Ne âşığın ne de güzellerin meşrebi değişmiştir. Güzeller hâlâ azarlamakta, âşıklar ağlamaya devam etmektedir.

Meşreb-i dilberân ‘itâb-iledür
‘Âşıkun zîb-i çeşmi âb-iledür
G:61/1

Bununla beraber Müsellem'in mahallileşme akımının etkisiyle kaleme aldığı az sayıdaki şiirinde sevgilinin nazının azaldığı da görülür. Hatta bir beytinde âşık, zor da olsa sevgiliden bir bakış koparmayı başarmıştır.

Cüst ü cû eyler Müsellem sûk-ı hicrânı bugün
Nakd-i sabrun çaldurub bir nazre-i düzdîdeye
G:155/5

Sevgili de görülen diğer bir değişiklik de dış yapısıyla ilgilidir. Klasik şiirimizde genelde sim tenli olarak tavsif edilen güzeller, Müsellem'in şiirlerinde buğday tenli de olabilmektedir.

Ruh-ı âdem-firîb-i dilberi reşk-i cinân dirler
Degüldür varsa ânı gendümîn olmakla bulmışdur
G:31/3

O rûy-i gendümîn üzre görince zülf-i pür-çînün
Perîşân eyledüm kendüm dehânumdan hatâ çıkdı
G:164/2

4. Müsellem'in Şiirleri

Müsellem'in Dîvân'ında gazel, kıt'a, dübeyt, matla ve müfred nazım şekilleriyle yazılmış şiirler bulunmaktadır. Tür olarak ise gazel nazım şekliyle yazılmış na‘t ve methiye ile çeşitli nazım şekillerinde yazılmış tarih manzumeleri vardır.

4.1. Gazeller:

Müsellem'in Divânı'nda en fazla yekûnu, klasik edebiyatımızın da en çok rağbet gören şekli olan gazel tutmaktadır. Dîvân'daki 92 gazel: 5, 40 gazel: 7, 11gazel: 8, 10 gazel: 6, 7gazel: 9, 4 gazel: 11, 3 gazel: 10, 2 gazel 13 ve 1 gazel de 4 beyitten oluşmaktadır. Bilindiği gibi gazeller mürettep dîvânlarda rediflerinin redif yoksa kafiyelerinin son harfleri ile elifbâya göre sıraya dizilirler. Dîvân tertip eden

şairler, her harften birkaç, en azından bir gazel söylemeye dikkat etmişlerdir. Müsellem de ذ, س, ض, ط, ظ, ق harfleri hariç her harften bir veya birkaç gazel yazmıştır. Bunlar harflere göre şöyle sıralanabilir:

ا:	8	د:	5	ف:	1
ب:	5	ر:	39	ك:	6
ت:	5	ز:	15	ل:	5
ث:	2	ش:	4	م:	9
ج:	1	ص:	1	ن:	20
ح:	1	ع:	1	و:	3
خ:	2	غ:	2	ى:	15

4.2. Tarih Manzumeleri:

Tarih düşürme, bir sanat olarak klasik edebiyatımızda özellikle XVIII. yüzyıl gibi imar faaliyetlerinin hız kazandığı bir dönemde önemli bir yere sahiptir. Ebced hesabına göre her harfin bir rakam değeri olup bunların çeşitli şekillerde toplanmasıyla söz konusu olan olayın veya mimarî eserin tarihi belirlenmiş olur. Müsellem'in Dîvânı'nda 8 tane tarih vardır. Bunlardan 1, 7, ve 8 numaralı tarihler nazm nazım şekliyle; 2, 3, 4, 5 ve 6 numaralı tarihler kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Toplam 59 beyittir ve bir tanesi Farsçadır.

4.2. Kıt'alar, Nazmlar ve Dübeytler:

Rubâiyyât başlığı altındaki şiirlerden 4'ü kıt'a, 2'si nazm 13'ü dübeyt nazım şekliyle yazılmıştır. Kıt'aların her biri 2 beyitten oluşmaktadır. Nazmlar 3'er beyitliktir. 13'ü de dübeyt olmak üzere Rubâiyyât başlığı altındaki şiirlerin tamamı 40 beyittir.

4.3. Matla'lar ve Müfredler:

Bu başlık altında 14 şiir bulunmaktadır. Bunlardan 1, 2, 3, 6 ve 13 numaralı şiirler "a,b" kafiyeli olmalarından dolayı müfred, geriye kalanı matla'dır.

III. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Dîvân şiirinde şairler, şairliklerini ve şiirlerini övme isteği duyduklarında bu düşüncelerini ya baştan sona fahriye türünde yazmış oldukları kasidelerde, ya da kasidelerin fahriye bölümlerinde kaleme aldıkları beyitlerde dile getirirler. Bunun dışında gazellerde de şairlerin kendi şiirlerini övdükleri ya da şiirleri hakkındaki görüşlerini ifade ettikleri beyitlerle karşılaşılmaktadır. Müsellem'in Dîvânı'nda kaside bölümü bulunmamaktadır. O, şairliği ve şiirleri hakkındaki görüşlerini gazellerindeki bazı beyitlerde dile getirmektedir.

Müsellem'in şairliği hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamasına rağmen, şair, aşağıdaki beytinde şiirinin, çevresinde beğenildiğini, gül gibi külahın tepesine süs yapıldığını, dolayısıyla baş üstünde yer edindiğini ifade etmiştir.

Penbe-kâr-ı âferin ile Müsellem şi'rüni
Gül gibi yârân iderler zîver-i 'arş-ı külâh
G:136/9

Bir başka beytinde Müsellem kendinden daha yaşlı şairlerin bile imrendiği bir şairler sultanı olduğunu ileri sürmektedir.

Müsellem tab'un ol sultan-ı mağbût-ı selefdür kim
Elinde hâme seyf-i sâz-kâr-ı rûy-i kâğıddur
G:56/13

Aşağıdaki beyitte ise Müsellem, Klasik edebiyatımızdaki pek çok şairde görüleceği üzere şairliğini sadefe, şiirini de nadir bulunan bir inciye benzeterek kendi şairlik gücünü ve şiirinin değerini övmektedir.

Tab'um oldı bir dûr-i nâ-yâba âbisten ki anun
Cüst ü cûsında telâtum-hurdedür ummân henüz
G:83/2

Müsellem, kendi şiirlerinin ilk defa ifade edilmiş orijinal hayaller ve ibareler ihtiva ettiğini de belirtmektedir.

Gördüm nigîn-i mehde nüvişte bu taze beyt
Bikr-hayâl-i mıra‘ı ümmü’l-kitâb olub
G:11/3

Âğûşın açup şâhid-i mazmûna Müsellem
Hamyâze çeker bikr-i ‘arûsân ‘ibaret
G:15/5

Ayrıca Müsellem pek çok beytine şiirlerini yeni bir tarzda yazdığını ve söyleyiş şeklinden ziyade manaya önem verdiğini dile getirmektedir.

Hakkâ ki nev-edâ-yı nazmda Müsellemâ
Ferz-i efrâz-ı erbâb-ı belâgat değül müdür
G:58/9

Müsellem tab‘uma teshîr-i mülk-i şi‘r ü inşâyı
Bu nev-reftâr ile ber-vefk-i dil-hˇâh eyledi devrân
G:116/5

Müreccahdur gönül fenn-i ma‘ârifde lisân üzre
Mufazzaldur ma‘ânî ‘ilmi çün ‘ilm-i beyân üzre
G:143/1

Müsellem kışrı terk eyle leked-hˇâr-ı mezellet ol
Ki ‘izzet bulasın ‘âlemde sen mânend-i misvâk
G:94/6

Daha önce de ifade edildiği üzere Müsellem’in Dîvânı’nda kaside yoktur. O, şiirlerini, gazel, kıt‘a, nazm ve dübeyt nazım şekilleriyle kaleme almıştır. Dîvân’da en fazla yekûnu 1082 beyit tutarındaki 170 gazel tutmaktadır. Buradan hareketle onun gazel şairi olduğunu söylemek mümkündür.

Müsellem’in şiirlerinden yola çıkarak edebî kişiliğini oluşturan hususlar maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir:

1. Şiirlerinde Sebk-i Hindî üslubunun izleri görülmektedir. Bu üslubun en belirgin özelliği olan ağır bir dilin kullanılması ve mısra boyunca süren zincirleme tamlamalar onun şiirinin de en belirgin özelliğidir.

Şive-i hüsn-i kemâlât-ı ilâhîdendür
Bu tekâlîb-i suver-i bûd u nebûd-ı harekât
G:17/2

Hât-ı leb kim kalem-kâr-ı nigin-i la‘l-i cânândur
O bînî sîm-i bâzû-bend-i ta‘vîz-i mahâmiddür
G:56/3

Cây-gîr-i kûh-ı istiğnâ-yı vâlâyam henüz
Kâys-ı rû-gerdân-ı Leylâ-yı temennâyam henüz
G:79/1

Sebk-i Hindî üslubunun diğer bir özelliği de insan ruhunun ıstıraplarını dile getirmesidir. Müsellem’in şiirlerinde de bu özellik görülmektedir. Fakat Müsellem’in ıstıraplarından bahsedişi hiçbir zaman, mutasavvıf olmasından dolayı, isyan noktasına varmamıştır. O, ağlamaktan gözleri kan içinde kalsa, döktüğü gözyaşlarının içinde boğulsa bile isyan etmemekte, sadece haline merhamet edilmesini istemektedir.

Eşkümde nihân olduğumu eyle terâhhum
Ey merdüm-i dîdem nazar it gavta-be-hûnam
G:107/3

Müsellem’in çektiği ıstırabı anlattığı gazellerindeki bazı beyitlerinden başka bir de “-dur ıztırabundan” redifli üç beyitlik nazmı vardır.

Fezâ-yı sîne pür emvâc-ı gâmdur ıztırâbumdan
Bün-i her mûlarum bir kâse semdür ıztırâbumdan

Gül-i gülzar-ı efsûsam velîkin jâle-i terden
Serümde efserüm bilmem ki nemdür ıztırâbumdan

Tef-i ta‘b-ı mezelletde husûl-i âb-ı rûy-i dil
Bana sîm-âb-ı vâdî-i elemdür ıztırâbumdan
R:15

Sebk-i Hindî üslubunun önemli bir özelliği de mücerret ve müşahhas kavramlar arasıda, teşbih, istiare gibi çeşitli şekillerde ilgi kurulmasıdır. Bu yolla insanın muhayyilesi zorlanmakta, anlam beytin derinliklerine itilmektedir. Müsellem’in şiirlerinde birçok mücerret kavram müşahhaslaştırılarak verilmiştir. Aşağıdaki beyitte hicran, sabır ve bakış gibi mücerret kavramlar bu şekilde

kullanılmıştır. Şair, sabır nakdini sevgiliden çaldığı bir bakışa çaldırmış ve onu hicran çarşısında arayıp sormaktadır.

Cüst ü cû eyler Müsellem sûk-ı hicrânı bugün
Nakd-i sabrun çaldurub bir nazre-i düzdîdeye
G:155/5

Şu beyitlerde de "işve, hayat, gam ve vicdan" kelimeleri müşahhaslaştırılmıştır.

Gördüm semend-i ʻişveye binmiş gider o şûh
Nakd-ı hayât-ı cân Müsellem yetiş budur
G:60/5

Yem-i gamdan dür-i vicdânı halâs eylemeğe
Sâf ise hem-çü sadef dil yine sad-pâre gerek
G:96/2

Hind üslubunun dikkati çeken diğer bir özelliği de Klasik edebiyatımızda önceden beri var olan mübalağa sanatının derecesi arttırılarak, çok daha fazla kullanılmış olmasıdır. Müsellem de şiirlerinde mübalağa sanatına gulüv derecesiyle yer vermiştir. Kendini, kuyu olarak tahayyül ettiği her bir kıl kökünde, bir Hz. Yusuf bulunan aşk tüccarına benzettiği beyit bunun en güzel örneklerindendir.

Öyle bir sûdâ-ger-i aşkam Müsellem kim henüz
Cismüm üzre çâh-ı mûlar Yûsufistândur bana
G:2/7

Dîvân şiirinde sıkça görülen sevgilinin mübalağalı bir şekilde anlatılması da onun şiirlerinde kendini göstermektedir. Sevgili kimi zaman âşığı bir bakışıyla takatten düşürüp yaşlandırmakta, onu gamze kılıcıyla bir çalışta bin parçaya bölmekte, kimi zaman da güzelliğiyle, cihanı süsleyen güneşi bile kıskandırarak onun sara hastalığına tutulmasına sebep olmaktadır.

O kadar hüsn-i civânânında var teʻsîr kim
Bir isâbetle nigâhı nâ-tüvân ü pîr ider
G:54/3

Cellâd-ı gamze tîğını çekse niyâmdan
Bin pâre eyler ʻâşıkı birden çakış budur
G:60/4

Talʻat-i vech-i kamer-tâb-ı dil-ârâyı görüp
Sarʻa oldı mübtelâ mihr-i cihân-ârâ dirîğ
G:90/3

Mübalağa sanatının yanı sıra Sebk-i Hindî şairlerinin fazlaca kullandığı sanatlardan biri de tezat sanatıdır. Bu üslupta şairler maddi tezadın yanı sıra özellikle insan zihnini zorlayan, birbirinin zıttı anlam ve kavramların ortaya çıkmasına sebep olan manevî tezadı sıkça kullanmışlardır. Müsellem'in sevgilisine kavuşmayı ümit ettiği bir sırada sevgilisinin ona muhabbetini arz etmesiyle ümitsizliğe düşmesi bu kabildendir.

Me'mûl idicekken ni'am-ı vaslını yârun
Me'yûs oluram itse bana 'arz-ı mahabbet
G:15/3

Müsellem, şiirlerinde tezat sanatını yoğun olarak kullanmakta ve var olan her şeyin Hakkın tezat isimleri hükmünce, zıddıyla var olduğunu; dolayısıyla âlemin ömrünün zıtlıklar üzere geçtiğini dile getirmektedir.

Hükm-i esmâ-i tezâd ile Müsellem şeb ü rûz
Kabz u bast üzre geçer müddet-i 'ömr-i 'âlem
G:109/7

Yine Sebk-i Hindî üslubunun özelliklerinden biri de şiirde tasavvufun önemli bir yer edinmesidir. Şairler, ruhlarındaki acı, ıstırap ve çalkantıları tasavvufa sığınarak dindirmeye çalışmışlardır. Genellikle tasavvufu bir amaçtan ziyade bir araç olarak görmüşler, açık bir şekilde ifade edemedikleri düşüncelerini tasavvufî terimler vasıtasıyla daha rahat dile getirmişlerdir. Bu sebeple tasavvufî metinleri anlayabilmek için iyi bir tasavvufî bilgiye ihtiyaç vardır. Müsellem, Gülşenî tarikatına mensup bir mutasavvıftır. Bu nedenle şiirlerinde tasavvufî ifadeleri yoğun bir şekilde görmek mümkündür. Onun aşağıdaki beyti "nefh-i rûh" terkibi ve "üns" kelimesinin tasavvufta ne anlama geldiği bilinmeden açıklanamaz.

Nefh-i rûhı Hakk çü bi'z-zât eyledi yok vâsıta
Gayr ile üns itmemek tenbîh-i Sübhândur bana
G:2/3

"Rûh" kelimesi tasavvufta: "Allah'ın hayat veren nefesi" anlamında kullanılmaktadır.[17] Allah Âdem'in rûhuna hayat vermek için Âdem'e, ve İsa ana rahmine düştüğü zaman Meryem'e kendi rûhundan nefhetmiştir. Dolayısıyla rûh insan bedeninde Hakk Teâlâ'nın emaneti ve halifesidir. Üns ise tasavvufta: "celâlin cemali, gönülde uluhiyet mertebesinin güzelliğini temaşa etmekten hasıl olan eser, etki"[18] anlamına gelmektedir. Bu sebeple insanın Allah'tan başkasıyla yakınlık

---

[17] Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, İstanbul 2000, 2. b., s.264–268
[18] Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s.503.

kesbetmemesi ona Hakk'ın tembihidir. Nitekim "Kalpler ancak Allah'ı anmakla mutmain olurlar."[19]

Yukarıdaki beyitte dikkati çeken başka bir husus da yine Hint üslubunun diğer bir özelliği olan alışılagelmiş bir ifadenin farklı bir tarzda kullanılmasıdır. Klasik şiirimizde daha çok "vasıtasız" veya "bilâ-vasıta" şeklinde kullanılan bir ifade "yok vasıta" şekliyle tercih edilmiştir.

Başka bir beyitte de "murg-ı dil" şeklinde alışılan bir terkibin "dil-i murg" şeklinde kullanımı söz konusudur.

Müsellem sâhçe-i Tûbâda olsa lâne-sâz olmaz
Dil-i murg-ı hevâ-kârun o kâkül âşiyânıdur
G:68/5

Ayrıca Müsellem, şiirlerinde edebiyatımızda pek sık karşılaşılmayan, izafet kesresinin kaldırılmasıyla elde edilen fekk-i izafeti de kullanmaktadır.

Ey bâ'is-i iclâl-geh-i muhteşem-i halk
Ve'y nûr-ı *çerâğ-encümen*-i bîş ü kem-i halk
R:16/1

Sebk-i Hindî üslubu şairleri, duygu, düşünce ve hayallerini anlatmakta mevcut kelime ve kavramların yetersiz kaldığını düşünerek, şiirlerinde daha önce pek bilinmeyen yeni kelime ve kavramları kullanma yoluna gitmişlerdir. Müsellem de şiirlerinde Hind üslubuyla şiir yazdığını hissettirecek derecede, yaygın olarak kullanılmayan farklı kelime ve kavramlara yer vermiştir.

Dîvânı'ndaki şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeler Türkçe kelimelere göre fazlalık arz eder.

Revnâk-efzâ-yı şükûh-ı devlet ü iclâldür
Şâtırân-ı dergeh-i maksûda dâmân-ı edeb
G:12/5

örneğindeki gibi daha pek çok sayıda beytinde Türkçenin kullanımı ekten öteye gidememektedir.

Arapça ve Farsça kelimelerin bu kadar yoğun kullanılması, zincirleme tamlamaların çokluğu, söz sanatlarından ziyade mana sanatlarına önem verilmesi şiirde ahengi olumsuz yönde etkilemiştir. Bu sebeple şairler, ahengi yakalamak maksadıyla redifi çokça kullanmak durumunda kalmışlardır. Müsellem'in Dîvânı'ndaki şiirleri incelendiğinde onun da birkaç şiiri hariç, şiirlerinin hemen hemen hepsinde en az bir kelimeden oluşan redifler kullandığı görülmektedir. Şu beyitlein yer aldığı gazellerde de Müsellem, Türkçe kelimelerin azlığı ve zincirleme

---

[19] *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1988, Ra'd Suresi, 28. ayet

tamlamaların çokluğu sebebiyle ahenkte oluşan yeknesaklığı “degül midür” ve “gösterür kendin” redifleriyle kırmaya çalışmıştır.

‘Âlem nesîc-kâr-ı hakîkat degül midür
Eşyâ bisât-ı mevzi‘-i hikmet degül midür
G:58/1

Tama‘ her çend vahşetden hirâsân gösterür kendin
Gubâr-ı gevher-i nâ-süfte galtân gösterür kendin
G:113/1

Sebk-i Hindî üslubunda manada görülen tezat dilde de kendini göstermektedir. Arapça, Farsça kelimelerin yoğun olarak kullanıldığı, zincirleme tamlamalarla anlamın girift hâle getirildiği şiirler yanında sade bir dilin hâkim olduğu manzumeler de vardır. Müsellem’in Dîvânı’ndaki:

Etfâ-i gülün içdügi süd burnuna geldi
Şebnem görinür dîdesine bülbülün amma
G:4/2

Ebkâr-ı gülün su çiçegi çıkdı yüzinde
Bülbül yüregi yağı ile kıldı müdâvâ
G:4/4

Kaldı gönlümde hadeng-i gamzesi
Bu meseldür kim buyurmazmış geçen
G:119/7

Bu dâr-ı rihlete üç gün Müsellem
Konup ni‘met yiyüp içdün şarâbı

Göçince öyle me’mûl eylerüz kim
Kerîm almaz müsâfirden hisâbı
R:8

şiirleri buna örnek olacak mahiyettedir.

Hind üslubunda az sözle çok şey ifade etmek esastır. Bu nedenle şairler, sözü uzatan edebî sanatlara fazla itibar etmemiş; telmih, teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye, irsal-i mesel gibi sanatları tercih etmişlerdir. Bu kabilden olarak Müsellem de aşağıdaki beytinde sadece “Mansûr” kelimesini zikrederek onun bütün macerasını anlatmıştır.

Didüm Mansûr-ı ‘aşkam târ-ı zülfünde beni bend it
Didi ber-dâr-ı ‘aşkum olana ‘âlî-resendür bu
G:135/3

Bir başka beytinde ise bir “Ya‘kûb” kelimesiyle hem Hz. Ya‘kûb’un hem de Hz. Yûsuf’un sergüzeştini dile getirmiştir.

Bu vâdîde hüner Ya‘kûb-ı ‘aşk olmakdadur yohsa
Gelür gül-bûy-i pîrâhen bana her çâh-ı mûlarda
G:140/2

2. Müsellem’in şiirlerinde XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şiire hâkim olan Hikemî tarzın da etkileri görülür. Onun Hikemî tarzın kurucusu sayılan Nâbî’nin “-ider meh-tâb” redifli gazeline nazire yazmasından yola çıkarak, onun şiirlerini okuduğu ve ondan etkilendiği söylenebilir.

Ayrıca Müsellem, daha önce de belirtildiği gibi Gülşenî tarikatına mensup bir mutasavvıftır. Bu sebeple insanlara doğru yolu gösterme, öğüt verme, telkinde bulunma gibi amaçlara dayanan bir tarzda şiirler kaleme alması da tabiîdir.

Hikemî tarzda telmih, tevriye, kinaye, irsal-i mesel gibi söz sanatları çokça kullanılmıştır. Müsellem’in de şiirlerinde sık sık bu sanatlara başvurduğu görülmektedir. Onun birçok gazeli, baştan sona Hikemî tarzın özelliklerini ihtiva etmektedir. Aşağıdaki gazel bunlardan biridir.

1 Devlet-i dünyâya mağrûr olma gafletden sakın
‘Âkıbet-endîş olup hengâm-ı fırsatdan sakın

2 Eşk-i mazlûmânesi şem‘un yakar pervâneyi
Gâfil olma âb-ı çeşm-i bî-mürüvvetden sakın

3 Olma a‘dânun mücerret niyetinden ters-nâk
Sen a‘dûya itdügün fi'l-cümle niyetden sakın

4 Hem-çü kassâr ‘aherün kirpâsına meşgûl olup
Kendün itme rû-siyeh şems-i felâketden sakın

5 Gül gibi çâk olmasun dirsen girîbân-ı dilün
Ber-hevâ cem‘ itdügün nakd-i rutûbetden sakın

6 Bak sehâbun girye-i nâ-gâhına çarh üzre de
Yâr-ı nâ-hem-vâr ile dünyâda ülfetden sakın

7 Hâmenün seyr it Müsellem keşf-i râzun kâğıda
Suhf-ı ‘âlemde tehî-mağz ile sohbetden sakın
G:121

3. Müsellem'in manzumelerinde az da olsa XVIII. yüzyıla damgasını vuran mahallileşme akımının da etkileri görülür. Bu dönemde sevgilinin saçının, gözünün rengi değişmiş, âşığın niyazı azalmış, sevgilinin nazı hafiflemiştir. Ayrıca şairler artık çevrelerini görmeye başlamışlar, uzak diyarları değil içinde yaşadıkları şehri, özellikle İstanbul'u şiirlerine konu edinmişlerdir. Müsellem de daha önce aşk bahsinde ifade edildiği gibi klasik şiirin kalıpları dışında buğday tenli güzellerden bahsetmekte ve sevgiliden bir bakış çaldığını ileri sürmektedir. Ayrıca Nedîm'in gazeline nazire yazması ve Kızkulesi, parmaklı gülistan gibi ifadeleri kullanması da onun mahallileşme akımından etkilendiğini gösrerir niteliktedir.

Rind-i bî-sâmâna kim duht-i ineb tevkîr ider
Her sebû-yı bâde bir Kızkullesin tasvîr ider
G:54/1

Parmaklı gülistânı Müsellem melekûtun
Ol dem kef-i da'vâtdaki nazm-ı benândur
G:52/9

4. Müsellem'in şiirlerinden hareketle edebî sanatlara fazlaca rağbet ettiği söylenebilir. Klasik şiirimizdeki pek çok edebî sanatı şiirlerinde başarıyla kullanmıştır. "Yalvarı" kelimesini hem pek bilinmeyen "para" anlamıyla hem de "yalvarmak" fiili anlamıyla kullandığı şu beyit tevriye sanatının güzel örneklerindendir:

Yara-i sîneyi 'arz eylemege yâre gerek
Yara sardurmağa yalvarı virüp yâre gerek
G:96/1

Müsellem'in aşağıdaki gazeli de, beşinci beyti hariç tutulacak olursa, baştan sona teşhis sanatına örnek teşkil edebilecek niteliktedir.

1 Şebnem ki turur nâsıye-i gülde mutarrâ
Çil yüzlicedür çatlıyası gonçe-i ra'nâ

2 Etfâl-i gülün içdügi süd burnına geldi
Şebnem görinür dîdesine bülbülün ammâ

3 Ruhsârına âyine dutar gonçe dizinde
Dâmâd-ı hezâr içün olup mâşitâ-pîrâ

4 Ebkâr-ı gülün su çiçegi çıkdı yüzinde
Bülbül yüregi yağı ile kıldı müdâvâ

5 Bâʻis olur efzûnî-i hengâm-ı neşâta
Destümde tehî kalsa gül-i câm-ı musaffâ

6 Gül nâfını gösterdi diyû merd-i hezâra
Tomrukda döker tırnağını bâd-ı sebük-pâ

7 Dün gice açık kaldı başı gonçe-i bâğun
Burnında zekâmun eseri oldı hüveydâ

G:4

Herhangi bir gerçek olayın meydana gelmesini hayalî ve güzel bir nedene bağlamak, anlamına gelen hüsn-i ta'lil sanatı da sıklıkla tercih ettiği sanatlar arasındadır. Müsellem bir beytinde suyun yerden akması gibi tabiî bir hadisenin sebebi olarak, sevgiliye gölgelik olan söğüt ağacını yardan atmak isteğini göstermiştir.

Bîdi ol serv-i revâna sâye-bân olmış diyû
Yardan atmak hevâsıyla yürür alçakda âb

G:9/5

Şu beyitler de yine Müsellem'in bu sanatı ne derece başarıyla kullandığını gösterir niteliktedir:

Kâmet-i dil-dâra hem-serdür diyû
Pâyına sarıldı servün yâsemen

G:119/9

İtmege evrâk-ı gülzarı perîşân rüzgâr
Rukye itmiş âba atmış şîşedür sanma habâb

G:9/6

Keyd-i tünd-bâdı yâd itdüm gûşına
Kendini dağıtdı gonçe kalmadı cisminde tâb
G:9/7

Müsellem'in şiirlerinde dikkati çekecek kadar çok kullandığı diğer bir edebî sanat da sözü, sorulan soruya cevap isteme amacı gütmeden duygu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söyleme, anlamına gelen istifham sanatıdır. Onun Dîvânı'ndaki "mı virür (G:32), degül midür (G:58), ne bilsün (G:120), olur mı (G:166)" redifli gazelleri ile her beytinin ikinci mısraında "nedür (G:19)" sorusunun tekrarlandığı gazelinin tamamı istifham sanatına örnektir.

1 Ter-dâmen olan dehrde bî-rağbet olur mı
Gevherdeki âb olmaya zî-kıymet olur mı

2 La'l-i leb-i mey-gûnla gelür dillere neş'e
Görsek 'acebâ meyde bu keyfiyyet olur mı

3 Bî-asl olan hem-ser-i 'âlî-neseb olmaz
Tûbî kad-ı dil-dâr ile hem-kâmet olur mı

4 Bak âyînenün keşf-i zamîrinde hirâs it
Hiç sâde-derûn kimse ile ülfet olur mı

5 Kalmadı sâfâ dilde hayâl ideli çeşmün
Bir hânede kim haste ola râhat râhat olur mı

6 Bir gurrede ebrûlar olup iki hilâlün
Hüsn içre bunun fevkıne mâhiyet olur mı

7 Ruh-sûde Müsellem dür-i tahkîka irişdün
Bir kân-ı keremden bize de himmet olur mı
G:166

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine zıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söyleme esasına dayanan tezat sanatı da Müsellem'in şiirlerinde önemli bir yere sahiptir.

Aşk ehlinin sevinçten gelen coşkunluğunun, ağlama inleme olması (G:26/1); gönlün feyzinin hem sevincin hem de matemin neşe vericisi olması (G:5/1); sevgiliye kavuşmayı ümit ederken, sevgilinin muhabbetini arz etmesiyle ümitsizliğe düşülmesi (G:15/3) gibi pek çok zıtlık Müsellem'in şiirlerinde yer almıştır.

Aşağıdaki beytinde de şair; tevhit halkasını, varlık ve yokluk vücudunun karar yeri ve ayın cisminin eksiklik ve fazlalığı olarak tanımlamaktadır. Beyitte birbiriyle zıtlık oluşturan varlık, yokluk; eksiklik, fazlalık kelimelerinin bir arada kullanılması yanında "yokluğun vücudu" ifadesi de ayrı bir tezat teşkil etmektedir.

Vücûd-ı mahv u isbâta makarrdur halka-i tevhîd
Meger bîş ü kem-i cirm-i kemerdür halka-i tevhîd
G:26/1

5. Müsellem'in şiirlerinden yola çıkarak kelime hazinesinin zengin olduğu anlaşılmaktadır. Şiirlerinde daha önce de ifade edildiği üzere Arapça ve Farsça kelimelerin oranı Türkçe kelimelere göre fazlalık arz etmektedir. Buna karşılık az olmakla birlikte konuşma diline ait ifadelere de şiirlerinde yer vermiştir. "Aman yâ Rabbi aman, hele, billah, şöyle dursun, çok mudur, gam yeme, aferin olsun, Allah Allah !, vb." ifadeler bunlardan bazılarıdır. Bir beytinde de yine bu kabilden olmak üzere "benden yana hava hoş" ifadesini kullanmıştır.

Benden yana hevâ hoş eger kadd-i yâr ile
Serde olursa devlet-i reftâr-ı pây-dâr
G:44/3

IV. ETKİLENDİĞİ VE ETKİLEDİĞİ ŞAİRLER

Müsellem, devrin önde gelen mutasavvıflarından Gülşenî şeyhi Hasan Sezâyî'nin damadıdır. Dîvânı'nda XVIII. yüzyılın tanınmış Mevlevî şairlerinden Enis Dede (öl.1145/1733)'nin ölümüne tarih düşürmüştür. Lafzî Efendi ise Nüzhetü'l-İhvân'da onun ölümüne tarih düşürmüştür. Bütün bunlardan hareketle Müsellem'in iyi bir edebî muhite sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak hayatıyla ilgili kaynaklarda, muasırı olan ve kendinden sonra yetişen şairlerin eserlerinde, onun şiirlerinden etkilenildiğine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Dîvânı'ndaki şiirlerinden yola çıkarak onun Nabî (öl.1124/1712), Nef'î (öl.1044/1635), Fuzûlî (öl.963/1556) ve Nedîm'in (öl.1143/1730) şiirlerini okuduğu ve onlardan etkilendiğini söylemek mümkündür.

Daha önce edebî şahsiyeti hakkında bilgi verirken ifade edildiği gibi Müsellem'in şiirlerinde Nabî'nin ve kurucusu olduğu hikemi tarzın etkileri görülmektedir. Onun, Nabî'nin "-ider meh-tâb" redifli gazelini tanzir ettiği gazel de bunun en bariz göstergesidir.

Nâbî[20]

Siper dûşunda hâle şu'lesin şemşîr ider meh-tâb
O âlât ile şâm iklîmini teshîr ider meh-tâb

Degüldür hâle çıkmış câmi' içre kürsî-i va'za
Gürûh-ı encüme Nûr âyetin tefsîr ider meh-tâb

Degüldür hâle tutup hırmen-geh-i çerh üzre bir gırbâl
Hubûbât-ı nücûmı şeb-be-şeb ta'şîr ider meh-tâb

İdüp bu sâgar-ı zerrîni zîb-i sürfe-i hâle
Felekde Cem gibi bir bezm-i mey tasvîr ider meh-tâb

Eşi''a zer-kalem Nâbî devât-ı sîmdür hâle
Anunla Enverî dîvânını tahrîr ider meh-tâb

Müsellem

Kemân bâzûda hâle şu'lesin çün tîr ider meh-tâb
Bu âletle sevâd-ı mağribi teshîr ider meh-tâb

Degüldür hâle sîmîn râhle-i şem'-i kevâkibdür
Ki Beyzâvîde ve'n- Necm âyetin tefsîr ider meh-tâb

Husûfında tutulmış eksigi habbâz-ı mâhun kim
Bütün şehr içre anı ser-te-ser teşhîr ider meh-tâb

[20] Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Dîvânı*, MEB Yay., İstanbul 1997, c.I, s.465, G.16

Olur tâ subh olınca bâmdan bâma kemend-endâz
Bu hercâ'î revişle hâleyi dil-gîr ider meh-tâb

Müsellem dilde meh-mâ-emken olsa şevk-i Nâbînün
Yazup zerrîn kalemle nazmına tanzîr ider meh-tâb

G:13

Müsellem'in nazire yazdığı şairlerden biri de Nef'î'dir. Nef'î, kaside ve hicviyeleri ile ünlü olmasına rağmen, Müsellem'in ne hicviyesi ne de kasidesi vardır; fakat Dîvânı'nda Nef'î'nin iki gazelini tanzir etmiştir. Buradan hareketle Nef'î'nin şiirlerini okuduğu ve tanzir edecek derecede beğendiği anlaşılmaktadır.

Nef'î[21] Şâh-ı aşkım âlem-i ma'nâ Müsellemdir bana
Ser-nigûn-ı peymâne-i Cem tâc-ı Edhemdir bana

Aşk ile gâhî harabâta düşürsem gönlümü
Bâzgûne tâc-ı Edhem sâgar-ı Cemdir bana

Her nefesde hançer-i bürrân gibi bir zahm açar
Hem-zebân-ı dil-nevâz âh-ı demâdemdir bana

On sekiz bin âlemi seyr eylemek lâzım degil
Her nefesde feyz-i hak bir özge âlemdir bana

Halk-ı âlem bir nefes şâd olmağa cânlar verir
Cânımın cânânı güyâ dildeki gamdır bana

Âşıkım ammâ yine dûşîzegân-ı fikrime
Cebra'îlim Meryem-i endîşe mahremdir bana

Bana sor Nef'î hemân kadr-i dür-i güftârını
Nükte-sencân-ı İlâhî cümle hemdemdir bana

---

[21] Metin Akkuş, *Nef'î Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 1993, s.281, G.1

Müsellem Feyz-i dil kim neş'e-dâr-ı sûr u mâtemdür bana
Her bün-i mûy-i tenüm bir kâse-i Cemdür bana

Vâdî-i gamda mücerret zillet-i hestî ile
'Aşiyân-ı murg-ı vahşî tâc-ı Edhemdür bana

Zillete düşsem de ey âfet yine peykânınun
Dilde resmi efser-i dârâ-yı 'âlemdür bana

Zahm-hˇâr-ı gamzesiyem şöyle kim ol dilberün
Cevher-i tîğ-ı kazâ eczâ-yı merhemdür bana

Dest-i devrânun Müsellem böyle za'f-ı hâl-ile
Pâre-i her nâhunı bir kavs-ı Rüstemdür bana

G:5

Nef'î[22] Tûtî-i mu'cize-gûyum ne desem laf değil
Çarh ile söyleşemem âyînesi saf değil

Ehl-i dildir diyemem sînesi sâf olmayana
Ehl-i dil birbirini bilmemek insâf değil

Yine endîşe bilir kadr-i dür-i güftârım
Rûzigâr ise denî dehr ise sarrâf değil

Girdi miftâh-ı der-i genc-i ma'ânî elime
Âleme bezl-i güher eylesem itlâf değil

Levh-i mahfûz-ı suhandır dil-i pâk-i Nef'î
Tab'-ı yârân gibi dükkânçe-i sahhâf değil

Müsellem Zîr-i çeşmünde o hâle ne disem lâf degül
Kişver-i hüsninün âhûları bî-nâf degül

---

[22] Metin Akkuş, *a.g.e*, s.315, G.71

Hatt-ı yâkût ile bir nüsha çıkardı la‘lün
Ki henüz dest-nevâzende-i sahhâf degül

Her suhan kim yazasın bir de verasın fikr it
Sanma sen safha-i a‘mâlüni neşâf degül

İtme bir hem-zede-i sadme-i câdû-yı nigâh
Ey perî-zâde bu dildür cebel-i Kâf degül

Kasabü's- sebk-i fâsâhatda olan yekke-süvâr
Zâde-i tab‘-ı Müsellemdür o irdâf degül
G:101

Mutasavvuf bir şair olan Müsellem, yine kendi gibi tasavvufî şiirler kaleme alan Fuzûlî'nin şiirlerinden de etkilenmiş ve onun 7 beyitlik bir gazelini 11 beyitle tanzir etmiştir. Fuzûlî'nin aynı gazeline Müsellem'in çağdaşı olan Nedîm (öl.1730) de 13 beyitlik bir nazire yazmıştır.

Fuzûlî[23] Hayret ey büt sûretin gördükde lâl eyler beni
Sûret-i hâlim gören sûret hayâl eyler beni

Nedîm[24] Bûs-ı la‘lin şöyle sîr-âb-ı zülâl eyler beni
Kim gören âb-ı hayât içmiş hayâl eyler beni

Müsellem Hicr-i âğûş u miyân-ı yâr nâl eyler beni
Mû-şikâfân-ı dehrden kim hayâl eyler beni
G:169

Ayrıca Müsellem, Nedîm'in de üslubundan etkilenmiş ve onun aşağıdaki gazelini tanzir etmiştir.

Nedîm[25] Söz cihân içre ne gülşen ne gülistân almada
İş hemân âğuşa bir serv-i hırâmân almada

---

[23] Abdülbâki Gölpınarlı, *Fuzûlî Dîvânı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1985, s.148, G.277
[24] Muhsin Macit, *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s.350–351, G.147
[25] Muhsin Macit, *a.g.e.*, s.135-136

La‘l-i yâr ağzında ammâ vâpesin olmuş nefes
Âşık-ı bîmârı gördüm can virüp cân almada

Gamze-i cellâdın etdi âşıkın kârın tamam
Ey şehîd-i bîdâd hattın dahı fermân almada

Vâye-bahş-ı bî-kesân olmağa el vermez hemân
Ey felek çâlâkdir destin girîbân almada

Şerbet-i la‘lindeki hâsiyeti bilmem ve lîk
Nişter gamzen aceb üstâd imiş kan almada

Arsa-i ma‘nâda el-hak yekke-tâz olsun
Esb-i tab‘-ı çâpükün gitdikçe meydân almada

Müsellem Cânumı ‘arz eyledüm meyl itdi cânân almada
Derd-mend-i ‘aşkı gör kim cân virüp cân almada

Nabz-gîr olmış nigâhun haste-i ‘aşkun bilüp
Nîşter-i ser-tîz-i gamzenle gözün kan almada

O kemân-ebrû nigâh-ı şastına virmiş güşâd
Menzilin sahrâ-yı dilde tîr-i müjgân almada

Gördi hûn-pâş-ı sirişk-i dîdeyi meyl itdi yâr
Hˇâce-i hüsn ü bahâdur dürr ü mercân almada

Sâhâ-gâh-ı nazm içinde itdi irhâ-yı ‘inân
Düldül-i tab‘-ı Müsellem şimdi meydân almada
G:154

Müsellem’i Klasik Türk edebiyatı içinde bir yere oturtmak gerekirse onu, döneminin mutasavvıf şairleri arasında değerlendirmek yerinde olacaktır; çünkü onun şiirlerinin ana temasını tasavvuf oluşturmaktadır.

Müsellem'in şiirlerinde XVIII. yüzyıla damgasını vuran mahallileşme akımının izleri görülmesine rağmen, onun üzerinde daha çok Sebk-i Hindî ve hikemî tarzın etkileri vardır. Müsellem'in şiir dili de büyük ölçüde Sebk-i Hindî üslubunun özelliklerini arz etmektedir.

II. BÖLÜM

NÜSHALARIN TANITIMI

VE METİN TESPİTİYLE İLGİ HUSUSLAR

I. METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR

Nüsha Tavsifleri

1. Süleymaniye Ktp., M. Hafîd Efendi Bl., nr.361, yk. 1^{b}-40^{a}. (=HE)

Kahverengi, şemseli deri cilt içinde; orta kalınlıkta, aharlı krem rengi kağıda talik hatla yazılmıştır. 208x145, 165x90 mm. ebadında 41 yapraktan müteşekkildir. Sayfa kenarlarına cetvel çekilmemiştir ve her sayfa 17 satırlıdır. Dîvân'ın 16a ve 17b sayfalarında rutubetten dolayı bozulmalar olmuştur. Ayrıca 35a sayfasının sonu ve 36a sayfasının başına yazılmış olan gazelin üzeri çizilmiş ve aynı gazel Dîvân'ın sonunda 169. gazel olarak verilmiştir.

Dîvânda toplam 169 gazel, Rubaiyyât-ı Füyûzât başlığı altında kıt'a, dübeyt, nazm özelliği taşıyan 19 şiir ve Matali'-i Envâr-ı Sâtı' başlığı altında 5'i müfred, 9'u matla' olmak üzere 14 manzume bulunmaktadır.

İstinsah kaydı mevcut olmayıp bu nüshanın ne zaman ve kimin tarafından istinsah edildiği belli değildir.

Başı: Devât-ı tab'-ı pür-gûdur sevâd-ı 'âlem-i ma'nâ
İder teşmîr hâme san'atin elfâz ile icrâ

Sonu: Bir hadeng-i âh ile çokdan iderdüm ser-nigûn
Üstümüzde hakkun olmasa eger ey çarh-ı dûn

2. Milli Ktp. Yazmaları, nr.1916, yk. 1^{b}-43^{b}. (=M1)

Yeşil bez kaplı mukavva bir cilt içinde; Ahmed Kemâleddin Vidînî'nin ta'lik hattıyla, 215x159-130x90 mm. ebadında, 17 satırlı 43 yaprakta cedid kağıda, H.1319-M.1901 yılında istinsah edilmiştir. Dîvân'ın sayfa kenarlarında, şiirlerde geçen bazı kelimelerin anlamları verilmiştir. Şirazesi dağılmaya yüz tutmuştur.

Dîvân'da toplam 170 gazel, Rubaiyyât-ı Füyûzât başlığı altında kıt'a, dübeyt, nazm özelliği taşıyan 19 şiir ve Matali'-i Envâr-ı Sâtı' başlığı altında 5'i müfred, 9'u matla' olmak üzere 14 şiir bulunmaktadır. Tenkitli metinde 26. gazel olarak verilen manzume bu Dîvân'ın 7a varağında derkenardır. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalardan farklı olarak 40b ile 43b varakları arasında çeşitli konularda 8 tarih manzumesi vardır.

Başı: Devât-ı tab'-ı pür-gûdur sevâd-ı 'âlem-i ma'nâ
İder teşmîr hâme san'atin elfâz ile icrâ

Sonu: Gitti Lutfî-zâde gibi bir müderris vâh vâh
Gel oku Ahmed Efendi rûhına yek Fatiha

3. Milli Ktp. Yazmaları, nr.1916, Yk. 1^b-40^a. (=M2)

Bu nüsha da yine yeşil bez kaplı mukavva bir cilt içinde; Ahmed Kemâleddin Vidînî'nin ta'lik hattıyla, 215x159-130x90 mm. ebadında, 17 satırlı 40 varakta cedid kağıda H.1319-M.1901 yılında istinsah edilmiştir; fakat bu nüshada tarih manzumeleri yoktur.

Dîvân'da toplam 170 gazel, Rubaiyyât-ı Füyûzât başlığı altında kıt'a, dübeyt, nazm özelliği taşıyan 19 şiir ve Matali'-i Envâr-ı Sâtı' başlığı altında 5'i müfred, 9'u matla' olmak üzere 14 şiir bulunmaktadır.

Başı: Devât-ı tab'-ı pür-gûdur sevâd-ı 'âlem-i ma'nâ
İder teşmîr hâme san'atin elfâz ile icrâ

Sonu: Bir hadeng-i âh ile çokdan iderdüm ser-nigûn
Üstümüzde hakkun olmasa eger ey çarh-ı dûn

Müsellem'in Dîvânı'nın üç yazma nüshasına erişilebilmiştir. Ancak müellifin kendi hatt-ı destiyle kaleme aldığı nüsha bulunamamıştır. Müsellem'in Dîvân'ı Rûmî 1326, Miladî 1910 yılında Hikmet Matbaası tarafıdan 64 sayfa olarak basılmıştır.

II. TENKİTLİ METNİN KURULMASINDA TAKİP EDİLEN USULLER

A. Türkçe bazı ekler ve kelimelerim imlası

1. Ekler

Müsellem'in Dîvânı XVIII. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmıştır. Bu dönemde, günümüz Türkçesinin imlasına geçişin izleri görülmekle beraber daha çok eski şeklin muhafaza edildiği görülmektedir. Bu sebeple Müsellem'in Dîvân'ında da eklerin eski şekline sadık kalınmıştır.

1.1. isim Çekim Ekleri

a) Akuzatif (yükleme) eki

İsmi cümlenin nesnesi haline getiren ve yükleme fonksiyonu taşıyan akuzatif eki düzlük yuvarlaklık uyumuna göre değil sessiz harfle biten kelimelere sadece -ı, -i, sesli harfle bitenlere ise -yı, -yi getirilmek suretiyle yazılmıştır.

rûhı	G:2/3	gendümi	G:2/5	nâfını	G:4/6
hâleyi	G:13/4	ma‘nâyı	G:164/1	sûfîyi	G:159/1

b) Lokatif (bulunma) ve ablatif (uzaklaşma) ekleri

Lokatif ve ablatif eklerin imlasında sadece d’li şekilleriyle karşılaşıldığı için -da, -de, -dan, -den şeklinde okunarak, sessiz uyumuyla ilgili olan t’li şekilleri kullanılmamıştır.

devrânda	G:159/6	üstinde	G:146/1	pervânede	G:145/1
müjgândan	G:148/3	dilândan	G:120/3	dîgerden	G:114/1

c) Genitif ekleri

Genitif ekleri yuvarlak vokalli olarak -uñ, -üñ, -nuñ, -nüñ şeklinde yazılmıştır.

mîzânuñ	G:93/3	insânuñ	G:93/2	meydânuñ	G:95/1
dehrüñ	G:78/3	kâkülüñ	G:76/3	şehüñ	G:67/5

ç) İyelik ekleri

Birinci ve ikinci çoğul şahısların teklik ve çokluk hallerinin yardımcı vokalleri yuvarlak şekliyle yazılmıştır.

âhum	G:107(redif)	üstühˇânum	G:116/1	göñlüm	G:119/7
kâkülüñ	G:67/2	nigâhuñ	G:67/1	kemâlüñ	G:114/7

Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin sesli harfi ise her zaman -ı , -i , -sı , -si şeklinde düz-dar olarak yazılmıştır.

gerdeni	G:119/8	pâyı	G:119/9	gafleti	G:125/4
gamzesi	G:119/7	Leylâsı	G:163/1	pâsı	G:163/3

d) soru eki

Soru ekininin vokali daima -ı , -i şeklinde düz-dar olarak yazılmıştır.

olur mı	G:166(redif)	olmaz mı	G:45/1	meydân mı virür	G32/5

e) Şahıs ekleri

İsme gelen birinci teklik şahıs ekinin vokali düz-geniş olarak -a, -e şeklinde yazılmıştır.

Nevâkâram G:36/2 dilerem G:15/4

Birinci çokluk şahıs ekinde yuvarlak vokal kullanılmıştır.

‘uşşâkıyuz G:81(redif) sâbitüz G:69/1

Fiile gelen birinci ve ikinci tekil şahıs ekinin vokali de yuvarlak alınmıştır.

gördüm G:133/3 tutsun G:128/6

f) Bildirme eki

Bildirme ekinin daima yuvarlak sesli olan eki kullanıldı. Konsonant uyumuna dahil edilmeden ekin -dur, -dür şeklinde d’li şekli yazılmıştır.

dîvârdur G:76/1 menzildür G:75/5

1.2. Fiil Zaman Ekleri

a) Fiil zaman eklerinden geniş zaman eki olan -r’nin almış olduğu yardımcı vokal yuvarlak olarak -ur, -ür şeklinde ve -ar, -er şeklinde düz- geniş yazılmıştır.

oluram G:15/3 çıkarur G:21/5

çeker G:15/5 sayar G:22/6

b) Geçmiş zamanın hem hikayesi (-dı, -di) hem de rivayeti (-mış, -miş) düz-dar vokalli olarak yazılmıştır. Geçmiş zamanın hikayesinde konsonant uyumu da söz konusu değildir. Diğer zamanları gösteren eklerin imlasında düzlük yuvarlaklık uyumuna riayet edilmiştir.

kaldı G:160(redif) bilseydi G:165/1

buldurmış G:85(redif) eylemiş G:84(redif)

1.3 Emir Eki

Üçüncü şahıs eki -sun, -sün şeklinde yuvarlak vokalli yazılmıştır.

karışsun G:128/5 yazsunlar G:55(redif)

1.4 Partisip Ekleri

-dık, -dik, -duk, -dük partisip ekini sadece yuvarlak vokali olan -duk, -dük şekli kullanılmıştır.

itdüginden G:90/2 oldugındandur G:98/2

1.5. Gerundium Eki

Atıf sigası eki olan -up, -üp yuvarlak vokalli ve -p'li yazılmıştır.

olup G:11(redif) idüp G:38/2

Zaman gerundiumlarından olan -ınca, -ince eki düz vokalli şekliyle yazılmıştır.

olınca G:13/4 kalınca T:4/13

2. Kelimeler

Nüshalardaki imlalarına sadık kalarak dönem özelliğini aksettiren bazı Türkçe kelimeler aşağıda örnekleri verildiği şekilde yazılmıştır.

gece : gice : G:4/7

vermek : virmiş : G:163/1

etmek : idince : G:1/4 itdi G:8/5

durmak : turur : G:4/1

tutmak : dut : G:23/1

onlar : anlara : G:27/2

dışarı : taşra : G:42/6

demek : didiler : G:42/3

dokunmak : tokunmaz : G:74/3

Vokalle biten bir kelimeden sonra vokalle başlayan diğer bir kelime geldiğinde vezin gereği vokallerden biri düşürülünce iki kelime birleşik yazılarak vokalin düştüğü yer kesme işaretiyle belirtilmiştir.

k'ola G:112/2 n'ola G:80/1

Türkçe kelimelerin imlasında vezin gereği de olsa uzatma kullanılmamıştır.

başı G:46/3

B. Arapça ve Farsça bazı terkip, ek ve kelimelerin imlası

Arapça ve Farsça bazı terkip, kelime ve eklerin imlasıdaki uygulamalar aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

1. Terkipler

a) Arapça terkipler şu şekilde yazılmıştır:

hayrü'l-beşer G:36(redif) zü'l-hayâtından G:94/3

el-uzleh G:109/4 Mantku't-tayr G:47/1

Ancak besmele ile Lafza-ı Celâl kelimesiyle birleşen isimler bu imlaya tabi tutulmamıştır.

Bismillahirrahmanirrahim (başlangıç) Resulullah G:147(redif)

b) İzafet-i maklub yapılarak meydana gelen birleşik isim ve sıfatlar da tireli yazılmıştır.

nâkıs-basar G:147/4 sâhib-nazar G:148/3

c) Farsça isim ve hal köküyle yapılan birleşik kelimeler tireli yazılmıştır.

mâşitâ-pîrâ G:4/3 Zahm-hˇâr G:5/4

Ancak çok kullanıldıkları için günümüz Türkçesinde alışılmış olanlar tiresiz yazılmıştır. Özellikle gül ile ilgili kelimeler Türkçede çok kullanılmaktadır.

gülşen G:1/2 dilber G:5/4 gülistan G:52/9

2. **Eklerin imlası**

a) Bir ön ekle bir ismin birleşmesi neticesinde ortaya çıkan kelimeler tireli yazılmıştır.

pür-dâğ G:28/8 bî-nân G:30/5

b) Aynı iki kelimenin arasına bir edat getirildiğinde tire ile birleştirilmiştir.

sû-be-sû G:44/2 harâb-ender-harâbam G:141/1

Bazen farklı iki kelimenin bir edatla birleşmesinde de tire kullanılma mecburiyeti hasıl olmuştur.

ser-be-ceyb G:46/2 halka-be-pâ G:107/2

c) -veş, -vâr, âsâ, -sâ gibi benzetme edatları eklendikleri kelimelerden tire ile ayrılmışlardır.

jâle-veş G:22/8 nâ-hem-vâr G:121/6 âsiyâb-âsâ G:38/2 câm-sâ G:169/10

3. Kelimelerin İmlâsı

a)Arapça ve Farsça kelimeler orijinal okunuşları ile yazılmıştır.

mahabbet G:15/3 hisâb R:8

b) Meh-tâb, âf-tâb gibi Farsça kelimeler arasına tire konularak imla edilmiştir.

meh-tâb G:13(redif) âf-tâb G:140 mihr-bân G:143/5

c) Kâ'im, kabâ'il, mâ'il gibi kelimeler hemzeli yazılmıştır.

kâ'im R:11 mâ'il G:29/2 kabâ'il G:28/4

d) Dürr, Hakk gibi sonu ikiz konsanantla biten kelimelerin sonundaki bu harfler, beyit içerisinde vezne göre çift veya tek olarak yazılmıştır.

dürr G:88/3 dür G:151/3 Hakk G:2/3 Hak G:24/1

e) Hiç, dahi gibi kelimeler vezin icabı kısa veya uzun yazılmıştır.

dahi G:111/1 dahî G:124/3 hiç G:142/6

f) Özel isimler, yer adları, gezegen adları vs.nin ilk harfleri büyük yazılmıştır.

Dâvud G:142/1 Nâbî G:13/5 Ceyhûn G:66/6 Pervin G:23/4

g) Arapça ve Farsça geçen kelimelerde uzun sesliler harfin üzerine koyulan uzatma işaretiyle gösterilmiştir.

hāme G:1/1 fağfūr G:3/5

h) Uzun i'ler ise "ī" şeklinde gösterilmiştir.

bīdār G:22/1

C. Teknik Özellikleri

1. Tenkitli metnin kurulmasında seçilen nüshaların karşılaştırılmasıyla Müsellem'in kendi hatt-ı destiyle yazdığı dîvânına yaklaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için karşılaştırma yapılırken Müsellem'in şiirinin özellikleri dikkate alınarak nüshalar arasında vezin ve anlam bakımından en uygun olanı metne alınmış ve diğerleri dipnotta nüsha farkı olarak belirtilmiştir.

2. Nüsha farkı belirtilirken, farklılık bulunan kısmın önce, kurulan metnin içindeki şekli yazılıp ":"işareti konulduktan sonra diğer nüshadaki veya nüshalardaki farklılık belirtilmiş ve hemen yanına da nüshanın rumuzu kaydedilmiştir.

3. Kurulan metinde olup diğer nüshalarda bulunmayan kelime, mısra beyit ve manzumeler, o nüshanın rumuzunun yanına konulan eksi "-" ile belirtilmiştir.

4. Nüsha farkları gösterilirken aynı beytin bir mıraındaki birden fazla değişiklik arasına (;), mısralar arasındaki farklılıkları belirtmek için ise (//)işareti konulmuştur.

5. Her manzumenin dîvân içindeki yeri bölüme göre numara sırası verilmek suretiyle tarafımızdan belirlenmiş ve sıra numarasının hemen altına da manzumenin vezni yazılmıştır.

6. Metinde az da olsa karşılaşılan metin bozuklukları, anlam da dikkate alınarak giderilmeye çalışılmıştır. Bu hususta eklenen ses, hece ve kelimeler köşeli parantez [ ] içinde, metinden çıkarılması zarurî olan ses, hece ve kelimeler ise normal parantez ( ) içinde belirtilmiştir.

7. Ayetler olduğu gibi Arap harfli şekliyle verilmiş; meali ise dipnot olarak düşülmüştür.

8. Metnin kuruluşunda, tenkitli basım yapılan ilmi eserlerde kullanılagelen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

ء :'
ث : S̱ s̱
ح : Ḥ ḥ
خ : H̲ h̲
ذ : Ẕ ẕ
ص : Ṣ ṣ

ض : Ż ż Ḍ ḍ
ط : Ṭ ṭ
ظ : Ẓ ẓ
ع : ‘
غ : Ġ ġ
ق : Ḳ ḳ
ك : Ň ň

Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlü harfler şu şekilde gösterilmiştir.

آ : Ā ā و : Ū ū ى :Ī ī

Vâv-ı ma’dûleler ise “ˇâ” olarak gösterilmiştir ; hˇâb , hˇân gibi.

III. BÖLÜM

MÜSELLEM'İN DÎVÂNI'IN

TENKİTLİ METNİ

GAZELLER

BİSMİLLĀHİRRAḤMANİRRAḤĪM

ḤARFÜ'L-ELİF

1

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Devāt-ı ṭab'-ı pür-gūdur sevād-ı 'ālem-i ma'nā
İder teşmīr ḫāme ṣan'atin elfāẓ ile icrā

2 Olur ṣahbā-keşān-ı gülşene 'ünvān-ı şebnemde
Kef-i eşki hezār-ı naġme-sencīn pembe-i mīna

3 Görindi rāh-ı vaṣl-āmūz-ı istiġnāda Mecnūna
Ḥabāb-ı seyl-āmūn-püşt-i çeşm-i ḥasret-i Leylā

4 Bilindi iḫtiṣāṣ-ı 'aşḳı ḥüsn-i cān-güdāzānuñ
Per-i pervāneyi ta'vīẕ idince şem'-i bezm-ārā

5 İderdüm farṭ-ı şevḳ ile Müsellem dāmenin taḳbīl
Vefā düşmez cefā-cū olsa dil-dār-ı sitem-fermā

2

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün

1 Yekke-tāz-ı vaḥdetem bu 'arṣa meydāndur baña
Ḫāk-i terkīb-i 'anāṣır gerd-i dāmāndur baña

---

1 HE 1b, M1 1b, M2 1b
1 ṣan'atin: ṣan'atüñ M1, M2
3 vaṣl: vāṣıl HE
2 HE 1b, M1 1b, M2 1b

2 Sicn-i ‘unṣurda benüm rūḥum nice zār olmaya
Dil mü’ekkil mūlarum yek yek nigeh-bāndur baña

3 Nefḫ-i rūḥı Ḥaḳḳ çü bi'ẕ-ẕāt eyledi yoḳ vāṣıta
Ġayr ile üns itmemek tenbīh-i Sübḥāndur baña

4 Mālikī mülkinde ‘abd-i maḥża dirler mi ġarīb
Ol cihetden ṣaḥn-ı dünyā cümle yek-sāndur baña

5 Dām-gāh-ı kesrete Ādem götürdi dāneyi
Gendümi bilmek ẓulūm olmaġa bürhāndur baña

6 Hep mükāfāt üzredür ḥükm-i ḳaderle kā’ināt
Muttaṣıl her ḫaṭvenüñ mā-beyni dīvāndur baña

7 Öyle bir sūdāger-i ‘aşḳam Müsellem kim henüẕ
Cismüm üzre çāh-ı mūlar Yūsufistāndur baña

3

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Şöyle ṭursun ḥālet-i eknūn-ı fercām-ı ‘aṭā
Ġāyet-i feryād-ı ġam feryād-res olmaz baña

2 İmtidād-ı ḥüsn-i ‘ālem-gīrden cāy-i ḫarāb
Yoḳ şikest-i ḫāṭır-ı ṭarf-ı külehden mā‘adā

3 Bī-ta‘b-ı meşhūd olur ma‘nīde ecr-i bī-şumār
Ḳalbe ma‘ṭūf olsa teklīf-i ḳavā‘idden recā

4 Olsa āhumla nüvişte her güneh ma‘lūm olur
Maġfiret-ḫ̌āh olmanuñ mechūli olduġı du‘ā

---

2 olmaya: olmayam HE
3 HE 2a, M1 2a, M2 2a

5 Mūy-i çīnīdür Müsellem kāse-i faġfūrda
Girye-naḳş-ı mevce-i pīşānī-i ehl-i hevā

4

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Şebnem ki ṭurur nāṣıye-i gülde mutarrā
Çil yüzlicedür çatlıyası ġonçe-i raʿnā

2 Eṭfāl-i gülüñ içdügi süd burnına geldi
Şebnem görinür dīdesine bülbülüñ ammā

3 Ruḫsārına āyine dutar ġonçe dizinde
Dāmād-ı hezār içün olup māşiṭā-pīrā

4 Ebḳār-ı gülüñ ṣu çiçegi çıḳdı yüzinde
Bülbül yüregi yaġı ile ḳıldı müdāvā

5 Bāʿiṡ olur efzūnī-i hengām-ı neşāṭa
Destümde tehī ḳalsa gül-i cām-ı muṣaffā

6 Gül nāfını gösterdi diyū merd-i hezāra
Ṭomruḳda döker ṭırnaġını bād-ı sebük-pā

7 Dün gice açıḳ ḳaldı başı ġonçe-i bāġuñ
Burnında zekāmuñ eṡeri oldı hüveydā

8 Dervīş miyān bestesidür gülşeniyānuñ
Gülşende Müsellem geçinür ġonçe-i zībā

4 HE 2a, M1 2a, M2 2a

5*

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Feyż-i dil kim neş'e-dār-ı sūr u mātemdür baña
Her bün-i mūy-i tenüm bir kāse-i Cemdür baña

2 Vādī-i ġamda mücerred ẕillet-i hestī ile
Āşiyān-ı murġ-ı vaḥşī tāc-dār-ı Edhemdür baña

3 Ẕillete düşsem de ey āfet yine peykānınuñ
Dilde resmi efser-i Dārā-yı ʻālemdür baña

4 Zaḫm-ḫᵛār-ı ġamzesiyem şöyle kim ol dilberüñ
Cevher-i tīġ-ı ḳażā eczā-yı merhemdür baña

5 Dest-i devrānuñ Müsellem böyle żaʻf-ı ḥāl ile
Pāre-i her nāḫunı bir ḳavs-ı Rüstemdür baña

6

mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Be-mürden raġbetī dāred felek ber-üstüḫᵛānem-rā
Ki ez ḫāk-i Hümā dīvār sāzed āsitānem-rā

2 Men an murġ-ı firāz-ı ḳulle-i isyān mī-küştem
Ki şāhīn-i hidāyet per-feşāned āşiyānem-rā

3 Zi-farṭ-ı sūḫten ḫāṣiyet-i ṣayḳal nemī-gīred
Be-cüz ḫākister-i pervāne mir'āt-i zebānem-rā

---

5 HE 2b, M1 2b, M2 2b
* Bu şiir: Nefʻī'nin "-dür baña" redifli gazeline naziredir
5 Pāre-i her: Pāre her HE
6 HE 2b, M1 2b, M2 2b

4 Men an tīrem kī der-bāzū-yı ma‘nī kār-ı hādārem
Felek çeşm taḥayyür vā küned puşt-i kemānem-rā

5 Egerçe ġafletī dārem Müsellem ver-neder şevḳam
Zi-naḫl-i Ṭūr-ı Mūsī çūp geded pās-bānem-rā

7

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Her ḥabāb-ı mey virür bir bāzgūn-efser baña
Ser-nüvişt-i Cem gelür ḫaṭṭ-ı leb-i sāġar baña

2 Baḳ hevā-yı teff ü tāb-ı ‘aşḳa kim taṣvīr ider
Ekşim ile rūy-i zerdüm cūy u nīlūfer baña

3 Bir Arisṭū-yi hidāyet kişver-i İskenderi
Gösterür āyīne-i zānūda ser-tā-ser baña

4 Cām-ı jeng-ālūde-i dilde ruḫuñ seyr itmege
Manḳal-i gülden gerek ta‘yīn-i ḫākister baña

5 Çoḳ mıdur olsa Müsellem böyle ṭıfl-ı ṭab‘ ile
Lücce-i meşḳ-i şinā āb-ı ruḫ-ı gevher baña

8

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Pāye-i mi‘rāc-ı şeh-i enbiyā
Olmadı bir mürsele vehb ü ‘aṭā

---

7 HE 2b, M1 2b, M2 2b
1 virür bir bāzgūn efser: virür bāzgūnī-i`efser M1, virür bir bāzgūnī-i efser M2
8 HE 3a, M1 3a, M2 3a

2 Ẕātına maḫṣuṣ idügin bu şeref
Rūşen ider şimdi bu nükte saña

3 Rü’yet-i mi‘rācı ṭalebde kelīm
Ḫayli idüp basṭ-ı bisāṭ-ı recā

4 Ṭālib-i mīḳāṭ-ı mülāḳāt idi
Ol ṭaleb olduḳda aña reh-nümā

5 Oldı vaẓīfe aña ancaḳ suˇāl
Şevḳ-i viṣāl itdi derūnında cā

6 Ḳurbını Ḥaḳḳ medḥ ile ẕikr eyledi
Şerḥi olup naṣṣu limīḳātinā

7 Eyledi bu midḥat o peyġamberüñ
Maḥv u fenāsın mes̱elā iḳtiẓā

8 Līk çü mez̠kūr ola ḳurb-ı ḥabīb
Kendini medḥ eyleyüp evvel Ḫudā

9 Seyr ü seferle ḥarekātın daḫī
Ẕātına isnād ile ol Kibriyā

10 Eyledi s̱ābit ki cihān faḫrına
Virdi ṣıfātında kemāl-i beḳā

11 Rütbede yerden göge dek farḳı var
Ḳande s̱erā ḳande Müsellem Sühā

---

9 ḥarekātın: ḥarekātuñ M1, M2

ḤARFÜ'L-BĀ'

9

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 'Iyş içün ḳurdı gülistān üzre çetr-i ṭınāb
Seyr içün dikdi 'aṣāyı ṣaḥn-ı bāġā āf-tāb

2 Ser-firāzān-ı çemen gerden-nih-i fermānıdur
Şimdi güldür yeryüzinde mālik-i mülk-i riḳāb

3 Ḥikmeti gör sāḳ-ı naḥle nābıż olduḳda semen
Nīşter gösterdi sūsen ṭaşt ṭutdı māh-tāb

4 Zanbaḳuñ engüşt-i dest-āmūz idüp her ġonçesin
Ṭıfl-ı bāġ eyler seḥer taḳlīb-i evrāḳ-ı kitāb

5 Bīdi ol serv-i revāna sāye-bān olmuş diyū
Yardan atmaḳ hevāsıyla yürür alçaḳda āb

6 İtmege evrāḳ-ı gül-zārı perīşān rūzgār
Ruḳye itmiş āba atmış şīşedür ṣanma ḥabāb

7 Keyd-i tünd-bādı yād itdüm Müsellem gūşına
Kendini daġıtdı ġonçe ḳalmadı cisminde tāb

---

9 HE 3a, M1 3a, M2 3a

10

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Gerçi Ḳaysuñ cilve eylerse serinde āf-tāb
Reng-i Leylī 'arż ider her pertevinde āf-tāb

2 Kāse-i zerle gül-i sāġarla olmış zīb-bāḫş
Her ḫas-ı ḫuşḳ u ter-i bāġuñ kefinde āf-tāb

3 Vüs'ati bir rütbedür kim her şikāf-ı gendümi
Çār-sūy-i mūr eyler ḫırmeninde āf-tāb

4 Zāde-i ḫākīçenüñ germiyyet-i bāzār ile
Gösterür bir ṭabla-i zībā serinde āf-tāb

5 Rişte-i peşmīne-i devrānı bu ālāt ile
İbrişīm eyler nesīc-i şu'lesinde āf-tāb

6 Ṣafḥa-i eyyāmda baḫt-ı cenīn-i ṭab'umuñ
Çoḳ ḳalem taḥrīk idermiş ṭāli'inde āf-tāb

7 Ḥaḳ-perestāne Müsellem ẓıll-ı şāḫ-ı tāzeden
Cadde-i raḥmet ider her mevżi'inde āf-tāb

11

mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

1 Baḳdum sipihre zemzeme zīr-i ḫiṭāb olup
Sūz-ı cigerde şem'-i fürūz-ı 'iṭāb olup

10 HE 3b, M1 3b, M2 3b
11 HE 3b, M1 3b, M2 3b

2 Dāġ-ı ten-i nizārumı ‘arż eyledüm temām
Pīrāhenümde ḫırmen-i ṣad-māh-tāb olup

3 Gördüm nigīn-i mehde nüvişte bu tāze beyt
Bikr-i ḫayāl-i mıṣra‘ı ümmü'l-kitāb olup

4 K'ey ṭālib-i güẕāriş-i ḫayl-i ḳatār-ı baḫt
Ḳalb-i ṣanevberüñ ceres-i pür-şitāb olup

5 Geçsüñ gerek bu bender-i fānīden ‘āḳıbet
Gāv-ı zemīn-i sifle ile hem-rikāb olup

12

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Rūḥ-ı ḳudsīden alurlar dersi ṭıflān-ı edeb
Ḫaṭṭ-ı Oṡmānīdür evrāḳ-ı debistān-ı edeb

2 Bir libās-ı nūrdur dūşında nev‘-i ādemüñ
Maşrıḳ-ı şems-i ḥaḳīḳatdür girībān-ı edeb

3 Cām-ı billūr-ı ẕeḳandur āb-ı rūdur bādesi
Böyledür keyfiyyet-i ser-bezm-i rindān-ı edeb

4 Terbiyet-sāz-ı beyāż-ı cebhe-i aḥrār imiş
Daḫı hengām-ı ṣabāda şīr-i pistān-ı edeb

5 Revnaḳ-efzā-yı şükūh-ı devlet ü iclāldür
Şāṭırān-ı dergeh-i maḳṣūda dāmān-ı edeb

---

3 mıṣra‘: mıṣrā‘ M1, M2
12 HE 4a, M1 4a, M2 4a

6 Söylemez ser-rişte-i pervāneyi bülbül gibi
Eylemez küstāḫ-ı vuṣlat şem‘-i sūzān-ı edeb

7 Ḫōy-i şerm-i ġonçeden añla Müsellem ḥaşre dek
Naḫl-i gül perverde eyler ḫāk-i pākān-ı edeb

13*

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Kemān bāzūda hāle şu‘lesin çün tīr ider meh-tāb
Bu āletle sevād-ı maġrībi tesḫīr ider meh-tāb

2 Degüldür hāle sīmīn raḥle-i şem‘-i kevākibdür
Ki Beyżāvīde ve'n-Necm āyetin tefsīr ider meh-tāb

3 Ḫusūfında ṭutulmış eksigi ḫabbāz-ı māhuñ kim
Bütün şehr içre anı ser-te-ser teşhīr ider meh-tāb

4 Olur tā ṣubḥ olınca bāmdan bāma kemend-endāz
Bu hercā’ī revişle hāleyi dil-gīr ider meh-tāb

5 Müsellem dilde meh-mā-emken olsa şevḳ-i Nābīnüñ
Yazup zerrin ḳalemle naẓmına tanẓīr ider meh-tāb

---

13 HE 4a, M1 4a, M2 4a
* Bu şiir: Nâbî’nin “ider meh-tāb” redifli gazeline naziredir

ḤARFÜ'T-TĀ'

14

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Mūcib-i ḥāl-i sükūndur eṡer-i vaḥdet-i ẕāt
İḳtizā eyledi cehr ü ḥareket ḥükm-i ṣıfāt

2 Buldı hep ḳavs-ı vücūbuñ ḥarekātında ẓuhūr
Ḳavs-ı imkāna tenezzülle vücūdāt-ı ẕevāt

3 Yine ol ḳavs-ı vücūba çü terfi' ise ḳaṣd
Ḥareketsiz nice ḳābil ola ṭayy-i derecāt

4 Farḳ olup ḥükm-i ṣıfāt ile muḥibb ü maḥbūb
İtdi bu firḳāt aña 'ilm ü maḥabbet iṡbāt

5 Çü cüdāyīlik imiş ġıybet ü hicrāna sebeb
Ẕikr ile buldı bulan vuṣlatı bī-ḳayd-ı cihāt

6 Nedür ol ṣādır-ı evvel n'ola seyr-i menzil
Bunlar olmaz mı 'aceb sa'y ü sülūka berevāt

7 Ẕevḳ-i 'ıyş-ı ezeliyyetle Müsellem şimdi
Nıṣf-ı 'ıyş oldı bize ẕikrde meşy ü ḥarekāt

15

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Bālādan eger itmese aḥkām-ı isābet
Cem' olmaz idi bang-ı mü'eẕẕinle cemā'at

---

14 HE 4a, M1 4a, M1 4a
15 He 4b, M1 4b, M2 4b

2 ‘Ahd-ı kerem-i ġırra-fürūşān gibi efsūs
Nā-yāb olayor dehrde gitdükçe ṣadāḳat

3 Me’mūl idicekken ni‘am-ı vaṣlını yārüñ
Me’yūs oluram itse baña ‘arż-ı maḥabbet

4 Bed-ḫˇāhuñ olursam olayum ey büt-i ṭannāz
Ḥaḳḳdan dilerem gelmeye çeşmānuña ṣıḥḥat

5 Āġūşın açup şāhid-i maẓmūna Müsellem
Ḫamyāze çeker bikr-i ‘arūsān ‘ibāret

16

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Ey dil iḳlīm-i beden ḥıfẓına gel bir heves it
Mūları nāẓır idüp ḥizb-i ‘urūḳı ‘ases it

2 Her maḳām içre kemer-beste olup olma tehī
Bir dem olsun çü ney-āheng-i ḳabūl-i nefes it

3 Her ḥaşīşe yem-i ḥayretde teşebbüş itme
Ġarḳ-ı deryā-yı dil ol def‘-i kef-i ḫār u ḫas it

4 Ḳıl güẕer ḥadd-i ‘anāṣırdan it ıṭlāḳa sefer
Ḳalıbı hevdec-i rāh eyle de ḳalbi ceres it

5 Zīrdür ḳuvvet-i taḳdīre Müsellem ‘ālem
Ḫāke gel ẓahruñı naḳş itmeden evvelce pes it

---

5 Āġūşın: Āġūşuñ M1, M2
16 HE 4b, M1 4b, M2 4b

17

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Ḥükm-i bālā ile mecbūr idügin muḳteżayāt
Gösterür rişte-i mevhūm-ı nüzūl-ı ḳaṭarāt

2 Şīve-i ḥüsn-i kemālāt-ı ilāhīdendür
Bu teḳālīb-i ṣuver-i būd u nebūd-ı ḥarekāt

3 Ḳuṣr-ı yed eyle bu īrād-ı hevāyı yoḫsa
Ṣanma k'ola bu ḳuṣūr ile müyesser da'vāt

4 Maġfiret-ḫ˘āhlıḳ ümmīd iderdüm andan kim
Zaḥmetüm görmedi bir dürlü debīr-i ḥasenāt

5 Eşk ile ṣun raḳam-ı 'aczi seḥer dergāha
Bī-nuḳaṭ olmaz imiş anda Müsellem kelimāt

18

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Eyledüm fikr-i ḫayāl ile derūnum kūy-i dost
Şeş-cihātum oldı mir'āt-i ṣafā-yı rūy-i dost

2 Eşk-bārum aḳıdup ol serv-i ḳaddüñ pāyine
Merdüm-i çeşmümi itdüm āşnā-yı cūy-i dost

3 Jāle-ver bir ġonçe ṣandum bāġ-ı ḥüsn içre meger
Ḥoḳḳa-i la'līn içinde 'arż ider lü'lü'-yi dost

---

17 HE 5a, M1 5a, M2 5a
18 HE 5a, M1 5a, M2 5a
3 Jāle-ver : Jāle-veş M1, M2

4 ‘Ālemi leb-rīz-bū itdi yine evvel bahār
Var ise olmış perīşān ṭurre-i şebbūy-i dost

5 Tekye-i dilde iḳāmet ideli ṣad-şevḳ ile
Ẕikr ü fikrümdür Müsellem şimdi hāy hūy-i dost

ḤARFÜ'Ṡ-ṠĀ’

19

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Dür ise telḫī-i hicrān-ı Baḥr-i Aḫżara bā‘iṡ
Nedür ṭūfān-ı mevc-i āb-ı çeşm-i gevhere bā‘iṡ

2 Tefāvüt eylemezken aḫker ile sūzişi aṣlā
Nedür kār-ı ḫamūş-ı germī-i ḫākistere bā‘iṡ

3 İderse ġonçe efzūn bülbülüñ efġān-ı dil-sūzın
Nedür çeşm-i telāfī-i gül-i nāzük-tere bā‘iṡ

4 Nigāh-ı ‘āşıḳān muṭlaḳ iken seyr-i şü’ūnāta
Nedür taḫṣīṣ-i rūy-i şu‘le-rīz-i dilbere bā‘iṡ

5 Ḥarīṣ-i dirhem-i şebnem degül ise ṭulū‘ında
Nedür cünbān-ı dest-i āf-tāb-ı envere bā‘iṡ

6 İder būsesin perçīn-ṣan‘atle leb-i yārüñ
Nedür zencīr-i taḥẕīr-i gülū-yı sāġara bā‘iṡ

7 Müsellem zīr-i ceyb-i dāmen-i maṭlūb ise maṭlab
Nedür ser-tā-ḳadem dīde-güşā-yı micmere bā‘iṡ

---

19 HE 5a, M1 5a, M2 5a
2 sūzişi aṣlā: sūziş-i aṣlen HE
6 zencīr-i taḥẕīr: zencīre taḥẕīr HE, M1

20

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

1 Nigāh-ı sūziş-i dilberdür āhuma bā‘iṡ
Güşād-ı pīçiş-i kākül tebāhuma bā‘iṡ

2 Dimişdi şād ideyin būse-gāh-ı la‘lümden
Bu va‘dedür nigeh-i gāh gāhuma bā‘iṡ

3 İdince ġamzesi şemşīrini be-dest-i nigāh
O ḫˇāhiş oldı begüm kec-külāhuma bā‘iṡ

4 Göñül ġamı aş idüp iddiḫār itdi kim
Ṭarīḳ-i ‘aşḳda odur zād-ı rāhuma bā‘iṡ

5 Niyāz-nāme-i şi‘rüñ Müsellem ‘arż eyle
Taḳarrüb itmege oldur o şāhuma bā‘iṡ

ḤARFÜ'L-CĪM

21

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Gül-bedenlerine hep eyledi ta‘dīl-i mizāc
Eyleyüp şebnemi ḥaccām-ı fuṣūl elde zücāc

---

20 HE 5b, M1 5b, M2 5b
3 şemşīrini: şemşīrin M1, M2
4 Göñül ġamı aş idüp iddiḫār itdi kim: Bu mısra HE nüshasında: "Göñül göñül-i ġam-āşūb iddiḫār it kim"; M1, M2 nüshalarında: "Göñle ġam-ı aş idüp iddiḫār itdi kim" şeklinde imla edilmiş olmasına rağmen anlam ve vezin gereği bu şekilde okunma zarureti hasıl olmuştur.
21 HE 5b, M1 5b, M2 5b

2 Arż-ı ḳaḍrāda görüp neş’e-i sevdāyı nesīm
Eyledi şerbet-i dīnār-ı bahār ile ‘ilāc

3 Ṭoḳuz ay ṭoldı diyū eylemiş ābisten-i bāġ
Ṭıfl-ı nev-bādeye dülbend-i bahārı düvvāc

4 İdüp ebkār-ı çemen żayf-ı hezāra ta‘ẓīm
Gül-i zībādan açar süfre-i gül-zāra gülāc

5 Ṭab‘-ı nessāc-ı Müsellem yine bir servi görüp
Ḳumrī gögsi çıḳarur oldı ḳumāş u dībāc

ḤARFÜ'L-ḤĀ’

22

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Nergis-i bostān-ı serdür dīde-i bīdār-ı ṣubḥ
Bāliş-i rūy-i gül-i maḳṣūddur destār-ı ṣubḥ

2 Sāḳī-i keyfiyyeti elbette zānū-çīdedür
Neş’e-dār-ı āgehāndur sāġar-ı zer-kār-ı ṣubḥ

3 Her kevākib ṣanma bī-cādur ṭıbāḳ-ı çarḫda
Bāb-ı fetḥ-i maṭlaba gülmīḫdür mismār-ı ṣubḥ

4 Perr-i ḳufl-i rāz olur vaż‘-ı enāmil şübhesiz
Olsa bālāya güşāde her kef-i ẕkār-ı ṣubḥ

5 Naġmesi eşbāḥa maḥżā rāḥatü'l-ervāḥdur
Hem-dem-i bezm-i ezeldür nāle-i mizmār-ı ṣubḥ

---

4 żayf: ṣınf HE
22 HE 6a, M1 6a, M2 6a
2 zānū-çīde: zānū-çīn M1, M2

6 Şu‘le-i şāḳūl idüp ta‘mīr-i ḳaṣr-ı devlete
Mihr ü māhı ḫışt-ı sīm ü zer ṣayar mi‘mār-ı ṣubḥ

7 Āhuvān-ı pehne-deşt-i lā-mekānı ṣayd içün
Ḫam-ı necmdür subḥa-i ṣad-dāne-i zer-tār-ı ṣubḥ

8 Ser-be-ceyb ol jāle-veş berg-i rivā üstinde kim
Mevc urur āyīne-i zānūda hep esrār-ı ṣubḥ

9 Olmada dā’im Müsellem şem‘-i feyż içün fetīl
Tīre-ṭab‘a penbe-i ser-şīşe-i devvār-ı ṣubḥ

ḤARFÜ‘L- ḪĀ’

23

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Bir nefes dem-sāz olmaz naġme-i mestūr-ı çarḫ
Dut ki āġūşında olmış kāse-i ṭanbūr-ı çarḫ

2 Dūr ider germiyyetin efsürde-gān-ı ḫākden
Beyża-i mihri güm itmiş ṭutalum semmūr-ı çarḫ

3 Vesm-i ṭayrüñ deyr-i cihān zīr-i cenāhı olsa da
Maġz-ı ‘Anḳādur ḫamīr-i dāne-i ‘uṣfūr-ı çarḫ

4 Şu‘le-i āh-ı şitāb ile olur fetḥ-i umūr
Naẓm-ı Pervīndür kilīd-i daḫme-i gencūr-ı çarḫ

---

6 ṣayar: ider M1, M2
7 pehne: pehn HE, M1
23 HE 6a, M1 6a, M2 6a
2 güm: kim M1, M2

5 Ḫacle-gāh-ı sūrına baḳdum Müsellem ʿālemüñ
Mātemi meşşāṭa itmiş her dile mesrūr-ı çarḫ

24

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Tā ḳaddini ʿüryān-ı ḫazān eyledi her şāḫ
Tevḥīd-i Ḥaḳa refʿ-i benān eyledi her şāḫ

2 Mābeynini tebrīd idicek ḥamle-i ḳāsım
Sulṭān-ı deye ʿarż-ı sinān eyledi her şāḫ

3 Edhem-ṣıfat oldı çü bürehne ser ü pāyı
Eẕkār ile tertīb-i lisān eyledi her şāḫ

4 Pīçīde idüp rü'yet-i eyyām-ı fuṣūli
Ceyş-i çemeni cümle nihān eyledi her şāḫ

5 Devrinde Müsellem ṭarabda sāġar-ı gülden
Rindān-ı ġamı bāde-keşān eyledi her şāḫ

ḤARFÜ'D-DĀL

25

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Degül kem-keyfi bezm-i mā-ḥażardur ḫalḳa-i tevḥīd
Döner hem-vāre cām-ı bī-kederdür ḫalḳa-i tevḥīd

---

24 HE 6a, M1 6a, M1 6a
25 HE 6b, M1 6b, M2 6b

2 Olup erkaż bi-riclüñ menba‘ından bir ayaḳ cārī
Dil-i ‘uşşāḳa naḳl içün kemerdür ẖalḳa-i tevḥīd

3 Yaḳar ḥubb-ı sivāyı tāb-ı ẖurşīd-i ḥaḳīḳatle
Çü pertev-sūz-ı kānūn-ı şererdür ẖalḳa-i tevḥīd

4 Olur aṣḥāb-ı bī‘at muttaṣıl sırr-ı yedullaha
Anuñçün dest-ber-dest-i digerdür ẖalḳa-i tevḥīd

5 Ruẖ-ı zer ü riyāżetle ṣadā‘-ı derd-i inkāra
Mis̱āl-i ḳurṣ-ı ṣandal kār-gerdür ẖalḳa-i tevḥīd

6 Olur ehl-i derūnuñ ṣūret-i aḥvālini ġammāz
‘Acīb mir’āt-i erbāb-ı naẓardur ẖalḳa-i tevḥīd

7 Cihād-ı ekber erbābı anuñla eyler istiftāḥ
Müdevvir-muṣḥaf-ı rümḥ-i ẓaferdür ẖalḳa-i tevḥīd

8 Dimāġ-ı sāliki leb-rīz ider būy-i maḥabbetle
Bu gülşende açılmış verd-i terdür ẖalḳa-i tevḥīd

9 N'ola ṭālibleri hep vech-i aṣfer ṣāḥibi olsa
‘Arūs-ı himmete ẖalẖāl-ı zerdür ẖalḳa-i tevḥīd

10 Nümāyān şu‘le-i cevvālesinde noḳṭa-i vaḥdet
Rubūbiyyāt-ı esmādan es̱erdür ẖalḳa-i tevḥīd

11 İdüp tenzīh ü teşbīhi tavassuṭ mu‘tedīl bir ḥāl
Maḳāmāt-ı şühūda ṭāḳ-ı derdür ẖalḳa-i tevḥīd

12 Kemāşā itmege seyr ü temāşā kūy-ı maḳṣūdı
Baḳılsa dūr-bīn-i pür-‘iberdür ẖalḳa-i tevḥīd

---

6 derūnuñ: Bu kelime metinde “derūnın” şeklinde imla edilmiş olmasına rağmen anlam gereği müstensih hatası olarak kabul edilip bu şekilde düzeltilmiştir.

13 Müsellem menzil-i rūḫ oldıġı menḳūl ü s̱ābitdür
Mücerred ḫāric-ez-ṭavḳ-ı beşerdür ḫalḳa-i tevḥīd

26

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Vücūd-ı maḥv u is̱bāta maḳardur ḫalḳa-i tevḥīd
Meger bīş ü kem-i cirm-i ḳamerdür ḫalḳa-i tevḥīd

2 Baḳılsa cirm-i tims̱ālinde eşkāl-i muḳayyeddür
Şühūda cilve-i nūr-ı baṣardur ḫalḳa-i tevḥīd

3 Rehā-yāb olmaġa ḳayd-ı ta‘ayyün-gāh-ı ṣūrīden
Esās-ı cisr-i ıṭlāḳa kemerdür ḫalḳa-i tevḥīd

4 Bulup bisyārī-i tez̠kīrden ceybinde sāmānlıḳ
Miyān-ı baḥrde ġalṭān-ı hünerdür ḫalḳa-i tevḥīd

5 Nümāyān şu‘le-i cevvālesinde noḳṭa-i vaḥdet
Müsellem sür‘at-i devre es̱erdür ḫalḳa-i tevḥīd

27

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Ehl-i ‘aşḳuñ ṭarabı āh u nevādur zāhid
Dem ü ṣoḥbetleri de bād-ı hevādur zāhid

2 Z̠ikr-i ‘ıyş ezelī itmiş o erbāb-ı ḫarāb
Nıṣf-ı ‘ıyş anlara z̠ikr içre ṣadādur zāhid

---

26 Bu gazel M1 nüshasının 7a varağında derkenardır.
27 HE 7a, M1 7a, M2 7a

3 Faḳrı vīrāne idinmiş o gürūh-ı enbūh
Andan ol ṭā’ife hep daḫme-güşādur zāhid

4 Bir siyeh ḫırḳaya mālik imiş ol fırḳa velī
Cevz-i hindī gibi pür-maġz-ı vefādur zāhid

5 Sen ‘ibādetle tefāḫürdesin ammā ‘uşşāḳ
Hep ‘ubūdiyyete mā’il ‘urefādur zāhid

6 Ser-be-ceyb olduġına baḳma faḳīrüñ çü cebel
Kemer-i himmeti pür-tibr ü ṭılādur zāhid

7 Faḳd-ı mevcūd ile vicdāna Müsellem-veş iren
Fuḳarādur fuḳarādur fuḳarādur zāhid

28

mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Kitmān-ı ḫaberle bulup emniyyeti kāġıd
Kerḫīden alur hüccet ile himmeti kāġıd

2 Dāmānına ruḫ-sūde olursa n'ola ḫātem
Bir emr ile dünyāya virür devleti kāġıd

3 Pek sāde-derūndur ki olup ḫāmeye hem-dem
Eyler o tehī maġz ile hep ṣoḥbeti kāġıd

4 ‘İrfānı bütün baṣma henüz cehl-i mürekkeb
Bilmem nice yapmış bu ḳadar ṣūreti kāġıd

---

28 HE 7a, M1 7a, M2 7a

5 Levḥ-i dili olmazdı şiken-gīr-i ḫaṭ-ı yār
Āḫerle eger eylemese ülfeti kāġıd

6 Sulṭānumı pehlūya çeker ḳande giderse
'İzzetli ṭutar sīnede ol ḥażreti kāġıd

7 Bir şūḫ-ı ḫaṭ-āverdeye olmış o da pā-māl
Çekmekde ḳalem parmaġına firḳati kāġıd

8 Aḥbābına taḥrīr-i selām itse Müsellem
Pür-dāġ ider āteşle ten-i ḥasreti kāġıd

29

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Kār-gerdür kār-ı ẓāhir ṣanma fā'il nā-bedīd
Ḳayda çekmiş 'ālemi ammā selāsil nā-bedīd

2 Bī-cihet olmış hüveydā ḥüsn-i şehr-āşūbı līk
'Aşḳ-ı 'ālem-sūz ile ol veche mā'il nā-bedīd

3 Şūre-zār-ı vādī-i 'aşḳı temāşā eyledüm
Olmada her ẕerre-i rīginde ṣad-pil nā-bedīd

4 Ben o Mecnūnam ki gerd-efşān-ı pāyumda olur
Maḥmil ü maḥmil-nişīnān-ı ḳabā'il nā-bedīd

5 Bü'l-'aceb ser-tīz olur tīġ-i nigāh-ı çeşm-i yār
'Ālemi ḳırmaḳda ammā ḫūn-ı bismil nā-bedīd

6 Dil o tīh-i ḥayret içre güm-sürāġ olmış k'olur
Rāh-ber güm-kerde reh nā-yāb rāḥil nā-bedīd

---

29 HE 7b, M1 7b, M2 7b

7 Cān o baḥr-ı feyż-i ʻaşḳa āşinādur kim ider
Mevcinüñ her ḳaṭresi biñ baḥr ü sāḥil nā-bedīd

8 Ṭurfe siḥr īcād olur mir’āt-i ḥüsn-i dil-rübā
Kim ider her naẓrede niçe heyākil nā-bedīd

9 Ben o muʻciz-zād-ṭabʻam kim semend-i fikrüme
Ṣafḥa-i feyż-i maʻānī içre menzil nā-bedīd

10 Feyż-mend olmaḳdadur her ẕerre ḥarf-i ʻaşḳdan
Mekteb-i ’ālemde ṣanma ʻaşḳa ḳābil nā-bedīd

11 Dāne-i eşküñ Müsellem biẕr ider ammā çi-sūd
Kişt-zār-ı vuṣlat-ı dilberde ḥāṣıl nā-bedīd

ḤARFÜ'R-RĀ’

30

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Her ḳaçan ḥüsn-i gülū-sūz-ı bütān bī-neng olur
Pençe-i hicrān-ı ʻāşıḳda girībān seng olur

2 Vüsʻat-i taḳdīre nisbetle verā-yı perdede
Pūye-gāh-ı verziş-i tedbīr cāy-i teng olur

3 Cilve-i ḥüsni feżāsında tecellī-zādenüñ
Māżī vü müstaḳbelātuñ pāy-ı ḥükmi leng olur

---

7 Mevcinüñ: Bu kelime metinde “mevcinin” şeklinde imla edilmiş olmasına rağmen anlam gereği müstensih hatası olarak kabul edilip bu şekilde düzeltilmiştir.
8 Ṭurfe siḥr īcād: Ṭurfesi īcād M1, M2
11 eşküñ: eşkin HE
30 HE 7b, M1 7b, M2 7b
3 ḥüsni feżāsında: ḥüsn-i feżāsında M1, M2

4 Leblerüñ nāzükligidür la'li rengīn gösteren
Bādeden āzürde-i bār-ı girān-ı reng olur

5 Ṭab'a-gāh-ı ḳaṣr-ı bī-nān-ı ḥased-kārānda
H̱āme-cünbān-ı Müsellem bā'iṡ-i āheng olur

31

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Cilā-yı dil bulan ḫalvet-güzīn olmaḳla bulmışdur
Ṣafā-yı ḫāṭırı mey ḫum-nişīn olmaḳla bulmışdur

2 Tevāżu' ẕevḳini cūdan beher-sū cüst [ü] cū ḳıl kim
Derūn-perverligi rū-der-zemīn olmaḳla bulmışdur

3 Ruḫ-ı ādem-firīb-i dilberi reşk-i cinān dirler
Degüldür varsa ānı gendümīn olmaḳla bulmışdur

4 Semā'en her maḳāmuñ bir dem olsun aṣl u faṣlın ney
Nefes ḳadrin bilüp ḳalbi ḥazīn olmaḳla bulmışdur

5 Müsellem ṣūret-i ġayrı ḳoyup āyīneye baḳ kim
Ṣafā-yı sīneyi bī-gerd-gīn olmaḳla bulmışdur

---

4 nāzükligidür la'li rengīn: nāzükligindür rengīn HE, nāzükligindür la'li rengīn M2 // Bādeden: Bāde-i M1

5 Ṭab'a-gāh-ı: Ṭab'ına gāh HE; bī-nān: sinān HE, M1 // H̱āme-cünbān : H̱āme-i cünbān M1, M2

31 HE 8a, M1 8a, M2 8a

3 dilberi: dilber M2

32

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Her dile feyāż-ı muṭlaḳ 'ilm ü 'irfān mı virür
Her ten-i efsürdeye Ḥaḳḳ nūr-ı īmān mı virür

2 Sīne-i pür-kīne olmaz dāġ-dār-ı tāb-ı 'aşḳ
Her gedāya dehr-i dūn şevḳ-i çerāġān mı virür

3 Çeşm-i pür-nemdür S̱üreyyādan iden nūr iḳtibās
Tākey bākī görmeyince ḫūşe pistān mı virür

4 Rūy zerd ü asmān-gerd olmaduḳça mihr-veş
Herkese būs itmege bu çarḫ damān mı virür

5 Sür Süheyl-i cāmı gördük ki Müsellem muttaṣıl
Vaḳt olur devrān kümeyt-i 'ıyşa meydān mı virür

33

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Āb-ı rūy-i ẓafer erbāb-ı naẓarda nemdür
Ḫançer-i sūseni pür-cevher iden şebnemdür

2 Düşdi bu bādiye-i ẕillete dil kim anda
Nāle-i mūr ṣahīl-i feres-i Edhemdür

---

32 HE 8a, M1 8a, M2 8a
1 'ilm ü 'irfān: 'ilm 'irfān M2
4 rūy ü asmān-gerd: rūy asmān-gerd M1, M2
33 HE 8b, M1 8b, M2 8b
2 ṣahīl: süheyl HE

3 Gendüme baḳdum idüp sırr-ı daḳīḳi taḥḳīḳ
Ki cihān dāmına dāne götüren Ādemdür

4 Mübtelāyuz biz o ṣahbāya ki bī-keyf ise de
Cür'ası cevher-i āyīne-i cām-ı Cemdür

5 Cān fedā ol ki Müsellem ḳala ismüñ bāḳī
Yoḫsa her dā'irenüñ ḥārisi bir ḫātemdür

34

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Ṣāfī-dile virmez ḫalel ālāyiş-i ẓāhir
Kef-sīr-i miyāhuñ ola mı men'ine ḳādir

2 Tesbīḥini elden ḳomayup her gice Pervīn
Kesb eyledi ol şevḳ ile cem'iyyet-i ḫāṭır

3 Kec-ṭab'a olan yār ider āb-ı ruḫın īs̱ār
Taḫlīf-i felekdür iden ebri müteḳāṭır

4 Ṣafvetle nefes ṭutduġıdur bir naẓar ile
Āyīnedeki ḫāṣṣa-i keşf-i żamā'ir

5 Tesḫīr ider eṭrāfını çün ḫalḳa-i gird-āb
Deryā-i ḥavādis̱de olan ḳalbine nāẓır

6 'İdām-ı ten-i ġaflete 'ayyār-ı seḥer-gāh
Dāmende ṭutar ḫançer-i elmāsını ḥāżır

---

5 Yoḫsa: Yoḳsa M1, M2
34 HE 8b, M1 8b, M2 8b

7 Peşmīne-i dervīşe ṭoḳunmaz leheb-i nār
Alṭūnı ucından yanar es̱vāb-ı mefāḫir

8 Nāḫun-zen olur ʻıḳd-ı S̱üreyyāya Müsellem
Bu naẓm-ı le'ālī-i telālū-i ḫavāṭır

35

feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün

1 Olma ey dil çü ḳalem basṭ ile ḫandān zinhār
Āḫiri itme şümārende-i rindān zinhār

2 Merd-sencīde iseñ dirheme olma mā'il
İki destüñ zer içün eyleme mīzān zinhār

3 Kimsenüñ menziline pāyüñi sen itme dırāz
Tīr-veş olmayasın żayf-ı beyābān zinhār

4 Penbe-i ġafleti gūşuñda fetīl itme çü şemʻ
Nār-ı cehl ile tenüñ eyleme sūzān zinhār

5 Ey Müsellem ṣuver-i nīk ü bede bā-dil-i ṣāf
Hem-çü mir'āt ola gör nāẓır u ḥayrān zinhār

36

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Lücce-i ʻiṣyānda nā-çāram eyā ḫayrü'l-beşer
Çāh-ı mevc içre giriftāram eyā ḫayrü'l-beşer

---

35 HE 8b, M1 8b, M2 8b
36 HE 9a, M1 9a, M2 9a
1 Çāh-ı: Çār-ı HE

2 Hep ḥavās-ı bāṭın ile ẓāhiri dem-sāz idüp
Penç-gāh üzre nevākāram eyā ḫayrü'l-beşer

3 Çār-çeşm-i intiẓār oldum ser-ā-pā luṭfuña
Şeş-cihātumla nigeh-dāram eyā ḫayrü'l-beşer

4 Vir viṣālüñle ṣafā kim dört ṭarafdan dā'imā
Pence-penc-i dest-i 'aġyāram eyā ḫayrü'l-beşer

5 Bed' idüp ḫams-ı mübārekle Müsellem vaṣfuña
Ḫ̌ān-ı na'tünde ni'am-ḫ̌āram eyā ḫayrü'l-beşer

37

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Kimde sūzen gibi kim dīde-i 'ibret vardur
Geçer ol aṭlas-ı çarḫı aña rif'at vardur

2 Ṭāḳ-ı zībinde revāḳında serāy-ı emelüñ
Baḳsalar ṣūret-i ḫamyāze-i ḥasret vardur

3 Ḳādirüñdür ẓafer-i esbābede 'inde't- taḥḳīḳ
Yoḫsa bāzū-yı ḫalāyıḳda ne ḳudret vardur

4 Mürdenüñ cevbe-i tābutına baḳdum oḳudum
Hey'et-i lāda fenā üzre işāret vardur

5 Rindek ol çekme şarābı yeñi ḳaftānında
Henüz āṣār-ı tebāşīr-i nedāmet vardur

---

2 üzre: içre HE
37 HE 9a, M1 9a, M2 9a
3 Yoḫsa: Yoḳsa M1, M2

6 Zāhidüñ böyle ḳuṣūrı var iken dünyāda
Yine ṭab'ında 'aceb cennete raġbet vardur

7 Ḫōd-fürūşuñ çü ẕeheb nāṣıye-i ḥālinde
Bir alur gözle görüñ çīn-i melānet vardur

8 İtme bār-ı ġamı aḥmālde ey şūḫ ihmāl
Daḫı ṭāḳ-ı ḳad-ı ḫam-geştede ṭāḳat vardur

9 Bu teḳālib-i şü'ūnāta Müsellem ḫalḳuñ
İnhimākinde teḳāżā-yı cibillet vardur

38

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Çemen mülkinde lāle gerçi cismin dāġ-dār eyler
Velī kendi gibi bir ser-firāzı tāc-dār eyler

2 Viren maḥṣūl-i 'ömrüñ bāda seng-i āsiyāb-āsā
İki destin idüp birbirine fersūde zār eyler

3 Çü mīzān 'adle mā'il ṭavrı sencīde olan ẕātuñ
Kefüñ ḳor pāyine 'ālim zer ü gevher nis̱ār eyler

4 Ṭoḳunma el- ḥazer mir'āt-i ḳalb-i ṣāfa kim zīrā
Şikest olduḳça teks̱īr-i süyūf-ı inkisār eyler

5 Bu meydān içre bir menzil-gehüñ çille-nişīnānı
Kemān-āsā niçe ser-keşleri ḫidmet-güẕār eyler

---

38 HE 9b, M1 9b, M2 9b
1 cismin: cismüñ M1, M2
2 āsiyāb: āsiyā HE, M2 // destin: destüñ M1, M2

6 Felek bir ḳaṭreye ḳāni‘ olan ṣāfī dili elbet
Güher gibi cihānda zīb-i tāc-ı iftiḫār eyler

7 Müsellem dil o tīr-endāz-ı vādī-i hünerdür
Ḫadehg-i kilk ile āhū-yı ma‘nāyı şikār eyler

39

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Cihān-binān kemāl ü naḳṣ-ı ḫalḳı farḳa ḳādirdür
Naẓar erbābına ‘aynı terāzū-yı baṣā’irdür

2 Kişi cinsüñ ser-efrāz eyleyince çāk ider cismin
Bu ma‘nī şaḳḳ-ı ceyb-i dāne-i gendümde ẓāhirdür

3 Ġubār-ı ḫāṭır oldı ehl-i ḳāle ḫaṭṭ-ı ruḫsāruñ
Bu berceste ‘ibāret min-vech-i esrāra dā’irdür

4 ‘Asesle mey gibidür ẕāhidüñ ‘āşıḳla evṣāfı
O cessās-ı ‘uyūb ol kāşif-i sırr-ı żamā’irdür

5 Müsellem ben işitdüm ḫˇāce-i bisyār-ı erden kim
İden te’sīs-i bünyān-ı ḳadem naḳş-ı meżā’irdür

---

39 HE 9b, M1 9b, M2 9b

1 ‘aynı: ‘aynuñ HE

3 vech: Bu kelimede vezin bozulmaktadır.

40

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Her maḳāmuñ perde-i rāzı enīn üstindedür
Sāye-i luṭf-ı Ḫudā ḳalb-i ḥazīn üstindedür

2 Ehl-i ẕikrüñ ṣaġ u ṣola inṣırāfın görme ʻayb
Nefy-i cünd-i māsivā içün kemīn üstindedür

3 Kavṣ-ı illādan virürler tīr-i is̱bāta güşād
Allah Allah ile anlar ḥıṣn-ı dīn üstindedür

4 Dūn oturma gel cihād-ı ekbere ʻazm eyle kim
Naṣṣ ile fażl-ı mücāhid ḳāʻidin üstindedür

5 Ḳıl ḥaṣīr-i secdeden sīmā-yı vechüñde es̱er
ʻİzzet-i naḳd-i ʻamel naḳş-ı cebīn üstindedür

6 Ḳā'imüñ ẕikri olup taḳdīm-i ẕikr-i ḳāʻide
Ey Müsellem bil fażīlet sābıḳın üstindedür

41

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Ḳayd-ı cerri tāze eyler ādemi kim pīr olur
Dest-i ḫārı gör ki ḫuşḳ olduḳça dāmen-gīr olur

2 Ḫam-şūde çūpek-zede ḳadlerden eyle iḥtirāz
Her miyān k'ola kemān elbet ʻaṣāsı tīr olur

---

40 HE 10a, M1 10a, M2 10a
2 inṣırāfın: inṣırāfuñ M1, M2
41 HE 10a, M1 10a, M2 10a

3 Tūde-i ḳabr-ı velīden isti‘ānet eyle kim
İḳtiżā itdükde dirler beyżadan şemşīr olur

4 Şāhid-i maṭlūbı da‘vet gicedür mendūb olan
Yoḫsa bir günlükle insāna perī tesḫīr olur

5 Ey Müsellem ġam yime cāyüñ ḫarāb-ābād ise
Vaḳt olur bu köhne bünyān mīşe-zār-ı şīr olur

42

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Çeşm-i bīmārı ucından daġıdur zülfini yār
Şeb dırāz olsa olur ḫastalar elbet bīzār

2 Ḥayret-i ḳadd ü ḫırāmuñla gelüp serve cünūn
Lāne-sāz oldı serinde niçe mürġān-ı bahār

3 Çeşm-i cellādına bālā-yı ruḫında didiler
Āf-tāb üzre imiş kevkeb-i Mirrīḫa ḳarār

4 Ẕevḳ-i tecrīdi bulup ḳaṭ‘-ı ‘alā’iḳ ide gör
İtme ṭūl-i emelüñ rişte-keş-i şem‘-i mezār

5 Tevsen ü gāv-ı zamān ile zemīn ḥāżır iken
Sen neden eyleyesin verziş-i tertīb-i ḳaṭār

6 Ṭutma her bāba ṣaḳın gūşuñı olma cessās
Ḫalḳa-veş ḳalmayasın ṭaşrada her leyl ü nehār

---

42 HE 10a, M1 10a, M2 10a

7 Eyle deryā-yı ṭabī'atde Müsellem gibi sen
Līḳa-i maḥbereye māhī-i ilhāmı şiḳār

43

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Ṭurre kim ruḫsārını bālīn-nāz itmiş yatur
Kāfiri gör Muṣḥafa pāyin dırāz itmiş yatur

2 Reh-güẕār-ı kūyuna vardum seḥer üftādeler
Na'l-i kefş-i yāri miḥrāb-ı niyāz itmiş yatur

3 Baḳ hilāl-i çarḫa kim bir āftābuñ şevḳına
Dil-güẕār olmış da āġuşında bāz itmiş yatur

4 Gendümi gör ḥāṣıl-ı 'ömri olan bir dāneyi
Çāk çāk olmış velīkin ser-firāz itmiş yatur

5 Sebze-i ḫaṭṭın penāh idüp Müsellem murġ-ı dil
Şāḫ-bāz-ı ġamzesinden iḥtirāz itmiş yātur

44

mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

1 Var mı ḫaber ṣabāda esen mi o gül'iẕār
Bezm-i çemende ġonçenüñ aġzın arar hezār

---

43 HE 10b, M1 10b, M2 10b
1 pāyin: pāyüñ HE, M2
44 HE 10b, M1 10b, M2 10b

2 Cūlar degül ḫırāmuña reşk ile sū-be-sū
Aġzı ṣuyın aḳıtmadadur faṣl-ı nev-bahār

3 Benden yaña hevā ḫoş eger ḳadd-i yār ile
Serde olursa devlet-i reftār-ı pāy-dār

4 Zülfin Ḫutende vaṣfın idermiş ġamum bu kim
Bir gün Ḫaṭāya uġrar o fikr ile rūzgār

5 Söylerdüm ehl-i meclise esrār-ı ḫaṭṭuñı
Gelmezse cām-ı ḫāṭır-ı sāḳīye bir ġubār

6 Diñle şikeste kāseden āheng-i bī-demi
Çoḳ Cemleri ʿaṣāya düşürmişdür inkisār

7 Baḳ kākülinde pīçīş ü caʿdı Müsellemā
Mümkin midür ki şehr-i dil olmaya tār ü mār

45

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Puḫt-i maġzānuñ tevāżuʿdur nişānı ḳıl naẓar
Ber-kemāl olsa s̱emer olmaz mı ḫāke secde-ber

2 Zīr-i pāy-i himmet it ıḳlīm-i sebʿi dāver ol
Ferz olur beydaḳ iderse ḫāne-i hefti güẕer

3 Añla füls-i aġniyāyı tār u pūd-ı sikkeden
Bir ḥaṣīra münḥaṣırdur taḫte-i pehlū-yi zer

---

2 faṣl-ı nev-bahār: faṣl-ı bahār HE
45 HE 11a, M1 11a, M2 11a
2 beydaḳ: peydaḳ HE

4 Ṣuḥf-ı ʻālemde ḳalur ismi mülāyim-ṭīynetüñ
Muma olmasa ḳarīn ḫātem olur mı nām-ver

5 Ḳalma ẓāhirde Müsellem ol derūn ehli ki baḳ
Ḫalḳa-i der-dest-i dīgerden nice feryād ider

46

mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Olup zengī-i şeb deyr-i sefīd-i rūza mihmāndār
Bu mülk içre olurlar bāc-dār-ı bender-i iʻmār

2 Kişi bī-pā vü ser baḥr-ı fenāda ser-be-ceyb ister
Ki cāy ide żamīrinde ṣadef-veş bir dür-i şeh-vār

3 Girih-bend olmasa dilden şiken-gīr olmasa elden
Ser-ā-ser ʻālemüñ çıḳmazdı başı üstine destār

4 Riyāż-ı ʻālem içre dīde-i bīdār-ı esrāra
Beyāż-ı ṣubḥ-gāh-ı ṣunʻ-ı Ḥaḳḳdur revnaḳ-ı eẓhār

5 Namāz-ı ṣubḥ içün her bir giyeh şebnemle ġuṣl eyler
Olur elbet Müsellem merciʻ-i eşyā olan bīdār

---

4 Ṣuḥf: Bu kelimenin doğrusu "ṣuḥuf" olmasına rağmen vezin gereği "ṣuḥf" şeklinde okunma zarureti hasıl olmuştur.

46 HE 11a, M1 11a, M2 11b

1 sefīd-i rūza mihmāndār: sefīdi rūz-ı mihmāndār M1, M2

47

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ravża-i ṣunʿ-ı Ḫudādan bir ṭabaḳdur nev-bahār
Manṭıḳu'ṭ-ṭayr-ı ḫafādan bir varaḳdur murġ-zār

2 Ḫalḳa-i dergāh-ı maṣnūʿātıdur arż-ı basīṭ
Şāhid-i hestīsine gerdūn zümürrüd gūş-vār

3 Baḥr-ı sırr-ı ādeme ġavvāṣ olup çarḫ-nigūn
Nāfa dek geçdi ḥicābından zemīne kūh-sār

4 Ḳudret-i bī-çūnınuñ çūn ü çirā dil-ḫastesi
Teşne-i nīsān luṭfıdur biḥār-ı bī-kenār

5 Baḥr-ı aḫżar sebze-i sīr-āb-ı bāġ-ı cūdıdur
Cām-ı der-dest-i ʿaṭāsıdur ʿaḳīḳ-i āb-dār

6 Mihr olup ser-germ olmış ʿaşḳınuñ āresi
Naʿl-i der-āteşdür ol şevḳ ile māh-ı tāb-dār

7 Ey Müsellem çün ulü'l-ebsāradur emrullāh
Sen daḫī eşyāya eyle ol naẓarla iʿtibār

48

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Bād-ı āhumdan ṣaḳınsun dīde-i bīmār-ı yār
Ḫastaya zīrā füzūnī-i elemdür rūzgār

---

47 HE 11a, M1 11a, M2 11a
48 HE 11b, M1 11b, M2 11b
1 füzūnī: efzūnī M2

2	Rūḥ-ı s̱ānī ʻadd iderler şimdilik ʻaṣra göre
Bir kişi kim meclise boş gelmeye peymāne-vār

3	Merd-i meydān çillesinden çıḳmayan nāvek mis̱āl
Kefş-i āhen giyse pāyı menzile itmez güẕār

4	Baḳ zemīn ile zamānuñ kārına ḫātem gibi
Sīnesin çāk itmeyince kimse olmaz nām-dār

5	Ey Müsellem ḳāḳum-ı tenle tefāḳum eyleme
Hiç libās-ı müsteʼār ile olur mı iftiḫār

49

mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1	Dil-i ʻārif olursa dāʼimā vīrāna lāyıḳdur
Ḫarāb-ı memleket āmed-şüd-i sulṭāna lāyıḳdur

2	Ḳoyup rezzāḳuñı merzūḳdan ümmīd-i rızḳ itme
Geçüp metbūʻ-ı tābiʻden recā nādāna lāyıḳdur

3	Li-ecli'l-ekl itme ser-fürū her gördügüñ şaḫṣa
Bu ṣūretde rüḳūʻ itmek belī ḥayvāna lāyıḳdur

4	Çü girdāb-ı yem emvāc-ı sivādan ser-be-ceyb olmaḳ
Dilin deryā-yı taḥḳīḳ eyleyen insāna lāyıḳdur

5	Olup sūzen ʻaṣā-yı āhen elde hem-çü rūhullah
Seyāḥatle baṣarsuñ günbed-i gerdāna lāyıḳdur

6	İçüp ḫūn-ı ciger peymāne-veş bezme ṣafā-baḫş ol
Ayaġ üzre bu keyfiyyet gir meydāna lāyıḳdur

---

49 HE 11b, M1 11b, M2 11b
5 Bu beyit M2 nüshasında yoktur.

7 Müsellem nūr-ı ẕikrullah ile dil müncelī ister
Ki levḥ-i ḳalb-i insān ṣūret-i Raḥmāna lāyıḳdur

50

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Hevdec-i rāḥile-i ‘aşḳı kimüñ sīne olur
Ceres-i naġme-res anda dil-i bī-kīne olur

2 Ṣuver-i ġaybı temāşāya gerek dilde ḥużūr
Āba geldükde sükūn baḳ niçe āyīne olur

3 Post giymekle şeref ḫūn-ı cigersüz olmaz
Nāfe-veş bu didügüm merdüm-i miskīne olur

4 Ejder-i nefsi ‘azīmetle musaḫḫar ḳıl kim
Ḳalbine mālik olan vāṣıl-ı gencīne olur

5 Ka‘be-i faḳrı Müsellem göremez ehl-i ġınā
Aña pūşīde begüm ḫırḳa-i peşmīne olur

51

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 O kim sūḳ-ı fenāda naḳd-i tenle iftiḫār eyler
Çü gūdekdür sifālīn pāreyi dirhem-şümār eyler

2 Ser-efrāz eyleyince bir niḥāli bāġ-ı ‘ālemde
Seḥāb-āsā kişi çoḳ ḫōy-i pīşānī niṣār eyler

---

50 HE 12a, M1 12a, M2 12a
1 ‘aşḳı kimüñ: ‘aşḳ kim HE
51 HE 12a, M1 12a, M2 12a

3 Seḥerde çeşmini bāẕ eyleyen elbet bulur rifʿat
Mis̱āl-i jāle zānū-yı kevākibde ḳarār eyler

4 Ṣaḥīḥü'l-ḳavlüñ olmaz ülfeti kec-ṭabʿ ile ḥatta
Mütūn ehli bu remz ile ḥavāşī der-kenār eyler

5 Çemen zerd oldı ẓann itme Müsellem dergeh-i Ḥaḳḳda
Cünūd-ı ṣayf-ı teẕhīb-i berāt-ı iʿtiẕār eyler

52

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Me'nūs-ı seḥer fırḳa-i rūşen-güherāndur
H̱idmetde şafaḳ anlara dāmen-be-miyāndur

2 Cemʿiyyet-i ḫāṭırla S̱üreyyā ki ʿalemdür
Her şeb yine baḳ sāʿat-i ṣubḥa nigerāndur

3 Behrām-ı ẓafer ḫançer-i elmās-ı seḥerle
Tārāc iken ḳāfile-i ḫˇāb-ı girāndur

4 ʿĪsī gibidür mürde şeyi zinde idenler
Aṣḥābı ḥaḳīḳatde mesīḥā-nefesāndur

5 Her kevkeb-i sāṭıʿ ki ufuḳda ola ṭāliʿ
Pergār-ı kirişme ṣanasın çeşm-i bütāndur

6 Ṣubḥuñ es̱eridür ki açup ḫˇābını verdüñ
Dem-bestelere bād-ı seḥer ḫande-künāndur

---

52 HE 12a, M1 12a, M2 12a
4 Aṣḥābı: Aṣḥab-ı M2

7 Pīşānī-i erbāb-ı sa'ādet gibidür ṣubḥ
Kim nūr-ı ṣafā anda dıraḫşān u çehāndur

8 Şebnemle vużū' eyleyüp a'şāb u 'aḳāḳīr
Ser cümle namāz-ı seḥere secde-berāndur

9 Parmaḳlı gülistānı Müsellem melekūtuñ
Ol dem kef-i da'vātdaki naẓm-ı benāndur

53*

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Nümā-yı çeşm-i 'āşıḳ māh-ruḫsārāna 'ā'iddür
Bu ḳavle ittiḥād-ı şems ile şebnemçe şāhiddür

2 'İbādet pest-ṭab'āna olur müstevcib-i 'izzet
'Ālem ṣa'y ile 'add olsa ne nāḳıṣdur ne zā'iddür

3 Sitem-nā-ḫūrde dil hem-ṣoḥbet-i maḥbūb nāz olmaz
Anuñçün hicr-i 'āşıḳ 'āḳıbet zārī-i mü'ekkiddür

4 Vefā me'mūl iden me'yūs olur rūbeh-firībāndan
Şümār olsa heves ile emel erḳāmı vāḥiddür

---

7 dıraḫşān u çehāndur: dıraḫşān çehāndur M, M2

8 vużū': vużū HE

9 da'vātdaki: da'vātda ki HE

53 HE 12b, M1 12b, M2 12b

* Bu gazeldeki bazı kelimelerin altında ebced hesabıyla sayı değerleri verilmiştir. Bu kelimeler ve sayı değerleri bulundukları beyitlerin numaralarıyla dipnot olarak verilmiştir.

1 şems: 400, şebnemçe: 400

2 'ibādet: 477, 'izzet: 477, 'alem: 140, ṣa'y: 140

3 maḥbūba: maḥbūb HE, M2; sitem: 500, ṣoḥbet: 500, maḥbūb: 58, nāz: 58, hicr: 208, zār: 208

4 me'mūl: 117, me'yūs: 117, heves: 71, emel: 71,

5 Bu ma‘nāda ser-i mū ḫurde-bīn olmaz es̱er-dāda
Miyān ile dehen ta‘dādı ma‘dūma müsā‘iddür

6 Sebeb-bend-i ta‘ayyün olma kim sedd-i tevekküldür
‘Alā’iḳden rehā bulduḳda dil bālāya ṣā‘iddür

7 Hirās-efgen dile şemşīr-i Mirrīḫ nigāhīdür
Ḳażа-te’s̱īr dinse çeşm-i yāre ‘ayn-ı vāriddür

8 Tefevvūḳ itdügin maẓmūn-ı ṭırāzān kühen-sāle
Selef lafẓı Müsellem rūy-i ma‘nāyı mü’eyyiddür

54

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Rind-i bī-sāmāna kim duḫt-i ‘ineb tevḳīr ider
Her sebū-yı bāde bir Ḳızḳullesin taṣvīr ider

2 Āferīn olsun bu ḫāküñ ḫāme-i müjgānına
Kim gülū-yı ṣabra rūmīler geçüp taḥrīr ider

3 Ol ḳadar ḥüsn-i civānānında var te’s̱īr kim
Bir iṣābetle nigāhı nā-tüvān ü pīr ider

4 Reşk ṣad reşk ol ṭabīb-i rūzgār-ı vaḳte kim
Merhem-i ṣaḳızla dā-i ḥasrete tedbīr ider

---

5 miyān: 101, dehen: 59, ma‘dūm: 160

6 sebeb: 64, sedd: 64, dil: 34, bālā: 34

7 Ḳażā-te’s̱īr: Ḳażā-i tīr M, M2; şemşīr: 850, Mirrīḫ: 850

8 selef: 170, Müsellem: 170

54 HE 12b , M1 12b , M2 12b

5 Böyle yerlerde Müsellem ṭab'-ı maḥcūb-ı şühūd
Seyr-i tevḥīd-ṣıfatda cilvesin tevfīr ider

55

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Senüñ ebrū vü müjgānuñ kemān ü tīr yazsunlar
Benüm de ṣayda āmāde dilüm naḫcīr yazsunlar

2 Yazanlar baḥs-i dendān u ḫaṭṭ la'lüñle taṣnīfāt
Dürer üzre müvecceh bir iki taḳrīr yazsunlar

3 Velī zülfüñde gördüm var 'azīzān-ı ḫaṭā-pūşān
Bu ḫˇāb-ı bī-niẓāma ey ṣabā ta'bīr yazsunlar

4 Alanlar dūde-i şem'-i mezārum ol perī-rūya
Mürekkeb eyleyüp bir nüsḫa-i tesḫīr yazsunlar

5 Bu nev-reftār u güftāra Müsellem nādire-sencān
Ḫırām-ı ẕihn-i veḳḳād ile bir tanẓīr yazsunlar

56*

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Sirişk-i dīde kim bir pençe-i ḫurşīde 'ā'iddür
Bu ceẕbe ittiḥād-ı şems ile şebnemçe şāhiddür

---

5 maḥcūb: maḥbūb M1, M2
55 HE 13a, M1 13a, M2 13a
56 HE 13a, M1 13a, M2 13a
* Bu gazeldeki bazı kelimelerin altında ebced hesabıyla sayı değerleri verilmiştir. Bu kelimeler ve sayı değerleri bulundukları beyitlerin numaralarıyla dipnot olarak verilmiştir
1 şems: 400, şebnemçe: 400

2 Bulur elbette cennet nefsine ẓulm eyleyen ādem
Ki ẕenbüñ i‘tirāf ile ‘adūda vezni vāḥiddür

3 Ḫaṭ-ı leb kim ḳalem-kār-ı nigīn-i la‘l-i cānāndur
O bīnī sīm-i bāzū-bend-i ta‘vīẕ-i maḥāmiddür

4 Ḫayāl ü vehmi ḳo rü’yet-i ta‘alluḳ eylemez zīrā
Mīyān ile dehen ma‘dūm-ı ṣarfa iki şāhiddür

5 Vefā me’mūl iden naḫvet-fürūşāndan olur me’yūs
Ḳumāş-ı vaż‘-ı bel-dāruñ revācı şimdi kāsiddür

6 Sitemdür ṣoḥbeti nāz ile maḥbūb olsa da gūyā
Ümīd-i vaṣl ile hicr içre zār olmaḳ da vāriddür

7 Bu mülk içinde dīvār-ı sebeb sedd-i tevekküldür
Emel-peyvend olan ehl-i heves fikrinde fāsiddür

8 İderse tevbe żımnında eger meyl-i peşīmānī
Günāh-ı ‘abd ḫāl-i çehre-i a‘māl-i zāhiddür

9 Cemāl el virse lāzım ‘ārife ‘abd-i şekūr olmaḳ
Ki İbrāhīm gül-zār içre de Mevlāya sāciddür

10 Dil-i bīmāra ṭıbb-ı ġamda terkīb-i devā yoḳdur
Meger ki zīr-i serde bāliş-i bāzū vü sā‘iddür

---

2 ẕenb: 752, i‘tirāf: 752
3 bīnī: 72, bāzū-bend: 72
4 miyān: 101, dehen: 59, ma‘dūm: 160
5 me’mūl: 117, me’yūs: 117
6 sitem: 500, ṣoḥbet: 500, nāz: 58, maḥbūb: 58, hicr: 208, zār: 208
7 sebeb: 64, sedd: 64, emel: 71, heves: 71
8 tevbe: 413, peşīmānī: 413, günāh: 76, ‘abd: 76
9 İbrāhīm (berāhīm): 258, gül-zār: 258
10 ṭıbb: 11, devā: 11

11 Cenīn iken nigāh āyīnede ‘aksüñle oynarmış
Ṣabīnüñ lu‘ba meyli ṣūretā bu sırrı nāḳıddur

12 Olur sa‘y ile ḥāṣıl cümle ‘ilm-i ẓāhir ü bāṭın
Bulan ‘izzet dü-‘ālemde ‘ibādetle mücāhiddür

13 Müsellem ṭab‘uñ ol sulṭān-ı maġbūṭ-ı selefdür kim
Elinde ḫāme seyf-i sāz-kār-ı rūy-ı kāġıddur

57

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ḫūb-rūlar çün ḫırām-ı nāza dāmen-gīr olur
Cūy-i reşkden serv-i gülşen pāy-der-i zencīr olur

2 Çāk-ı rüsvāyī ki levḥ-i sīnede taṣvīr olur
Ma‘bed-i ‘aşḳ-ı bütān mihrābıdur tā‘mīr olur

3 Ḫor baḳma sāl-ḫūrde nātüvān-pīrāna kim
Bāzgūn-kārī kemānuñ fitne-i şemşīr olur

4 Ey olan vādī-i ḫōdrāyīde hem-gerd-i heves
Çeşm-i ümmīd-i terüñ ḫayrānī-i naḫcīr olur

5 Ṣafḥa-i ‘ālem miṣāl-i kāġıd-ı neşşāfdur
Zīrine neşf ü nümādur her ne kim tasṭīr olur

---

11 āyīnede: āyīne M1, M2 // lu‘ba: lu‘b HE; ṣabī: 102, lu‘b: 102
12 sa‘y: 140, ‘ilm: 140, ‘izzet: 477, ‘ibādet: 477
13 Müsellem: 170, sulṭān: 150, selef: 170, seyf: 150
57 HE 13b, M1 13b, M2 13b
4 terüñ: teri HE
5 her: hem M2

6 Devr olsa la‘l-i mey-gūnından ol naẖvet gerek
Sāġaruñ naḳş-ı gülūsı ẖalḳa-i zencīr olur

7 ‘Āşıḳān maḥcūbī-i kem-ṣūret olmaz ‘aşḳda
Levn-i bī-mīnā-yı sāġardan nice taġyīr olur

8 Kilk-i ḳudretden Müsellem olmada ṣūret-peẕīr
Levḥ-i pīşānī-i fıṭratda ne kim taḳdīr olur

58

mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fā‘ilün

1 ‘Ālem nesīc-kār-ı ḥaḳīḳat degül midür
Eşyā bisāt-ı mevżi‘-i ḥikmet degül midür

2 Kevn-i vücūd irāde-i ḳudret degül midür
Ḳudret şühūdı ‘ayn-ı bāṣīret degül midür

3 Ḥaḳḳ-ı naẓar olunsa şü’ūnāt-ı rūzgār
Emvāc-ı cūş lücce-i vaḥdet degül midür

4 Fehm it bülend ü pestī-i senc-i terāzūyı
Bu teng-nāy-ı cāy-i ‘adālet degül midür

5 Bu meclis-i mecāziye nisbetle sāġaruñ
Naḳş-ı gülūsı ṭavḳ-ı nedāmet degül midür

6 Aġlatma ehl-i derd-i fiġān-kārı her nefes
Bāng-ı meges perīden-i rāḥat degül midür

---

6 sāġaruñ: sāġarın HE
58 HE 13b, M1 13b, M2 13b
2 Ḳudret şühūdı: Ḳudreti şühūd M1, Ḳudret şühūd M2

7 Bilmez o şūḫ girye vü āh-ı şebāneyi
Ey zinde ṣubḥ vaḳt-i şahādet degül midür

8 Bī-cā degül güşāyiş-i āgūş-ı zaḫm-ı dil
Ḫamyāze-i heves-ger-i vuṣlat degül midür

9 Ḥaḳḳā ki nev-edā-yı naẓmda Müsellemā
Ferz-i efrāz-ı erbāb-ı belāġat degül midür

59

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 O gīsū-yi siyeh-fāmı Şeb-i Ḳadr-i hidāyetdür
O tārīk içre tāb-ı 'ārıżı māh-ı velāyetdür

2 Hüveydādur iki ebrūları levḥ-i cebīninde
Mübeyyin Muṣḥaf-ı āyāt-ı Ḥaḳḳdan dü 'ibāretdür

3 Dehānı bir kitāb-ı ma'nevīdür sırr-ı vaḥdetden
Daḫī güftārı īcāz ü feṣāḥat hem belāġatdür

4 Dili mir'āt-i muṭlaḳdur o kim ola aña nāẓır
Görür 'aks-i ṣıfātın anda seyr iden ġarābetdür

5 Ḳadi bir naḫl-i güldür gülşen-i bāġ-ı hüviyyetden
Anuñçün bülbül-āsā 'āşıḳānı ehl-i ḥāletdür

6 İder sālikleri ser-menzil-i maḳṣūdına vāṣıl
Anuñ kārı viṣāl-i Ḥaḳḳa rūz u şeb vesāṭetdür

---

7 şebāneyi: şebāyı HE

9 efrāz-ı erbāb-ı belāġat: efrāz-ı belāġat HE

59 HE 14a, M1 14a, M2 14a

7 N'ola bir rişte-i esmā ile bend itse maḫlūḳı
Muḥaḳḳaḳ ẕāt-ı pāki maẓhar-ı ism-i celāletdür

8 Niçe cānlar meh ü sāl ḫırḳa-pūş-ı dergehi olmış
Dimişler neşve-yāb-ı nefḫāsı olmaḳ sa'ādetdür

9 Kerem-kārā dil-i vīrān-şüdüm muḥtāc-ı feyżündür
Meded yek-naẓra-i luṭfuñla termīm it 'ināyetdür

10 Cenāb-ı Ḥażret-i Şeyḫ-i Sezāyī mürşīd-i 'ālem
Ki zīr-i pāyine fersūde-rū olmaḳ 'ibādet

11 Bu ṭab'-ı ma'ṣiyet-pīşe Müsellem derd-mendüñdür
Anı şāyeste-i iḥsānuñ itmek pek 'adāletdür

60

mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

1 Āteş bıraḳdı cāna nigāhuñ baḳış budur
Sūz-efgen oldı mülk-i derūna yaḳış budur

2 Dest-i niyāzı eylese 'āşıḳ be-dest-i nāz
Ḳaṭ' itmeye cefā ḳılıcı elveriş budur

3 Tīr-i nigāhı gizledi gördüm o ḳaşı yā
Āmāc-ı dilde bir kez ilişmez geliş budur

4 Cellād-ı ġamze tīġını çekse niyāmdan
Biñ pāre eyler 'āşıḳı birden çalış budur

---

11 derd-mendüñdür: derd-mendindür M1, M2
60 HE 14b, M1 14b , M2 14b

5 Gördüm semend-i ʿişveye binmiş gider o şūḫ
Naḳd-ı ḥayāt-ı cān Müsellem yetiş budur

61

feʿilātün mefāʿilün feʿilün

1 Meşreb-i dilberān ʿitāb iledür
ʿĀşıḳuñ zīb-i çeşmi āb iledür

2 N'ola ḫōy-gerde itse germ-i nigāh
Revnaḳ-ı ḥüsni āb u tāb iledür

3 Hiç direng eylemez baña gelse
ʿÖmrümüñ geçmesi şitāb iledür

4 Yaḳdı aġyārı āh-ı pür-şererüm
Recm-i şeyṭānı gör şihāb iledür

5 Ey ṣabā zülf-i yāri incitme
Dil-i zār-ı Müsellemā biledür

62

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Gūşe-i çeşm-i bütān kim nīm-ḫˇāb-ı fitnedür
Tīr-i müjgānı be-kef ḥāżır-cevāb-ı fitnedür

2 El-ḥaẕer yārüñ teġāfül-gūne vażʿından ṣaḳın
Der-kemīn her bir nigāhında ʿitāb-ı fitnedür

---

61 HE 14b, M1 14b, M2 14b
62 HE 14b, M1 14b, M2 14b
1 ḥāżır : ḥāẓır HE

3 Kākül-i Tātār-meşreb başına itmiş hücūm
Pād-şāh-ı ḥüsni gördüm pī̇ç ü tāb-ı fitnedür

4 Fitnedür gerçi ser-ā-pā mülk-i ḥüsne zülf-i ḫaṭṭ
Ḫāl-i müşgīn-nābı ammā intiḫāb-ı fitnedür

5 Ḫaṭṭ degül baḳdum Müsellem mū-be-mū ruḫsārda
Ḳatl-i ʻuşşāḳı muṣarraḥ bir kitāb-ı fitnedür

63

mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Ruḫ-ı cānānede çoḳ başlı bir fitne o kāküldür
Çemen-zār-ı melāḥatde yāḫūd bir ṣaçlı sünbüldür

2 Ḳo dursun fitne-āşūb-ı nigāhuñda olan te'ṡīr
Dilüm şevḳ-āver-i feyż eyleyen vażʻ-ı teġāfüldür

3 Ḫayāl-i ʻārıżı ḫūn-ı cigerle perveriş bulmış
Sifāl-i dilde açılmış o bir rengīn ḳaranfüldür

4 Gülistān-ı maḥabbetde o gül-ruḫsār şevḳiyle
Baña her naġme-i āh-ı derūn bir ṣavt-ı bülbüldür

5 Ne ḥācet bezm-i ġam içre Müsellem cām-ı ṣahbāya
Benüm her dāġ-ı sīnem neşve-baḫş-ı sāġar-ı müldür

---

63 HE 15a, M1 15a, M2 15a
2 fitne-āşūb: fitne-i āşūb HE

64

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Çeşm-i ḫūn-āşām-ı dilber ḳahramān-ı fitnedür
Mülk-i ḥüsne ġamzeler ṣāḥib-ḳırān-ı fitnedür

2 Her şikenc-i tārı bir dām-ı belā-yı cān u dil
Zülf-i şehr-āşūb-ı ḥüsni dūd-mān-ı fitnedür

3 Gizlemiş müjgānı tīrin 'āşıḳa ḳaṣd eylemiş
Ebruvānı olmış āmāde kemān-ı fitnedür

4 Perde olmış rūyına ol āfet-i gül-çehrenüñ
Kākülüñ seyr eyleyenler didi kān-ı fitnedür

5 Kişver-i ḥüsni Müsellem olmış āşūb-ı ḳażā
Devr-i ḫaṭṭı ol şehüñ āḫir zamān-ı fitnedür

65

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Göñül bir ṭıfl-ı nevrese resm-i ġonçe pür-ḥicāb ister
Dimāġ-ı cāna feyż-i būy-i vaṣluñdan gül-āb ister

2 Reh-i hicrüñde sūz u tāb-ı 'aşḳuñ cāna geçmişdür
O teşne tīġ-i ġamzeñden meded bir ḳaṭre āb ister

---

64 HE 15a, M1 15a, M2 15a

1ḳahramān-ı fitnedür : ḳahramānı fitnedür HE, M1 // ṣāḥib-ḳırān-ı fitnedür : ṣāḥib-ḳırānı fitnedür HE, M1

2 dūd-mān-ı fitnedür: dūd-mānı fitnedür HE, M1

3 kemān-ı fitnedür: kemānı fitnedür HE, M1

4 kān-ı fitnedür: k'an-ı fitnedür HE, M1

5 zamān-ı fitnedür: zamānī fitnedür M1, HE

65 HE 15b, M1 15b, M2 15b

3 Faḳaṭ rez duḫterin bir kez görmişdüm ayāġ üzre
Niçün meydāna girmez var ise mīnā niḳāb ister

4 Elinde ḫançer-i ġamze yine çeşm-i siyeh-mestüñ
Ḳırup ʿuşşāḳını cümle bu kārından s̱evāb ister

5 Teġāfül itme luṭf it bir nigāh-ı āşinā pesdür
Taḥammül sūz-ı naẓreñden göñül ṣāfī cevāb ister

6 Degül zāhid saña şāyeste naḳd-i vuṣlat-ı dil-dār
O genc-i pür-güher zīrā benüm gibi ḫarāb ister

7 Dil-i sevdā-nihādum ḳayd ü bend-i zülf ider ammā
Degül ḳaṣdı nevāziş ḫāṭırum bir pīç ü tāb ister

8 Ġaraż rāz-ı derūnın şiʿr ile eşʿārdan ancaḳ
Müsellem sen şeh-i gerdūn cenāba intisāb ister

66

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Gülşen-ārā bülbülüñ evvel dilin pür-ḫūn ider
Baʿde-zīn gül-bün-nişān eyler anı memnūn ider

2 Nev-ʿarūs eyler güli meşşāṭa-i evvel-bahār
Eşk-i ḫūn-ı ʿandelib ile ruḫuñ gül-gūn ider

3 Ġonçeler ṣanma ki bir bir ẓāhir itdi nev-bahār
Küleh-i pür-ḫūn-ı bülbül gülşeni meşḥūn ider

---

66 HE 15b, M1 15b, M2 15b
1 bülbülüñ evvel dilin pür-ḫūn ider: bülbülüñ baġrını evvel ḫūn ider HE

4 Çoḳ perīşān dilleri Leylī pesend-i kākülüñ
Vādī-i Çīn [ü] Ḥaṭāda baş açıḳ Mecnūn ider

5 Şöyle tīz-revdür füsūnı çeşminüñ te's̱īri kim
Bir nigāh ile niçe yüz biñ ḳażā meftūn ider

6 Ārzū-yı la'l-i dilberle Müsellem dem-be-dem
Eşk-i h̲ūn-ālūdını seylāb idüp Ceyḥūn ider

67

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Çeşm-i āşūb-sāz-ı ġamzeñden belā destūr alur
Fitne-perdāz-ı nigāhuñdan ḳazā destūr alur

2 Kākülüñden neşr-i bū itmek içün 'ālemlere
Āhuvān-ı Çin ü Māçīn ü H̲aṭā destūr alur

3 Feyż-i te's̱īri müdāvāya sirāyet eylemiş
Neşve-i la'lüñden em-semmle devā destūr alur

4 Meclisinde şevḳ bah̲ş içün o şūh̲ī meşrebüñ
Gökde Zühre itmege faṣl-ı ṣabā destūr alur

5 Nūr-ı feyżin iḳtibās eyler Müsellem bir şehüñ
Cebhe-i pür-tābını görse żiyā destūr alur

---

67 HE 15b, M1 15b, M2 15b
1 āşūb-sāz : āşūb-sār HE

68

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 ‘Aceb ol ġamzeler sırr-ı ḳażānuñ tercemānıdur
Yāẖūd erbāb-ı ‘aşḳa bir belā-yı nā-gehānīdür

2 Żamīr-āsā dilümde sūz-ı ‘aşḳı cāy-gīr olmış
Ḫaber-dār olmadı aġyār o bir derd-i nihānīdür

3 Görenler tīr-i müjgān ile yārüñ çīn-i ebrūsın
Didiler Rüstem-i ḥüsnüñ ḳurulmış bir kemānıdur

4 Keder olmaz serüm pür-zaẖm iderse tīşe-i ġamdan
Dil-i ġam-zād-ı Ferhādum maḥabbet pehlevānıdur

5 Müsellem şāẖ-çe-i Ṭūbāda olsa lane-sāz olmaz
Dil-i murġ-i hevā-kārın o kākül āşiyānıdur

ḤARFÜ'Z-ZĀ’

69

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ṡābitüz a‘rāf ile biz sırr-ı mübhem gelmişüz
Cevher-i rūḥuz baḳılsa şekl-i ādem gelmişüz

2 İktisāb-ı nükhet-i verd-i ḥaḳīḳat şemmine
Bu ẖazān-gāh-ı bahār-ālūda bī-ġam gelmişüz

---

68 HE 16a, M1 16a, M2 16a
4 serüm: serin HE
5 hevā-kāruñ: hevā-kārın HE
69 HE 16a, M1 16a, M2 16a

3 Ebr-i nīsān-ı hüviyyet reşḥasından ḳaṭreyüz
Kim ṣadef-ṭab‘āna gevher ef‘īye semm gelmişüz

4 Hāven-i ḫōd-rāyīde mesḥūḳ-ı ḍarb-ı ẕilletüz
Neşve-i terkīb-i ‘aşḳa cüz-i a‘ẓam gelmişüz

5 Ehl-i tecrīdüz bu ṭūfān-gāh-ı hestī-şūyda
Delḳ-i ber-dūş-ı fenāyuz ṭālib-i yem gelmişüz

6 Rāci‘-i mihr-i ḳadīm-i ‘ālem-i vaḥdet bizüz
Gülsitān-ı kes̱retüñ verdine şebnem gelmişüz

7 Beyt-i dilde sa‘y ile olduḳ ṣafā-yāb-ı cemāl
Biz ḥarīm-i bezm-gāh-ı yāra maḥrem gelmişüz

8 İlticā itsün felek gerdişlerinden ḫavf iden
Zaḫm-ı şemşīr-i ḳażā-yı cāna merhem gelmişüz

9 Kūdek-endek-i zamānuz kec-ḫayālāne velī
Zīr-i dāmān-ı ḫafādan sırra a‘lem gelmişüz

10 Nāṭıḳ-ı esrār-ı ġayb-ı ma‘nī-i fıṭrat bizüz
Pā-nihāde süllem-i naẓma Müsellem gelmişüz

70

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Şīveni zemzeme-i gerdiş-i evḳāt iderüz
Nālemüz māşiṭā-i çehre-i da‘vāt iderüz

---

70 HE 16b, M1 16b, M2 16b

2 Biz o rindān-ı ṭarīḳuz ki bu ẖalḳada āẖir
Tār u pūd-ı kefeni perde-i ḥācāt iderüz

3 Āẖirü'l-emr bu vīrān-gede-i ġamda dili
Nev-güşūde gül-i tābūt-ı ẖarābāt iderüz

4 Böyle iḳbāl ile ẖalvet-gedede tīremüzi
Vesme-i ebrū-yı ebkār-ı münācāt iderüz

5 Girye-i mā-sabaḳ-ı hicri Müsellem şimdi
H̱ande-i zīver-i dendān-ı mükāfāt iderüz

71

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Āf-tābı biz o vādīde ki ġalṭān görürüz
Her giyā ḳaddi resen-bāz-ı beyābān görürüz

2 Çūb-ı ḥayret-gede-i zemzeme-i Mūsīdür
Zīr-i rānındaki ṭıfluñ anı raḳṣān görürüz

3 Cām-ı mey kim Ceme pīrāye idi teşrīfi
Raẖt-ı 'aks-i pes-i dāmençede üftān görürüz

4 Böyle ḳalursa eger vüs'at-i eyyām-ı ġayruñ
Tengī-i çeşmini pīrāmen-i ẖırmān görürüz

5 Ḳande bir çehre-i nīlūferi görsek ẖufte
Cūy-bār-ı emel-i kesbde ẖandān görürüz

---

2 ẖalḳada : ẖalḳa HE
71 HE 16b, M1 16b, M2 16b

6 Ḳaṭre-i eşki ki sermāye-i dil itmiş idük
Şimdi sevdā ġam-ile zīver-i dāmān görürüz

7 Olsa müjgānkarımuz ʿarşa Müsellem peyvend
Rişte-i kūşe-i seccāde-i pīrān görürüz

72

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Ḫırmen-i mā-ḥaṣal-i farḳa ḫırām eylemişüz
Dīde-i mūrçeyi māh-ı temām eylemişüz

2 Bizüz ol tīre-nişīn bende-i ḥalvet ki ġamı
Zīb-i cilbāb-ı ber-efgende-i şām eylemişüz

3 Pāre-i mumını biz zīr-i nigīninde Cemüñ
Şemʿa-i türbet-i āsāyiş-nām eylemişüz

4 Biz ki pā-rāndelerüz sāye-i müjgānumuzı
Merkeb-i merḥale-i ḳurba zimām eylemişüz

5 Mismaʿ-ı şīve-i mażmūna ṣarīr-i ḳalemi
Nefḫa-i maʿreke-i ṣūr-ı devām eylemişüz

6 Āh-ı pey-der-pey-i pīrāye-i dil itmek ile
Raḫt-ı sāmān-ı ġama silk-i niẓām eylemişüz

7 Maʿnī-i tāzeyi temyīze Müsellem yārān
Kūçe-i mıṣraʿı dehlīz-i kelām eylemişüz

---

72 HE17a, M1 17a, M2 17a

2 tīre-nişīn bende-i: HE nüshasında bu kısım yazının tahrib olmasından dolayı okunamamaktadır.

3 biz zīr: HE nüshasında bu kısım yazının tahrib olmasından dolayı okunamamaktadır.

73

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Gāhī gülşende hezerān ile naḳḳāl oluruz
Encüminde gehī pervāneye hem-hāl oluruz

2 Mihr-veş menzilümüz bām-ı sipihr olsa dāḫī
Cū gibi ṣāf-derūna yine pā-māl oluruz

3 Gerd-i ġamdan çü ṣabā başumuzda olduḳda esen
'Uḳde-i ḫāṭır-ı gül-ġonçeyi ḥallāl oluruz

4 Vaḳt olur şāne gibi zülf-i girih-gīre girüp
Çoḳ hevādārlara nāẓım-ı aḥvāl oluruz

5 Bāṭın u ẓāhiri yek-reng iderüz gāhī çü cām
Gāh āyīne-ṣıfat levḥa-i eşkāl oluruz

6 Hem-çü peymāne gehī pür-dil olup demler olur
Ney gibi nice tehī maġz ile ḳavvāl oluruz

7 Bār-ı ġam ḳāmetümüz itse de ḫam 'ālemde
Şāhid-i feyże Müsellem yine ḫalḫāl oluruz

74

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Şühūd-ı vech-i bāḳī ehline 'unṣur niḳāb olmaz
Vücūd-ı āyine rā'i vü mer'iye ḥicāb olmaz

---

73 HE 17a, M1 17a, M2 17a
74 HE 17b, M1 17b, M2 17b

2 Degüldür tāc u kisve muttaṣıl mültezīm-i ʻirfān
Muṣavver mīvelerde reng olur ammā ki āb olmaz

3 Ṭoḳunmaz nūr-ı ʻirfān bir dile tā kim ḫarāb olmaz
Belī maʻmūr olan menzil maḥall-i āf-tāb olmaz

4 Kelām-ı kāmili cerḥ idemez aḳvāl-i kec-ṭabʻān
Ḥavāsuñ iʻvicācı müfsid-i metn-i kitāb olmaz

5 Bu menzilde Müsellem fikr-i iflās u hirās itme
Kerīmüñ mihmānında ġam u bīm-i ḥisāb olmaz

75

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Ten dinen rūḥ-ı revāne bunda maḥmildür henüz
Dil ceres-āsā fiġān-rīz-i menāzildür henüz

2 ʻĀlem-i ıṭlāḳdan düşmiş ḥażīż-i ʻunṣura
Cān bu ṣalṣāl-ı bedende pāy-der-gildür henüz

3 Çār maʻdenden olan berr-i raṣaddan muttaṣıl
Nāẓır-ı levḥ-i ḳażā Fārābī-i dildür henüz

4 İtme ki aʻżāyı hep mevżuʻ-ı cāy-i emr-i Rabb
Mūlarum yek yek nigeh-bān-ı mefāṣıldur henüz

5 Nükte-i ʻirfān girān u maḥfil-i dāniş ḫarāb
Ḳāfile müsteḳī reh menzil-be-menzildür henüz

---

75 HE 17b , M1 17b , M2 17b

76

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 'Arażdur cevher-i fikrüm dilüm bī-kārdur sensüz
Heyūlā-yı ṭabī'aṭ ṣūret-i dīvārdur sensüz

2 Gel ey verd-i ḥaḳīḳat gülşen-i cānı güşād it kim
Ser-ā-pā mūlarum bir gül-bün-i pür-ḫārdur sensüz

3 Es̱er bulmazsa būy-i kākülüñden ey ġazāl-i Çīn
Ṣabā bu yerde bī-āmed-şüd-i tekrārdur sensüz

4 Kime yansun yaḳılsun bī-ruḫ-ı cānāne pervāne
Ki ıḳlīm-i şebistān-ı ümīdüm tārdur sensüz

5 Ḳażā-yı cāna ey nūr-ı başar bir kez naẓar ḳıl kim
Dü çeşmüm ḥasretüñle nergis-i bīmārdur sensüz

6 Ṭulū' it ṣaḥn-ı gül-zāra meded ey pençe-i ḫurşīd
Nem-i ṣubḥ-ı ṭarab evrāḳ-ı bāġa bārdur sensüz

7 Müsellem çarḫı menzil eylese hicrüñle ey meh-rū
Felek māhiyyeti yoḳ yār-ı nā-hem-vārdur sensüz

77

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Görür zāhid beni yoḳluḳda nā-çār olduġum bilmez
Beḳā ba'de'l-fenā içre benüm var olduġum bilmez

---

76 HE 17b, M1 17b, M2 17b
77 HE 18a, M1 18a, M2 18a

2 Ġalaṭ-bīn ṣuḥuf-ı ʻālemde s̱ebāt pāyumı görmiş
Velī pāy-ı digerle dehri seyyār olduġum bilmez

3 Felek s̱evrüñ zemin gāvuñ müheyyā eylemiş ammā
Benüm bu menzil içinde sebük-bār olduġum bilmez

4 Baña reyḥān ṣatar her sebze-i bī-gāneyi zāhid
Velī dükkānçe-i fānīde ʻaṭṭār olduġum bilmez

5 Göñüldür maṭlaʻ-ı şems-i ḥaḳīḳat kim Müsellem ḫalḳ
Benüm de merkezümde çarḫ-ı devvār olduġum bilmez

78

feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün

1 ʻAczi pīrāye-i her mātem ü sūr eylemişüz
Bāzū-yı maġfirete dāye-i zūr eylemişüz

2 Tār u pūd-ı kefeni maʻreke-i encāmda
Perde-i maġz-ı mükāfāt-ı umūr eylemişüz

3 Ḫāk-dānında bu dehrüñ bün-i her mūyumuzı
Resm-i sūrāḫ-çe-i me’kel-i mūr eylemişüz

4 Bulmaduḳ ṭabla-i iḳbālde eczā-yı neşāṭ
Ġafleti māşiṭā-pīrā-yı fütūr eylemişüz

5 İtmege kesb-i nemā gül gibi bu nāmiyede
Pister-i ḫārı meger cāy-ı ḥużūr eylemişüz

6 Rīşe-i medd-i ṭanīn olmış iken devrāna
Şimdi dāmen-çe-i sāġarda ẓuhūr eylemişüz

---

78 HE 18a, M1 18a, M2 18a

7 Çīn-i pīşānī-i hicrānı bu giryānlıḳda
Āteş-i micmere-i serde buḫūr eylemişüz

8 Ḫāme-i bedreḳa-i lafẓı Müsellem maʻnen
Berḳ-i mevzūn-ı nihān-ḫāne-i Ṭūr eylemişüz

79

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Cāy-gīr-i kūh-ı istiġnā-yı vālāyam henüz
Ḳays-ı rū-gerdān-ı Leylā-yı temennāyam henüz

2 Bir siyeh-çerde siyeh çeşm-i cihān-āşūbdan
Tā bikrden derd ile leb-rīz-i sevdāyam henüz

3 Ben şehīd-i nevk-i müjgān-ı bütān-ı ʻişveyem
Kim berāt-ı küşte-gān-ı ʻaşḳa ṭuġrāyam henüz

4 Ben meşāmm-ı vālihān-ı ʻaşḳa çün micmer bu dem
Dūd-ı āh-ı sūz-ı şemle nefḫā-pīrāyam henüz

5 Nev-perīde oldı murġ-ı dāniş-i reşk-āverüm
Ḳulle-i Ḳāf-ı füyūż-ı ʻaşḳa ʻAnḳāyam henüz

6 Ben helāk-i pīç ü tāb-ı ṭurre-i yāram ne ġam
Rūz-ı maḥşer içre de āsūde ġavġāyam henüz

7 Ey ṭabīb-i cān u dil eyle ʻilāc-ı ḫāṭırum
Ben marīz-i ʻaşḳ-ı muḥtāc-ı müdāvāyam henüz

---

79 HE 18b, M1 18b, M2 18b
7 cān u dil: cān dil M1

8 Eyledüm tārāc-ı kālā-yı ḫıred bir şūḫ içün
Çārsū-yı imtiyāzānīde rüsvāyam henüz

9 Ben sezā-vār-ı etemm-kārān-ı pīrānam bugün
Nāṭıḳ-ı mu'ciz-edā-yı sırr-ı ma'nāyam henüz

10 Ṭāli'-i burc-ı sipihr-i mihr-i dil-dār olalı
'Ālem-i dilde Müsellem lem'a-pīrāyam henüz

80

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Devr-i sāḳīde füzūn olsa n'ola ṣoḥbetümüz
Ayaġı ṭopraġıdur elde olan servetümüz

2 Ḫāk olursaḳ yeridür reh-güẕerinde çü 'abīr
Resen-i zülfidür el-ḥaḳḳ sebeb-i rif'atümüz

3 Ḫalḳ ile dest ü girībān olaraḳ duḫter-i rez
'Aṣra fāş itdi derūnlardaki keyfiyyetümüz

4 Yāra ḳurbiyyeti vādī-i tevāżū'da bulup
Cū gibi ehl-i derūn olmaġadur himmetümüz

5 N'ola dergāh-ı velāyetde olup mūr-ı ża'īf
Der-miyān olsa Müsellem kemer-i ġayretümüz

---

9 sezā-vār-ı etemm-kārān: sezā vü ehemm-kārān HE
80 HE 18b, M1 18b, M2 18b
3 dest ü girībān: dest girībān M1, M2

81

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Ger ṣorarsañ intisāb-ı ẕāt u nām u şānumuz
Bülbül-i şūrīdeyüz biz Gülşenī 'uşşāḳıyuz

2 Rūz u şeb ẕikr-i Ḫudādur nāle vü efġānumuz
Bülbül-i şūrīdeyüz biz Gülşenī 'uşşāḳıyuz

3 Biz hevā-yı 'aşḳ ile düşdük feżā-yı ġurbete
Bir gül-i bī-ḫār içün ḳonduḳ bu bāġ-ı kes̱rete

4 Ḳaṣdumuz uçmaḳdur āḫir āşiyān-ı vaḥdete
Bülbül-i şūrīdeyüz biz Gülşenī 'uşşāḳıyuz

5 Cāmumuz gül bezmümüz gülşen nem-i dīde şarāb
Na're-i mestānemüz yā hū Müsellem dil kebāb

6 Biz ezel meyḫānesinde böyle olduḳ neş'e-yāb
Bülbül-i şūrīdeyüz biz Gülşenī 'uşşāḳıyuz

82

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Civān ḳaşın görince vesme-dār ebrūya cān çekmez
Bu menzilden geçen ehl-i hevā ṭozlı kemān çekmez

2 Göñül bī-ḳayd-ı tār-ı ṭurre cevr-i ebruvān çekmez
Bu meydān içre kimse çillesüz bir kez kemān çekmez

---

81 HE 19a, M1 19a, M2 19a
82 HE 19a, M1 19a, M2 19a
1 ḳaşın : ḳaşuñ M1, M2
2 ṭurre cevr: šurre-i cevr HE

3 Çeker nādir bir ebrū ṣun‘ı her bī-mihr meh-rūdan
Zemīnüñ çekdügin iki çekirdek ās-mān çekmez

4 Ẕeḳan üzre o lebler ḥüsninüñ i‘cāzıdur yoḫsa
Çeken bir beyżadan hiç iki tīġ-i ḫūn-feşān çekmez

5 Miŝāl-i ġonçe dil-ḫūn olmayan āġūşa şebnemden
Yüzi yunmış ṣabāhü'l-ḫayrlı bir dil-sitān çekmez

6 Zenaḫdāndan alur ḫaṭṭ ṣafḥa-i ruḫsārdan evvel
Ḳażā menşūr-ı ḥüsne beyżasuz zīrā nişān çekmez

7 Nīgīn-āsā olup pür-şerḥa elmās-ı ḫacāletle
Zemīn-i ġayrda ṭab‘um da ḳayd-ı nām u şān çekmez

8 Devām-ı devlet-i es‘adla dil bir demdedür yoḫsa
Ṣarīr-i ḫāmeden gülbāng-ı ebnā-i zamān çekmez

9 Ne deñlü yekke-tāz olsa bu vādīlerde çoḳ sürmez
Müsellem menzil-i üstādda ol kim ‘inān çekmez

83

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Oldı çīn-i zülf-i yāre bādī-i tālān henüz
Bu ḫaṭālardan ṣabā maḥcūb u ser-gerdān henüz

2 Ṭab‘um oldı bir dür-i nā-yāba ābisten ki anuñ
Cüst ü cūsında telāṭum-ḫūrdedür ‘ummān henüz

---

4 ḫūñ-feşān: ḫūn-çegān HE
5 şebnemden: şebnemdür M1, M2
6 zenaḫdāndan: zenaḫdānda HE
7 ġayrda : ġayrīde M1, M2
83 HE 19b, M1 19b, M2 19b

3 Māh-ı nev dülbend-i ebr-i āferīnişden olur
Naẓm-ı nā-dānistüme mıṣrā‘-keş-i dīvān henüz

4 Biz o deryā-yı vücūbuñ reşḥasıyuz kānde maḥv
Cirm-i hestī-i vücūd-ı ḳaṭre-i imkān henüz

5 Bü'l-heveskāruñ metā‘-ı kām-ı nā-sencīdesi
Zīb-i dükkān-ı verā-yı perde-i nisyān henüz

6 Ḫaṭṭ degüldür ḳatl-i ‘āma ol şeh-i mülk-i fiten
Eylemiş aṣdār beyāż üstine bir fermān henüz

ḤARFÜ'Ş-ŞĪN

84

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 ‘Arż-ı dīdār eyleyüp ‘uşşāḳı teşvīḳ eylemiş
Va‘de-i vaṣlını ammā ḫaṭṭa ta‘līḳ eylemiş

2 Gerçi mümkindür nigāh-ı pür-füsūnından amān
Ḳatl-i‘āma ġamze-i cellādı taḥḳīḳ eylemiş

3 Noḳṭa-i mevhūmı is̱bāt eylemezdi ḫurde-bīn
Līk ḥikmetle deḥān-ı yāre taṭbīḳ eylemiş

4 Āteşīn ruḫsār ile tāb-ı nigāh-ı şu‘le-sūz
Dil-rubūde eylemiş ‘uşşāḳı taḥrīḳ eylemiş

5 Ceyş-i Tātār-ı müjeñden geldi biñ tīr-i belā
Ser-te-ser mülk-i dili yaḳmaḳda tedḳīḳ eylemiş

---

3 mıṣrā‘-keş: mašar-keş HE
84 HE 19b, M1 19b, M2 19b
4 şu‘le-sūz: şu’leyüz M1, M2

6 Zülfüñe bend eylemiş göñlüñ Müsellem neylesün
Rūzgār-ı bī-amān ammā ki tefrīḳ eylemiş

85

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Āb u tāb-ı ruẖ-ı cānāna ṣuyın buldurmış
Gül-bün üzre gül-i ẖandāna ṣuyın buldurmış

2 Naḳd-i eşk ile alındı yine kālā-yı viṣāl
Ehl-i 'aşḳ dīde-i giryāna ṣuyın buldurmış

3 Ḳırdı 'uşşāḳı o ẖūnī nigehi bir demde
Ġamzesi ẖançer-i bürrāna ṣuyın buldurmış

4 Meşrebin ẖūn-ı ciger eylemiş ol āfet-i cān
Ya'nī kim la'l-i Bedaẖşāna ṣuyın buldurmış

5 Bāġ-ı 'aşḳ içre Müsellem yine feyż-i eşküm
Dīdeden tāze nihālāna ṣuyın buldurmış

86

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Zi-naḳş-ı ṣūret-i çīn-i cebīn-i zerd-i 'ünvān-eş
Ḫaṭ-ı şādī buved der-pīş-gāh-ı ẖ̌āstkārān-eş

2 Ne-refte būy-i gül bīrūn miskaf ẖāne-i maḳṣūd
Şüdem mest-i şarāb-ı ṣoḥbet-i lebhā-yi ẖandān-eş

---

85 HE 19b, M1 19b, M2 19b
86 HE 20a, M1 20a, M2 20a

3 Ne-dāred minnet-i reng-i siyāhī nergis-i şūḫ-eş
Ki ber-ḫayzed ġubār-ı sürme an der ṣaf-ı müjgān-eş

4 Zened mihr-i ḫamūşī ber-leb-i seyl-i ḥavādis-rā
Zi-ḳudret-hā-yi baḥr ez-ḫalḳa-i girdāb-ı ʻummān-eş

5 Dehed dāmān-ı Yūsuf-rā Züleyḫā nām-ı rüsvāyī
Müsellem çūn ne-kīred şöhret-i çāk-i girībān-eş

87

feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün

1 Ol ki ḥikmetle bu cevlān-gehi meşḥūn görmiş
Zerre-i ḫākini bir cism-i Felāṭūn görmiş

2 Çeşm-i şīri bu tarāneyle olan ālūde
Şemʻ-i bālā-yı serinde niçe Mecnūn görmiş

3 Ḥacle-i dehre gelen sūy-i ʻademden evvel
Ḫūn-ı ehl-i dili meşşāṭa-i gerdūn görmiş

4 Tāb-ı ḫurşīd-i tecellā ile erbāb-ı naẓar
Her keh-i ḫuşkda bir daʻvī-i Ḳārūn görmiş

5 Her niẓāmında Müsellem bu cihān-ı dūnuñ
Feyż-i irşād ile bir ḥāl-i dīger-gūn görmiş

---

87 HE 20a, M1 20a, M2 20a
4 keh-i ḫuşkda: ter ü ḫuşkda M1, keh-i ter ü ḫuşkda M2

ḤARFÜ'Ṣ-ṢĀD

88

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ḳuşça cānı üstüḫˇān içre olup zār-ı ḳafeṣ
Bülbülüñ müjgānı olmış kendüye tār-ı ḳafeṣ

2 ʿAndelībe çīne-dān idüp gül-i pür-jāleyi
Mihr ider envārını zer-çūp-ı dīvār-ı ḳafeṣ

3 Raḫne-dār itmiş tenin ṣayd-ı teẕerv-i maṭlaba
Rūz u şeb ser-tā-ḳadem dürr çeşm-i bīdār-ı ḳafeṣ

4 Kāse-i deryūze der-kef reh-güẕārında ṭurur
Bir ḫırāmān kebg içün ḫamyāzedür kār-ı ḳafeṣ

5 Sebze-i laʿlüñ Müsellem eyleyüp naḳş-ı derūn
Oldı dil gūyā ki ṭūṭī-i şeker-ḫˇār-ı ḳafeṣ

ḤARFÜ'L-ʿAYN

89

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ḫāne-i ḳalbe bisāṭ-ārā-yı zīverdür semāʿ
Cünbiş-i dāmen-çe-i teşrīf-i dilberdür semāʿ

2 Vüsʿat-i pervāz-ı Cibrīl-i şühūd-ı muṭlaḳuñ
Sürʿat-i cevlānına taḥrīḳ-i şehperdür semāʿ

---

88 HE 20b, M1 20b, M2 20b
89 HE 20b, M1 20b, M2 20b

3 Resm-i āyīn-i bülend ile bu ṣūrī bezmde
Çār gül bir kāse-i rindān-ı dīgerdür semā‘

4 Böyle bī-ārām olur bisyārī-i ḥālātdan
Kim bu devrüñ maṭla‘ında şems-i ḫāverdür semā‘

5 Bāz ider āġūşını vaṣl-ı tecellī-zādeye
Böyle bī-pervā Müsellem bir ḳalenderdür semā‘

ḤARFÜ'L- ĠAYN

90

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Murġ-ı dil bend oldı tār-ı zülfine tenhā dirīġ
Ḳaldı ol āvāre gice ber-hevā ḥayfā dirīġ

2 Bī-muḥābā itdüginden herkese keşf-i żamīr
Naḳd-i vaḳtin pāy-māl itdi gül-i ra‘nā dirīġ

3 Ṭal‘at-i vech-i ḳamer-tāb-ı dil-ārāyı görüp
Ṣar‘a oldı mübtelā mihr-i cihān-ārā dirīġ

4 Her ne kim taḥrīr ola eyler mükāfāt anı zīr
Kāġıd-ı neşşāfa beñzer ṣafḥa-i dünyā dirīġ

5 Ġayret-i silkü'l-leālī naẓm u ḳālüñle senüñ
Dil-güdāz oldı Müsellem gevher-i yektā dirīġ

---

90 HE 20b, M1 20b, M2 20b

91

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Bir seḥer oldı bu dil maşrıḳ-ı 'ulyā-yı ferāġ
Mihr olup mühre-keş-i taḥte-i mīnā-yı ferāġ

2 Maḥv idi cümle heyūlā-yı vücūdāt-ı emel
Oldı ḫūrşīde maḥal sāḥa-i melsā-yı ferāġ

3 Kem degül keyfi ṣudā'a idüp ez-cümle vedā'
Virdi bir neş'e-[i] āḫir dile ṣahbā-yı ferāġ

4 Hem-çü mir'āt-i ṣafā olmada ḫayrān dā'im
Ṣuver-i nīk ü bede levḥ-i muṣaffā-yı ferāġ

5 Ġayrı nisyān ile manṣūṣ ola ẕikr-i Sübḥān
Nefsi naṣb itmek olur ṭā'ate ma'nā-yı ferāġ

6 Dehre cem'iyyet-i ḫāṭırla tefevvüḳ itmiş
Gūşe-gīr-i felek olmaḳla S̱üreyyā-yı ferāġ

7 'Amr ü Zeydüñ olur olmaz sözine itme 'amel
Ṣadrdan naḳl-iledür ṣūret-i fetvā-yı ferāġ

ḤARFÜ'L-FĀ'

92

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Fünūn-ı nüsḫa-i insān-ı kāmilden alan evṣāf
Taḳaddümle ḫaberden mübtedāyı eyler istikşāf

---

91 HE 21a, M1 21a, M2 21a
92 HE 21a, M1 21a, M2 21a

2 Musaẖẖirdür ba‘īdü'l-‘ahdi elbette ḥadīs̱ü'l-‘ahd
Anuñçün cezbe-i eṭvāruma dil-dādedür eslāf

3 Ġınā-yı ẕātı buldum naṣṣ-ı lā-telhīhümi bildüm
Vücūdum ġurbet-i tevḥīd içinde eyledüm itlāf

4 Olaldan leys-i ‘indallah nūr ile münevver dil
Ḥudūd-ı mümkināt içre baña bī-gānedür eṭrāf

5 Verā-yı ‘ālem-i ef‘āli seyr itdüm Müsellem hep
Ser-ā-ser ṣafḥa-i devrānı yazdum kāġıd-ı neşşāf

ḤARFÜ'L-KĀF

93

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 S̱evb-i zer-befte naẓar ḳıl var ise im‘ānuñ
Köhne olduḳda yıḳarlar nedür aṣlı anuñ

2 Zer yemek māye-i ẕevḳ ü ṭarab u rāḥatdur
Zer ḳomaḳ naḳd-i ġam u miḥnetidür insānuñ

3 Ḳoltuġından aṣılup dāra çekildi zer içün
‘Āḳıbet ḳaldı ṭaş altında eli mīzānuñ

4 Ḳoynuña almaġa sa‘y itme nigār ise daẖī
Zer içün gerdenine geçdi resen hemyānuñ

---

2 elbette: elbetde M1, M2
4 bī-gānedür: bī-gādur HE
93 HE 21a, M1 21a, M2 21a
2 ṭarab u rāḥatdur: ṭarab-ı rāḥatdur HE, M2
3 ṭaş: ṭaşuñ M1, M2

5 Gerçi sūḳ ehli geçer zer anı ṣaymaz niçeler
Līk ṭuġrā-keşidür dā’ire-i sulṭānuñ

6 Pister ü cāmede bir pāre ḥaṣīra mālik
Ey Müsellem ne imiş ḳadri zer-i ‘uryānuñ

7 Zer içün ceng-i düvāl eyledi maġribde hilāl
Ṭutulup ḫaṣmı aña var didi çoḳ noḳṣānuñ

94

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Ḥıyāż-ı ḳudret-i Ḥaḳḳda vücūd-ı ḫalḳ olup ḫāşāk
Riyāż-ı heybetinde ‘arş u Sidre ḫūşedür hem-tāk

2 Kitāb-ı ṣun‘ına şīrāzedür envār-ı mihr ü meh
Hecā-yı ḥikmetinde noḳṭa ḫāk ü cezmdür eflāk

3 Ḥakīm-i muṭlaḳuñ te’s̱īr-i rūḥ-ı ẕü'l-ḥayātından
Mesīhā bir nefes Ḫıżr ise bir dem itdi istidrāk

4 Gülistān-ı celāl-i Ḥaḳḳda Nūḥuñ fülk ü ṭūfānı
Degüldür jāle-i lāle ṣayılmaz sebze-i nem-nāk

5 Der-i dīvān-ı Sübḥānda cevāhir-bār olup aḥcār
Ḳıyāma ṭurdılar zerrīn-kemerlerle cibāl-i ḫāk

6 Bu dārü'ḍ-ḍarb-ı ecsāma olup sāḥib-‘ayār ādem
Me‘ādin oldı sebbāk u nebātāt oldı hep sekkāk

7 Müsellem ḳışrı terk eyle leked-ḫˇār-ı meẕellet ol
Ki ‘izzet bulasın ‘ālemde sen mānende-i misvāk

---

94 HE 21b, M1 21b, M2 21b
1 heybetinde: hey’etinde M1, M2

95

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Bir ayaġ-ile baṣar erlerini devrānuñ
Acı ḳuvvetlisidür duḫt-i ‘ineb meydānuñ

2 Lālā-lü’lü’ ile sencīde degül ḳıymetde
Ḳan ṭutar ‘illet-i ṭab‘iyesi var mercānuñ

3 Herkesüñ cevher-i ẕātiyesini farḳ itmek
Muttaṣıl lāzıme-i ẕimmetidür ‘irfānuñ

4 Yüz ḳızardup zer içün ḳopdı yerinden āḫir
Eller açdı kemerin ġonçe-i ter dāmānuñ

5 Naḳd-i dirhemle Müsellem kişi rif‘at bulmaz
Gerdeninde resen-i ẕilleti gör hemyānuñ

96

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Yara-i sīneyi ‘arż eylemege yāre gerek
Yara ṣardurmaġa yalvarı virüp yāre gerek

2 Yem-i ġamdan dür-i vicdānı ḫalāṣ eylemege
Ṣāf ise hem-çü ṣadef dil yine ṣad-pāre gerek

3 İḫtilāfāt-ı müẓāhirledür ārāyiş-i kevn
Nūş-ı cān ney-şekere nīş daḫī ḫāre gerek

---

95 HE 21b, M1 21b , M2 21b
4 kemerin: kemerüñ M1, M2
96 HE 22a, M1 22a, M2 22a
3 ārāyiş-i kevn : ārāyiş-i dehr kevn HE // nīş : şiş HE , M2

4 Baḳmayup ehl-i kemāl aḳreb-i nā-hem-vāra
Mihr-veş ṭal‘at-i ẕātiyesi hem-vāre gerek

5 Rā’iż-i gülşen-i irşād olan erbāb-ı sedād
Sāde dil ehl-i derūn cū gibi āvāre gerek

6 Sāye-dār olmaġı ümmīd idenüñ bīd gibi
Muttaṣıl rābıṭa vü meslegi bir yāre gerek

97

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 ‘Aceb bāzīçe-i siḥr oldı dehre ḫaṭṭ-ı ruḫsāruñ
Ki ḫalḳa ṭūṭī vü āyīne ıẓhār itdi dīdāruñ

2 Daḫī semmūr-ı müjgān içre maḥmūm-ı teġāfülken
Tehī-sāz-ı sebū-yı bezm-i cāndur çeşm-i bīmāruñ

3 Olurken ṭavḳ-ı ḳumrī ḫalḳa-i dām heves-i serde
Yine seyrinde ḳalmış ol teẕerv-i kebg-reftāruñ

4 Virüp ebkār-ı bāġa verd-i ra‘nā pāre-i dülbend
Ṣabā ḥınnā-güẕārıdur ser-i engüşt-i gül-zāruñ

5 Bulur erbāb-ı miknet ṣafḥa-i ‘ālemde cem‘iyyet
Olur eṭrāfını ḥāris s̱ebāt-ı pāyı pergāruñ

6 İder ebnāsına ḫamyāze-i ḫusrānını ta‘līm
Zamān-ı fırṣatında ṭāḳ-ı bāb-ı ḳaṣrı ġaddāruñ

---

97 HE 22a, M1 22a, M2 22a
5 pāyı pergāruñ: pāy-ı pergāruñ M1, M2
6 ḥālinde olur mı: ḥālinin olursa M1 , M2

7 Olur dünyāya mālik serzenişle olmayan kec-rev
Muḳaddem kendi ḥālinde olur mı rabṭı mismāruñ

8 Bahār-ı ʻāfiyet ṣanma Müsellem bāġ-ı dehr içre
Kefendür gerden-i naḥl-i ümīdinde dil-āzāruñ

98

mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Derūnında bilüp güncāyişin ol dürr-i yektānuñ
Dimāġ-ı telḫ-nākinden geçilmez oldı deryānuñ

2 Bu mevsimde mükāfāt ehli nā-yāb oldıġındandur
ʻİvaż yerine seng-tūde olmaḳ ḥaḳḳı mīzānuñ

3 Kitāb-ı ḥüsne ruḫṣāt-yāba destires ne mümkindür
Bu giryeyle nigāhı bī-vużūdur ḫˇāst-gārānuñ

4 Taḳāżāsı şü'ūnātuñ semādan olduġı maʻnen
Müşāhid rişte-i mevhūma senden reşḥ-i bārānuñ

5 Güẕer-gāh-ı fenāda ıżṭırāb-ı ḥālet-i ʻaşḳı
Nümāyāndur tenük- āb-ı güherden ehl-i ʻirfānuñ

6 Ġubār-ı ḫaṭṭ degüldür ṭarf-ı rūy-i şuʻle-rīzinde
Baḳıyye dürd-i meydür cām-ı billūr-ı zenaḫdānuñ

7 Hirās-ı dūrī-i laʻl-i şeker-ḫand ile meclisde
Olur ṭavḳ-ı emel naḳş-ı gülūsı cām-ı ṣahbānuñ

---

98 HE 22b, M1 22b, M2 22b
5 fenāda : ġınāda M1, M2

8 ‘Aceb sūy-i ḳarīne uġramış rez duḫteri görsek
Bezimde neşve yoḳ dirler çekilmiş ṣuyı meydānuñ

9 Olınca ser-fürū-bürde ḳalem evrāḳ-ı eş‘āra
Müsellem naḳş-ı bendīdür tekāpūsında ma‘nānuñ

ḤARFÜ'L-LĀM

99

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Niẓām-ı ‘aşḳda bir cilve-i mestūr bulmış dil
Ki her āsūde ḥāli ġāyet-i mecbūr bulmış dil

2 O şeh kim dād-fermāy-idi dehrüñ ḫāk-dānında
Anı muḥtāc-ı feyż-i ṣubḥ-ı çeşm-i mūr bulmış dil

3 Cihān-ı ḳābiliyet hedm-i bād-ı imtinān olmış
Cehālet ‘ālemin gerdūndan ma‘mūr bulmış dil

4 O girdibād kim meyḫāne ṣaḥnında olur peydā
S̱üreyyā-yı sipihr-i devlet-i faġfūr bulmış dil

5 Olar kim tīr-endāz olmaz idi murġ-ı ‘Anḳāya
O cem‘uñ sāye-bān-dārın pür-‘uṣfūr bulmış dil

---

8 neşve yoḳ dirler: neşvesi dirler M1, neşve dirler M2

99 HE 22b, M1 22b, M2 22b

2 dād-fermāy-idi: dād-fermāy-bedi M1, M2

3 ‘ālemin: Bu kelime metinde “‘ālemüñ” şeklinde imla edilmiş olmasına rağmen anlam gereği müstensih hatası olarak kabul edilip bu şekilde düzeltilmiştir.

5 sāye-bān-dārın: Bu kelime metinde “sāye-bān-dāruñ” şeklinde imla edilmiş olmasına rağmen anlam gereği müstensih hatası olarak kabul edilip bu şekilde düzeltilmiştir.

100

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Ḫor baḳma pāre pāre cāme-i dervīşe kim
Nefs-i ser-keşle cihāda zırh-ı Dāvudīdür ol

2 Ḫırḳa-i peşmīne-i miskīn çü cild-i nāfedür
Müşk ṣanma kāmilüñ enfās-ı bihbūdıdur ol

3 Ḳıl tefekkür ẕāt-ı Ḥaḳḳa Ādemüñ ḳurbiyyetin
Kim sürūşān-ı der-i ḫāṣıñ da mescūdıdur ol

4 Zāhidüñ reşk itdügi mülk-i ḥaḳīḳat ser-te-ser
'Ārifüñ āyīne-i zānūda meşhūdıdur ol

5 Naḳd-i ṭa'n-ı ehl-i ṣūretden olur sermāye-dār
'Āşıḳuñ sūḳ-ı melāmetde olan sūdıdur ol

101*

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Zīr-i çeşmüñde o ḫāle ne disem lāf degül
Kişver-i ḥüsninüñ āhūları bī-nāf degül

2 Ḫaṭṭ-ı yāḳūt ile bir nüsḫa çıḳardı la'lüñ
Ki henüz dest-nevāzende-i ṣaḥḥāf degül

---

100 HE 23a, M1 23a, M2 23a

3 ḫāṣuñ: Bu kelime metinde "ḫāṣın" şeklinde imla edilmiş olmasına rağmen anlam gereği müstensih hatası olarak kabul edilip bu şekilde düzeltilmiştir.

101 HE 23a, M1 23a, M2 23a

* Bu şi'ir: Nef'î'nin "degül" redifli gazeline naziredir.

2 nevāzende-i ṣaḥḥāf: nevāzende ṣaḥḥāf HE

3 Her suḫan kim yazasın bir de verāsın fikr it
Ṣanma sen ṣafḥa-i a‘mālüñi neşşāf degül

4 İtme bir hem-zede-i ṣadme-i cādū-yı nigāh
Ey perī-zāde bu dildür cebel-i Ḳāf degül

5 Ḳaṣabü's-sebḳ-i faṣāḥatda olan yekke-süvār
Zāde-i ṭab‘-ı Müsellemdür o irdāf degül

102

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Gerd-i ġam içre görüp ẓann itme ḫālīdür göñül
Ḫākde medfūn ḫum-ı pür-zer mis̱ālidür göñül

2 Nāẓır-ı ma‘mūre-i arż-ı bedendür muttaṣıl
Ḥāris-i mülk-i yemīn ḳuṭb-ı şimālīdür göñül

3 Yoḳ anuñ emr-i beḳāsında ne müddet ne mevādd
Cevher ammā ki ‘arażdan pāk ü ‘ālīdür göñül

4 Merkez-ārā-yı suṭūr-ı ‘āliyāt ü sāfilāt
Şeş-cihātuñ āf-tāb-ı bī-zevālīdür göñül

5 Ḳıṭ‘ası beñzer müdevver bir żamīr-i rāci‘a
Baḳ Müsellem baḳ ne sırr-ı z̠ü'l-celālīdür göñül

---

102 HE 23a, M1 23a, M2 23a
4 : 5 HE
5 : 4 HE

103

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Ḫāmedür cilve-geh-i rūḥ-ı ma‘ānī-i cemīl
Sidredür cāy-geh-i vaḥy-ṭırāz-ı Cibrīl

2 Ḫāme-i çūb [u] ‘aṣā ṭutdı hep aṣḥāb-ı kelām
Ḳubbe-i maḥbereyi Ṭūr-ı tecellīye mes̱īl

3 Ḫāmedür çūpe-i te'dīb heme zāde-i ṭab‘
İdemezler reh-i evzān u niẓāmı taḥvīl

4 Ḫāmedür dest-i muvaḥḥiddeki sebbābeye dāll
Ki ider naẓm ile tevḥīd-i Ḫudāvend-i celīl

5 Dest-i serheng-i ma‘ānīde ḳalemdür çevgān
Ṣaff-ı naẓmı ider anuñla Müsellem tertīl

ḤARFÜ'L-MĪM

104

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Her şikāf-ı dilümüz ḫançer-i murġān ṭutalum
Biz de şehbāz gibi Ṭūr-ı beyābān ṭutalum

2 Mūr-ı perverde-i ḫākīde olursaḳ olalum
Dīdemüz revzene-i kāḫ-ı Süleymān ṭutalum

---

103 HE 23b, M1 23b, M2 23b
104 HE 23b, M1 23b, M2 23b

3 Yelken-i cūdı güşūde göremezsek yelde
Mevce-i giryemüzi lücce-i ‘ummān ṭutalum

4 Böyle vaż‘ ile eger ḫulle keserse devrān
Çeşme-i sūzını biz çāk-i giribān ṭutalum

5 Çünki pūşīde imiş ka‘be-i maḳṣūda şebi
Tīregīlikde Müsellem gibi hicrān ṭutalum

105

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 ‘Andelīb-i nev-giriftārem çemen güm-kerde-em
Men esīr-i ġurbetem rāh-ı vaṭan güm-kerde-em

2 Şem‘-i ‘ışḳam çün ḳalender encümen güm-kerde-em
Rişte-ber ser-dāġ-ı endāmem demen güm-kerde-em

3 Hem-çü ḳumrī ḫalḳa-i rıḳḳıyyetem der-gerdenem
Serv-i āzād-ı murādam der-çemen güm-kerde-em

4 Ḥasret-i pīrāhenī bāşed ‘azīz-i cān velī
Yūsufī en-der-çeh-i her mūy-i ten güm-kerde-em

5 Gerçe berhīdem Müsellem ez-çeh-i sīb-i zeḳan
Māh-ı Ken‘ānem ketān-ı pīrehen güm-kerde-em

---

3 Yelken-i : — HE // Mevce-i giryemüzi lücce-i ‘ummān ṭutalum: Mevce ṭutalum HE
4 sūzını biz: sūzānı bir HE
105 HE 23b, M1 23b, M2 23b

106

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Ḫaṭṭuñla olup ṣaff-zede dīvān-ı nigāhum
Maġlūb-ter-i mūr-ı Süleymān-ı nigāhum

2 Sulṭān-ı serā-perde-i 'aşḳumla yazılmış
Sīb-i ẕeḳanuñ beyża-i fermān-ı nigāhum

3 Seng-i ġam ile kāse-i dil olmada mū-vār
Yek-pāre sütūn üzredür eyvān-ı nigāhum

4 Hep pençe-i mercān çıḳar genc-i dilümden
Dāmān u girībānuma iḥsān-ı nigāhum

5 Endīşe-i ḫālüñle seḥer cilveler itdüm
Bir merdüm-i Keşmīr idi mihmān-ı nigāhum

6 Ṣāfī dil iken jāle gibi münceẕīb olmış
Bir pençe-i ḫūrşīde girībān-ı nigāhum

7 Baḳduḳça olur levḥa-i zānūya Müsellem
Cibrīl-i hüner mirvaḥa-cünbān-ı nigāhum

---

106 HE 24a, M1 24a, M2 24a

3 mū-vār: mū-dār M1, M2

4 Dāmān u girībānuma: Dāmān girībānuma M2

107

mefʻūlü mefāʻīlü mefāʻīlü feʻūlün

1 Şol mey-gede-i kūşe-i çeşminde zebūnam
Üftāde-i dünbāle-i āhū-yı füsūnam

2 Her dem iderüm ḫalḳa-be-pā cūy-i emelden
Nā-reste-nihāl-i çemen-i bāġ-ı cünūnam

3 Eşkümde nihān olduġuma eyle teraḥḥum
Ey merdüm-i dīdem naẓar it ġavta-be-ḫūnam

4 Derk eyleyemez ʻilm-i ṣuver-ḫˇān-ı müderris
Ben nüsḫa-i ʻaşḳ-ı ezelem bī-çeh ü çūnam

5 Bir āh-ı şerer-efgen-i ʻaşḳ ile Müsellem
Ḫār u ḫas-ı zühhādı yaḳar şuʻle-derūnam

108

mefʻūlü mefāʻīlü mefāʻīlü feʻūlün

1 Yoḳ ṣubḥ-ı ferāġatda benüm mesken-i āhum
Berçīdedür ol mıṣṭabadan dāmen-i āhum

2 Hep çāk-i girībānı ider gendüme taʻlīm
Dünyāda budur mā-ḥaṣal-i ḫirmen-i āhum

3 Eczā-yı ġam-ı muġ-beçeyi eyleyüp ıṣlāḥ
Ger nāf-ı Mesīḥ olsa n'ola hāven-i āhum

---

107 HE 24a, M1 24a, M2 24a
1 mey-gede-i kūşe: mey-gede kūşe HE
4 eyleyemez: eylemez M1, M2
108 HE 24b, M1 24b, M2 24b

4 Bülbül yerine lāne-i her verd-i terinden
Hep murġ-ı semender çıḳarur gülşen-i āhum

5 Da‘vā-yı büt ile dikilür ceyb-i Mesīḥa
Geçse felek-i aṭlası ger sūzen-i āhum

6 Bir pençe-i ḫurşīdüñ olup vaḳf-ı ṭulū‘ı
Ḫamyāze-i ümmīd çeker revzen-i āhum

7 Peyveste-i çarḫ olmada gitdükçe Müsellem
Yoḳ ṣubḥ-ı ferāġatda benüm mesken-i āhum

109

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Ey iden ḥarf-i kec ü rāstda ṣarf-ı ḳalem
Ḳalbdür vefḳ-i raṣad-ḫāne-i ism-i a‘ẓam

2 Çāk çāk olmayıcaḳ sīne-i ṣaḥrā gibi dil
Cereyān itmez o vādīlere enhār-ı ḥakem

3 ‘Uzleti pīşe idüñ kim açıla ‘ayn-ı ḥavāss
Ḳıl sefer bāṭına ẓāhirden odur fi‘l-i ehemm

4 Olsa taṣḥīf-i kitābetde eger el-‘uzleh
Olur el-‘izzuleh ey vāḳıf-ı imlā-yı raḳam

5 Güneh olmasa eger ‘afva ḳarīn olmaz idi
Ḥulle-i maġfiret üstinde tebāşīr-i nedem

---

5 büt ile dikilür: tenebīle M1, M2
109 HE 24b, M1 24b, M2 24b

6 Degül insāna sezā cem‘ ü ḳabūli diyerek
‘Arż ider çīn-i cebīnin saña ḥāl ile derem

7 Ḥükm-i esmā-i teżād ile Müsellem şeb ü rūz
Ḳabż u basṭ üzre geçer müddet-i ‘ömr-i ‘ālem

110

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ṭā‘at-i Ḥaḳḳ zāhidi maḳbūl ider ‘inde'l-‘avām
Ġayret-i Ḥaḳḳ ‘ārifi medḫūl ider beyne'l-enām

2 Zāhid eyler mūcib-i emr-i ilāhiyle ‘amel
Ḥaḳḳa iḳbāl ü teveccüh üzredür ‘ārif müdām

3 Zāhidüñ kārı ‘ibādetdür hemīn ma‘būdına
‘Ārifüñ ḥāli ‘ubūdiyyetledür her ṣubḥ u şām

4 Zāhidüñ cevlān-gehidür ḥadd-i seyr-i mustaṭil
‘Ārif eyler kūy-ı seyr-i müstedīri iltizām

5 Zāhid eyler kesb-i esbāb-ı ḥużūr a‘mālle
Ḳalb-i ḥāżırla olur vuṣlatda ‘ārif müstedām

6 Zāhidüñ ṭā‘āti mīzānda s̱aḳīl olmaḳ gerek
‘Ārifüñ tevḥīdi vezn olmaz dimiş ehl-i kelām

7 Zāhide ism-i müsemmādur kemāl-i ma‘rifet
‘Ārife ẕāt-ı müsemmādur Müsellem ḳaṣd u kām

---

110 HE 24b, M1 24b, M2 24b

111

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Mecālisde ṣafā-yı ḳalbe dā’ir çoḳ e̱s̱er gördüm
Ḫumārın daḫi cām-ı ṣoḥbetüñ bī-derd-i ser gördüm

2 Bu nevbet ḫaste-i efsūn-ı çeşmi olduġumda ben
Yazılmış ḳıṭ‘a-i bādāmı ḫayli kār-ger gördüm

3 Dilīr eyler şeb elbet sāriḳi dirlerdi evvelden
O düzd-i cānı çār-ebrū olınca beş-beter gördüm

4 Becā-yı ḫaṭṭ u dendān dest-i ṣaḥḥāf-ı cemālinde
Ḫaṭ-ı yāḳūt ile eṭrāfı ḫāvī bir dürer gördüm

5 Ḥabāb u mevc-i eyyāma Müsellem āşinā oldum
Bu deryā-yı ḥavādis̱de niçe tāc u kemer gördüm

112

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Dildür ol mevrūd-ı ilhām-ı vedūd-ı ‘allām
Dildedür devḥa-i elvāḥ-ı ṣıḥāḥ-ı aḥkām

2 Dil k'ola vāsıṭa-i mülk ü melik ‘ālemde
Ādeme varsa odur aṣl-ı medār-ı ikrām

3 Dildedür sırr-ı ma‘-Allah ile ṣaḥv-ı ma‘lūm
Maḥv-ı mevhūma degüldür o maḥall-i ārām

---

111 HE 25a, M1 25a, M2 25a
1 Ḫumārın : Ḫumāruñ M1, M2
2 ḳıṭ‘a-i bādāmı : ḳıṭ‘a bādāmı M2
112 HE 25a, M1 25a, M2 25a

4 Dildür ol müdrik ü ʻālim ki ulū'l-aʻmāle
Sāde levḥ olsa da āverde olur rūḥ-ı kelām

5 Dildedür aṭse-i āmāl-i mülūk u ṣuʻlūk
Dildedür ṣalṣala-i rāḥile-i rāh-ı merām

6 Dildür ol medrese-i ʻilm-i uṣūl-i maʻlūm
Dil degüldür o ki aña ola mersūm evhām

7 Dil İremdür k'aña āverde olur delv ü ʻarem
Olur ol demle Müsellem o maḥalde ekmām

ḤARFÜ'N-NŪN

113

mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Ṭamaʻ her çend vaḥşetden hirāsān gösterür kendin
Ġubār-ı gevher-i nā-süfte ġalṭān gösterür kendin

2 O kāh-ı ḫuşk kim ḳalmışdı ḫışt-ı ḫamda devr ile
Ser-i tākinde bāġuñ resm-i çevgān gösterür kendin

3 Şü'ūn-ı ẕerre-i tābendesi ḥüsn-i nigeh-çīnüñ
Sipihr-i her naẓarda mihr-i raḫşān gösterür kendin

4 O resm-i ḳalʻa-i Cem kim degüldür ḳābil-i taṣvīr
Mürūr ile piyāz-ı ḫˇān-ı rindān gösterür kendin

5 Oḳunduḳça Müsellem nev-edālar āferīninden
Leb-i efsürde-i dīvār cünbān gösterür kendin

---

113 HE 25b, M1 25b, M1 25b
4 degüldür: degüldi HE
5 efsürde-i dīvār: efsürde dīvār HE

114

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Şemʿ-i dīgerden hirāsān gösterür cemʿiyyetin
Çeşm-i şīr eyler çerāġ-ı dūdmān-ı vaḥşetin

2 Maʿnīde ṭayy-i merātible tekāpū idenüñ
Her bün-i mūyı virür bir Yūsufuñ ḫāṣṣiyyetin

3 Himmetin bir rütbe itmiş küşte-gān-ı ġamze kim
Gerden-efrāz ide ser-tā-pāy şemʿ-i türbetin

4 Penbe-i ārāyiş-i tābūtı her bir mücrimüñ
Gösterür ʿafvuñ beyāż-ı ṣubḥ-gāh-ı raḥmetin

5 Müstaʿidd-i baḫt-ı çeşm-i ġayrden devr olmaġa
Zīb-i pīşānī ider ḫāk-i siyāh-ı ẕilletin

6 Şeh-per-efşān-ı semenderden ider ārāste
Ḫaste-i hicr-i ruḫuñ bālīn-i kesb-i rāḥatın

7 Āferīn ṣāḥib-kemālüñdür Müsellem añladum
Ġaflete ehl-i hevā meşşāṭa eyler raġbetin

115

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Devr olaldan çeşm-i ḫˇāhiş ruḫṣat-ı dīdārdan
Farḳı yoḳ müjgānlaruñ ḫār-ı ser-i dīvārdan

---

114 HE 25b, M1 25b, M2 25b
6 şeh-per: şehr HE
115 HE 26a, M1 26a, M2 26a

2 Ṣūret-i ma‘dūmda ‘aşḳ ile inkār olduġum
Selb ider ḥüsni cihānda min ba‘d-ı ikrārdan

3 Ḫalḳa-i girdāb olur ṭavḳ-ı gülū-yı fāḫte
Cūy olsa serv-i gülşen ḥacle-i reftārdan

4 Vuṣlatuñ āzāra muḫtaṣṣ olduġın ta‘līm içün
Ābile gül şeklini gösterdi zaḫm-ı ḫārdan

5 Dāġūma meyl itdi sīnemde Müsellem dil-rübā
Bir ṣafā kesb itdi gūyā ṭarf-ı lāle-zārdan

116

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Şikāf-ı üstüḫˇānum derde şeh-rāh eyledi devrān
Reg-i cismüm ṭınāb-ı ḫayme-i āh eyledi devrān

2 Benüm mum-ı nigīn-i ḥāl-i nā-dānistemi yaḳsuñ
Nişān-ı mücmelāt-ı ders-i efvāh eyledi devrān

3 Bu ‘aṣruñ bir müretteb meclisinden görmedük behre
Sipihrüñ gerdiş-i cāmından āgāh eyledi devrān

4 Daḫī nev-reste iken şehr-āşūb olmasun dirdüm
‘İẕārı būse-gāhın ‘āḳıbet māh eyledi devrān

5 Müsellem ṭab‘uma tesḫīr-i mülk-i şi‘r ü inşāyı
Bu nev-reftār ile ber-vefḳ-i dil-ḫˇāh eyledi devrān

116 HE 26a, M1 26a, M2 26a

117

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Der viṣālem ıżṭırāb-ı dil-i şud mu'tād-ı men
Ma'den-i sīm-āb būde ṭıynet-i īcād-ı men

2 Men be-pīş-i raḥle-güştem ṣūret-i illā velī
Hey'et-i lā mī-nümāyed raḥle-i üstād-ı men

3 Men beḳā-ḫ˘āham be-hestī ū fenārā mī-keşed
İnçünīn bāşed murād-ı ṣāḥib-i irşād-ı men

4 Der-feżā-gāh vücūbeş mīm-i mümkin rā ezel
Ḫalḳa-i fitrāk-sāzed bī-cihet sayyād-ı men

5 Ma'nī-i rengīn ṭırāzed ez-ser-i kilkem ki şüd
Nāf-ı Mānī hāven-i māhiyyet-i Bihzād-ı men

6 Rūzgār-ı himmetem zed ḫırmen-i sa'yem be-bād
Ser-fürū yem-rā nemīkerde giyeh ber-bād-ı men

7 Kerde ez ḫ˘āb-ı 'adem bīnā raḥīl-i feyż-i ṣubḥ
Milket-i dil-rā Müsellem çūn ceres feryād-ı men

118

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Cām-ı dil bulmaz ṣafā bu neşve-i maḫmūrdan
Tūde-i ḫākister olsa heyzüm-i engūrdan

---

117 HE 26a, M1 26a, M2 26a
118 HE 26b, M1 26b, M2 26b
1 neşve-i: neşā-i HE

2 Şevḳ-i būs-i gerdenüñ tā ḥaşre dek ey sīm ten
Türbe-gāhumda fürūzān şem‘dür kāfūrdan

3 Ḥacle-i dehre gelen şīrīn-meẕāḳ-ı ma‘rifet
Bād-bīz-i rāḥatın itmiş per-i zünbūrdan

4 Ḥıfẓ içün kālā-yı kāmın gerçi gerdān-ı ṣabāḥ
Ḳufl-i Pervīni alur ṣandūḳa-i deycūrdan

5 Kāse-i çīnīde ḫaṭṭ-ı inkisār-ı rūzgār
Bir siyeh-peyker ‘alemdür devlet-i faġfūrdan

6 ‘Aṣr-ı Cemden kām alan sebbābe-dārān-ı zamān
Nabż-ı ‘ıyşı farḳ iderler rişte-i ṭanbūrdan

7 Bu ġazel oldı Müsellem naẓre-ārā-yı ‘azīz
Ṣavb-ı vālā-yı Süleymāna hediye mūrdan

119

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ey ṣabā geşt eyledüñ dünyāyı sen
Bir kişi gördüñ mi hīç başı esen

2 Oldı Manṣūra cihānuñ mülki dār
Başına buyruḳ olınca kūh-ken

3 Gördi ṭāvusı ḳafesde ser-be-ceyb
Naḳş-ı dehre olmadı beste zaġan

---

5 Kāse-i çīnīde: kāse-i çīninde M1, M2
119 HE 26b, M1 26b, M2 26b

4 Varmasun seyr-i ruẖa üftādeler
Kim müsāfir çāhıdur anda ẕeḳan

5 İtme her bir emre it‘āb-ı vücūd
Ḳal‘a-i ṭā‘āta lāzımdur beden

6 Ġurbet içre telẖ-kām-ı rāḥata
Ṣūret-i ẖamyāzedür ṭāḳ-ı vaṭan

7 Ḳaldı göñlümde ẖadeng-i ġamzesi
Bu mes̱eldür kim buyurmazmış geçen

8 Gülşen-i dehrüñ fenāsın ‘arż ider
Gerdeninde cünd-i ezhāruñ kefen

9 Ḳāmet-i dil-dāra hem-serdür diyū
Pāyına ṣarıldı servüñ yāsemen

10 Olmasa pīçān Müsellem ādemi
Bulmaz idi pīç ü tāb-ı dil-resen

120

mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Ta‘bīr-i dehen minnet-i güftārı ne bilsün
Eczā-yı ‘adem ṭabla-i ‘aṭṭārı ne bilsün

2 Dil-dāde olan kār-ı ṭabībān-ı mecāza
Cünbān-ı reg-i sā‘id-i zünnārı ne bilsün

3 İtme heves-i melṭafa efsürde-dilāndan
Eşcār-ı ẖazān-yāfte īs̱ārı ne bilsün

---

120 HE 27a, M1 27a, M2 27a

4 Üftāde olan ḫalḳa-i girdāb-ı kesāda
Mevc-efgen-i pīşānī-i dīnārı ne bilsün

5 Temkīn-i hüviyyetle iden vüs'ati pā-māl
Taḥrīk-i meşiyyetdeki pergārı ne bilsün

6 Her demde iden perde-i ḥācāta teḳābül
Meşşāṭa-ver-i me' s̱er-i esḥārı ne bilsün

7 Ṭūfān-ı sirişkümle olanlar mütelāşī
Efsāne-i girdāb-ı nigūn-sārı ne bilsün

8 Nisbet-ile mecrā-yı nigāhumdaki rūḥa
Kebg-i raṣad-ı bādiye-reftārı ne bilsün

121

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Devlet-i dünyāya maġrūr olma ġafletden ṣaḳın
'Āḳıbet-endīş olup hengām-ı fırṣatdan ṣaḳın

2 Eşk-i maẓlūmānesi şem'uñ yaḳar pervāneyi
Ġāfil olma āb-ı çeşm-i bī-mürüvvetden ṣaḳın

3 Olma a'dānuñ mücerred niyetinden ters-nāk
Sen 'adūya itdügüñ fi'l-cümle niyetden ṣaḳın

4 Hem-çü ḳaṣṣār āḫerüñ kirpāsına meşġūl olup
Kendüñ itme rū-siyeh şems-i felāketden ṣaḳın

---

6 Meşşāta-ver: Meşşāta-veri HE
121 HE 27a, M1 27a, M2 27a

5 Gül gibi çāk olmasun dirseñ girībān-ı dilüñ
Ber-hevā cem‘ itdügüñ naḳd-i ruṭūbetden ṣaḳın

6 Baḳ seḥabuñ girye-i nā-gāhına çarḫ üzre de
Yār-ı nā-hem-vār ile dünyāda ülfetden ṣaḳın

7 Ḫāmenüñ seyr it Müsellem keşf-i rāzuñ kāğıda
Ṣuḥf-ı ‘ālemde tehī-maġz ile ṣoḥbetden ṣaḳın

122

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Yevm-i şekk keyfine ma‘cūn çıḳarurken yārān
Meblaġ-ı sīmini ṭutdurdı hilāl-i Ramażān

2 Olduġından mes̱elā ḫılḳati imsāk üzre
Şehri de ḳoz ḳabına ḳoymaġa az ḳaldı hemān

3 Gör o hercā’ī tehī-kāseyi kim bī-pervā
Şarḳ u ġarbı gezüp olduḳda şühūra mihmān

4 Bir çubuḳ ẓarflı fincānla hem-şehrīlerüñ
Aġzını ṭutduġı oldı hele meşhūr-ı cihān

5 Oldı ḳandīl-i minārāt ḫamīr-i mīnā
Ḫum-nişīnān daḫi kürsī dibini ḳıldı mekān

6 Ḫalḳ idüp cā Ḥacı Bayrām-ı Velī küsīsin
Cümlesi didi nedāmetle amān yā Rab amān

---

122 HE 27b, M1 27b, M2 27b
4 ẓarflı: żarflı HE

123

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Bir ḫadeng-i āh ile çoḳdan iderdüm ser-nigūn
Üstümüzde ḥaḳḳuñ olmasa senüñ ey çarḫ-ı dūn

2 Cūy-veş vādī-i dil-cūy-ı tevāżu‘da yürür
Ḫāki pister sengi bālīn itse de ṣāḥib-derūn

3 Kec-nihādānla eger ülfetde külfet olmasa
Hiç ḥavāşī der-kenār istemezdi aṣḥāb-ı mütūn

4 Ḥādiṡāt-ı dehre maġlūb ola mı ehl-i fenā
Ser-fürū itmez yeme mevce giyāh olmaz zebūn

5 Levḥa-i zānū bize ḥāżırca bir zāyiçedür
Sen de iḫrāc it Müsellem andan aḥkām-ı şü’ūn

124

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Niçe yüz biñ de günāh eylese ehl-i īmān
Yine tevḥīdini vezn eyleyemezmiş mīzān

2 Şu‘le setr itdi fetīlin cesed-i nā- pākin
Böyledür cism-i ma‘āṣīye şümūl-i ġufrān

3 Şirküñ aṣlında vücūdından eṡer olmamaġın
Ḳalur erbābı daḫī yevm-i cezāda ‘uryān

---

123 HE 27b , M1 27b , M2 27b
5 zāyiçe : zāyirçe HE
124 HE 28a , M1 28a , M2 28a

4 Ṣūret-i Ḥaḳḳla mükerrem mi degüldür ādem
Hiç o ṣūret ola mı lāyıḳ-ı nār u nīrān

5 Müşrik olursa bu ʻālemde ʻıyāẕen billāh
Ṣūreti mesḫ olup eyler o cehennemde mekān

6 Mesḫi pek vāżıḥ ider يوم يفرالمرء *
Remz-i tenzīli beyān ehline bī-reyb ü gümān

7 Ḥamdülillah ki Müsellem bizi seyr itdi hele
Ḥiṣṣe-i ġā'ib īmān-ile Rabb-ı Mennān

125

mefʻūlü fāʻilātü mefāʻīlü fāʻilün

1 Eyler ḫaṭā o ṭıfla ser-i zülfi bār iden
Ḥırṣ-ı cüvānda ṭūl-i emel iḫtiyār iden

2 Mānend-i zülf vaḳf-ı perīşān ider dilin
Vābeste-i müsāʻade-i rūzgār iden

3 Naḳd-i ḥayāt u āb-ı ruḫuñ pāy-māl ider
Gül gibi āşinā-yı nihānın hezār iden

4 Bulmaz rehā şerāre-i ḥırmān u nāleden
Gūş-i girān-ı ġafletini penbe-zār iden

* "O gün, kişi kardeşinden , annesinden, babasından, karısından ve oğullarından kaçar." *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1988, Abese Suresi, 34-36. ayetler.

125 HE 28a, M1 28a, M2 28a

3 : 4 M1 // āşinā-yı nihānın : āşināyı zamānda M1, M2

4 : 3 M1, ḫırmān : ḥirmān M1 // penbe: penpe M1, M2

5 Ḥayrānıyuz Müsellem o ḥüsnüñ ki ʻaksidür
Bedr ü hilāl-i ḫāveri de raʻşe-dār iden

126

feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün

1 Ṣayd ola dirseñ eger āhū-yı feyż-i Raḥmān
Ḳıl ḳıyām eyle rükūʻı aña sen tīr ü kemān

2 Ser-keş olma çü elif rifʻati cūyende iseñ
Bā-tevāżūʻla kitāb üstine kesb eyledi şān

3 Elde noḳṣān arayup kendini sencīde ṭutan
İki destin de ṭaş altında görür çün mīzān

4 Ṣuver-i ṭarḥ-ı fenā seyrine ṭālib olana
ʻİbret āyīnesidür levḥa-i ḫışt-ı bünyān

5 Sālikünñ pertevini berter ider ehl-i cedel
Telḫī-i yemle virür gevherine ṣafveti kān

6 Her seḥer itmededür şuʻbede-sāz-ı āfāḳ
Ṭūp-ı mihri daḫi çevgān-ı ġadrla ġalṭān

7 Ey Müsellem ʻaẓametde kişi ebr olsa eger
Reh-güẕārında gerek irmege hiç mūra ziyān

---

5 Ḥayrānıyuz : Ḥayrānuz M1, M2
126 HE 28a, M1 28a, M2 28a
6 itmededür: itmedür M2 // ġadrla: ḳaderle HE

127

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Telḫ-ṭab'ānuñ olur 'aṣrda ebnāsı güzīn
Āb-ı şūruñ 'araḳı olsa 'aceb mi şīrīn

2 Dil ki ḫūn olmaya endīşe-i 'aşḳ ile müdām
Ṣafḥada ma'nī-i eş'ārı görinmez rengīn

3 Sāde-diller bu cihān mülkine ḥükm-āver olur
Her ḥabāb-ı yem-i bī-sāḥil olur zīr-i nigīn

4 Basṭ u ḳabż içre tedāvüldedür eşyā meselā
Ṣafvet-i āyīnede dirhemde gerek çīn-i cebīn

5 Elde dendāne-i elmās seḥer ister kim
Ey Müsellem açıla çarḫda ḳufl-i Pervīn

128

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Gel meclise iç ḫūn-ı dil-i cāmı dem olsun
Ḳan dökmege baṣduñsa ayaḳ dem ḳadem olsun

2 Deff postına ṣıġmasun olup şevḳle ser-germ
Gel dā'ireye çeng-gerüñ ḳaddi ḫam olsun

3 Teşrīfüñe gerden uzadup medd-i kemānçe
Revzende ṣadā-yı def ü kef ser-be-hem olsun

---

127 HE 28b, M1 28b, M2 28b
2 'aşḳ ile: 'aşḳuñla M1, M2
128 HE 28b, M1 28b, M2 28b
1 cāmı: cām M2

4 Bünyād uralum ʿaṣra ḫarāb olmadan evvel
Hemşīre-i duḫt-i reze mīnā ḥarem olsun

5 Peymāne gibi pür-dil olan devre ḳarışsun
Ney gibi tehī-maġz olan ehl-i naġam olsun

6 Ḳan ṭutsun anı kim çü ḳadeḥ gelmeye bezme
Aḳsun içine ḳanı eger cām-ı Cem olsun

7 Vir neş'e Müsellem ki sebūlardaki ḳulḳul
Erbāb-ı dile raʿd-ı sipihr nedem olsun

129

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Dildür ol ḳabża-i ṣamṣām-ı niyām-ı ebdān
Ki ṭutar semt-i yesārında anı ehl-i cihān

2 Dil imiş ḳuṭb-ı şimāli ki cenūbı gözedüp
Zīr-i ḥükmindedür ıḳlīm-i vücūd-ı insān

3 Mıḳleb-i Muṣḥaf-ı vaḥy olduġına ḳalb-i selīm
Cüz'-i eyserde teḳālibini farż it bürhān

4 Dil o pā-seng-i terāzū-yı ḥaḳīḳatdur kim
Gevherin ḳadrin anuñla bilür ehl-i ʿirfān

5 Dil imiş mażġa-i laḥmiyye-i baṭn-ı ʿunṣur
Veled-i ḳalb olur ādemde bulup nefḫa-i cān

---

129 HE 29a, M1 29a, M2 29a

2 ḳuṭb-ı şimāli ki cenūbı : ḳuṭb-ı cenūbı ki şimāli HE

6 Zīnet-i ḥüsn-i ‘amel ṣafvet-i ḳalb ile olur
Dest-i çīre ṭutar āyīneyi meşşāṭa-girān

7 Ey Müsellem çü ḫamīr-i tene dil māye imiş
Āteş-i ‘aşḳ ile ṭabḫ itmede itme noḳṣān

130

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Mütevāżı‘ olur elbet recül-i kāmil olan
Mīvenüñ puḫtesidür ḫāke dönüp nāzil olan

2 Fāḳadan sīnesi çāk olsa da mānend-i ṣadef
Ġayre açmaz kef-i ümmīdini ṣāfī-dil olan

3 Desti ṭopraġa yapışsa ider altūn çü mihr
Rūze-i kāse-i verd-i çemene kāfil olan

4 Hem-çü mīzān zeri hem gevheri pāyinde bulur
Vaż‘ı sencīde olup ‘adle dili mā’il olan

5 Gül ü nergis gibi hep bāda virür mā-ḥaṣalın
Çıḳup eṭrāf-ı rehe kāse-be-kef sā’il olan

6 Tīr-veş ḳalur ayaḳdan ya düşer bende çü tīġ
Erre-i ṭa‘n ile her yaḫşı yamana dil olan

7 Ḥāmil-i bār-ı emānet dil-i pür-nāle imiş
İder efġānı Müsellem ceres-i maḥmil olan

---

6 āyīneyi : āyīne-i M2
130 HE 29a, M1 29a, M2 29a

131

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Tā ki ey ġāfil bu vādīnüñ tekāpūsındasın
Bang-ı neng içün derā-veş nāḳa zānūsındasın

2 Sa'y-geh-i bābü's-selām olmış seng-i ḫamyāze-rīz
Beyt-i Ḥaḳḳ pehlūda sen cemmāze pehlūsındasın

3 Ḫilḳat-i aṣliyye-i ḥayvān saña itmiş rükū'
Sen rikāb u zīn-i kebg-i çeşm ü ebrūsındasın

4 Çīn ü Māçīne perişān oldı hep āzādeler
Sen henüz bir kāfirüñ zencīr-i gīsūsındasın

5 Vezn-i a'māl itmeden naḳd-i müşevveş-ṭıynetin
Ey girān-cān hevdec ü maḥmil terāzūsındasın

6 Ey Müsellem çilleden ḳaddüñ ḫam olsa çün kemān
Merd-i ṣāḥib-menzilüñ ġam çekme bāzūsındasın

132

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Pā-māl iderek kākülini geçmese ḫūbān
Çārūb-ı memerr olmaz idi şāne-i müjgān

2 Ḫ̌āhiş-ger-i pāy-efgen-i ıṭlāḳ-ı cihāta
Seng-i reh-i maṭlab görinür hestī-i imkān

---

131 HE 29b, M1 29b, M2 29b
5 ṭıynetin: ṭıynetüñ M1, M2
6 ḳaddüñ : ḳaddin M2
132 HE 29b, M1 29b, M2 29b

3	Taṣvīre dönüp şöhret-i ḥüsnüñle cihānda
	Ḳālıblarını ḳoydı tehī ġırra-fürūşān

4	Hem-dem idügin gördi lebüñle ġażabından
	Ḳanın içiyor cām-ı Cemüñ bāde-perestān

5	Ḥussādı ser-efgende idüp şi‘r-i Müsellem
	Tār-ı tutuḳ-ı dīde olur rişte-i dāmān

ḤARFÜ'L-VĀV

133

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1	Füsūn-ger bir ‘aceb sūdā-ger-i müşk-i Ḥotandur bu
	Zemīni āsmānī gösterür sünbül nedendür bu

2	Hezāruñ ṣıḳlığın ṭomruḳda çatlatmış gül-i ra‘nā
	Nesīme açılup pinhān dimiş hep ġonçedendür bu

3	Leb-i cūy üzre gördüm nergisi ṣordum didi sūsen
	Çeker zencīr ü ṭomruḳ nāẓır-ı mülk-i çemendür bu

4	Bu kez tīr-i ġama laḫt-ı cigerdür mā-ḥażar zīrā
	O menzil-gāhda eglenmeyüp evvel geçendür bu

5	Müsellem bī-sütūn dirmiş piyāz-ı sünbüle baḳ kim
	Ser-i bī-efser-i miḥnetde maġz-ı kūh-kendür bu

---

3 cihānda: cihānın M1
4 Hem-dem: Mührüm HE
5 dīde: deḥan M1
133 HE 29b, M1 29b, M2 29b

134

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Çāk çāk it cismüñ ey şāne kerem ḳıl rū-be-rū
Söyle başdan zülf-i yāre pīç ü tābum mū-be-mū

2 Ben ḫaṭā itdüm ṣabāya virdigüm ser-rişteden
‘Uḳde oldı ḳorḳarum gīsū-yı ‘anber-sāya bū

3 Sāye-bān-ı ḫadd mıdur zülf-i müca‘‘ad mıdur ol
Berhemen mi āteş-i sūzāna eyler ser-fürū

4 Diş biler ḫaṭṭ-ı leb-i yāra sütüre gūyiyā
Çeşme-i ḥayvānda Mūsī Ḫıżrı eyler cüst ü cū

5 Ey Müsellem bāde-i la‘lin görelden muttaṣıl
İki desti başda pür-cūş-ı nedāmetdür sebū

135

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Nigāhum kūşe-i çeşmüñden ayrılmaz nedendür bu
Didi ey ‘āşıḳ-ı miskīn saña ‘ayn-ı vaṭandur bu

2 Ten-i bī-cāna döndüm intiẓār-ı vuṣlatuñ tā-key
Gel ey rūḥ-ı revānum saña cānum bir bedendür bu

3 Didüm Manṣūr-ı ‘aşḳam tār-ı zülfüñde beni bend it
Didi ber-dār-ı ‘aşḳum olana ‘ālī-resendür bu

---

134 HE 30a, M1 30a, M2 30a
135 HE 30a, M1 30a, M2 30a

4 Ciger ḳanıyla rengīn eyledüm ben perde-i çeşmüm
Şehīd-i ʻaşḳ olan merdümlere ḳanlu kefendür bu

5 Gül-i ḫaṭṭ-ı leb-i dilber Müsellem sebze-i cāndur
Kenār-ı ḥavż-ı kevs̱erde yāḫūd bitmiş çemendür bu

ḤARFÜ'L-ḤĀ'

136

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 ʻAdd ider kendin cemāl-i raḥmete ḫāl-i siyāh
Görse rūy-i maġfiretde şīve-i ʻafvı günāh

2 Pest olmaz kes̱ret-i ālāyişe murtāż-ı ʻaşḳ
Saṭvet-i emvāc-ı baḥre ser-fürū itmez giyāh

3 Bir ṣadādur günbed-i gerdūnda dem-sāz olan
Nīk-ḫū ol k'ola nāmuñ yād-gār-ı bezm-gāh

4 Bir nefes gül-rūyine taḳrīb içün āb-ı ḥayāt
Ṣūret-i şebnemde eyler ʻömr-i cāvidin tebāh

5 Vādī-i maṭlabda farṭ-ı nāleden oldum ʻadem
Ḳaldı şaḫṣ-ı ḥüsn-i meşhūr-ı bütān güm-geşte-rāh

6 Ḫalḳa-i āġūşa ʻaksi ṣayd ider erbāb-ı dil
Cevher-i āyīne-i sīne olursa dūd-ı āh

7 Ḥüsninüñ iʻcāzını gör şīve-i reftārda
Bir binādur eyledi āb-ı revānı cāy-gāh

---

136 HE 30b, M1 30b , M2 30b

4 rūyine: HE nüshasında bu kelimenin "ye" ve "nun" harflerinin noktaları konulmamıştır.

6 ʻaksi ṣayd : ʻaks-i ṣayd HE

8 Baḳmaġa itmez heves ruḫsār-ı dil-dāra olur
Ḳaṭre-i ḫōy-i ḫacālet-zādesi mühr-i nigāh

9 Penbe-kār-ı āferīn ile Müsellem şi‘rüñi
Gül gibi yārān iderler zīver-i ‘arş-ı külāh

137

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Eger sāyeñ düşeydi vech-i arża kā’inen min-kān
Ḫalāyıḳ gelmemek lāzım gelürdi yā Resūlullah

2 Ẓahīr olmasañ ey ḫayrü'l-beşer eṣnāf-ı insāna
Bu fıṭrat ẓahr-ı Ādemde ḳalurdı yā Resūlullah

3 Nice çāk olmasun āyā ḳamer māhiyyetüñden kim
Her işde yārıcın Allah olurdı yā Resūlullah

4 Kitābuñ bikr hem rūḥ-ı laṭīfüñ ümmü'l-eşyādur
Mevālīd-i ḳıdem senden belürdi yā Resūlullah

5 Felekde olmasaydı bir daḫī ümmīd-i pā-būsuñ
Bu vaż‘-ı inḥinādan ṭoġrılurdı yā Resūlullah

6 Müsellem dergeh-i luṭfuñda bir mücrim ḳuluñdur kim
Şefā‘at müjdesiyle ḳayrılurdı yā Resūlullah

---

137 HE 30b, M1 30b, M2 30b

138

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Bir mertebe diḳḳat iderüm kim seferümde
Yūsuf-çehidür her bün-i mūlar naẓarumda

2 Nālem bir ufuḳ-zādeye olmış müteraṣṣıd
Dehlīz-i serā-perde-i ṣubḥ-ı cigerümde

3 Oldumsa dil-āşüftesi ol gülşen-i aṣlın
Buldum gül-i şāmı hele pīrāye serümde

4 Gösterdi ḳıdem dā'ire-i devr-i felāḫan
Bu mestī-i mevhūmı bisāt-ı hünerümde

5 Düşdümse n'ola nedret-i elfāẓa Müsellem
Iṭlāḳ-ı ma'anī görinür ḥarf-i cerümde

139

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Çīn-i ḫam-ı zülfüñde olup mesken-i şāne
Ser-tā-be-ḳadem çāk-ı emeldür ten-i şāne

2 Bir tel ṣoḳayum diyū ser-i peyk-i ṣabāya
Bir oldı girībānı ile dāmen-i şāne

3 Ṣanma ki benān olmaġa Manṣūr-ı ser-i mū
Āmādedür ol rif'ate ṣad gerden-i şāne

---

138 HE 31a, M1 31a, M2 31a
1 Yūsuf-çehidür: Yūsuf-gededür HE
3 āşüftesi ol gülşen: āşüftesi gülşen HE, M2
139 HE 31a, M1 31a, M2 31a

4 Engüşt-i nigāhın dehen-i ḥayrete ḳoydı
Gördükde perīşānī-i zülfüñ zen-i şāne

140

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Ḫum-ı meydür sipihr-i āh-ı bezm-i tevbe-cūlarda
Ki ḳulḳul ra'd-ı bārān-ı nedāmetdür sebūlarda

2 Bu vādīde hüner Ya'ḳūb-ı 'aşḳ olmaḳdadur yoḫsa
Gelür gül-būy-i pīrāhen baña her çāh-ı mūlarda

3 İder her rind-i bī-sāmānı şāh-ı kişver-i Dārā
Nihān mum-ı nigīn-i Cem-durur cevf-i kedūlarda

4 Ḫırām-ı ḳāmetüñde bu ḳopuşlar ṭarz-ı āḫirdür
Bulunmaz bu güşāyişler hezārān ġonçe-būlarda

5 Yem-i pür-cūş-ı ma'nāda Müsellem kilk-i endīşem
Bulur bir gevher-i 'ālem-bahā her ser-fürūlarda

141

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Firāḳuñla ḫarāb-ender-ḫarābam yā Resūlullah
O şevḳ ile maḥall-i āf-tābam yā Resūlullah

---

140 HE 31a, M1 31a, M2 31a
2 baña: deke HE, M1
3 Cem durur cevf-i kedūlarda: Cemdür ḫavf u kedūlarda M2
141 HE 31b, M1 31b, M2 31b

2 Dilüm aḫker ʻıẓāmum sīḫdur bezm-i ʻanāṣırda
Ser-ā-pā nāleyem gūyā kebābam yā Resūlullah

3 Sirişküm āb u āhum bād u dil āteş olup gitdi
Mübārek pāyuña ḳalmış türābam yā Resūlullah

4 Çü ḫāme secde-i sehv itmeden evrāḳ-ı naʻtüñde
Nevāy-ı ʻacz ile bī-hūş u tābam yā Resūlullah

5 İdelden sen kerīmüñ āsitānın ḫalḳa-veş mirbaṭ
Fiġānumla vişāḥü'ṣ-ṣadr-ı bābam yā Resūlullah

6 Olursam ḫāk ber-ten riştedür gerden ḳıyāmetde
Ḫıyāmuñda yine mīḫ-i ṭınābam yā Resūlullah

7 Müsellem bendeñi ḳılduñ sezā-yı devlet-i dīdār
Vücūh ile o yüzden kām-yābam yā Resūlullah

142

feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün

1 Ṣavt-ı Dāvud ile bir hem-dem-i zār olsa bize
Ney gibi dāġ-be-dil zerd ü nizār olsa bize

2 Her maḳām içre ḳabūl-i nefes itse mes̱elā
Bir kemer-beste girift olsa da yār olsa bize

3 Dāġ-dār eyler idüñ sīne-i bī-kīnemüzi
Bir fürūzende-nümā lāle ʻiẕār olsa bize

4 Sebze-i ḫaṭṭı olup zīb-i çemen-ṣuffe-i dil
Bu ḫazān-gāh-ı emel reşk-i bahār olsa bize

142 HE 31b, M1 31b, M2 31b

5 Zülf-i başbuġ u ḳafā-dārı ḳaraġol idinüp
Gīsuvānı iki vech üzre yarar olsa bize

6 Fikr-i cennet eger olmasa fenā mülkinde
Hiç ḳuṣūr itmez idük dār-ı ḳarār olsa bize

7 Ḫalḳa-i zülfi miyānında o ḫāli görsek
Biz ki tefsīde-lebüz mühre-i mār olsa bize

8 Ḳıldı naḫçīr-i ma'ānīyi Müsellem yine ṣayd
Çīn-i fitrākde hep böyle şikār olsa bize

143

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Müreccaḥdur göñül fenn-i ma'ārifde lisān üzre
Mufażżaldur ma'ānī 'ilmi çün 'ilm-i beyān üzre

2 Göñüldür cānib-i Ḥayden ḥayāt-ı dā'ime maẓhar
Ki Ḥavvā pehlū-yı dilden ḳodı laḥm üstüḫˇān üzre

3 'İmāret muttaṣıl rub'-ı cenūbīsindedür arżuñ
Yesāra düşdüginden dil vücūd-ı ḫākiyān üzre

4 Göñül bir bāzgūn-ḫaṭṭ mühr-i bādāmī miṡālidür
Ṭurur ber-ḳā'ide dest-i muḫālifde benān üzre

5 Müsellem çāre ḳıl billāh sen de tende iken dil
Gerekdür perveriş eṭfāle mihr-i mihr-bān üzre

---

143 HE 32a, M1 32a, M2 32a

144

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Cām-veş ṣafvet-i ḳalb ile giren meydāna
Ḫoş-güvār eyler o ḫūn-ı dilini yārāna

2 Sırr-ı devrānı bilen menzil alur yoḫsa ḳalur
Girmese seng-i felāḫan meṡelā devrāna

3 Mū-şikāf olmaz idi böyle ḫaṭā-verlükle
Erre-i cevr ü cefā görmese elden şāne

4 Dil o neşküfte gül-i bāġ-ı ḥaḳīḳatdur kim
Çarḫ bir sebze seḥer jāledür ol bostāna

5 Penc beyt ile Müsellem yine bu nev ġazeli
Yazdı bir ḫamse gibi feẕleke-i 'irfāna

145

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Şem'a yanup yaḳılup bir şeb bizüm ġam-ḫānede
Mirvaḥa gördüm kef-i germiyyet-i pervānede

2 Mehbiṭ-i nūr-ı ḥaḳīḳatdur begüm ḳalb-i faḳīr
Rāygāndur āf-tābuñ pertevi vīrānede

---

144 HE 32a, M1 32a, M2 32a
2 bilen: bilmez M1, M2
4 neşküfte: Bu kelimenin doğrusu "ne-şüküfte" olmasına rağmen metinde vezin gereği "neşküfte" okunma zarureti hasıl olmuştur.
145 HE 32a, M1 32a, M2 32a
1 bizüm: Bu kelimenin "bezm-i" şeklinde okunması daha uygun olmasına rağmen metinde vezin gereği "bizüm" şeklinde okunma zarureti hasıl olmuştur.

3 Neş’e-dār olmaz yed-i üstād ile yoġrulmayan
Nā-sirişte ḫāk ṭurmaz ḳālıb-ı peymānede

4 Tī̄r-i ṭa‘n-ı nāsa erbāb-ı fenādur pūte kim
Baḫyeden ṣad mīḫ vardur delḳ-i dervīşānede

5 Ey Müsellem ṭarḥ-ı fānīde beḳā erbābına
Ṣūret-i ḫamyāze-vār ṭāḳ-ı der-i kāşānede

146

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Vechi üzre naẓar it kākül-i cādū es̱ere
Şemsüñ üstinde baḳ ol sāye-i ṣun‘-ı ḳadere

2 Ġayret-i çeşmüñ ile nergise ḫˇāb oldı ḥarām
Mübtelā oldı o nāḳıṣ-baṣar āḫir sehere

3 Dil-güdāz oldı görüp ṭal‘atüñi reşkīnden
Geldi ās̱ār-ı miḥaḳ vech-i münīr-i ḳamere

4 Naẓm-ı dendānuñ ile niçe sefīne pür olup
Bir ġubār itdi taṭarruḳ dil-i pāk-i gühere

5 Tab‘-ı ḳannād-ı Müsellem yine bu nev ġazelüñ
Noḳṭasın misk-i dehān eyledi kām-ı hünere

---

146 HE 32b, M1 32b, M2 32b
5 dehān eyledi kām: dehān kām M2

147

mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Ġubār-ı dergehüñ kuḥl-i başardur yā Resūlullah
Zerūr-ı dīde-i ehl-i naẓardur yā Resūlullah

2 Ḳıyām-ı ḫiẕmetüñle çarḫa girmiş şevḳ ile eflāk
Ser-ā-pā cismi anuñçün kemerdür yā Resūlullah

3 Ḥarīmüñ neyyir idüp iki kevkeb kim mülāzımdur
Ḫalīfe şemsdür Cevzā ʻÖmerdür yā Resūlullah

4 Saña pey-rev olan sāye-ṣıfat rūyin sefīd eyler
Bunı farḳ itmeyen nāḳıṣ-başardur yā Resūlullah

5 Senüñle çār-yāruñ vaṣfına ḥā’iz olan ʻāciz
Müsellem aḥḳar-ı nevʻ-i beşerdür yā Resūlullah

148

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Saʻy ile mālik olur sālik dil-i bī-kīneye
Hiç ʻazīmetsüz ẓafer mümkin midür gencīneye

2 Ṣafvet-i ġālib keṯāfet ṯıḳlın atmış ardına
Ger derūn ehli ararsañ ḳıl naẓar āyīneye

3 Dide müjgāndan giyer bir tāze Keşmīrīce şāl
Merdüm-i ṣāḥib-naẓar ḳāniʻ gerek peşmīneye

---

147 HE 32b, M1 32b, M2 32b
2 ḫiẕmet : ḫıdmet M1, M2
148 HE 32b, M1 32b, M2 32b
2 Ṣafvet-i ġālib : Ṣafveti ġālib HE, M2

4 Vir riyāżetle naḥāfet cisme kim erbāb-ı dil
Perr-i ḳufl-i rāz dirler üstüḫˇān-ı sīneye

5 Pīr-i ʿaşḳuñ biz Müsellem ayaġın öpsek n'ola
Bāde-nūşān ḥürmet eylerler ḫum-ı dīrīneye

149

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Olup şemʿ ile gice leb-be-leb pervāne meclisde
ʿAceb şevḳ ile ṣoḥbet itdi yana yana meclisde

2 Ṣıḳılmış duḫter-i rez kim ʿaraḳ-rīz oldı endāmı
Çıḳardı reng idüp sāḳī anı yārāna meclisde

3 Olup derhem ney ü mey perde-i nāmūsı çāk itdi
Girībān būseler ʿarż eyledi dāmāna meclisde

4 Ḫumārın defʿine and içme sāḳī iʿtimādum yoḳ
İnānmaz görmeyince içerüm peymāne meclisde

5 Müsellem maʿnī-i rengīn degül ṣahbā-yı bī-ġışşdu
Ki ḫāmeñ neş'e-baḫş oldı suḫan-gūyāna meclisde

150

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Tefriḳa virmiş ṣabā gīsū-yı müşk-efşānuña
Bir ḫaṭādur dil-şikenlük ṣanma ḳalur yanuña

---

149 HE 33a, M1 33a, M2 33a
150 HE 33a, M1 33a, M2 33a

2 Çehre-sāy oldum yoluñda cismüm itdüm ḫāk-pāy
Ey büt-i serkeş ne var sürsem yüzüm dāmānuña

3 Görmedüm billāh s̱ebātuñ sāḳīyā peymānede
And içerseñ de inanmaz içerüm peymānuña

4 Ḫalḳ ile dest ü girībānsın müdām ey duḫt-i rez
Ḳanını iç kim girerse bir daḫī meydānuña

5 Sebk-i naẓna dilde ḫūn ister Müsellem ba'd-ezān
Ma'nī-i rengīnden vaṣṣāle ḳıl dīvānuña

151

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Ruḫuñ şevḳiyle sūzān şem'-i bezm-ārā derūnumda
Lebüñ ẕevḳiyle gerdān sāġar-ı ṣahbā derūnumda

2 Göñül aḳmış o serv-i ḥüsn-i bālā-deste el irmez
Velīkin cū gibi var meyl-i būs-i pā derūnumda

3 Olup serder-girībān baḥr-i ḥads̱ānda ṣadef-āsā
Muḥaṣṣal buldum āḫir bir dür-i yektā derūnumda

4 Gören mey gibi pür-cūş olduġum bir laḥẓadan ṣoñra
Bulur dürd-i keder elbette nev'an-mā derūnumda

5 Baḳup mir'āt-i efvāha ṣaḳındum ḫalḳuñ āhından
Ṣafādan ġayrı ṣūret bulmadum aṣlā derūnumda

---

151 HE 33a, M1 33a, M2 33a

3 ḥads̱ān: Bu kelimenin aslı "ḥades̱ān" olmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunma zarureti hasıl olmuştur.

6 Virüp ṣafvet miṡāl-i cām-ı Cem āyīne-i ḳalbe
Becā-yı ḫūn-ı dil gördüm mey-i ḫamrā derūnumda

7 Sevād-ı naẓma meyl itse Müsellem dil Süreyyā-veş
Hemān cem‘iyyet-i ḫāṭır olur peydā derūnumda

152

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Murġ-ı dest-āmūzdur ġonçe ḥarīm-i ḫārda
Gāh dest-i şāḫda gāhī olur destārda

2 Buldı cānından cüdālıḳ keṡret-i aġyārda
Ḳaldı āh u nāle cism-i ‘āşıḳ-ı ġam-ḫ̌ārda

3 Sebzeler berg-i ḫazāndan oldılar cevşen-be-dūş
Leşker-i deyden rehā-yāb olmaġa gül-zārda

4 Ḫırḳa-i ṣad-pāre giydi cūy-i ṣaḥn-ı bādiye
Bulmayup būy-i vefā pīrāye-i eẓhārda

5 Yād-ı la‘l ile Müsellem geşt idüp vādīleri
Ṭūṭiyān ḳand-ı mümessek gösterür minḳārda

152 HE 33b, M1 33b, M2 33b
2 aġyārda: aġyārīde M1, M2

153

mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

1 Ol şāh-ı ḥüsni eyledi tā kim penāh-ı āh
Yaġmaya virdi mülk-i derūnı sipāh-ı āh

2 İtdüm sirişk-i dīdemi bārīde ol ḳadar
Rūyīde oldı sāḥa-i dilde giyāh-ı āh

3 Ey vaṣl-gāha 'āzim olan reftegān-ı 'aşḳ
Ser-menzil-i murāda çıḳar şāh-rāh-ı āh

4 Oldı nefīr nāleleri ṭablı sīneler
Burc-ı sipihre dikdi 'alem pād-şāh-ı āh

5 Sünbülsitān-ı bāġ-ı cinān olsa istemem
Ḳıldum şikāf-ı ṭurrelerüñ cilve-gāh-ı āh

6 Zülfüñ midür yüziñe çeken 'anberīn niḳāb
Ey māh yoḫsa perde-i dūd-ı siyāh-ı āh

7 İs̱bāt-ı müdde'āya ne ḥācet Müsellemā
Rūz-ı ḥaşirde 'āşıḳa besdür güvāh-ı āh

---

153 HE 33b, M1 33b, M2 33b
1 ḥüsni : ḥüsne HE

154*

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Cānumı ʿarż eyledüm meyl itdi cānān almada
Derd-mend-i ʿaşḳı gör kim cān virüp cān almada

2 Nabż-gīr olmış nigāhuñ ḫaste-i ʿaşḳuñ bilüp
Nīşter-i ser-tīz-i ġamzeñle gözüñ ḳan almada

3 O kemān-ebrū nigāh-ı şaṣtına virmiş güşād
Menzilin ṣaḥrā-yı dilde tīr-i müjgān almada

4 Gördi ḫūn-pāş-ı sirişk-i dīdeyi meyl itdi yār
Ḫˇāce-i ḥüsn ü bahādur dürr ü mercān almada

5 Sāḥa-gāh-ı naẓm içinde itdi irḫā-yı ʿinān
Düldül-i ṭabʿ-ı Müsellem şimdi meydān almada

155

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Naḳd-ı eşkümle ḫarīdāram o nūr-ı dīdeye
Eyledüm çeşmüm terāzū bir dür-i sencīdeye

2 Şuʿle-tāb-ı ʿārıżı yaḳdı ser-ā-pā dilleri
Ṣıġmadı cān-sūz-şemʿ-i ḥüsni bir pūşīdeye

---

154 HE 34a, M1 34a, M2 34a
* Bu şiir Nedîm'in "almada" redifli gazeline naziredir.
1 eyledüm meyl itdi cānān: eyledüm meyl ile cānān M1, eyledüm ben meyl-i cānān M2
155 HE 34a, M1 34a, M2 34a

3 Göklere irdi kemend-i nālem ammā ṣad dirīġ
Dest-i āhum irmedi ol serv-i dāmen-çīdeye

4 Ḫāl-i mūyīn ṣanma zīr-i ṭurresinde ol şehüñ
Hindūdur kef nīze itmiş ejder-i pīçīdeye

5 Cüst ü cū eyler Müsellem sūḳ-ı hicrānı bugün
Naḳd-ı ṣabruñ çaldurup bir naẓre-i düzdīdeye

ḤARFÜ'L-YĀ'

156

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Ṭab'um ki ide ḫāmeye ta'līm-i sevādı
Ẓamġ-ı şecer-i Ṭūr ider eczā-yı midādı

2 Mātem-gedede ḳalma kefen-pāreyi devrān
Eyler birine perde-i maġz-ı ser-i şādı

3 Çoḳ çīn-i cebīn seyrin ider dīde-i gerdūn
Devr ile ider rīşe-i bīḫ-efgen-i dādı

4 Ol merd-i siyeh-rūy-i günāham ki men itdüm
Pīrāye-i pīşānī-i a'māl-i 'ibādı

5 Çoḳ gevher-i ma'nāyı çeker naẓma Müsellem
Tār-ı zer-i eyyām olursa mütemādī

---

3 dāmen-çīdeye: dāmen-çīneye M2
156 HE 34a, M1 34a, M2 34a

157

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Her keh-i ḫuşkı ider perverde bir şāh-ı güli
Ḫışt-ı dīvār itseler gülşende ḫāk-i bülbüli

2 Böyle vādīlerde dūd-ı dil imiş sermāye kim
Bir ser-i Mecnūn dirler her piyāz-ı sünbüli

3 Eyleyen ḥüsn-i bülendüñ cilvesin vālā-nişīn
Başlar pīrāyesi itmiş hevā-yı kāküli

4 Çehre-sāy-ı ḫāk-dān-ı maḥşerem ol demde kim
Ṭāḳ-ı cisr-i ḫūn iderler püşt-i çeşm-i Düldüli

5 Bir ṭarīḳ itmiş Müsellem vāridāt-ı ṭab‘ına
Her şikāf-ı üstüḫˇān şehper-i ‘aḳl-ı küllī

158

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Kec-nihādān çıḳup eṭrāfdan a‘şāb gibi
Aldılar ḥükmi ele levḥ-i suṭurlāb gibi

2 Ḳıble-i ehl-i recā ‘add olan erbāb-ı reḫā
Dāmenin çekdi girībānına miḥrāb gibi

---

157 HE 34b, M1 34b, M2 34b
2 piyāz-ı sünbüli: sāz-ı sünbüli HE
158 HE 34b, M1 34b, M2 34b
2 Ḳıble-i : Ḳabl-i HE

3 Muttaṣıl meşrebi ṣāfī görinen ehl-i ṣafā
Ḫalḳ ile dest ü girībānda mey-i nāb gibi

4 Bī-ḳarār olma sefīr ol saña peyrev olana
Dāma māhīyi ḳoyup geçme ṣaḳın āb gibi

5 Ser-be-ceyb oldı bu eyyāmda bī-şübhe vü reyb
Hep derūn-perver olan ḫalḳa-i girdāb gibi

6 Mū-şikāfān dögüdüp sīnede ḳīl ü ḳālin
Pış pış itmekde sefer ṭıfl-ı resen-tāb gibi

7 Künc-i ʿirfāna Müsellem yine kilk-i dü-zebān
Buldı himmetle ẓafer tīşe-i naḳḳāb gibi

159

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Nedür dirseñ hüner-bāẕān-ı ʿaşḳuñ gūy u çevgānı
Ḫayāl it bir murāḳıb ṣūfiyi serdür girībānı

2 Gerekdür Ādeme her bābda müstaġfir olmaḳ kim
Kilīd-i cennete dendānedür şeyn-i peşīmānī

3 Nem-i eşk eyler elbet verd-i maḳṣūdı tebessüm-rīz
Hevānuñ giryesi ḫandān ider berg-i gülistānı

4 Miṡāl-i kehkeşān rāh-ı dilin pāk eyleyen sālik
İder evvel-ḳademde zīr-i pā bu çarḫ-ı gerdānı

---

3 dest ü girībān: dest girībān M1, M2
159 HE 35a, M1 35a, M2 35a
3 verd-i maḳṣūdı: dürr-i maḳṣūdı M1, M2

5 Naẓar ḳıl bir ḥabāba gerdiş-i girdābda ṣoñra
Ḫayāl eyle külāh-ı Mevlevīyi sırr-ı devrānı

6 Derūn erbābına pā-māl olan çekmez ġam-ı ʻaṣrı
Bu devrānda ayaḳ öpmekle sāḳī aldı meydānı

7 Müsellem yoḳ beḳā naḫl-i vücūda bāġ-ı ʻālemde
Sifāl içre olur pāyende hiç gördüñ mi reyḥānı

160

mefʻūlü mefāʻīlü mefāʻīlü feʻūlün

1 Cem itdi güẕer cām-ı meserret saña ḳaldı
Sāḳī yine meydān-ı maḥabbet saña ḳaldı

2 Terk itdi ser-i Ḳays-ı belā lāne-i murġı
Ey dil şeref-i tāc-ı saʻādet saña ḳaldı

3 Peymānemüzüñ neş'e-nümūn itmege farḳuñ
Ey reng-i seḥer-gāh nedāmet saña ḳaldı

4 Tīr-i emeli eylemege zīb-i nişāne
Ey bāzū-yı devrān-ı metānet saña ḳaldı

5 Meşşāṭa-i dehr olmaġa āṡār-ı Müsellem
Ey ṭabʻ-ı girān-māye-i raġbet saña ḳaldı

---

160 HE 35a, M1 35a , M2 35a
5 Ey ṭabʻ-ı girān-māye-i: Ey girān-māye-i HE, Ey şāh-ı girān-māye-i M2

161

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Künt ü kenzüñ sırrına şāyān idüp Sübḥān seni
Eyledi nāsūt içinde ey göñül vīrān seni

2 Ḳuvvet-i esmā-i ḥüsni ile ẓahr-ı ḳalbüñe
Ḥāmil-i bār-ı emānet itdi Ḥaḳḳ ẕī-şān seni

3 Enfüs ü āfāḳa senden baẖş olur nūr-ı ṣafā
Ḳıldı vech-i muṭlaḳa āyīne-i 'irfān seni

4 Ādem-i ma'nāyı bul kim merci'-i eşyādur ol
Ḳurtarup belhum aḍalden eylesün insān seni

5 Gel Müsellemden Sezāyī cāmını nūş eyle kim
Eyleye keyfiyyet-i esmā ile sekrān seni

162

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Bahār-ı ḥüsni geçmiş ben şitābān olduġum ḳaldı
Benüm bender-geh-i ebrūda mihmān olduġum ḳaldı

2 Benānuñ şāne-kār itmiş 'adū gīsū-yı cānāna
Benüm hep çāk çāk-i dest-i hicrān olduġum ḳaldı

3 Rāḥīl-i baẖt-ı ẖufte merḥale-der-merḥale hicrān
Ceres-āsā benüm leb-rīz-i efġān olduġum ḳaldı

---

161 HE 35a, M1 35a, M2 35a
2 Ḥāmil-i : Ḥaml-ı HE
162 HE 35b, M1 35b, M2 35b

4 Meşāmum olmadı bu düzd-i zülf-i yārdan ancaḳ
Hemān bu rūzgār içre perīşān olduġum ḳaldı

5 Müsellem künc-i lebden almaduḳ esrār-ı la'linden
Ġubār-ı sebzī-i ḫaṭṭ ile ḥayrān olduġum ḳaldı

163

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Ḳaysuñ irdükçe feżādan 'alem-i şekvāsı
Başınuñ yazusıdur virmiş aña Leylāsı

2 Oldı dil fikr-i ser-i zülf ile eṭfāl-i ġamuñ
Ṣaḥfe-i meşḳ şiken-ber-şiken-i hecāsı

3 Gerden-i ḳumrī-i maṭlabda merāmın baḳsañ
Görinür ṣūret-i ḫalḫāl-ı kef ü hem pāsı

4 Bir ḫaṭ-ı sebzeyi taṣvīre yine virmiş per
Murġ-zār-ı emelüñ ṭūṭī-i sükker-ḫāsı

5 Bir siyeh-çerdeye dil vir ki Müsellem 'aşḳuñ
Puḫte-i gendüm imiş Ḳaysa olan a'ṭāsı

---

5 lebden: lebde HE
163 HE 35b, M1 35b, M2 35b
2 hecāsı: heycāsı M1, M2
3 merāmuñ: merāmın HE

164

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Ḫaṭ-ı la‘l-i lebüñ kim mıṣra‘-ı ‘ālem-bahā çıḳdı
O mıṣrā‘dan iki ma‘nāyı şāmil bir edā çıḳdı

2 O rūy-i gendümīn üzre görince zülf-i pür-çīnüñ
Perīşān eyledüm kendüm dehānumdan ḫaṭā çıḳdı

3 Ġubār-ı ḫāk-i pāyuñ tibr-i terkīb-i emel dirken
Miḥekk-i merdüm-i ṣāḥib-baṣarda tūtiyā çıḳdı

4 Ḫayāl-i zülf ile oldı mu‘aṭṭar vādī-i ḫāṭır
Miyān-ı sünbülistāndan nesīm-i dil-güşā çıḳdı

5 Birer āh ile döndük hep Müsellem sūḳ-ı dilberden
Bugün ehl-i dilüñ yevmiyyesi bād-ı hevā çıḳdı

165

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Olmasa kākül dilüñ cāy-ı ḳarārı kāşki
Ol hevāyī bilmeseydi ḳayd-ı dārı kāşki

2 Ben virürdüm şimdilük ṭıfl-ı dili irşāda līk
Tekye-i ‘aşḳuñ olaydı iḫtiyārı kāşki

---

164 HE 36a, M1 36a, M2 36a
1 mıṣra‘-ı : mıṣrā‘-ı M1 , M2 // mıṣrā‘dan : mıṣra‘dan HE
5 bād-ı hevā: bād u hevā M1
165 HE 36a, M1 36a, M2 36a
2 irşāda: irşād HE

3 Pek ḫaṭā itdüm hevā-yı çīn-i zülfüñ yazmadum
Dil bileydi ḳīl ü ḳāl-i rūzgārı kāşki

4 Çeşm-i ṣayyādı şikeste-bāl ider murġ-ı dili
Bilse şehbāzum vebāl-i inkisārı kāşki

5 Sīnedür ser-tā-ḳadem nevk-i ġama meydān-ı dil
Bir geçenden gelse bārī ber-güẕārı kāşki

6 Berg ü bārum ṭarz u eṭvārum görürdüm muttaṣıl
Nergis-āsā olsa çeşmüm serde bārī kāşki

166

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

1 Ter-dāmen olan dehrde bī-raġbet olur mı
Gevherdeki āb olmaya ẕī-ḳıymet olur mı

2 La'l-i leb-i mey-gūnla gelür dillere neş'e
Görsek 'acebā meyde bu keyfiyyet olur mı

3 Bī-aṣl olan hem-ser-i 'ālī-neseb olmaz
Ṭūbī ḳad-ı dil-dār ile hem-ḳāmet olur mı

4 Baḳ āyīnenüñ keşf-i żamīrinde hirās it
Hiç sāde-derūn kimse ile ülfet olur mı

5 Ḳalmadı ṣafā dilde ḫayāl ideli çeşmüñ
Bir ḫānede kim ḫaste ola rāḥat olur mı

---

166 HE 36b, M1 36b , M2 36b
2 La'l-i leb-i mey-gūnla: La'l-i leb-i gül-ġūnla M2, La'l-i nemekīnüñle HE

6 Bir ġurrede ebrūlar olup iki hilālüñ
Ḥüsn içre bunuñ fevḳıne māhiyyet olur mı

7 Ruḫ-sūde Müsellem dür-i taḥḳīḳa irişdüñ
Bir kān-ı keremden bize de himmet olur mı

167

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1 Rūz-ı miḥnetde ḫurūş eyleme zencīr gibi
Rāḥat-endāz-ı dil ol zülf-i girih-gīr gibi

2 Yek-süvār olsa ayaḳdan daḫi düşse farżā
Yine ṭoġrı yürüyen menzil alur tīr gibi

3 Cevheri olsa da ẕātında nihādı kec olan
Ḳayd ü bend içre ḳalur ṭa'n ile şemşīr gibi

4 Olmaġa maḳdem-i yār ile şeref-yāb ey dil
Sīne pür şerḥa gerek nüsḫa-i tesḫīr gibi

5 Zen-i dünyāya Müsellem nice raġbet itsün
Üstüḫ̌ān-ı tenini nīşe iden şīr gibi

---

167 HE 36b, M1 36b, M2 36b
1 dil ol zülf-i: dil zülf-i HE, M1
5 nice: niçe M1, M2 // nīşe: mişe HE, tişe M1

168

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ṣayd ider Rüstemleri tār-ı kemend-i ṭurresi
Dil mi var ‘ālemde olmaz ḳayd ü bend-i ṭurresi

2 Şübhesüz mülk-i ḫaṭāyı ser-be-ser tesḫīr ider
Baş çıḳarsa ṭarf-ı Çīnden ser-bülend-i ṭurresi

3 Ṭurresin seyr eyledüm olmış yine mesned-cemāl
Ben de oldum cān u dilden müstemend-i ṭurresi

4 ‘Āşıḳ-ı ser-bāzına her mūyı bir şemşīr olur
Çıḳsa ger meydān-ı ḥüsne şeh-levend-i ṭurresi

5 Ṭurresidür ‘uḳde-i derd-i ser-i erbāb-ı ‘aşḳ
Ehl-i derd oldı ser-ā-pā derd-mend-i ṭurresi

6 Fitneler īcād ider āşūbuña ruḫsārda
Siḥre āġāz eylese ger fitne-bend-i ṭurresi

7 Ḫavfum oldur bu revişle giderek ol kāfirüñ
Gerden-i İslām olur zünnār-bend-i ṭurresi

8 Esb-i ṭab‘uñ berḳ-rev olmış Müsellem şi‘rde
Līk olmaz n'eyleyem hem-pā semend-i ṭurresi

---

168 HE 36b, M1 36b, M2 36b

169*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Hicr-i āġūş [u] miyān-ı yār nāl eyler beni
Mū-şikāfān-ı dehrden kim ḫayāl eyler beni

2 Kākül-i mesned-cemāl āşüfte-ḥāl eyler beni
Bu ḫaṭālar bādī-i ṣad ḳīl ü ḳāl eyler beni

3 Noḳṭa-i mevhūma mı itsem dehānından su'āl
Baḥs̱-i ma'dūm-ı vücūd içün mis̱āl eyler beni

4 Rīziş-i seylāb-ı eşkümden budur ümmīd kim
Pāyine bir serv-i nāzuñ rūy-māl eyler beni

5 Pür-'itāb [u] nāz görsem rūy-i āteş-nākini
Mā'il-i çīn-i cebīn-i verd-i āl eyler beni

6 Āf-tābum ḫaṭṭına ta'līḳ idelden vaṣlını
Mübtelā-yı secde-i vaḳt-i zevāl eyler beni

7 Bir gül-i bī-ḫāra gerçi jāle-veş üftādeyem
Pençe-i pür-zūrı mihrüñ bī-mecāl eyler beni

8 Cezr ü medd cūşiş-i baḥr-ı telāṭum ḫurdenüñ
Dem-be-dem müstevcib-i naḳṣ ü kemāl eyler beni

9 Būy-i zülf ü ḫaṭṭ-ı müşgīn-naḫvetüñ sevdāları
Kāse-i deryūze-i nāf-ı ġazāl eyler beni

10 Ḥasret-i kām-ı leb-i mey-gūnī-i nāzük-teri
Cām-sā ḫamyāze-gār-ı infi'āl eyler beni

---

169 HE 37a, M1 37a, M2 37a

* Bu şiir: Fuzûlî'nin "eyler meni" redifli gazeline naziredir.

9 zülf ü ḫaṭṭ-ı müşgīn: zülf-i müşgīn HE

11 Ṣafvet-i mir’āt-i ṭab‘umdur Müsellem ḥaşre dek
Vaḳf-ı ḥayret-dāde-i ḥüsn ü cemāl eyler beni

170

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Vir müseddes-ḫāne-i kevne nevāyī zārumı
Naġme-rīz eyle ilāhī perde-i şeş-tārumı

2 Virme tār-ı fikretüm ṭūl-i emel nessācına
Penbe-zār-ı ġaflet itme gūşuma destārumı

3 Vir revāc-ı feyż-i sermed çār-sūy-i ṭab‘uma
Eyleme pür-çīn ġam-ı pīşānī-i dīnārumı

4 Mısṭar-ı naẓmum sinān it düşmene ehl-i dile
‘Aṭse-i kām-ı ḥayāt it sekte-i güftārumı

5 Eyle her bir noḳṭasın gülmīḫ-i ebvāb-ı fütūḥ
Saḳf-ı ma‘nāya sütūn it mısṭar-ı eş‘ārumı

6 İtme bir eşk-i nedāmet bāmdād-ı ġafletüm
Ḳoyma şebnemsüz Ḫudāyā ġonçe-i gül-zārumı

7 Devlet-i faḳr u fenā ile Müsellem ḳıl beni
Eyle müjgān-ı hümā ḫār-ı ser-i dīvārumı

---

170 HE 37b, M1– , M2 37b

TĀRĪḪLER

1

TĀRĪḪ-İ TERTĪB-İ DĪVĀN-I ḤAŻRET-İ ḲUṬBU'Z-ZAMĀN*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Baḳ şu dīvān-ı ledün-'ünvān-ı metn-i rāza kim
Her edā-yı bikridür ümmü'l-kitāb içün ḥarem

2 Öyle dīvāndur ki itmiş sālikine yād-gār
Ḥażret-i Şeyḫ-i Sezāyī mürşid-i vālā-himem

3 Ḳāmet-i her mıṣrā'ı olmış benān-ı zīnhār
Ehl-i ḥāle men'-i leb tenbīhüñ eyler lā-cerem

4 Saṭrınuñ mā-beyni ṣubḥ-ı ṣādıḳ-ı taḥḳīḳdur
Mısṭarıdur şem'a-i kāfūr-ı ser-bezm-i ḳadem

5 Bir riyāż-ı pür-ḥıyāż-ı feyżdür şāḫı suṭūr
Bülbül-i ḳudsī ider ol şāḫlar üzre naġam

6 Noḳṭası ḫāl-i 'iẕār-ı şāhid-i ilhāmdur
Mıṣrā'ıdur mıṣrā'-ı bāb-ı ḫabāyā-yı 'adem

7 Çār-sū-yı mıṣr-ı 'irfāndur ki bey'e kālesin
Mühre-i dāġ-ı dil-i 'uşşāḳdur anda direm

8 Rişte-i şīrāze-i maṣnū'asından oḳunur
Bend-i gīsū-yı nigār-ı ma'nī-i Nūn ve'l-Ḳalem

9 Bend-i gīsū-yı nigāristān degüldür muttaṣıl
Sālike ḥabl-i metīn-i i'tiḳād olsa ne ġam

---

1 M1 40b
* Tarih manzumeleri HE ve M2 nüshalarında yok.

10 Çünki tekmīl oldı yümn ile bu zībende es̱er
Oldı cūşiş-yāb-ı feyż ol demde ki mānend-i yem

11 Gevher-i kem-yāb-ı tārīḫi Müsellem ba‘de-zīn
Eyledi endīşe-zīb-i sāḥil-i baḥr-ı raḳam

12 Vāṣıl-ı kān-ı hüner bu resme tārīḫuñ didi
Geçdi ḫayṭ-ı mısṭara lü’lü’-yi zībā-yı ḥakem

(H: 1150 - M: 1737-1738)

2

TĀRĪḪ BERĀY-I ḪĀNḲĀH-I ḲUṬB-I DĀRÜ'N-NAṢR-I NĀDİRÜ'L-‘AṢR CENĀB-I GÜLŞENĪ VELĪ DEDE EFENDİ

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Bir gice elli ṭoḳuz sāli içinde bu maḳām
Yandı çün şem‘-i hidāyet ‘āleme virdi żiyā

2 Bāb u miḥrābı ḳalup ḫamyāze-nāk u sīne-çāk
Her kemer tecdīdin eyledi rükū‘ üzre recā

3 Āḫir istimdād idüp Ḥaḳḳdan ḥaḳīr-i bī-murād
Cā-nişīn-i Gülşenī Aḥmed Müsellem bü'l-Vefā

4 Refte refte āb u gilden eyledi perdāḫte
Lāne-i bülbül gibi bu menzil-i ṣubḥ u mesā

5 Lāne yāḫūd zer-ger-i taḥḳīḳ elinde pūtedür
Sālikūñ mis-i vücūdın zer ider bā-kimyā

---

2 M1 41a

6 Her sütūnı ref‘-i engüşt-i şahādet eyleyüp
Beyt-i tevḥīd olduġın īmā iderdi gūyiyā

7 Erre-i ẕikr-i ḳıyāmı itmege perr-i ḫitām
Ḳufl idüp yazdı Müsellem iki nev-tārīḫ aña

8 Dil-güşā pāk ü muṣaffā aḥmed-ābād-ı reşād
Devr ile ḫuld-ı cināna döndi bu vālā binā

(H: 1159 – M: 1746 / H: 1161 - M: 1748)

3

Sulṭān Maḥmūd Ḫān-ı Evvel ‘ahdinde baş defter-dārlıḳ (ya‘nī māliye neẓāreti) mesnedinde bulunan merḥūm Behced Beg Efendinüñ defter-dārlıḳdan ba‘del-‘azl ḳażā-i nefy ve ṭarda ibtilā ile evāḫir-i Ramażānda Edirneye duḫūllerinde ‘ıyd-i şerīf gicesi Gülşenī şeyḫi Aḥmed Müsellem ḳuddise sırrahu'l-mufaḫḫam ḥażretlerinüñ teẕkīre-i laṭīfe ile müşārün-ileyh Behced Beg Efendiye irsāl buyurduḳları manẓūme-i dil-güşādur*

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Dāverā dād-gerā ni‘met-i ḳadr ü şerefüñ
Şehre bir mā’ide-i Ḥaḳḳ diyu te’bīd itdük

2 Şāhid ü beyyine ister ise hem-şehrīler
Ḥücceti işte bu mażmūnda tesvīd itdük

---

3 M1 41b

* Behcet Mehmed Efendi: Ricalden Acem Kalaycı Mustafa Efendi’nin büyük mahdumudur. İlim tahsili ile İzzet Ali Paşa’ya katip olmuş, bundan sonra da 13 sene Defterdar Mektupçuluğu yapmıştır. H. 1159/M. 1746 yılının Cemaziyülahıresi’nin 7’sinde Defterdar-ı şıkk-ı evvel olup H. 1162/M. 1749 yılının Ramazanı’nın 4’ünde azl ve nefy edilmiştir. Bundan sonra yine devletin çeşitli kademelerinde görev almış ve H.1168 yılı Zilkadesi’nin 14’ünde (M.1754 yılı 22 Ağustosu’nda) vefat etmiştir. Şehzadebaşı’nda İsmail Ağa Mektebi’nde medfundur. Geniş bilgi için bkz. Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye,* Yayına Haz. Mustafa Keskin-Ayhan Öztürk-Ramazan Tosun, Sebil Yayınevi, İstanbul 1996, c.2, s.32-33

3 Şehri ḳoz ḳabına ḳoymışdı hilāl-i Ramażān
Seni görmekle bir ayda biz iki ‘ıyd itdük

4 Dil ki sulṭānumuñ almış idi yā mevlāsın
Şimdi da‘vāyı ilāhī diyu temcīd itdük

5 Ḳadre irdük seni gördük saña yüzler sürdük
‘Iyd idüp s̱evb-i sürūrı daḫi tecdīd itdük

4

Bu daḫī ‘azīz müşārün-ileyh ḥażretlerinüñ mūmā-ileyh Muḥammed Behced Efendiye tebrīk-i cāh tārīḫidür

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Zümre-i ehl-i ḫulūṣuñ yine ed‘iyesini
Luṭfına ḳıldı muḳārin hele rabbü'l-‘izzet

2 Muttaṣıl dā’ire-i devlet-i O s̱mānīde
Defterī oldı sā‘ādetle Muḥammed Behced

3 Żımnına almış idi (o) ṭīb-ṣıfatı ehl-i ḳulūb
Müşg idi nāfede yāḫūd gül-i terde nükhet

4 Ḥarfde ma‘nī-i ṭannāze ya rūḥ-ı ma‘nī
İsm idi ketm-i mu‘ammāda o nīgū-ḫaṣlet

5 Çoḳ zamān nūr-ı baṣar gibi olup perde-nişīn
Ṣaḳlamışdı anı çün şems-i kemāl-i ṭal‘at

6 Ṣoñra māhiyyet-i meh gibi olınca meşhūr
Pertev-i ẕātı gibi kevkebi buldı şöhret

4 M1 42a

7 Muttaṣıl dāḫil olan ḳalbine ehl-i ẕikrüñ
İki ʿālemde keder çekmez irişmez zaḥmet

8 Bir maḥall kim ola ḫallāḳ-ı cihāna manẓar
Hīç sükkānına maḫlūḳdan irmez kürbet

9 Ẕākirüñ ḳalbi imiş çünki künām-ı ḍırġām
Żayfına itmez es̱er nāḫun-ı ehl-i vaḥşet

10 İki ʿālemde mülāzımdur anuñ devletine
Cünd-i tevfīḳ-i Ḫudā feyż-i beḳā-yı niʿmet

11 Bu bir üstūde-siyer ẕāt-ı kerem-verdür kim
Bu imārāt aña olmışdur esās-ı ḫilḳat

12 O sipihr-i keremüñ ṭārem-i vālāda Peren
Ṣaḥnına ḫıdmet-i taḳlīd ile buldı rifʿat

13 İki dendānı ḳalınca ḳalem eylerdi ümīd
Mācerā-yı dilini itmege ʿarż-ı ḥażret

14 Defterüñ çāk itdi dāmānı ḳalem parmaġına
Kāġıduñ mühr idi ẓahrındaki dāġ-ı ḥasret

15 Ġayre açıldıġını kāġıduñ itme ibʿād
Ṭıynetinde var iken penbe-i gūş-ı ġaflet

16 Yine baḳsañ dili meclā-yı ṣafā-yı cāndur
Ki süveydāsın ider dūde-i kilk-i daʿvet

17 Böyle eyyām-ı şerīf içre hilāl-i cūdı
Bezm-i ʿālemde olup girde-i ḫ̆ān-ı niʿmet

---

11 üstūde: Bu kelimenin doğrusu "sütūde" olmakla birlikte vezin gereği metinde Türkçe söyleyişe uygun olarak imla edilmiştir.

18 Kef-i luṭfında anuñ vażʻ-ı enāmil dā'im
Ola ḫurmā-yı faṭūr-ı leb-i ehl-i ḥācet

19 ʻÖmri baḫtı gibi cāvīd ola bā-cāh-ı refāh
Ola dil-ḫ̌āhına peyveste celāl ü ḥaşmet

20 İntiḳād üzre iki naḳd-ı mübāhātını dil
Çıḳarup ṣayrefī-i dānişe himmet ẕimmet

21 Hele maḥbūb dinüp cümlesi īrād oldı
Buldı tārīḫi daḫī ḥilye-i vech-i ṣıḥḥat

22 Yaʻni güllab-ı mükerrergibi iki mıṣrāʻ
Oldı būyā-yı ruḫ-ı ġayret-i ḫıdn u ḫullet

23 Şıḳḳ-ı evvel olup ol maṭlaʻ-ı vech-i ʻizzet
Buldı behcet çemen-i cūd-ı ḳıyām-ı devlet

(H: 1159 - M: 1746)

5

TĀRĪḪ BERĀY-I ḤAŻRET-İ MEVLEVĪ ENĪS DEDE*

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Nā-gehān oldı ġarīḳ-i lücce-i maʻnā dirīġ
Āşnā-yı yem-i sırr-ı Mes̱nevī yaʻni Enīs

---

5 M1 42b

∗ Enîs Receb Dede: Tasavvuf edebiyâtının, özellikle de Mevlevî çevrelerinin önde gelen isimlerindendir. Devrinde şeyh olarak büyük ilgi gören Receb Enîs, mutasavvıflığı kadar şair olarak da dikkat çeken bir isimdir. XVIII. yüzyıl Mevlevî edebiyatı denilince ilk akla gelen isimlerdendir. Edirne'de ölmüş ve melevihane bahçesine defnedilmiştir. Dîvân halinde tertip edilen şiirleri Edirne valisi Ahmed İzzet Paşa tarafından taş basması olarak bastırılmıştır (1890). Dîvânı'nın az sayıda da olsa yazma nüshası vardır. Daha geniş bilgi için bkz. Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Haz.Fikri Yavuz-İsmail Özen, İstanbul 1975, c.I, s.93

2 Yazdı tārīḫin dem-i fevtin Müsellem gūş idüp
Kürsī-i cennetde Mevlānā Enīs ola celīs

(H: 1145 - M: 1732-1733)

6

ḪAYREBOLIDA MEDFŪN ŞEYḪ MAḤVĪ EFENDİYE SÖYLEDİGİ TĀRĪḪ*

mef'ūlü fā'ilātün mef'ūlü fā'ilātün

1 Hem-nām-ı faḫr-ı 'ālem mānend-i ibn-i Meryem
Gitdi çü 'adne itdi terk-i libās-ı keṡret

2 Ẓāhirde ṭab'ı naḳḳād bāṭında ṣāḥib-irşād
Bir pīr-i Gülşenīden almışdı ol icāzet

3 Hīç 'add idüp cihānı tārīḫ oḳur Müsellem
Maḥvī Efendi oldı rehīn-i dār-ı vaḥdet

(H: 1148 – M: 1735-1736)

7

ḤĀFIẒ EFENDİNÜÑ TEKYESİNÜÑ TĀRĪḪİDÜR

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Lillāhü'l-ḥamd ü be-tevfīḳ-i gülşen-i 'aşḳ şud iḥyā
Ḥücre-i heşt devreş-i ġıbṭa-fermūd cinānrā

---

6 M1 43a
* Gülşenî şeyhi Hasan Sezâî'nin halifelerindendir. Şiirlerinin toplandığı bir Dîvân'ı vardır. Hayrebolu'da Hasan Sezâî'nin türbesinde medfundur.
7 M1 43a

2 Bülbül-āneş Müsellem ṣavt-baḫşend be-şebhā
Ya'ni tārīḫeş biḫ˅ānend üẕkürullāhe ḳıyāmā

(H: 1146 - M: 1733-1734)

8*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Buḳ'a-i dehr olduġından mevṣil-i ṣaḥn-ı beḳā
Dāḫile her dem gerek tevcīh-i maḫrec sāniḥa

2 Ḳāḍīü'l-ḥācāt idüp aña yerinde i'tibār
Cānına gül-zār-ı raḥmetden gele hep rāyiḥa

3 Emr-i Ḥaḳḳ ḳayd-ı ḥayātın itdi ilġā 'āḳıbet
Ey Müsellem iki tārīḫ oldı ṭab'a lāyiḥa

4 Gitdi Luṭfī-ẕāde gibi bir müderris vāh vāh
Gel oḳu Aḥmed Efendi rūhına yek Fātiḥa

(H: 1158 – M:1745)

---

8 M1 43a

* Bu tarihî Lutfî-zāde'nin vefatına düşürmüştür. Asıl ismi Mustafa'dır. II.Mustafa (Saltanatı:1695-1703) zamanı ulemasındandır. Edirne'de Nâzır Çeşmesi Kabristanında Medfundur.Geniş bilgi için bkz. Ahmed Bâdî, *Riyâz-ı Belde-i Edirne,* Bayezid Ktp.,nr.10392

RUBĀ‘İYYĀT

RUBĀʿİYYĀT-I FÜYŪŻĀT*

1

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Delīl-i maʿnī-i taḥḳīḳ elfāẓ-ı tekellümdür
Velī nefs-i ḥaḳīḳat żıdd-ı taʿlīm ü taʿallümdür

2 Ḥaḳīḳat kevn-i ḥarfüñ māverāsıdur Müsellem çün
Lisān u semʿ ile icrā vü aṣġā hep tevehhümdür

2

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Ey olan cümle mevālīde medār-ı īcād
Saña nuṭḳ eyledi aḥcār u şecer cins-i cemād

2 Naʿtüñ itmekle Müsellem aña ḳā'ildür kim
İdesin mis̱l-i ḥacer nevʿ-i şecerden taʿdād

3

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 İbn-i ʿİmrānı kelām ile Ḥaḳ itdi mümtāz
Līk arż üzre nehāren idi bu nāz u niyāz

---

* Bu bölümün başlığı "Rubāʿiyyāt-ı Füyūżāt" olmasına rağmen, bölümde yeralan şiʿirler aruzun rubâʿî kalıplarıyla yazılmamıştır. Bölümde: dübeyt, kıt'a, nazm özelliği taşıyan şiʿirler bulunmaktadır.
1 HE 37b, M1 37b, M2 37b
2 HE 37b, M1 37b, M2 37b
3 HE 38a, M1 38a, M2 38a

2 Şeb-i isrāda ḥabībin dileyüp renz itdi
Maḥrem ile gicedür ḳāʿide-i ṣoḥbet-i rāz

4

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Sāʿatüñ muʿcize-i Ḥażret-i Yūsuf idügin
Żamm-ı āḥād ile devrinden işit leyl ü nehār

2 İsm-i Yūsuf ṣad u pencāh u şeş olduḳda şumār
Sāʿate baḳ nice geçmez o ḥisāb üzre çalar

5

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ey kitāb-ı midḥatüñden dehre ḳalmış yād-gār
İki reng-āmīz ü zībende varaḳ leyl ü nehār

2 Kilk-i ḳudret yazdı çün ẕāt-ı şerīfüñ Muṣḥafın
Oldı ol mühr-i nübüvvet aña āyet ber-kenār

---

4 HE 38a, M1 38a, M2 38a
5 HE 38a, M1 38a, M2 38a

6

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Cilve-i mi‘rācı rūhānī diyen ehl-i ẕelel
Gūş idüp اسرىبعبده itmez mi ‘amel [*]

2 ‘Abd lafẓı şaḫṣ içün mevżū‘dur tenzīlde
Şaḫṣ ise rūḥ u cesedden mu‘teberdür yoḳ cedel

7

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Āb u gilden ḫalḳ olınmışdur vücūd-ı enbīyā
Cān u dilden mu‘teberdür cism-i pāk-i Muṣṭafā

2 ‘Unṣurı olsaydı ol rūḥ-ı revānuñ muttaṣıl
Sāye olmazdı vücūd-ı nāzenīninden cüdā

8

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün

1 Bu dār-ı riḥlete üç gün Müsellem
Ḳonup ni‘met yiyüp içdüñ şarābı

---

6 HE 38a, M1 38a, M2 38a
[*] "Kulu Muhammed'i bir gece Mescid-i Harâm'dan kendisine bir kısım âyetlerimizi göstermek için, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şânı yücedir. Doğrusu O, işitir ve görür." *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1988, İsrâ Suresi, 1. ayet
7 HE 38a, M1 38a, M2 38a
8 HE 38a, M1 38a, M2 38a

2 Göçince öyle me’mūl eylerüz kim
Kerīm almaz müsāfirden ḥisābı

9

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün

1 Kemāl ehli diyüp hem-şehrīmüzdür
Hilāl-āsā lisānuñ itme teşdīd

2 Degül şehrīlerüñ māhiyyet ancaḳ
Kenāruñ zādesidür māh-ı ḫūrşīd

10

mef‘ūlü fā‘ilātü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Bulmaz rehā şerāre-i ḫırmān-ı nāleden
Gūş-ı girān-ı ġafletini penbe-zār iden

2 Mānend-i zülf-i vaḳf-ı perīşān ider dilin
Vā-beste-i müsā‘ade-i rūzgār iden

11

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Pīş-i sulṭānda Müsellem ḳā’im olsañ dā’imā
Ḥürr iken sen eylemez teklīf-i cā vü ittikā

---

9 HE 38b, M1 38b, M2 38b
10 HE 38b, M1 38b, M2 38b
11 HE 38b, M1 38b, M2 38b

2 Bir efendiye ḳul ol kim iki rek‘at neflde
‘Abdine tekrīm idüp ber-ḳa‘de emr eyler saña

12

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Nev‘-i eşyāya ta‘alluḳ itse bir ṣāḥib-naẓar
Ḳalbinüñ ẓahrındadur cevfinde yoḳdur ol es̱er

2 Baḳ merāyānuñ ḳafāsında kesāfet olmasa
Levḥ-i ṣāfī-i dilinde cilve-ger olmaz ṣuver

13

mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Bī-hūde degül şāh-ı gülistānı ḥazānuñ
Hep nīze çeker Rüstem-i Destānı ḥazānuñ

2 Gülşende ider dūẖte ẖayyāṭ-ı nesā’im
Her bir varaḳı ṭavḳ-ı girībānı ẖazānuñ

14

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Olma ey dil beste-i gīsū-yı saṭr-ı ḳāl ü ḳīl
Ḳıl çerāġ-ı intibāha penbe-i gūşūñ fetīl

---

12 HE 38b, M1 38b, M2 38b
13 HE 38b, M1 38b, M2 38b
14 HE 38b, M1 38b, M2 38b
1 penbe-i gūşuñ: penbe gūşuñ HE

2 Ma‘nevī ehl-i ṭarīḳuñ bir tecerrüd ẕevḳi var
Sīne-rīş-i dāne-i gendüm aña besdür delīl

15

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Feżā-yı sīne pür emvāc-ı ġamdur ıżṭırābumdan
Bün-i her mūlarum bir kāse semmdür ıżṭırābumdan

2 Gül-i gül-zār-ı efsūsam velīkin jāle-i terden
Serümde efserüm bilmem ki nemdür ıżṭırābumdan

3 Tef-i tāb-ı meẕelletle ḥuṣūl-i āb-ı rūy-i dil
Baña sīm-āb-ı vādī-i elemdür ıżṭırābumdan

16

mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Ey bā‘iṡ-i iclāl-geh-i muḥteşem-i ḫalḳ
Ve'y nūr-ı çerāġ encümen-i bīş ü kem-i ḫalḳ

2 Sāyeñ eger üftāde-i ḫāk-i memer olsa
Ḳalurdı güẕer-gāh-ı ‘ademde ḳadem-i ḫalḳ

---

2 HE 39a, M1 38b, M2 38b; dāne-i gendüm: dāne gendüm HE; besdür: pesdür HE
15 HE 39a, M1 39a, M2 39a
16 HE 39a, M1 39a, M2 39a

17

fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Bī-tekellüf olsa ḥüsn-i ṣūret-i ʻālem-firīb
Āşinā-yı rāz-ı gūyān düşmen-i ṭabʻ-ı şekīb

2 Āf-tābuñ ḳısmeti çıḳdı dehān-ı ġonçeden
Rızḳ her rūzī ne mümkindür k'ola ġayra naṣīb

3 İʻtibār-ı vāḥidiyyetle taʻayyün gösterüp
Güllere bī-gānedür ṣūretde şekl-i ʻandelīb

18

mefʻūlü mefāʻīlü mefāʻīlü feʻūlün

1 Ey menşe'-i ḳudret-gede-i maʻnī vü ṣūret
Ve'y mebde'-i revnaḳ-dih-i ḫalvet-geh-i ḥażret

2 Germ olsa n'ola ḫ̌āb-gehüñ vaḳt-i suʻūd
Te' s̱īr-i hevā ḫālī iken bulmadı ruḫṣat

19

mefʻūlü mefāʻīlü mefāʻīlü feʻūlün

1 Ey ṣadr-ı şerīʻat iki şāhid gibi geldi
İʻcāz-ı bülendüñe dü-nīm olduġı ayuñ

---

17 HE 39a, M1 39a, M2 39a
2 mümkindür k'ola: mümkindür ola M1, M2
18 HE 39a, M1 39a, M2 39a
2 ḫ̌āb-gehüñ vaḳt-i suʻūd : ḫāb-geh-i vaḳt-i suʻūduñ HE
19 HE 39a, M1 39a, M2 39a

2 Ol mertebedür rif‘at-i mesned-geh-i ḳadrüñ
Destārı düşer pāyuña her nāṣıye-sāyüñ

MAṬLA‘LAR
VE
MÜFREDLER

MAṬĀLİ‘-İ ENVĀR-I SĀṬI‘*

1

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Dūr olsa la‘l-i meygūnuñdan ol naḫvet gerek
Sāġaruñ naḳş-ı gülūsı ḫalḳa-i zencīr olur

2

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

Ni‘am-baḫşā-yı ḫˇān-sālār-ı ‘ālem rūz-ı ḳısmetde
Dehānuñ ḫˇān-ı ḥüsnüñde ḳomışdur ḥiṣṣe-i ġā’ib

3

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

Senüñ evṣāf-ı ḥüsnüñ nüsḫasın gülşende ṣubḥ u dem
Hezārān gözleri ḳanı ile gül-gūn iderler meşḳ

---

* Bu bölümün başlığı : "Maṭāli‘-i Envār-ı Sāṭı‘" olmasına rağmen bölümde yeralan "1, 2, 3, 6, 13" numaralı şi‘irler "a, b" kâfiyeli olmalarından dolayı müfreddirler.
1 HE 39b, M1 39b, M2 39b
2 HE 39b, M1 39b, M2 39b
ḫˇān- : ḫūn HE
3 HE 39b, M1 39b, M2 39b

4

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Şikenc-i ṭurre-i sevdā-yı nā-rehāsına tevbe
Bu ḳīl u ḳāl-i perīşān-revüñ h̲aṭāsına tevbe

5

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

'Iyd-gehde gören ol şūh̲ı ṣalıncaġı ile
Dir ki şeh-bāzın uçurmış birisi bāġı ile

6

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Ṣafḥa-i 'ālem miṣāl-i kāġıd-ı neşşāfdur
Zīrine neşf eyler elbet rūyine mesṭūr olan

7

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hilāle döndi żaʻf-ı ṣavm-ı hicr-i ebrū anuñla
Bir ayda yerine ancaḳ gelür māh-ı felek-peymā

---

4 HE 39b, M1 39b, M2 39b
5 HE 39b, M1 39b, M2 39b
6 HE 39b, M1 39b, M2 39b
7 HE 39b, M1 39b, M2 39b

8

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hücūm-ı nāvek-i dil-dūzı çeşm-i yārdan ṭut hep
Şikest-i şīşe-i keyfiyyeti ḫumārdan ṭut hep

9

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

O meh-i 'işve bulup ma'reke-i rüst-ā-hīz
Maġrib-i būse ile maşrıḳ-ı gerden leb-rīz

10

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Ser-keşān ser bir ḫaṭ-ı fermānuñ oldı çün kemān
Tīr-veş ṭavḳ-ı 'ubūdiyyetdedür gerden-keşān

11

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Bī-ḳarār ile refīḳ olma ṣaḳın eyle ḥaẕer
Ābı gör kim māhīyi dām içre terk eyler geçer

---

8 HE 39b, M1 39b, M2 39b
9 HE 40a, M1 40a, M2 40a
10 HE 40a, M1 40a, M2 40a
11 HE 40a, M1 40a, M2 40a

12

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Mevlevīler ney-be-dest olduḳda ḫaşyetle o dem
Keşf olur ehl-i semā'a ma'nī-i Nūn ve'l-Ḳalem

13

mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

Şol rütbe tenük-ḥavṣaladur duḫter-i rez kim
Her gördügi ādemle olur dest ü girībān

14

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Bir ḫadeng-i āh ile çoḳdan iderdüm ser-nigūn
Üstümüzde ḥaḳḳuñ olmasa eger ey çarḫ-ı dūn

---

12 HE 40a, M1 40a, M2 40a
13 HE 40a, M1 40a, M2 40a
rütbe tenük-ḥavṣaladur: rütbede teng-ḥavṣaladur M1, M2 // dest ü girībān: dest girībān M1
14 HE 40a, M1 40a, M2 40a

SONUÇ

Müsellem XVIII. yüzyılda yaşamış mutasavvıf şairlerden biridir. Kaynaklarda hayatı ve eserleri hakkında pek fazla bilgi yoktur. Şiirlerini Sebk-i Hindî, mahallileşme ve hikemî tarzın etkisinde yazmıştır. Özellikle Sebk-i Hindî tarzı onun şiirlerinde kendini yoğun olarak hissettirmektedir. Bu sebeple orijinallik arz eden şiirleri mevcuttur. Müsellem, hayatı ve Dîvânı üzerinde yapılan bu çalışmayla ilim âlemine tanıtılmaya çalışılmıştır. Onun hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti hakkında varılan sonuçlar şu noktalar altında toplanabilir.

Hayatıyla İlgili Sonuçlar:

Kaynaklarda Müsellem'in ölüm tarihi ile ilgili iki farklı tarih zikredilmektedir. Osmanlı Müellifleri onun ölüm tarihini H. 1166/1752-53 olarak gösterirken, Tuhfe-i Hattâtîn ve Tuhfe-i Nâilî H. 1168/1754 olarak kaydetmiştir. Nüzheti'l-İhvân'da Muhammed Vefâ da babası olan Müsellem'in ölümüne yazdığı tarih manzumesinde H. 1168/1754 tarihini düşmüştür. Bu sebeple Müsellem'in ölüm tarihi H. 1168/ 1754 olarak kabul edilebilir.

Eserleriyle İlgili Sonuçlar:

Müsellem'in kayınpederi Hasan Sezâî'nin Etvâr-ı Sebâ manzumesini şerhettiği Şumuun Lâmiun fi Etvâr-ın Sabi'in adını taşıyan mensur bir eseri ve şiirlerinin toplandığı müretteb bir Dîvân'ı vardır.

İncelemenin asıl konusunu teşkil eden Müsellem'in Dîvânı'nın şekil, muhteva ve dil bakımından incelenmesiyle şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Şekil bakımından: Müsellem Dîvân'ında gazel, dübeyt, nazm, müfred, kıt'a ve matla' nazım şekilleriyle şiirler kaleme alınmıştır.

Divân'ı klasik dîvân tertibine uymakla beraber kısmen de olsa farklılıklar görülmektedir. Dîvân, gazeliyât bölümü ile başlar ve gazellerden sonra gelmesi daha uygun olan tarihler Dîvân'ın sonunda yer alır.

Pek çok şiirinde imale, zihaf gibi aruz kusurları görülmekle beraber şiirlerinin geneli göz önünde bulundurulduğunda vezni kullanışının başarılı olduğu söylenebilir. Ayn harfini bazı yerlerde ünlü harf gibi kullanmıştır.

Müsellem'in Dîvânı redif bakımından oldukça zengindir.

Muhteva bakımından: Müsellem'in Gülşenî şeyhi olmasından dolayı Dîvân'ında tasavvufun önemli bir yeri vardır. Kendisi Gülşenî olmasına rağmen şiirlerinde Mevlevîliğe ait terimleri de kullanmıştır.

Dil bakımından: Arapça ve Farsça kelimeler, Türkçe kelimelere oranla daha fazladır. Mısra boyunca süren zincirleme tamlamalarla anlamı girift hale getirmiştir. Bunun yanında az da olsa sade bir dille kaleme aldığı manzumeleri de vardır.

Edebî Şahsiyetiyle İlgili Sonuçlar:

Müsellem, Sebk-i Hindî gibi zor bir üslupta şiirler kaleme almış mutasavvıf bir şairdir. Bunun yanında insanlara doğru yolu göstermek, öğüt vermek maksadıyla hikemî tarzda da manzumeler yazmıştır. Şiirlerinde XVIII. yüzyıla damgasını vuran mahallileşme cereyanının da izleri görülmektedir.

Kelime hazinesi son derece zengin bir şairdir. Kelimeleri bilinen anlamının dışında pek bilinmeyen anlamlarıyla da kullanmıştır.

Kasidesinin olmamasından ve Dîvânı'nda en fazla yekunu gazellerinin tutmasından hareketle gazel şairi olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Müsellem'in başarılı bir şair olduğu; fakat devrinde pek fazla tanınmadığı söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed Bâdî, *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, Bayezid Kütüphanesi, nr: 10392.

AKKUŞ, Metin, *Nef'î Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.

AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993.

BANARLI, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB. Yay., İstanbul 1998.

BİLKAN, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı*, 2 cilt, MEB. Yay., İstanbul 1997.

Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri,* Yayına Haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, 3 cilt, Meral Yayınları, İstanbul 1975.

CEYLAN, Ömür, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, 2.b., İstanbul 2000.

DENİZ, Sebahat, *Tecellî ve Dîvânı*, Veli Yayınları, İstanbul 2005.

DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara 1997.

Ebu'l-Vefâ Ahmed Müsellem, *Nüzheti'l-İhvân,* Toplayan: Edirneli Şeyh Şuayp Şerefettin Efendi, Kaspar Matbaası, İstanbul 1893.

Ebu'l-Vefâ Ahmed Müsellem, *Subha* (Şumuun Lâmiun fi Beyanı Etvâr-ın Sabi'in), Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr: 1481.

ERGİN, Muharrem, *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dilbilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul 1998.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *Fuzûlî Dîvânı,* İnkılap Kitabevi, İstanbul 1985

Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmuâ-i Tevârîh*, Yayına Haz. Fahri Ç. Derin- Vahid Çabuk, Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul: 1985

Hafız Hüseyin Ayvansarâyi, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, İÜ Ktp., nr: T.2464

Hasan Sezâî, *Dîvân*, Süleymaniye Kütüphanesi Darülmesnevî Bl. , nr: 400/I.

İPEKTEN, Halûk, Mustafa İsen, Turgut Karabey, Metin Akkuş, "XVIII. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Toplu Bakış", *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1987.

İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay. , İstanbul 1997.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Katalogu, Haz. Komisyon, MEB. Yay., İstanbul 1965

MACİT, Muhsin, *Nedîm Dîvânı*, Akçağ Yay. , Ankara 1997.

MAZIOĞLU, Hasibe, "Eski Türk Edebiyatı", *Türk Ansiklopedisi,* MEB Yay., Ankara 1983, c.32.

Mehmed Süreyya**,** *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniye*, Yayına Haz. Mustafa Keskin-Ayhan Öztürk- Ramazan Tosun, Sebil Yay. , İstanbul 1996.

Milli Kütüphane Yazmalar Katalogu (Türkçe Dîvânlar), T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı, Ankara 2001.

Müstakim-zâde Süleyman Sadettin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*, TTK Yay., İstanbul 1928.

Müstakim-zâde Süleyman Sadettin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bl., nr: 628.

PALA, İskender, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yay. , İstanbul 1998.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, "XVIII. Asır Edebiyatı*",* *Türk Dünyası El Kitabı*, TKAE Yay. , Ankara1976.

TUMAN, Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî* (Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri), Yayına Haz.Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, 2 citl, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

Türk Ansiklopedisi, "Belgrad", Haz. Kurul, MEB Yay., Ankara 1993, c.6.

Türk Atasözleri ve Deyimleri, Haz. Milli Kütüphane Başkanlığı, 2 cilt, MEB. Yay. , İstanbul 2001.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler/İsimler/Eserler/Terimler), Haz. Kurul, Dergah Yay. , İstanbul 1986, c.6.

Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu, TDK Yay., 24.b., Ankara 2005.

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü***,** Marifet Yay., İstanbul 1995.

YAKIT, İsmail, *Türk Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Neşriyat, 2.b., İstanbul 2003.

YILMAZ, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler* (Ansiklopedik Sözlük), Ötüken Neşriyat, İstanbul 1992.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Meryem KURUMEHMET

Doğum yeri ve yılı : Trabzon, 01.04.1974

Medenî hali : Bekâr

Eğitim

Üniversite : 1998–2002 Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyâtı Bölümü

Tezsiz Yüksek Lisans: 2003–2005 Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Alan Öğretmenliği Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

EK

1894

احبابه تحریر سلام ایتسه مسلّم
پرداغ اید آتشله‌نن حسرتی کاغد

کارکر در کار ظاهر صانعه فاعل نابدید — قیده حکمتش عالمی اما سلاسل نابدید
بی جهت اولمش هویدا حسن شهر آشوبی لیک — عشق عالم سوز ایله اول وجهه مائل نابدید
شور زار وادی عشقی تماشا ایلدم — اولمده هر ذره ریگنه صد یل نابدید
بن او مجنونم که گرد افشان پایم محمل اولور — محمل و محمل نشینان قبائل نابدید
بو العجب سر تیز اولور تیغ نگاه چشم یار — عالمی قرمقده اما خون بسمل نابدید
دل اوتیه حیرت ایچره که سراغ ازلیه اولور — راهبر گمکرده ره نایاب راحل نابدید
جان او بحر فیض عشقه آشنا در کیم ایدر — موجنن هر قطره‌سی بیک بحر و ساحل نابدید
طرفه‌سی ایجاد اولور مرآت حسن دلربا — کیم ایدر هر نظره ده نیجه هیا کل نابدید
بن او معجز زاد طبعم کیم سمند فکرمه — صفحهٔ فیض معانی ایچره منزل نابدید
فیض مند اولمقده در هر ذره خرمن عشقده — مکتب عالمده صانعه عشقه قابل نابدید

دانهٔ اشکک مسلّم بذر ایدرما چه سود
کشت زار وصلت دلبرده حاصل نابدید

کارکر کار لکار مخففیدر صاحب کار و مؤثر معناسنه‌در. گار کاف فارسیله بر لفظدر که بر کلمه آخرینه لوتنده فاعلیت معناسنی تفید اولور آموزگار و سازکار کبی اوکرنجی و اویدرجی معنالرینه‌در و خداوند و صاحب معناسنی افاده ایدر

سراغ ایز و نشانه و اثر و علامت و مطلوبه ... دیمکلردر مصراع

از که بر کم در جبین صحرا سراغ
طرفه لوز قیمق و کوز یومق معناسنه‌در

بذر تخم معناسنه کشت زار اکلمش ترلا مزرعه اکین معناسنه کاتک فتحیله لغتدر

هر قیجی حسن گلولوز تبان بی تنگ اولور — نیجه هجران عاشقدم کریبان سنگ اولور

دلسعت

وسعت تقدیره نسبتله ورای پرده ده — پویه گاه ورزش نو بهر جای تنگ اولور
جلوهٔ حسن فضاسنه تجلی زاده تنگ — ماضی و مستقبل آنک پای حکمی ننگ اولور
لیلک نارک تکیدر زنکین کوسترن — بادهٔ آزرده بار گران رنگ اولور
طبعه کاه قشر بیان حمد کارا ننه — خامه جنبان مسلّم باعث آهنگ اولور

تعلیق

جلای دل بولان خلوت گزین اولمقله بولمشدر — صفای خاطری می خم نشین اولمقله بولمشدر
تواضع ذوقنی چون دل بهرسو جستجو قیل کیم — درون پرور لکی رو در زمین اولمقله بولمشدر
رخ آدم فریب دلبری رشک جنان دیرلر — دیکلدر ور اسه انی کنه مین اولمقله بولمشدر
سماء هر مقامک بردم اولسون اصل فصلاریدی — نفس قدرین بیلو قلبی حزین اولمقله بولمشدر

مسلّم صورت غیر سقوب آیینه تاق کیم
صفای سینه‌یی بی گرد کین اولمقله بولمشدر

هر دله فیاض مطلق علم عرفانی ویرر — هر تن افسرده یه حق نور ایمانی ویرر
سینه پرکینه اولماز داغدار تاب عشق — هر گدایه دهر دل شوق چراغانی ویرر
چشم پرنم در ثریا دل ایدن نور اقتباس — تاکی باکی کورمینجه خوشنه بستانی ویرر
روی زرد آتشه گرد اولدقچه مهروش — هر کسه بوس انکله بو چرخ دامانی ویرر

سور سهیل جامی کورد که مسلّم متصل
وقت اولور دوران کتیت عیشه میدانی ویرر

آب روی ظفر ارباب نظرده نمدر   خنجر موسنی بر جوهر اهلِ شبنمدر

دوشدی بر بادیهٔ دلته دل آگیم انده   نالهٔ مور گهِ صهیل فرس ادهمدر

گندمه باقدم ایدوب سر دقیقی تحقیق   که جهان دامنه دانه گتورن آدمدر

مبتلا یوزباده مجلایه که نی کیف ایسه ده   جرعه سی جوهر آیینهٔ جام جمدر

جان فدا اول که مسلّم قالهٔ سمکٔ باقی

یوقسه هر دائره نک حارسی بر خاتمدر

صافی دله وبرمز خلل آلایش ظاهر   کف سیر میاه نک اوله می منعنه قادر

تسبیحی الدن قومایوب هر گیجه پروین   کسب ایلدی اول شوقیله جمعیت خاطر

کج طبعه اولان یار ایدر آب رخن ایثار   تخلیف فلکدر ایدن ابری متقاطر

صفوتله نفس طوتدوغیدر نظر ایله   آیینه ده کی خاصهٔ کشف ضمائر

تسخیر ایدر اطرافی چون حلقهٔ گرداب   دریا صفتده اولان قلبنه ناظر

اعدام تن غفلته عیار سحرگاه   دامنده طوتار خنجر الماسنی حاضر

پشمینهٔ درویشه طوقونماز لهب نار   التونی اوجندن یانار اثواب مفاخر

ناخن زن اولور عقد ثریایه مسلّم

بو نظم لآلئ تلالئ   خواطر

اوله ای دل چو قلم سطله خندان زنهار   آخرسه ایتمه شمارندهٔ دندان زنهار

خرده سنجیه ایسک درهمه اوله مائل   ایکی دستک زر ایچون ایلمه میزان زنهار

كمنده

کمنده نک منزلنه پایکی سن ایتمه دراز   تیر وش اولمیه سن ضیف بیابان زنهار

پنبهٔ غفلتی گوشکده قبول ایتمه چو شمع   نار جهل ایله تنک ایلمه سوزان زنهار

ای مسلّم صوزنیک وبده بادل صاف

همچو مرآت اوله گور ناظر و حیران زنهار

لجهٔ عصیانده ناچارم ایا خیر البشر   چاه موج ایچره گرفتارم ایا خیر البشر

هب حواس باطنیله ظاهری دمساز ایدوب   پنجگاه اوزره نواکارم ایا خیر البشر

چار چشم انتظار اولدم سراپا لطفکه   شش جهتدن تمله نگهدارم ایا خیر البشر

دیر وصالکله صفا کیم درت طرفدن دائما   پنجهٔ پنج دست اغیارم ایا خیر البشر

بد ایدوب خمس مبارکله مسلّم وصفکه

خوان نعتکده نعم خوارم ایا خیر البشر

کیمده سوزن کبی کیم دیدهٔ عبرت واردر   کچر اول اطلس چرخی الکا رفعت واردر

طاق زینبه اوقنه سرای افلاک   باقلر صورت خمیازهٔ حسرت واردر

قادر کور ظفر اسبابه ده عند التحقیق   یوقسه بازوی خلایقده نه قدرت واردر

خرده نک جویهٔ تابوتنه باقدم اوقودم   هیئت لاده فنا اوزره اشارت واردر

رندک اول چکمه شرابی یکی قفتانده   هنوز آثار تباشیر ندامت واردر

زاهدک بویله قصوری وارکن دنیاده   ینه طبعنده عجب جنته رغبت واردر

خود فروشک چو ذهب ناصیه حالنده   بر آلور گوزله گورک چین ملال واردر

کل یوم هو فی شان رب العالمینک هر آن غیر منقسمده شئوناتی مختلفه اولدیغی خلقک استعداداتنه وکثرت تقلباتی لسان استعداد طلبلرینه راجعدر نه معنایه جناب رب العبادک اسمانک طلبده اولورسه حرکة اسمانک اوزرینه مترتبدر بعض اهل سؤال مراد لسان استعدادکدر لسانه ظاهره دائر دکلدر انلکوندرکه کما هیه طالبده لسان استعدادله لسان ظاهرک اتفاقی بو نصیب تدبیر تقدیره موافق کلمدکه وسؤالده جواب مطابق اولمدی دیرلر

ایجه بارغمی احماله‌ده ای شوخ اهمال
دخی طاق قدخمکشته ده طاقت واردر

بو تقالیب شئوناته مسلم خلقک
انهماکنده تقاضای جبلت واردر

چمن ملکنی لاله کرچه جبسمک داغدار ایلر
ولی کندی کبی بر سرفراز تاجدار ایلر

وبرن محصول عمرک باده سنک آسیا آسا
ایکی دلسنک ایدوب بربرینه فرسوده زار ایلر

چو میزان عدله مائل طور سنجیده اولا ذاتک
کفک قورباینه عالم زر وکوهر نثار ایلر

موقعیه الحذر مرات قلب صافیکیم زیرا
شکسته اولدقچه تکثیر سیوف انکسار ایلر

بو میدان ایچره بر منزل کیهان جولانشیانی
کمال آسا نیجه ترکش رس خدنکدار ایلر

فلک برقطره یه قانع اولالی صافی دلی البت
کهر کبی جهانده زیب تاج افتخار ایلر

مسلم دل او تیر انداز وادی مهر درکیم
خدنک کلکله آهوی معانی شکار ایلر

جهان جیبان کمال ونقص خلقی فرقه قادردر
نظاربانه عینیه ترازوی بصائر در

کشی جسنک سرافراز ایلیجه چاک بیدر حسینی
بو معنی شق جیب دانه کندمده ظاهر در

غبار خاطر اولدی اهل قاله خط رخسارک
بو برجسته عبارت من وجه اسراره دائردر

غسل مکیدر زاهدک عاشقله او صافی
او حباسی عیوب اهل کاشف سرضمائر دردر

مسلم بن اشتندم خواجه لب باردکیم
ایدن تأسیس بنیان قدم نقش مطالم در

هر مقامک پرده رازی ایلن اوسترمدر
سایه لطف خدا قلب حزینی اوسترمدر

اهل ذکرک صاغ وصولرا نظرلک کورمه عیب
نفی جبهه مالو الجوف کمیش اوسترمدر

قوس الادن ویرلرتیر اثباته کش دن
الله الله ایله اهل قصص دین اوسترمدر

دون اوتورمه کل جهاد اکبر عزم ایله کیم
نفس ایله فصل مجاهد قاعدین اوسترمدر

قبل حصیر سجده دن سیمای وجهنده اثر
عزت نقد عمل نقش جبینی اوسترمدر

قائمک ذکری اولوب تقدیم ذکر قاعده
ای مسلم بیل فضیلت سابقین اوسترمدر

قید حرمی تازه ایلر آدمی کیم پیر اولور
دلت خاری کورکه خشک اولدقجه دنه کیر اولور

خم شم چوبک زده قدلردن ایله احتراز
هر میان کاوله کمال البته عصای تیر اولور

نوح قبر ولیدن استعانت ایله کیم
اقتضا ایدکلرم دولرمیضه دل شمشیر اولور

شاهد مطلوب دعوت کیجه ده مندوب اولالی
بو کسه برکونکله انسانه بری نسخیر اولور

ای مسلم غم بیمه جایک خراب آباد ایسه
وقت اولور بو کهنه بنیان کنج زار شیر اولور

چشم بیماری او جندن داغیدرزلفی یار
شب دراز اولسه اولور خسته لر البت بیزار

حیرت قدو خرامکله کلوب سرو جنون
لانه ساز اولدی سرنه نیجه مرغان بهار

چشم جلادینه بالای رخنی دیدیلر
آفتاب ورزه ایمش کوکب مریخه قرار

ذوق تجریدی بولوب قطع علایقله کور
ایتمه طول املاک رشته کش شمع مزار

توسن وکاوزمان ایله زمین حاضر ایکن	سن نذف ایلیه سن ورزش ترتیب قطار
طوتمه هر بابه صفینی کوشکی اوله جالس	حلقه وش قالمیه سن خشتره ده هر لیل ونهار

ایله دریای طبیعتده مسلّم کبی سن
لیقهٔ محبره یه ماهیٔ الهام شکار

طره کیم رخسارنی بالین ناز ایتمش یاتور	کافری کور مصحفه باین دراز ایتمش یاتور
رهکذار کوبه وار درم سحر افتاده لر	نعل کفش یاری محراب نیاز ایتمش یاتور
باق هلال چرخه کیم بر آفتابک شوقنه	دلکداز اولمشده آغوشنی باز ایتمش یاتور
کندمی کور حاصل عمری اولان برزنده بی	چاکچاک اولمش ولیکن سرفراز ایتمش یاتور

سبزهٔ خطن پناه ایدوب مسلّم مرغ دل
شهباز غمزه سندن احتراز ایتمش یاتور

واری خبر صباده اسنّمی او کلعذار	بزم چمنده غنچه نک اغزن ارار هزار
جولرده کل خرامکه رشکیله سوبسو	اغزی صوین آقتمه ده در فصل نوبهار
بندن بکا هو خوش اکر قد یار یله	سرده اولورسه دولت رفتار پایدار
زلفن خستنی وصفن ایدرکن غمم بو کیم	برکون خطایه اوغرار او فکریله روزکار
سولردم اهل مجلسه اسرار خطکی	کلمزسه جام خاطر ساقی یه بر غبار
دکله شکسته کاسه‌ء آهنکک بی دمی	چوق چملری عصایه دوشر مشت رانکار

باق کاکلنده پیچش وجعدی مسلّما

نمکنمیدر

نمکنمیدر که شهر دل اولمایه تار ومار

بخت مغرانک تواضعدر نشانی قیل نظر	برکمال اولسه ثمر اولمازمی خاکه بجع بر
زیرپای همت ایت اقلیم سبعی داور اول	فرز اولور بیدق ایدرسه خانهٔ هفتی کذر
اکله فلس اغنیایی تار وپود سکه دن	برحصیره منحصردر تختهٔ پهلوی زر
صحف عالمده قالور اسمی ملایم طینتک	مومه اولمازسه قرین خاتم اولورمی نامور

قالمه ظاهرده مسلّم اول دروناهلی که باق
حلقهٔ دردست دیکردن نیجه فریاد ایدر

اولوب زنکی شب دیو سفید روز مهمانداز	بو ملک ایچره اولورلر باجدار مندر اعمار
کشتی بی بادبسر بحر فناده سر بجیب استر	که جای ایمن ضمیرنه صدف وش بر در شهوار
کرهبند اولمه دلدن شکنکیر اولمه الدن	سراسر عالمک چیقمازدی باشی اوتنه دستار
ریاض عالم ایچره دیو بید از اسراره	بیاض صبحکاه صنع حقدر رونق ازهار

نماز صبح ایچون هر برکیه شبنمله غسل ایلر
اولور البت مسلّم مرجع اشیا اوتانیدار

روضهٔ صنع خدادن برطبقدر نوبهار	منطق الطیر خفادن بر ورقدر مرغزار
حلقهٔ درکاه مصنوعاتیدر ارض بسیط	شاهد هستیمه کردوزمردکوشوار
بحر سرآدمه غواص اولوب چرخ نکون	نافه دک کچدی چجابندن زمینه کوهسار
قدرت بیچونک چون وچرا دلخسته سی	تشنهٔ نیسان لطفیدر بحار بی کنار

[illegible]
بنده لیمان اسکله وکمه بوغازنده
بنا اولنان قلعه یاقوت [illegible]

التوحید عبور عن المشاهد من الصور الی المقصد فان الاکوان تنادی من وقف عندها فی کل لحة المقصد امامک اعبره انما نحن فتنة فلا تکفر

قال الله تعالی ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار لآیات لاولی الالباب

قال النبی صلی الله تعالی علیه وسلم ... ولا تفکروا فی ذاته

بحراخضر سبزه سبزه باغ جو دیدر — جام دردست عطاسید عقیق آبدار

مهراولوب سرکرم اولمش عشقنک آواره‌سی — نعل دراتش راول شوقیله ماه تابدار

ای مسلّم چون اولوالابصاره درلم الله

سندخی اشیایه ایله اول نظرله اعتبار

بار آهمدن صفلنو دین بیمار زیار — خسته یه زیرافزونی السمدر روزکار

روح ثانی عدایه درشمدلک عصره کوره — برکشی کیم مجابه یوش کلمیه پیمانه وار

مردمیدان چله لسدن چیقمیان ناوک مثال — کفش آهن کیبه پای منزله ایتمز کذار

بال زمین ایله زمانک کارنه خانم کبی — سینه سن چاک ایتمینجه کسه اولمز نامدار

ای مسلّم قانع اول نکه تفاقم ایلمه

هیچ لباس مستعار ایله اولورمی افتخار

دل عارف اولورسه دائما ویرانه لایقدر — خرابه مملکت آمدشد سلطانه لایقدر

قوبوب رزاقکی مرزو قدن آب رزق ایتمه — کچوب متبوعی تابعده رجا نادانه لایقدر

لاحل الاکل ایتمه سرفرو هرکوردیکک شخصه — بو صورتده رکوع ایتمک بلی حیوانه لایقدر

چو کرداب یم امواج سوارن سیر عجیب اولمق — دلن دریای تحقیق ایلین انسانه لایقدر

اولوب سوزن عصادار من الرحیم روح الله — سیاحتله باحصار ستک کنبدکردانه لایقدر

اجیوب خون جکر بیماوش برنه صفحنش اول — ایاق اورزه بو کیفیتله پر میدانه لایقدر

مسلّم نور ذکر الله ایله دل منجلی استر

دکوج

چله اوج معناسی واردر بری اول

ایبلکه دیلورکه چولهه لرانکله طلری

بزن عرضنده زیاده کلملکه انی شلمیدوب

بر بقمرایله قیوبردیکی بر طرفه صالیبوررلر

ثانی یای کرشنه دیلور ثالث صوفیلرک

خلوتنی چیقاردقلری قرق کونه

دیلور بو اوج معناده تقییده ترکیبه

دخی مستعمله بر چله سی ویای

چله سی و درویش چله سی تعبیر

که لوح قلب انسان صورت رحمانه لایقدر

هودج راحله عشق کیمک سینه اولور — جرس نغمه رسانده دل بی کینه اولور

هو غیبی تماشایه ترک دلرم حضور — آب کل کبی سکون باقی نیجه اینه اولور

پوست کیمکله شرف خون جکر سز اولماز — نافه درش بودیدیکم مردم مسکینه اولور

اژدر نفسی عزیمتله نحر قیل کیم — قلبه مالک اولا واصل کنجینه اولور

کعبه فقری مسلّم کوره مز اهل غنا

اکا پوشش یکم خرقه پشمینه اولور

اوکیم سوق قناده نقدتله افتخار ایلر — چو کودلکدر سفالین پاره درهم شمار ایلر

سرافراز ایلینجه بر نهالی باغ عالمده — سحاب آسا کشی چون خوی پیشانی نثار ایلر

سحرده چشمنی باز ایلین البت بولور رفعت — مثال ژاله زانوس کواکبه قرار ایلر

صحیح القولک اولماز الفتی کج طبعله حتی — متون اهلی بو رمزایله حواشی درکنار ایلر

چمن زرا ولدی ظن ایتمه مسلّم درکه حقده

جنود صیف تذهیب برگ اعذار ایلر

مالوس سحر فرقه روش کهراندر — خدمتم شفق انجره دامن بجا ندر

جمعیت خاطرله ثریا که علمدر — هرشب بیدار باق ساعت صبحه نکراندر

بهرام ظفر خنجر الماس سحرله — تاراج کن قافله خواب کراندر

عیسی کبی هر دم شبی زنده ایده نلر — اصحاب حقیقتده مسیحانفس ندر

پوشیده

اصحاب

مهر کوکب ساطع که افقده اوله طالع   برکار کرشمه هناکس چشم بتاندر

صبحک اثریدرکه آچوب خوابی دردک   دم بسته‌لره باد سحر خنده کناندر

پیشانی ارباب سعادت کبیدر صبح   کیم نور صفا آنده درخشان جهاندر

شبنمله وضو ایلیوب اشجار وعقاقیر   سر جمله نماز سحره سجده براندر

پارمقلی گلستانی مسلّم ملکوتک

اولدم کف دعواتره کیم نظم بناندر

نمای چشم عاشق ماه رخسارانه عائددر   بو قوله اتحاد شمس ایله شبنمجه شاهددر

عبادت پست طبعانه اولور توجیه عزت   علیلم سعی ایله عداوله نه ناقصدر نه زائددر

ستم ناخورده دل همصحبت محبوب نازاولمز   انکچون هجر عاشق عاقبت زاری موکددر

وفا مأمول ایدن مأیوس اولور روبه فریبانه   شمار اولسه هوس ایله امل ارقامی واحددر

بو معناده سر موخرده بین املاز اثرداده   میان ایله دهن تعدادی معدومه مساعددر

سبب بند تعین اولمکیم سید توکلدر   علائقدن رها بولدقجه بلک بالایه صاعددر

هراس افکن دله شمشیر مریخ نگاهیدر   قضایا تعددینه چشم یاره تحویل واردر

تفوق ایتدوکین مضمونله طرازان کهن سالم

سیاف لفظی مسلّم روی معنای مؤیددر

رندلر سامانه کیم دخت عنب توقیر ایدر   هر سبوی باده بر قز قلعه‌سی تصویر ایدر

آفرین اولسون بو خاکک خامهٔ مژکانه   کیم حلوس صبره رومیلر کچوب تحریر ایدر

اولقدر

اولقدر حسن جوانانده وار تأثیر کیم   بر اصابتله نگاهی ناتوان و پیر ایدر

رشک صمار رشکک اول طبیب روزگاردر که کیم   مرهم ساقرله داغ جرته تدبیر ایدر

بو لیله یرلرده مسلّم طبع محبوب شهود

سیر توحید صفتی جلوه‌سن توقیر ایدر

سنک ابرو و مژکانک کمان و تیر یازسونلر   بنم ده صید آماده دلم نخچیر یازسونلر

یازلمش دیوان وخط لعلکله تصنیفات   درر اوزره موجه بر ایکی تقریر یازسونلر

ولی زلفکده کوردم وارغزیرل خط پوشان   بو خواب بنفشه‌ای صبا تعبیر یازسونلر

الانلر دوده شمع فرام اول پری رویه   مرکب ایلیوب بر نسخه تسخیر یازسونلر

بو نو رفتار و گفتاره مسلّم نادره سنجان

خرام ذهن وقادله بر تنظیر یازسونلر

رشک دیدیکیم بر نیجه خرشیده عائددر   بو جنبه اتحاد شمس ایله شبنمجه شاهددر

بولور البته جنت نفسنه ظلم ایلین ادم   که ذنبک اعتراف ایله عدد ده وزنی واحددر

خط لب کیم قلمکار نگین لعل جاناندر   اونی سیم بازو بند تعویذ محامددر

خیال و وهمی قورویت تعلق ایلمز زیرا   میان ایله دهن معدوم صرفه ایکی شاهددر

وفا مأمول ایدن نخوت فروشاندن اولور مأیوس   تماشی وضع کدارک رقیجی شمدن کاسددر

ستمدر صحبتی ناز ایله محبوب اولسه ده گویا   امید وصل ایله هجرانجره زار اولمقده واردر

بو ملکک ایچنجه حواری سبب سد توکلدر   امل پیوند اولنا اهل هوس فکرنده فاسددر

ایدرسه توبه‌یه ضمنمده اگر میل پشیمانی — گناه عبد خال چهرهٔ اعمال زاهددر

جمال ال ویرسه لازم عارفه عبد شکور اولمق — که ابر هلم ظلرا ایچره‌ده مولایه ساجددر

دل بیمار خط غمزه ترکیب دوادیو قدر — ملک‌که زیر سرده بالش بازوو ساعددر

جنین آتشین نگاه آیینه عکسکله اونیارمش — جبینک لعبه میلی صورتا بوسری ناقددر

اولور سعی ایله حاصل جمله علم ظاهر و باطن

بولان غربت ره عالمده عبادتله مجاهددر

مسلّم طبعک اول سلطان مضبوط سلفدر کیم

النده خامه سیف سازکار روی کاغددر

خوب رولر چون خرام نازه زلفی گیر اولور — جوی رشکدن سرو گلشن پای در زنجیر اولور

چاک رسوایی که لوح سینه‌ده تصویر اولور — معبد عشق بتان محرابیدر تعمیر اولور

خوربا قمه سال خورده ناتوان ییرانه کیم — بازلوا کارلمانک فتنهٔ شمشیر اولور

ای دلا نداده خود رایی بوجه گرد هوس — چشم امید نیزاره حیرانی نخجیر اولور

صفحهٔ عالم مثال کاغذنش فدر — زیرینه نشف ونمادر هم نه کیم تسطیر اولور

رو دادلر لعل میگونندن اول نخوت گرگ — ساغرک نقش گلوسی حلقهٔ زنجیر اولور

عاشقان مجبوری کم صورت اولمز عشقدن — لولئی میناء ساغر دل نیجه تغییر اولور

کلکن قدرتدن مسلّم اولده صورت پذیر — لوح پیشانی فطرتده نه کیم تقدیر اولور

عالم نسیج کار حقیقت دکلمیدر — اشیا بساط موضوع حکمت دکلمیدر

نسیج بیم فارسیده مربع درزی زر بفت حریر قماشه دینور دیم عربیله غربتین صنعت مشربه در منسوج معناسنه در نسیجدن ناشی در جامه لموتوتی معناسنه در

کون

ساقی قدح و پیاله معناسنه

کون وجود ارادهٔ قدرت دکلمیدر — قدرتی شهود عین بصیرت دکلمیدر

حق نظر اولنسه شئونات اوزکار — امواج جوش لجهٔ وحدت دکلمیدر

فهم ایت بلند و پستی سنج ترازوبی — بو ننگنای جای عدالت دکلمیدر

بو مجلس مجازیده نسله ساغرک — نقش گلوسی طوق ندامت دکلمیدر

آغلتمه اهل دردی فغان کاری هر نفس — بانگ جرس بریدن راحت دکلمیدر

بیهوده شوخ گریه و آه شبانی — ای زن صبح وقت شهادت دکلمیدر

بیجا دکل گشایش آغوش زخم دل — خمیازهٔ هوسکر وصلت دکلمیدر

حقاکه نوادای نظمده مسلّما

فرزا فرازابه بلاغت دکلمیدر

او گیسوی سیه فامی شب قدر هدا بدر — او تاریکی ایچره تاب عارضی ماه ولابدر

هویدادر ایکی ابرولر لوح جبینده — مبین مصحف آیات حقدن دو عبارتدر

دهانی بر کتاب معنویدر سر وحدتدن — دخی گفتاری ایجاز و فصاحت هم بلاغتدر

دلی مرآت مطلقدر اوکیم اولدر انکا ناظر — گورر عکس صفات انده سرایر غرائبدر

قدینه نخل گلدر گلشن باغ هویتدن — انکچون بلبل آسا عاشقانی اهل حالتدر

ایدرسا لکلری سر منزل مقصودنه واصل — انک کاری وصال حقه ارشاد سالکندر

نوله بر رشتهٔ اسما ایله بذاته مخلوقی — محقق ذات پاکی مظهر اسم جلالتدر

نیجه جانلر مه وسال خرقه پوش درگهی اولمش — رهینلر شوه پابخشی ایدلق سعادتدر

تنگنای طار بوغاز دیرکه مراد بلکی طار بوغاز و دره در میانده اولان طار یول و دره و قیرلرده اصطلاحنده درینه تعبیر اولنور و دنیادن کنایه اولنور و جبر آدمی رقی اطلاق اولنور و حلقوم

گلو غلو وزننده بوغاز معناسنه در

قرار فائک ضمی وراک سکونیله ... [illegible] معجمه ... اولوب احمد ... معناسنه در ... و فضل و علم ... اولور ... گرک امور ... و شجاعت و شان و شوکت ... امور حسیه اولسون ... افراز پرواز وزننده بوفری و بوکسک معناسنه در

کرمکارا دل ویرانشدم محتاج فیضکدر مدد بر قطره لطفکله ترمیم ایت غنا بندر

جنابه حضرت شیخ سرایی مرشد عالم که زیر پایینه فرسوده رو اولمق عبادتدر

بو طبع معصیت پیشه مسلّم دردمندندر

انی شایسته احسانک ایتمک بک عدالتدر

آتش برقدی جانه نکاهک نقش بودر سوز افکن اولدی ملک درونه نقش بودر

دست نیازی ایله عاشق بدست ناز قطع ایتمیه جفا قلبجی الورش بودر

تیر نکاهی کزلدی کوردم اوقاشی یا آماج دلده برکز الشمز کلش بودر

جلاد غمزه تیغنی چکمه نیامدن بیک پاره ایلر عاشقی بر دل جالش بودر

کوردم سمند عشوه یه بنمش کیدر او شوخ

نقد حیات جامسلّم تنش بودر

مشرب دلبران عنا بیله در عاشقک زیب چشمی آبله در

نوله خوی کرده ایتسه کرم نکاه رونق حسنی آب و تابله در

هیچ دونک ایلمز بکا کلسه عمرمک کچمه سی شتابیله در

یاقدی اغیاری آه پر شررم رجم شیطانی کورشها بیله در

ای صبا زلف یاری اچمه

دل زار مسلّما بیله در

کوشه چشم نیم نیم خوابه فتنه در تیر مژکانی بکف حاضر جوابه فتنه در

الحذر یارک تغافل کوندو ضعفندن صقین در کمین هر بر نکا هنده عتاب فتنه در

کاکل تاتار مشرب باشنه ایتمش هجوم پادشاه حسنی کوردم پیچ و تاب فتنه در

فتنه در کرچه سراپا ملک حسنه زلف و خط خال مشکین نابی اما انتخاب فتنه در

خط و کل بقدم مسلّم مو بمو رخسارده

قتل عشاقی مصرح بر کتاب فتنه در

رخ جانانه ده چوق باشلی بر فتنه اوکا کلدر چمنزار ملاحتی یا خود بر چیچکلی سنبلدر

قودورسون فتنه آشوب نکاهکم اولا تأثیر دلم شوق آور فیض ایلین وضع تغافلدر

خیال عارضی خون جکرله بر ورش بولمش سفال دلده آچلمش او بر رنکین قرنفلدر

کلستان مجنون اوکل رخسار شوقیله بکا هر نغمه آه درون بر صوت بلبلدر

نه حاجت بزم غم ایچره مسلّم جام صهبایه

بنم هر داغ سینم نشوه بخش ساغر ملدر

چشم خون آشام دلبر قهرمان فتنه در ملک حسنه غمزه لر صاحب قران فتنه در

هر شکنج تاری بردام بلای جان و دل زلف شهر آشوب حسنی دودمان فتنه در

کزلمش مژکانی تیرن عاشقه قصد ایلمش ابروانی اولمش آماده کمان فتنه در

پرده اولمش رویه اول آفت کلچهره نک کاکلک سیر ایلیلر دیر کمان فتنه در

کشور حسنی مسلّم اولمش آشوب قضا

دور خطی اول شهک آخر زمان فتنه در

کوکل بر طفل نورس رسم غنچه بر حجاب استر   دماغ جانه فیض بوی وصلکدن گلاب استر
رەھجرکرم سوز تاب عشقکله جانه کچمشدر   اوتشنه تیغ غمزکدن مدد بر قطرە آب استر
فقط زر دختر ین برکزکورمشدم اباق اوزره   نیچون میدانه کرمزوار ایسه مینا نقاب استر
الندە خنجر غمزه بنه چشم سیه مستک   قروب عشاقی جمله بوکارندن ثواب استر
تغافل ایتمه لطف ایت بر نگاه آشنا ایدر   تحمل یوز نظره کدن کوکل شافی جواب استر
کوکل زاهد کبی کاشانه نقد وصل دلدار   اوکنج برکهر زیرا بنم کبی خراب استر
دل سودا نهادم قید بند زلف ایدر اما   دکل قصدی نوازش خاطرم برپیچ وتاب استر

غرض راز درونن شعر ایله اشعار دن انجق
مسلّم سن شه کردون جنابه انتساب استر

کلشن آرا ملک اول دلنی پرخون ایدر   بعد ازین کلبن تن ایدانی ممنون ایدر
نوعروس ایله کلی مشاطه اول بهار   اشک خون غنچه لبله رخک کلکون ایدر
غنچه رضمه که بر بر ظاهر ایتدی نوبهار   کله پرخون بلبل کلشنی مشحون ایدر
چوق پریشان دلبری لیلی پسند کاکلک   وادی چین خط ده باش آچی مجنون ایدر
شوبله تیر رو د رسوی چشمنک تاثیر یکم   بر نگاهیله نیچه یوز بیک قضا مفتون ایدر

آرزوی لعل دلبرله مسلّم دمبدم
اشک خون آلودی سیلاب ایدوب جیحون ایدر

چشم آشوب ار غمزکدن بلا دستور آلور   فتنه پرداز نگاهکدن قضا دستور آلور

تمامی

کاکلکدن نشر بو ایتمک ایچونده عالمده   آهوان چین ماچین خطا دستور آلور
فیض تاثیری مداوایه سرایت ایلمش   نشوه لعلکدن ام سملە دوا دستور آلور
مجلسنده شوق بخشیچون اوشوخی مشربک   کوکده زهره اتمکله فصل صبا دستور آلور

نور فیضنک اقتباس ایلر مسلّم برشهنک
جبهه پرتابنی کورسه ضیا دستور آلور

عجب اول غمزه لر سر قضانک ترجمانیدر   یا خود ارباب عشقه بر بلای ناکهانیدر
ضمیر آسا دلمده سوز عشقی جایکیر اولمش   خبردار اولمدی اغیار او بر درد نهانیدر
کوزلر تیر مژکانیله یارک چین ابروسن   دیدیلر رستم حسنک قورلش بر کمانیدر
کدر المز سرم بر زخم ایده رسته غمدن   دل غمزادەرهادم محبت پهلوانیدر

مسلّم شانچه طوبادە اوله لانه ساز اولمز
دل مرغ هواکارک اوکاکل اشیانیدر

تا بتر اعراضیله بر سر مبهم کلمشز   جوهر روحز بقالە شکل آدم کلمشز
اکتساب نکهت ورد حقیقت سشمنه   بوخزانکاه بهار آلودە بی غم کلمشز
ابر نیسان هویت رشحه سندن قطره یوز   کیم صدف طبعانه کوهر افعیه سم کلمشز
هاون خود رایه سحوق ضرب ذلتز   نشوه ترکیب عشقه جزء اعظم کلمشز
اهل تجرید بو طوفان کاه هستی شویه   دلق بردوش قناعت طالب یم کلمشز
راجع مهر قدیم عالم وحدت بزز   کلستان کثرتنک ورد ینه شبنم کلمشز

بیت دلده سعیله اولدق صفایاب جمال
بز حریم بزمگاه یاره محرم گلمشز

التجا ایتسون فلک گردشلرندن خوف ایله
زخم شمشیر قضای جانه مرهم گلمشز

کوردک اندک زمانه کج خیالانه ولی
زیر دامان خفادن سرّه اعلم گلمشز

ناطق اسرار غیب معنیٔ فطرت بزز
بانهاده سکّهٔ نظمه مسلّم گلمشز

شیوهٔ زخرمهٔ گردش اوقات ایده رز
ناله مز ماشطهٔ چهرهٔ دعوات ایده رز

بز اودنلر طریقز که بو خلقه آخر
تار پود کفنی پردهٔ حاجات ایده رز

آخر الامر بو ویرانکدهٔ غمده ولی
نوکشوده گل تابوت خرابات ایده رز

بویله اقبالیله خلوتکهٔ ده تیره مزی
وسمهٔ ابروی ابکار مناجات ایده رز

گریهٔ ماسبق هجر مسلّم شمدی
خندهٔ زیور دندان مکافات ایده رز

آفتابی بز اودادیده که غلطان گورورز
هر گیاقدی رشک بازبیابان گورورز

چون چیرتکهٔ زخرمهٔ موسیدر
زیر رانده که طفلک انی رقصان گورورز

جام می کیم جمه پیرایه ایدی تشریفی
رخت عکس پس دامنچه ده افغان گورورز

بویله فالورسه اکر وسعت ایام عبرت
تنکی چشمنی پیرامن خرمان گورورز

فتح چهرهٔ نیلوفری گورسک خفقه
جوببار امل کسبده خندان گورورز

قطرهٔ اشکی که سرمایهٔ دل ایتمشیدک
شمدی سوداغمیله زیور دامان گورورز

شیون . بیجن و زینتن محنت و مصیبته دمن اواز ناله و افغان و ماتم معناسنه در

ران جانه و زینتن اوبلق و فخذ معناسنه در
چهره صورت آدمی معناسنه در ترکیده قیلق تعبیر اولنور

نیلوفر معروف چیچکدر عامه لوفر دیرلر آفتاب طلوعنده صوودن ظاهور ایدوب چیچک آچار و غروبنده صویه چکیلور

اولسه مژگانلریمز عرشهٔ مسلّم پیوند
رشتهٔ گوشهٔ سجادهٔ پیران گورورز

خرمن ماحصل فرقه حرام ایلمشز
دیدهٔ مور چه‌لی ماه تمام ایلمشز

بز اول تیره نشین بندهٔ خلوتکه غمی
زیب جلبابهٔ بر افکندهٔ شام ایلمشز

پارهٔ موصی بز زیر نکینن جمک
شمعهٔ تربت آسایش نام ایلمشز

بزکه یارانلرز سایه مژگانلری
مرکب مرحلهٔ قربه زمام ایلمشز

مسمع شیوهٔ مضمونه صریر قلمی
نفخهٔ معرکهٔ صور دوام ایلمشز

آه پیدرپی پیرایهٔ دل ایتمکله
رخت سامان غمه سلک نظام ایلمشز

معنیٔ تازه‌لی تمییزهٔ مسلّم یاران
کوچهٔ مصرعی دهلیز کلام ایلمشز

کاهی گلشنده هزار ایله نقال اولورز
انجمنده گهی پروانه‌یه همحال اولورز

مهروش ضربلر بام سپهر اولسه دخی
جوکبی صافدر و ندینه پامال اولورز

گردخیمه‌دن چو صبا باشمز اولدقده اسن
عقدهٔ خاطر گلغنچه‌لی حلال اولورز

وقت اولور شانه گبی زلف گره گیروب
چوق هوادارلره ناظم احوال اولورز

باطن و ظاهر یکرنک ایدرز گاهی چو جام
گاه آیینه صفت لوحهٔ اشکال اولورز

همچو پیمانه گهی پردل اولوب دلکر اولور
نی گبی بجه تهی مغزله قوال اولورز

باغم قامتمز ایتسه ده خم عالمده

کوچه جیم فارسیله طارصوقاق
وانکه بوله و بریر دهلیز . بالکسر اوده قاپو
ایله اراسنده و بریرلر مابین البابین
فارسیدن والداره مغاسنه کلور
معرّبدر جمعی دهالیز

(دیوان مسلّم ابو الوفا)

اشبو کتاب مستطاب قطب العارفین وغوث الواصلین رهنمای طریق گلشنی الشیخ حسن سزائی
قدّس سرّه العالی حضرتلرینک دامادِ عالی قدرلری بلبل گلزار لاهوت
الشیخ «مسلّم ابی الوفا» قدّس الله سرّه العلیا
حضرتلرینک دیوان حقیقت بیانلری اولوب
بو طریقهٔ گلشنی رشادتنک شیخ شعیب
شرف الدین ادرنوی حضرتلری
طرفندن استنساخ امر
بیورلشدر

(مستنسخه الفقیر بر تقصیر گلشنی احمد کمال الدین ددهٔ)
— فی یوم الثامن من شهر جمادی الاولی لسنة —
— تسع عشر وثلثمائة والف —
سنه ۱۳۱۹ هجریه

تفریج

نیست بیرون حق زچشم وجان مرد حق شناس
گرچه هرساعت نماید خویش را در هر لباسی

هرزمان آید بلبسی یار از خلوت برون
گاه اطلسی پوش گشته گاه پوشیده پلاس

گر هزاران جامه پوشد قامت او هرزمان
بر نظر هرگز نگردد ملتبس آن التباس

باده بیرنگست لیکن رنگهای مختلف
میشود ظاهر در او از اختلاف جام و کاس

گر همیخواهی که ره یابی بسوی وحدتش
بگذر از خود یعنی از عقل و دل و جان و حواس

چون اساس خانهٔ توحید بر فقر و فناست
جز که بر فقر و فنا نتوان نهادن این اساس

تو بدین چشم کجا چهرهٔ معنی بینی
چشم صورت دگر و چشم معانی دگر است

انسانده ذاتی تجلی ذات و صفاتی
تجلی صفاتله ظاهر اولمشدر

بیت

آب حیوانی که اسکندر بتاریکی نیافت
در سواد خط مکتوبات و ضحیر یافتم (?)

بیت

هرزه می خورد ایام ازان شکسته دلم
کجا روم بتجارت بدین متاع کساد
تمتعی که من از فضل در جهان دیدم
همه جفای پدر بود و سیلی استاد

دریای محیط را که پاک است
از چرک دهان سگ چه باک است

تخیل طبعی غایت دقیق اولوب طرز خاصی خواصه مخصوص اولمغین نظم بلاغت نظامی منثور
طباع عوام الناس چندان تلذذ ایده مز

بیت

چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست
سخن شناس نهٔ دلبرا خطا اینجاست

بهار عالم حسنش دل و جان تازه میدارد
برنگ اصحاب صورترا ببوی ارباب معنی را

علوی

بیلور چون مؤمنک مرآتی مؤمن اولدیغن واعظ
نیچون سیر رخندن منع ایدر خلقی اوتانمزمی

بیت

منکرانرا واردات عارفان نبود قبول
کافرانرا معجزات انبیا کی باور است

بیت

قماشه قیمت اوتاز مشتری بسیار (?)
گهر بپاره طاشدر جوهری [illegible]

بیت

اهل هنرک زری هنردر
زر خاکدر هنر گهردر

شاهد فیضنه مسلّم بته خلخال اولورز

شهود وجه باقی اهلنه عنصر نقاب اولمز ‏ وجود آینه رائی ومرئی یه حجاب اولمز

دکلدر تاج کسوه متصل مستلزم عرفان ‏ مصور میوه‌لرده رنگ اولور اماکه آب اولمز

طوغونماز نور عرفان بر دله تا کیم خراب اولماز ‏ بلی معمور اولان منزل محل آفتاب اولمز

کلام کاملی جرح ایده مز احمق الکیج طبعان ‏ حواسک اغوجاجی مفسد متن کتاب اولمز

بو منزلده مسلّم فکر افلاس وطرلق ایتمه

تریمکده مهماتنه غم وبیم حساب اولمز

تن دنیده روح روانه بونه محملدر هنوز ‏ دل جرگ آب فنادر بر منازلدر هنوز

عالم اطلاقدن دوشمش حضیض عنصره ‏ جان بو صلصاله بوند پای در کلدر هنوز

جا ره‌معدن اولان تیر رصدن متصل ‏ ناظر لوح قضا فارغ دلدر هنوز

ایتمکله اعضایی حب موضوع جای امرب ‏ مولرم یک یک نکهبان مفاصلدر هنوز

نکته عرفان کران ومحفل دانش خراب

قافله مستقی ره منزل بنزلدر هنوز

عرضه‌در جوهر فکرم دلم بیکاردر سنسز ‏ هیولای طبیعت صورت دیواردر سنسز

کل ای وردِ حقیقت کلشن جانک اذیت کیم ‏ سراپا مولرم برکلبن پر خاردر سنسز

اثر بولماز سه بوی کاکلکدن ای غزال چین ‏ صبا بو یرده یاآمد شد تکراردر سنسز

کیمه یانلون یاقلونلی رخ جانانه بیرواند ‏ که اقلیم شبستان امیدم تاردر سنسز

قضای

قضای جانانه ای نور بصر برکز نظر قیل کیم ‏ دو چشم حسرتکله نرکس بیماردر سنسز

طلوع ایت صحن کلزاره مددای پنجهٔ خرشید ‏ نم صبح طرب اوراق باغه باردر سنسز

مسلّم چرخی منزل ایله هجرکله ای مهرو

فلکک ماهیتی یوق یار ناهمواردر سنسز

کورر زاهد بنی بو قلقده ناچار اولدیغم بیلمز ‏ بقا بعد الفنا اکبره بنم وار اولدیغم بیلمز

غلط بین صحف عالمده ثبات پایمی کورمش ‏ ولی پای دکرله دهری سیار اولدیغم بیلمز

فلک تودک زمین کاوک مهیا ایلمش اما ‏ بنم بو منزل ایجره سبکبار اولدیغم بیلمز

بکا ریحان حیاتدر هر سبزه بیکانه‌لی زاهد ‏ ولی دکانچهٔ فاینده عطار اولدیغم بیلمز

کورلدر مطلع شمس حقیقت کیم مسلّم خلق ‏ بنمده مرکزمده چرخ دوار اولدیغم بیلمز

عجزی پیرایهٔ هر ماتم وسور ایلمشز ‏ بازوی مغفرته دایهٔ زور ایلمشز

تار وپود کفنی معرکهٔ انجامده ‏ پرده مغز مکافات امور ایلمشز

خاکدانده بود هرک بنِ هر مو یمزی ‏ رسم سور انجه ما کل مور ایلمشز

بولمدق طبلهٔ اقبالده اجزای نشاط ‏ غفلتی ماشطه پیرای فتور ایلمشز

ایتمکله کسب نما کل کبی بونامیده ‏ پسته خاری جکر جاسه حضور ایلمشز

ریشهٔ مد طنین اولمشیکنی دورانه ‏ شمدی دامنچه سا غرده ظهور ایلمشز

چین پیشانی هجرانی برکر یا نلقده ‏ آتش مجمرهٔ سرده بخور ایلمشز

خامهٔ بدرقهٔ لفظی مسلّم معناً
برق موزون نهانخانهٔ طور ایلمشز

جا کیر کوه استغنای والایم هنوز
قیس رو کردان لیلای تمنایم هنوز

بر سیه چرده سیه چشم جهان آشوبدن
نا بکردن دردیله لبریز سودایم هنوز

بن شهید نوک مژکان بتان عشوه یم
کیم برات کشته کان عشقه طغرایم هنوز

بن مشام والهان عشقه چون مجمر بودم
دود آه سوز شمله نفخه پیرایم هنوز

نو پر دیده اولدی مرغ دانش رشک اورم
قلهٔ قاف فیوض عشقه عنقایم هنوز

بن هلاک پیچ و تاب طرهٔ یارم نه غم
روز محشر ایچره ده آسوده غوغایم هنوز

ای طبیب جان دل ایله علاج خاطرم
بن مریض عشق محتاج مداوایم هنوز

ایلدم تاراج کالای خرد بر شوخ ایچون
چارسوی امتیاز ایچره رسوایم هنوز

بن سزاوارم کاران پیرانم بو کون
ناطق معجز ادای سر معنایم هنوز

طالع برج سپهر مهر دلدار اوله لی
عالم دلده مسلّم لمعه پیرایم هنوز

دور ساقیدن فزون اولسه نوله صحبتمز
ایاغی چرخ اغندر الوه اولان تزوتمز

خاک اولورسق بریدر هکذا بو چو عبیر
رشن زلفیدر الحق سبب رفعتمز

خلقیله دست کریبان اوله رق دختر رز
عصره فاش ایتدی دروغ پرده کی کیفیتمز

یاره قربیتی وادی تواضع بولوب
جو کبی اهل درون اولمغه در همتمز

رز اوزوم اغاجیدر که عربیده کرم دینور
دختر رز
شراب نابدن کنایه در

نم

نوله درکاه ولایتده اولوب مور ضعیف
درمیان اولسه مسلّم کمر غیرتمز

کرچه وارسک آفتاب ذات ونام وشانمز
بلبل شوریده یز بز کلشن عشاقی یز

روز شب ذکر خدادر ناله و افغانمز
بلبل شوریده یز بز کلشن عشاقی یز

بز هوای عشقله دوشدک فضای غربته
بر کل بیخار ایچون قوندق بو باغ کثرته

قصد مز او چاقدر آخر اشیان وحدته
بلبل شوریده یز بز کلشن عشاقی یز

جام مز کل بزم مز کلشن نم دیده شراب
نعرهٔ مستانه مز یاهو مسلّم دل کباب

بز ازل میخانه سنده بویله اولدق تشنه یاب
بلبل شوریده یز بز کلشن عشاقی یز

جوان قاشنک کورنجه وسمه دار ابرو به جا چکمز
بو منزلدن کچن اهل هوا طوزلی کمان چکمز

که کل بی قید تا طره جور ابروان چکمز
بو میدان ایچره کیم چله سز بر کز کمان چکمز

چکر تا دربر ابرو ضعیفی هجرلی مهر مهرودن
زمینک چکدیکن ایکی چکر دوک آسمان چکمز

ذقن اوزره اولدلر حسننک اعجازیدر یوخسه
چکن بر بیضه دن هیچ ایکی تیغ خونفشان چکمز

مثال غنچه دلخون اولمیان اغوشه شبنمدر
یوزن یونمش صباح الخیرلی بر دستان چکمز

زنخدان منور خط صفحهٔ رخساردن اول
قضا منشور رخشنده بیضه سز زیر انشان چکمز

نکین آسا اولوب بر شرحه الماس حجابیله
زمین غیرده طبعم دقید نام و نشان چکمز

دوام دولت اسعدله دل بر دمده در یوخسه
صریر خامه دل طبانک ابنای زمان چکمز

زنخ فتح نون وخای معجمه ایله زنخدان
واکک که عربیده ذقن دینور اکن
زنخدان اکنکی مشتمل اولان محله که
چنه دینور اطلاق اولنمق ملائمدر

نه دکلو که تاز اولسه بو وادیلرده چوق لوزمر
مسلم منزل استادده اوتکیم عنان چکمز

اولدی چین زلف پاره بادی نالام هنوز
بو خطلردن صبا مجبور و سرکردان هنوز

طبعم اولدی بر در نایابه آبستن که آنک
جستجوسنده ناظم خورده در عمان هنوز

ماه نو دلبند ابرا فرینشدن اولور
نظم ناد السته مصرعکش دیوان هنوز

بر او دریای وجودک رشحه سیوز کانه محو
جرم هستی وجود قطرهٔ امکان هنوز

بو الهوسکارک متاع کام ناسنجیده سی
زیب دکان ورای پردهٔ نسیان هنوز

خط رکلدر قتل عامه اول شه ملک فتن
ایلمش احداد ریاض اوسنه بر فرمان هنوز

عرض دیدار ایلمش عشاقی تشویق ایلمش
وعدهٔ وصلنی اما خطه تعلیق ایلمش

کرچه ممکندر نکاه پر فسوندن امان
قتل عامه غمزهٔ جلادی تحقیق ایلمش

نقطهٔ موهومی اثبات ایلمزدی خرده بین
لیک حکمتله دهان یاره تطبیق ایلمش

آتشین رخساریله تاب نگاه شعله یوز
دلربوده ایلمش عشاقی تحریق ایلمش

جیش تاتار مژکدن کلدی بیک تیر بلا
سترملک دلی یقمقده تدقیق ایلمش

زلفکه بند ایلمش کوکلک مسلم نیلیون
روزکاری امان اماکه تفریق ایلمش

آب و تاب رخ جانانه صوین بولدرمش
کلبن اوزره کل خندانه صوین بولدرمش

نقد

نقد اشکیله آلندی نه کالای وصال
اهل عشق ایچون کریانه صوین بولدرمش

قردی عشاقی اوخونی کبهی بر دمده
غمزه‌سی خنجر برّانه صوین بولدرمش

مشرب خون جکر ایلمش اول آفت جان
یعنی کیم لعل بدخشانه صوین بولدرمش

باغ عشق ایچره مسلم نه فیض اشکیم
دیم دل تازه زبالانه صوین بولدرمش

نقش صورت چین جبین زر عنوانش
خط شادی بود در پیشگاه خواستکارانش

نرفته بوی کل بیرون ز سقف خانهٔ مقصود
شدم مست شراب صحبت لبهای خندانش

ندارد هفت رنک سیاهی نرکس شوخش
که به خیزد غبار سرمه اندر صف مژکانش

زند مهر خموشی بر لب سیل حوادث را
ز قدر تهای بحراز حلقهٔ کرداب عمانش

دهد دامان یوسف زلیخا نام رسوایی
مسلم چون نکیرد شهرت چاکگریبانش

اوکله حکمتله بو جولانکهی مشحون کورمش
ذرهٔ خاکنی بر جسم فلاطون کورمش

چشم بشری بو ترابیله اولان آلوده
شمع بالای لسرنج نیجه مجنون کورمش

حجلهٔ دهره کلن سوی عدمدن اول
خون اهل دلی مشاطه کر دول کورمش

تاب خرشید تجلایله ارباب نظر
هر تر خشکده بر دعوی قارون کورمش

هر نفط منده مسلّم بو جهان دونک
فیض ارشادیله بر حال دکرکون کورمش

قوشجه جانی استخوان ایچره اولوب زارقفص   بلبلک حرفکانی اولمش گنده ویه تار قفص

عندلیبه چینه دان ایدوب گل پرزارلی   مهر ایدر انوارلی زرچوب دیوار قفص

رخنه دار ایتمش تنی صید تذرو مطلبه   روز وشب سرتا قدم درچشم بیدار قفص

کاسه دربوزه درکف دهکذار رنج طورر   هر خرامان کبک ایچون خمیازه درکار قفص

سبزه لعلک مسلم ایلیوب نقش درون

اولدی دل گویا که طوطی شکرخوار قفص

خانه قلبه بساط آرای زبوردر سماع   جنبش دامنچه تشریف دلبردر سماع

وسعت پرواز جبریل شهود مطلقک   رغبت جولانه تحریک شهپر در سماع

رسم آیین جذبه ایله بو صوری بزمده   چارگل هر کاسه رندان دیگردر سماع

بویله بی آرام اولور بسیاری حالاتدن   کیم بو دورک مطلعنده شمس خاور در سماع

باز ایدر آغوشنی وصل تجلی زاده یه

بویله بی پروا مسلم بر قلندردر سماع

مرغ دل بند اولدی تار زلف دلبرده دریغ   قالدی اول آواره کیجه برهوا حیفا دریغ

بی محابا ایتدیکیدن مهر کشف ضمیر   نقد وقتی پایمال ایتدی گل رعنا دریغ

طلعت وجه قمر تاب دلارایی گوروب   صرعه اولدی مبتلا مهر جهان آرا دریغ

هر نه کیم تحریر اوله ایدر مکافاتی زیر   کاغذ ناف بکمز صفحه دنیا دریغ

عبرت سلک لآلی نظم وقالکله سنک

دیگراز

دیگراز اولدی مسلم گوهر یکتا دریغ

بر سحر اولدی بو دل مشرق علیای فراغ   مهر اولوب نظاره گش تخته مینای فراغ

محو ایدی جمله هیولای وجودات امل   اولدی خورشیده محل ساده ملمای فراغ

کم دکل کیف صداعه ایدوب ازجمله وداع   دیردی بر نشئه آخر دله صهبای فراغ

هیچ جرات صفا اولمده حیران دائم   صور نیک وبد لوح مصفای فراغ

غیرنسیانله منصوص اوله ذکر سبحان   نفی نصب ایتیک اولور طاعت معنای فراغ

دهره جمعیت خاطرله تفوق ایتمش   گوشه گیر فلک اولمقله ثریای فراغ

عمرو وزیدک اولور اولماز سوزنه نه عمل

صدردن نقلله درصورت فتوای فراغ

فنون نسخه انسان کاملدن الان اوصاف   تقدمله خبردن مبتدای ایلراستکشاف

مسخر دربعید العهدی التزم حدث العهد   انگچون جذبه اطوارمه دلداده در اسلاف

غنای ذاتی بولدم نص لاتلهیهمی بلدم   وجودم غربت توحیده ایلدم ائتلاف

اوللدن لیس عند الله نوریله منور دل   حدود ممکنات ایچره بکا یکسادر اطراف

ورای عالم افعالی سیر ایتدم مسلم حب

سراسر صفحه دوراني بازدم کاغذ شفاف

ثوب زربفته نظر قیل وار ایسه معانک   کهنه اولدقچه بقارلر ندر اصلی انک

زرنیک مایه ذوق وطرب ور اصندر   زرقومق نقد غم دمخیدر انسانک

تاویل نفی وتبیخ (فاذا فرغت فانصب) یعنی فالیا طاعتدن فارغ اولدقده طاعت آخره مشدوق اولمه نصب نفی ایله دیکدر بردفعه نفی ماعدا ضمننده اثبات وجود کبریایه نصب نفس ایله دیکدر (والی ربک فارغب) یعنی قلبا دیکد (واذکر ربک اذا نسیت) دخی نفی واثباته دائردر

شش

قولنو غندن آصلوب داره چکلدی زرایچون   عاقبت قالدی طاشنک الندن الی میزانک

قونکه آلمغه سعی ایتمه نکار ایله دخی   زرایچون کردننه کچدی رسن همیانک

کرچه سوق اهلی کچر زرلی هایجارنیچه لر   لیک طغرا آتشیدر دائره سلطانک

پستر و جامه ده بر پاره حصیره ماکت   ای مسلم نه ایمش قدری زرعریانک

زرایچون جنک دوال ایلدی مغربده هلال
طوتولوب خصمی الکاوار دیدی چوق نقصانک

حیاض قدرت حقده وجود خلق اولوب خاشاک   ریاض حکمتنده عرش و سدره خوشه درهم تاک

کتاب صنعنه شیرازه در انوار مهر و مه   هجای حکمتنده نقطه خاک و جزء مدار افلاک

حکیم مطلقک تاثیر روح ذوالحیوتندن   مسیحا نفسی خضر ایله بردم ایتدی استدراک

کلستان جلال حقده نوح کی فلک و طوفانی   دکلدر ژاله لاله صایلماز سبزه نمناک

درجهان سجاده جواهر بار اولوب احجار   قیامده طور دیلر زرین کمرلرله جبال خاک

بودار الفرجه جامه دلوب صاحب عیار آدم   معادن اولدی سباک و نبات اولدی هب سکاک

مسلم قشری ترک ایله لکه خوار مذلت اول
که عزت بولسن عالمده سن ماننده مسواک

برابا غیله بصارلرلی دورانک   آجی قوتلوسیدر دخت عنب میدانک

لالالولو ایله سنجیده دکل قیمتده   قان طوتار علت طبعه سی وار رجانک

هرکسک جوهر ذاتیه سی فرق ایتمک   متصل لازمه ذمتیدر عرفانک

سباک سبک ایدیجی اریدوب
قالبه دوکیجی
سکاک سکه کسن سکه
قازیجی

بلوز

بوز قاردوب زرایچون قوپوپی بزندن آخر   اللراجیدی کمرک غنچه تر دامانک

نقدر درهمله مسلم کشی رفعت بولماز
کردننه رسن ذلتی کورهمیانک

یاره سینه یی عرض ایلمکه یاره کرک   یاره صار در داغه بلوری ویروب یاره کرک

یم عمدن دُرِ وجدانی خلاص ایلمکه   صاف ایسه همچو صدف دل ینه صد یاره کرک

اختلافات مظاهرله در آرایش کون   نوش جانی شکر دیمش دخی خاره کرک

باقمیوب اهل کمال عقربه ناهمواره   مهروش طلعت ذاتیه سی هموار کرک

رائض کلشن ارشاد اولان ارباب سداد   ساده دل اهل درون چوکبی آواره کرک

سایه دار اولمغی امید ایدنک بید کبی
متصل رابطه مسلکی بر یاره کرک

دهر
نسخه

عجب بازیچه سحر اولدی دهره خط رخسارک   که خلقه طوطی و آئینه اظهار ایتدی دیدارک

دخی سمورژکان ایچره محموم تغافلکن   تهی ساز سبوی بزم جاندر چشم بیمارک

اولورکن طوق قمری حلقه دام هوس سرده   ینه سیرنده قالمش اول تذرو کبک رفتارک

ویروب ابکار باغه ورد رعنا پاره دلبند   صباحا گذار ید رسا انکشت کلزارک

بولور ارباب مکنت صفحه عالمده جمعیت   اولور اطرافنی صارسه ثبات پای پرکارک

ایدر ابنا سنه خمیازه ضرانی تعلیم   زمان فرصتنده طاق بابا قصری غدارک

اولور دنیایه مالک سرزنشله اولمیا کجرو   مقدم کندی حالنی اولور سه ربطی مسمارک

تذرو سولون دیبکلری قوشنه دینور

بهار عافیت صنعهٔ مسلم باغ دهر ایچره
کفندر کردن نخل امیدنده دل آزارک

درون بیلوب کنجایشن اول در یکتانک | دماغ تلخی کندن کچلمز اولدی دریانک
بو موسمده مکافات اهلی نایاب اولدو غندندر | عوض بر نیه سنک توده اولمق حقی میزانک
کتاب حسنده خصیا به دسترس نه ممکندر | بو کریه ایله نکاهی بی وضو در خواستکارانک
تقاضای شنو نانک سما دن اولدوغی معنا | مث هر رشتهٔ موهومه سندن رشح بارانک
کذرکاه غناده اضطراب حالت عشقی | نمایاندر تنک آب کهردن اهل عرفانک
غبار خط دکلدر طرف روی شعله ربر نده | بقیه در دمیدر جام بلور زنخدانک
هراس دوری لعل شکرخندیله مجلسده | اولور طوق امل نقش کلوسی جام صهبانک
عجب سوی قرینه اوغرامش زر دختری کورسک | برموه نشوه یی دیبرلر چکلمش صوبی میدانک

اولنجه سرفرو برده قلم اوراق اشعاره
مسلم نقشبند یرتکابو سنده معنانک

نظام عشقده بر جلوهٔ مستور بولمش دل | که هر سوده حالی غایت مجبور بولمش دل
او شهکیم داد فرمایدی دهرک خاکدانده | انی محتاج فیض صبح چشم مور بولمش دل
جهان قابلیت هدم بار امتنان اولمش | جرهالت عالمک کردوندن معمور بولمش دل
اوکر دبادکیم میخانهٔ صحنده اولور پیدا | ثریای سپهر دولت فغفور بولمش دل

اولارکیم تیرانداز اولمزبری مرغ عنقایه

اوجمعک

اوجمعک سایبانداریک بر عصفور بولمش دل

ضور باقمه پاره پاره جامهٔ درویشه کیم | نفس سرکشله جهاده زره داود دیدر اول
خرقهٔ پشمینه مسکین چو جلد نافه در | مشک صنعهٔ کاملک انفاسی بهبو دیدر اول
قیل تفکر ذات حقه ادمک قربیتی | کیم سروشان درخاصنده مسجو دیدر اول
زاهدک رشک ایتدیکی ملک حقیقت لرتر | عارفک اینه زانوده مشهو دیدر اول

نقد طبع اهل صورتدن اولور سرمایه دار
عاشقک سوق ملامتده اولکالو دیدر اول

زیر چشمنده اوخالله نه نسیم لاف دکل | کشور حسنک آهولری بی ناف دکل
خط یاقوتله بر نسخه چیقاردی لعلک | که هنوز دست نوازنده صحاف دکل
هر تخن کیم یازه سن برده ورسن فکرایت | صنعه سن صفحهٔ اعما لکی نشاف دکل
اینمه بر همزه صدمهٔ جادوی نکاه | ای پری زاده بو دلدر جبل قاف دکل

قصب السبق فصاحتده اولان یکه سوار
زادهٔ طبع مسلمدر اواراف دکل

کر دغم ایچره کورو ب ظن ایتمه خالیدر کوکل | خاکده مدفون خم پر زر مثالیدر کوکل
ناظر معمورهٔ ارض برنور متصل | حارس ملک یمین قطب شمالیدر کوکل
یوق آنک احرلقباسنده نه مده نه مواد | جوهر اماکه عرضدن پاک وعالیدر کوکل
مرکز آرای سطور عالیات وسافلات | شمش جهانک آفتاب بی زوالیدر کوکل

قلب بجمیع القوی و لمجموعة الاسما درکه حروف عالیات وسطور سافلاتڭ دائره سنڭ مرکزیدر قلبه بر مجلدرکه کائنات علویه و مکونات سفلی آنڭ مفصلیدر هر میوه نڭ تخمنده بالقوه نهال کمالی علی وجه الاجمال موجود اولدیغی کبی بو حقیقتده دخی سر جامعیت علی الاجمال موجود اولوب نسخهٔ فلاقتنامهٔ الٰهی ومظهر فیوض نامتناهیدر

٤٠

قطعه سی بکوز مدوّر بر ضمیر اجهر
باڤ مسلّم باڤ نه سرّ ذوالجلالیدر کوکل

خامه در جلوه که روح معانی جمیل — سدره در جایکه وحی طراز جبریل
خامه‌یی چوب عصا طوتدی جو اصحاب کلام — قبهٔ محبره‌یی طور تجلّی یه مثیل
خامه در چوبهٔ تأدیب مجمّد زاده طبع — ایده قرار ره اوزان ونظامی تکویل
خامه دردست موحد ده کبی سبابه یه دال — که ایده نظمله توحید خداوند جلیل

دست سرهنگ معاینده قلمدر چوکان
صف نظمی ایدر انکله مسلّم ترتیل

هر شکاف دل خنجر مرغان طوتدم — برده شهباز کبی طور بیابان طوتدم
مور پرورده‌ٔ خاکیم اولورسق اولدم — دیم فرزونده کاخ سلیمان طوتدم
یلکن جودی کشوده کوره مرزک ایله — موجهٔ کربه قرین لجهٔ عمان طوتدم
بولدم وصلیله اگرچه کسه سه دوران — چشمهٔ سوزنی بر چاک کریبان طوتدم

چونکه بو شیخ ایمش کعبهٔ مقصوده سبی
نیره کیلکم مسلّم کبی هجران طوتدم

عندلیب نوکرفتارم چمن کم کرده ام — من اسیر غربتم راه وطن کم کرده ام
شمع عشقم چون قلندر انجمن کم کرده ام — رشته بر سر داغ اندامم وطن کم کرده ام
همچو قمری حلقهٔ رقیتم در کردنم — سرو آزاد مرادم در چمن کم کرده ام

سرهنک سردار ورئیس عسکر وتابوغ وجرفه‌جی و مقدمة الجیش و پهلوان و مبارز معنالرینه ترتیل آشکاره ودرشت ایتمک ونائیلر ایله اوقومق وبیان ایتمک معنالرینه

کافی لوشک وقصر معناسنه در

کرن

حسن پیراهنی باشد عزیز جان ولی — یوسفی اندر چه هر موی تن کم کرده ام
کرچه بر هیدم مسلّم از چه سیب ذقن
ماه کنعانم کتان پیرهن کم کرده ام

خطکله اولمه صفرزده دیوان نکاهم — مغلوب ترموم سلیمان نکاهم
سلطان سراپردهٔ عشقمله یازلمش — سیب زقنڭ بیضهٔ فرمان نکاهم
سنک غمیله کاسهٔ دل اولمده مودار — یکپاره ستون اوزره در ایوان نکاهم
هب پنجه مرجان چیقرر کنج دلمدن — رمان وکریبانمه احسان نکاهم
اندیشهٔ خالکله سحر جلوه‌لر ایتدم — بر مردم کشمیر ایدی مهمان نکاهم
صافی دل ایکن ژاله کبی منجذب اولمش — بر پنجهٔ خورشیده کریبان نکاهم

باقدقچه اولور لوحهٔ زانویه مسلّم
جبریل هنر مروحه جنبان نکاهم

شو لمیکیکم کوشهٔ چشمنده زبونم — افتاده زبالهٔ آهوی فسونم
هر دم ایدرم حلقه‌یه پا جوی املدن — نارسته نهال چمن باغ جنونم
اشکمده نهان اولدی غمه ایله ترحم — ای مردم دیده نظرا تیه غوطه خونم
درک ایلمز علم صورخوان مدرس — بن نسخهٔ عشقی ازکم بی چه و چونم

بر آه شرر انگن عشقیله مسلّم
خار و خس زهادی یاقر شعله درونم

کشمیر تفصیل ... ورنتك ایله بر بر ... اهلی اصحاب حسن
مشهور اولدیغی وانده اعلا شال نسج
وصباحتلر ... کشمیری معروفدر
اولور

یوق صبح فراغتده بنم مسکن آهم   برچیده در اول مصطبهٔ دل دامن آهم
هب چاك کریبانی ایدر کندمه تعلیم   دنیاده بودر ماحصل خرمن آهم
اجزای غم معنیچه‌لی ایلیوب اصلاح   کرناف مسیح اولسه نوله هاون آهم
بلبل بر بینه لانهٔ هر ورد تر ندن   هب حرغ سمندر چیقادر کلشن آهم
دعوای تنقیله دکل جیب مسیحه   کیجه فلك اطلسی کرسوزن آهم
هر پنجهٔ خرشیدك اولوب وقف طلوعی   خمیازهٔ امید چکلر روزن آهم
پیوستهٔ چرخ اولمده کیدکیجه مسلّم
یوق صبح فراغتده بنم مسکن آهم

ای ایدن حرف کج و راستده صرف قلم   قالبدر وقف جسد خانهٔ اسم اعظم
چاکچاك اولمیجق سینهٔ صحرا کبی دل   جریان ایتمز اووادیلره انهار حکم
عزلتی چیله ایدك کیم آچله عیش جلوس   قیل سفر باطنه ظاهر دل اوردر فعل اهم
اولسه تصحیف کتابته اکر اَلعُزلَه   اولور اَلعِزلَه ای واقف املای رقم
که اولماسه اکر عفوه قرین اولمز یوی   حلهٔ مغفرت اوستنده تباشیر ندم
دکل ان نه نسزا جمع وقبولی دیه رك   عرض ایدر چین جبینی سا که حالیله درم
حکم اسماء تضاد ایله مسلّم شب و روز
قبض وبسط اوزره کچر مدة عمر عالم
طاعت حق زاهدی مقبول ایدر عند العوام   غیرت حق عارفی مدخول ایدر بین الانام

زاهد ایلر موجب امر الهیله عمل   حقه اقبال وتوجه اوزره در عارف مدام
زاهدك کاری عبادتدر همان معبودینه   عارفك حالی عبودتیله در هر صبح وشام
زاهدك جولانکهیدر حدّ سیر مستطیل   عارف ایلر کوی سیر مستدیری التزام
زاهد ایلر کسب اسباب حضور اعما الله   قلب حاضرله اولور وصلنده عارف مستدام
زاهدك طاعاتی میزانده ثقیل اولمق کرك   عارفك توحیدی وزن اولمز دیدیلر اهل کلام
زاهده اسم مسمادر کمال معرفت
عارفه ذات مسمادر مسلّم قصد وکام

مجالسده صفای قلبه دائر چوق اثر کوردم   خمارك داغی جام صحبتك لب در دسر کوردم
بونوبت خستهٔ افسون چشمی اولدغم جون بن   یازلمش قطعهٔ بادامی خیلی کارکر کوردم
دلیر ایلر شب البت سارقی دیرلردی اولدن   او دزد جانی چار ابرو اولنجه پیشتر کوردم
بجای خط ودندان دست صحاف جمالنده   خط یاقوتله اطرافی جاوش بر در کوردم
حباب وموج ایامه مسلّم آشنا اولدم
بو دریای حوادثده نیجه تاج وکمر کوردم

دلدر اول مورد الهام ودور علام   دلدر در دوحهٔ الواح صحایح احکام
دل کاوله واسطهٔ ملك وملك عالمده   آدمه وارسه اودر اصل مدار اکرام
دلدر درس مع الله‌له صحو معلوم   محوموهومه دکلدر او محل آرام
دلدر اول مدرك وعالم که اولو الاعمال ایله   ساده لوح اولسه ده آورده اولور روح طلام

معلوم اوله که سیر ایلکی نوعدر بری سیر مستدیردر بری سیر مستطیل
سیر مستطیل بعدده بعد دریعنی مقصودی کندو دائره سندن خارجده طلب ایتمکدر
سیر مستدیر کندو دائره قلبنده دیرلر
بو یانه اولور مقصودی کندودن جویان اولمغه دیرلر

مسلمدن اولان
بانلمه نظر محو
معنایدن کلور

دلده دربطهٔ امال ملوک وصعلوک
دلده درصلصلهٔ راحلهٔ راه مرام

دلدر اول مدرسهٔ علم اصول معلوم
دل دکلدر اوکه الکا اوله مرسوم اوهام

دلارم درکهٔ الکا اورده درلو عرم
اول اول دمله مسلم اوجلده الکام

دل ارمه لکه آکا آورده اولور دلو عرم
اولور اول دمله مسلم اوجلده الکام

طمع هرچند درخشنده نهراسان کوستر کندن
غبار کوهر ناسفته غلطان کوسترکندن

اوکا خشتک کیم قالمشدی خشت خمه دوریله
سرتا کنزه باغک اسم جوکا کوستر کندن

شئون ذره تا برجی حسن نکه چینک
سپهر هر نظرده مهر رخشان کوستر کندن

اورسم قلعه حجر کیم دکلدر قابل تصویر
مرور یله پیاز خوان زندان کوستر کندن

اوقونو قجه مسلم نواد الراقر ینیدن
لب افسرده دیوار جنبان کوستر کندن

شمع دکیردن هراشی کوستر جمعیتی
چشم شرایله چراغ دودمان وحشتی

معنی طی مرتله تکاپو ایده نک
هر بن مولی ویرد هر یوسفک خاصیتی

همتی هر رتبه ایتمیش کشتکان غمزه کیم
کردن افرازایم سرتاپای شمع تربتی

پنبه آرایش تابوتی هر هر مجرمک
کوسترر عفوک بیاض صبح کاه رحمتی

مستعد بخت چشم غیر دن دور اولمغه
زیب پیشانی ایدر خاک سیاه ذلتی

شهپر افشان سمندر دن ایدر آراسته
خستهٔ هجر خک بالین کسب راحتی

آفرین صاحب کمالکدر مسلم الکلام

غفلة

غفلة اهل هوا نشاط ایلر غبطتی

دور اولمدن چشم خواهشی رخصت دیواردن
فرقی یوق حرز کمانک خار سر دیواردن

صورت معدومه عشقله انکار اولدو غم
سلب ایدر حسنی جهانده من بعد اقراردن

حلقهٔ کرداب اولور طوق کلوی فاخته
جوی اولسه سرو کلشن خجلت زنقاردن

وصلتک آزاره مختص اولدوغن تعلیم ایچون
آبله کل شکلنی کوستردی زخم خاردن

داغمه میل ایتدی سینمده مسلم دلربا
هر صفا کسب ایتدی کویا طرف لالهزاردن

شکاف استخوانم دردہ شهراه ایلدی دوران
رک جسم ضعاب خیمهٔ آه ایلدی دوران

بنم موج تکاپو حال نادانسته می باقسک
نشان مجملات درس افواه ایلدی دوران

بو عصرک برمرتب مجلسندن کورمدوک بهره
سپهرک کردش جامندن آکاه ایلدی دوران

رخی نورسته ایکن شهر آشوب اولمسون دیردم
عذاری بوسه کاهن عاقبت ماه ایلدی دوران

مسلم طبعمه تسخیر ملک شعر وانشایی
بو نو رفتار یله بر وفق دلخواه ایلدی دوران

در وصال اضطراب دل اشو معتادمن
معدن سیماب بوده طینت ایجادمن

من بهم پیش رحله کشتم صورت الا ولی
هیئت لامی نماید رحلهٔ استادمن

من بقا خواهم بهستی او فتاده میکشد
اینچنین باشد مراد صاحب ارشادمن

در فضاکاه وجودش میم ممکن را ازل
حلقهٔ فتراک ساز دلی جهت صیادمن

سیماب بی ثبات ورنتن صیوه ورکه بحرو اعظم
الکسیر بلکه روح جلهٔ اجسادور

فتراک اوراق ورنتن ارکی مفاسنه ورکه
اتکه ابری آرونده اولان نصحنه ور
باعیند وکلمه سنك وطوربه والکلمبه
بغلنور ایران ترکلری قنجوغه دیرلر

معنی رنگین طرازدار سر کلکم که شد　　ناف مانی هاون ماهیت بهزاد من

روزکار همتم زد خرمن سعیم بباد　　سر فرو بیرا نمیکرده که بر باد من

کرده از خواب عدم بیدار جیل فیض صبح

ملکت دلرا مسلم چون جرس فریاد من

جام دل بولماز صفا بو نشوهٔ مخموردن　　تودهٔ خاکستر اولسه هیزم انکوردن

شوق بوس کردنک تا شره دک ای سیمتن　　شربه کاهمده فروزان شمعدر کافوردن

محلهٔ دهره کلن شیرین مذاق معرفت　　بادبهر راحت ایتمش بر زنبوردن

حفظ ایچون کالای کامن کرچه کردی صباح　　قفل بیرونی الور صندوقهٔ دیجوردن

کاسهٔ چینیم خط انکسار روزکار　　بر سیه پیکر علمدر دولت فغفوردن

عصر حمیدن کام الان سایهٔ دارای زمان　　نبض عیشی فرق ایدرلر رشتهٔ طنبوردن

بو غزل اولدی مسلم نظره آرای عزیز

صوب والای سلیمانه هدیه موردن

ای صبا کشت ایلدک دنیا یی سن　　هر کشی کوردکمی هیچ باشنی اسن

اولدی منصوره جهانک ملکی دار　　باشنه بو بیرق اولنجه کوهکن

کوردی طاوسی قفسده سربجیب　　نقش دهر اولدی لبسته زغن

وارمسون سرزخه افتادهلر　　کیم مسافرجا هیدر انجه دقن

ایمه بر امره اتعاب وجود　　قلعهٔ طاعانه لازمدر بدن

غربت ایچره تلخکام راحته　　صورت خمیازه در طاق وطن

قالدی کوکلمده خدنک غمزه سی　　بو نشلدر کیم بیودر مش کچن

کلشن دهرک فناسن عرض ایدر　　کردنی جنداز بهارک کفن

قامت دلداره هم سردر دیو　　پاینه صارلدی سروک یاسمن

ـ ٧ هجرانه

اولمه حجابه مسلم آدمی

بولمز بوی پیچ و تاب دل رسن

تعبیر دهن منت کفتاری نیلسون　　اجزای عدم طبلهٔ عطاری نیلسون

دلداده اولان کار طبیبان مجازه　　جنبان رک ساعد زناری نیلسون

ایتمه هوس ملطفه افسرده دلاندن　　اشجار خزان یافته اثماری نیلسون

افتاده اولان حلقهٔ کرداب کسده　　موج افکن پیشانی دیناری نیلسون

تمکین هوتیله ایدن وسعتی پامال　　تحریک مشیده لی بر کاری نیلسون

هر دم من ایدن بر دهٔ حاجانه تقابل　　مشاطه ور مآثر اسحاری نیلسون

طوفان سر شکمله اولنلر متلاشی　　افسانهٔ کرداب نکونساری نیلسون

نسبت ایله مجرای نکاهمده کی روحه

کبک رصد بادیه رفتاری نیلسون

دولت دنیایه مغرور اولمه غفلتدن صقین　　عاقبت اندیش اولوب هنکام فرصتدن صقین

اشک مظلومانه سی شمعک یاقر پروانه یی　　غافل اولمه آب چشم بی مروتدن صقین

شیخ احمد نصرآبادی بلخی دن وصیت طلب ایلدیلر ایتدی
(امت نفسك حتی تحییها) یعنی نفسکی مجاهده ایله اولدر تا آنی مشاهدهٔ حق ایله دیری قیله سین
دینه اول دیمشدرکه (الحق واضح والحق لایح والداعی قد اسمع فما التحیر بعد هذا الا من
العمی) یعنی یول واضحدر و حق ظاهردر و قرآن و اخبار و آثار ایشیدلمشدر پس
بو تحیر ندر بعد ذلك بو تحیر دکلدر الا کوزسزلکدندر

ابوعلی سندی بایزیدك استادلرندندر بایزید دیمشدرکه
ابوعلیدن بن توحیده علم فنا اوکرندم و اول بندن الحمد
و قل هو الله اوکرندی

من فتح الرسی

اولمه اعدا آنك مجد نیتندن ترسناك — سن عدو به ایدیكك فی الجمله نیتدن صقین

همچو قصار آخرك كرباسنه مشغول اولوب — كندكی ایتمه روسیه شمس فلاكتدن صقین

كل كبی چاك اولمسون دیرسك كریبان دلك — بر هوا جمع ایدیكك نقد طوتدن صقین

بو سحابك كریه ناكاهنه چرخ اوزره ده — بار ناهموارله دنیاده الفتدن صقین

خامه‌نك سرایت مسلّم كشف رازك كاغده

صحف عالمده تهی مغزیله صحبتدن صقین

یوم شك آیفه معجون چیقاررکن یاران — مبلغ سیمنی طوتدردی هلال رمضان

اولدی عنددن مثلا خلقی امساك اوزره — شهریده قورقابنه قویماغه آزقالدی عثمان

كور او هر جایی تهی كاسه كیمی بی پروا — شرق و غربی كزوب اولدی قرم شهوره مهمان

بر چبوق ظرفلی فنجان له همشهریلرك — اغزنی طوتدیغی اولدی هله‌كه شهور جریان

اولدی قندیل مناراتِ خمیر مینا — خم نشینان ذخی كرسی دیبنی قیلدی مكان

خلق ایدوب جا جا جی بیرام ولی كرسینی

جمله‌یی دیدی نداملیله امان یارب امان

برخدنگ آهله چوقدن ایدردم سرنگون — اوستمزده حقك اولماسه سنك ای چرخ دون

خاكی بستر سنكی بالین ایتمه‌ده صاحب درون — گنجها دائله اكر الفتده كلفت اولمسه

هیچ حواشی دركنار ایتمزدی اصحاب متون — حادثات دهره مغلوب اولمه‌می اهل فنا

سرفرو ایتمز یمه موجه كیاه اولمز زبون

رانیم اوزیغی یابلی بالید الله / بر اوزن بچمی دیر / بعنا ینده دیر

رانك پر دوقت فصیده / كوركیب اوزیان ووضع / وقصیده لری ارا به / ایدر جدول كوز ینده

لوحهٔ زانو بزه حاضر صه برزایجه در

سنده اخراج ایته مسلّم اندن احکام شئون

نیجه یوز بیكده كناه ایلسه اهل ایمان — یده توحیدلی وزن ایلیه‌مزمش میزان

شعله ستر ایتدی فتیلن جسد ناپاكن — بوله در جسم معاصی یه شمول غفران

شرككك اصلنده وجودنون اثر اولمامقیچون — قالور اربابی دخی یوم جزاده عریان

صورت عقله مكرمی دكلدر آدم — هیچ او صورت اولهمی لایق نار و نیران

مشرك اولورسه بو عالمده عیاذاً بالله — صورتی مسخ اولوب ایلر او جهنمده مكان

معنی یك واضح ایدر یوم یخر الموتنك — رمز تنزیلی بیان اهلنه بلاریب و كمان

حمد لله كه مسلّم بزی لیسر ایتدی هامله

حصهٔ غائب ایمانله رب منان

ایلر خطا او طفله سر زلفنی باز ایدن — حرص جوانع طول امل اختیار ایدن

ماند زلف وقف پریشان ایدر دلن — وابسته عمر روزگار ایدن

بولماز رها شراره حرمان و ناله دن — كوشی كران غفلتی پنبه زار ایدن

نقد حیات و آب رخنك پایمال ایدر — كل كبی آشنالی زمانه هزار ایدن

صبر ایتز مسلّم او حسنك كه عكسیدر

بدر و هلال خاور یرم عرشه دار ایدن

صید اوله دیرسك اگر آهوی فیض رحمانی — قیل قیام ایله ركوعی اكه سن تیر و كمان

خاور مشرق و مغرب جانبلرینه

اطلاق اولنور

سرکش اولمه چو الف رفعتی جوینده ایسک | با تواضعله کتاب اوسته کسب ایلدی شان

الده نقصان ارایوب کندینی سنجیده طوتان | ایکی دستنده طاش التنده کورر چون میزان

صو طرح فنا سیرنه طالب اولنه | عبرت آیینه سیدر لوحهٔ خشت بنیان

سالکک پرتوی برتر ایدر اهل جدل | تلخی بیمله ویرر گوهرنه صفوتی کان

هر بحر ایتمه پر شعبده ساز آفاق | طوپ مهری دخی چوکان غدرله غلطان

ای مسلّم عظمتده کشی ابر اولسه اگر
رهگذارنده کرک ایرمیه هیچ موره زیان

تلخ طبعانک اولور عصرده ابنای گزین | آب شورک عرقی اولسه مجبمی شیرین

دل که خون اولمیه اندیشهٔ عشقله مدام | صفحه ده معنیٔ اشعاری کورنمز رنگین

ساده دللر بو جهان ملکنه حکم آور اولور | هر حباب یم بی ساحل اولور زیر نگین

بسط وقبضی ایچره تداولده در اشیا مثلا | صفوت آیینه ده درهمده کرک چین جبین

الده دندانهٔ الماس سحر استر کیم
ای مسلّم آچله چرخنده قفل پروین

کل مجلسه ایچ خون دل جامی دم اولسون | قان دوکمکه باصد کره آیاقی دم قدم اولسون

دف پوستنه صیغمیسون اولوب شوقله سرگرم | کل دائره یه چنکلک قدی خم اولسون

تشریفکه کردون اوزادب مدکمانچه | روزنده صدای دف وکف سر بهم اولسون

جیاد اورده لم عصره خراب اولمدن اول | همشیرهٔ دختر رزه مینا حرم اولسون

پیمانه کبی پر دل اولان دوره قارشسون | نی کبی تهی مغز اولان اهل نغم اولسون

قان طوتسون الی کیم چو قدح کلمیه بزمه | افسون ایچنه قانی اگر جام جم اولسون

ویر نشئهٔ مسلّم که سبولرده کی قلقل
ارباب دله رعد سپهر نرم اولسون

دلدر اول قبضهٔ صمصام نیام ابدان | که طوتار سمت یسارنده انی اهل جهان

دل ایمش قطب شمالی که جنوبی کوزه دب | زیر حکمنده در اقلیم وجدان ن

مقلب مصحف وحی اولدغنه قلب سلیم | جزء ایسرده تقالیبنی فرض ایت برهان

دل او پا سنگک ترازوی حقیقتدر کیم | گوهرک قدرن انکله بیلور اهل عرفان

مل ایمش مضغهٔ لحمیهٔ بطن عنصر | ولد قلب اولور آدمده بولوب نفخهٔ جان

زینت حسن عمل صفوت قلبیله اولور | دلست چیده طوتار آیینه‌یی مشاطه گران

ای مسلّم چو خمیر تنه دل مایه ایمش
آتش عشقله طبخ ایتمده ایتمه نقصان

متواضع اولور البت رجل کامل اولان | میوه نک پخته سیدر خاکه دونوب نازل اولان

فاقه دل سینه سی چاک اولسه ده مانند صدف | غیره آچمز کف امیدنی صافی دل اولان

دلسی طراغه یاپشه ایدر التون چو مهر | روزه کاسه وار دجمنه کافل اولان

همچو میزان زری هم گوهری بابنده بولور | وضع سنجیده اولوب عدله دلی مائل اولان

کل ونرکس کبی هب باده ویرر ما حصلنی | چیقوب اطراف رهه کاسه بکف سائل ورن

نیروش قالورایا قدن باده شربن چو تیغ — اره طعن ایله هرکسی بهانه دل اولان

حامل بار امانت دل پرناله ایمش

ایدر افغانی مسلّم جرس محمل اولان

تاکی ای غافل بوداد نیک تکابو سنده سن — بانگ تنک ایچون دراوش ناقه زانو سنده سن

سعیکی باب السلام اولمش سنک خمیازه ریز — بیت حق پهلوده سن جمازه پهلوسنده سن

خلقتا اصلیه حیوان سکا ایتمش رکوع — سن رکاب وزین کبک چشم وابروسنده سن

جبین ماچینه پریشان اولدی بی آزاده لر — سن هنوز بر کافرک زنجیر گیسوسنده سن

وزن اعمال ایتمدن نقد مشوش طینتک — ای گران جان هودج ومحمل ترازوسنده سن

ای مسلّم چله دل قدک خم اولسه چون کمان

مرد صاحب هنر تک غم چلکه بازوسنده سن

پامال ایدرک کاکلنی کچمه خوبان — جاروب مر اولمزیدی شانه فرکان

خواهشگر پای افکن اطلاق جهانه — سنک ره مطلب کورینور هستی امکان

تصویره دونوب شهر تحسنکله جهان — قالبلرینی قویدی تهی غرّه فروشان

همدم ایدوکین کوردی لبکله غضنبندن — قانن ایچیور جام جمک باده پرستان

صادی سر افکنده ایدوب شعر مسلّم

تار شق چین اولور رشته دامان

فسونکر عجب سوداگر مشک ختندر بو — زمینی آسمانی کوشتور سنبل ختندر بو

م ازاده

بانك صبح وآواز بلند معناسنه کلورکه ترکیده اون تصیر اولنور
تنك عیب وعار معناسنه در غوغا وجنك وجدال معناسنه ده کلور
رکاب تقابه وزننده پیاله دراز هشت پهلودر یعنی سکز خانه لو اورزون برنوع قدحدر دینور دخی مرکوب معناسنه در وعربیده اوزنکی معناسنه در
زین کسر ایله ایر قاشی معناسنه در
هودج برنوع قوچی
محمل دوه یه بنمکه مخصوص واکی کشینك برنوع اوطوره جق شینه
تنق افق وزننده بیوك پرده یه دینور دخی خبیث کیمسه وسمز قصه بویلو کشی سمین قصیر معناسنه

جماز بالفتح والتشدید یوکرك دوه

هزارک صیقلغن طرق قده چاک ایتمش گل رعنا — نسیمه آچلوب پنهان دیش صب غنچه دندر بو

لب جوی اوزره کوردم نرگسی صوردم دیدی سوسن — جگر زنجیر وطرق ناظر ملک چمندر بو

بوکز تیر غمزه لخت جگر در ماحضر زیرا — او منزلگاهده اکلنمیوب اولکچندر بو

مسلم لی ستون ویرمش پیاز سنبله باقکیم

سرلی افسر مختنده مغز کوهکندر بو

چاک چاک ایت جسمک ای شانه کرم قبل ایدر — سوله باشدن زلف یاره پیچ وتاب موبمو

بن خط ایتدم صبایه ویردیکم سر رشته دل — عقرب اولدی قورقرم گیسوی عنبر سایه بو

سایبان خورشیدر زلف مجعد سیدر اول — برهمنی آتش سوزانه ایلر سر فرو

دیشی بیلر خط لب یاره سبزه گویا — چشمه حیوانده موسی خضری ایلر جستجو

ای مسلّم باده لعلک کورلدن متصل

ایکی دستی باشده پرجوش ندامتدر سبو

نگاهم گوشه چشمکدن آیرلمز ندندر بو — دیدی ای عاشق مسکین سکا عین وطندر بو

تن بیجانه دوندم انتظار وصلتک تاکی — گل ای روح روانم سکا جانم بربوندر بو

دیدیم منصور عشقم تار زلفکده نی بنداید — دیدی بر دار عشقم اولنه عالی رسندر بو

جگر قانیله رنگین ایلدم بن پرده چشم — شهید عشق اولان مردلره قانلو کفندر بو

گل خط لب دلبر مسلّم سبزه جاندر

کنار حوض کوثرده یا خود تمش چمندر بو

مرتاض
باطنم پرهیزکار

عدا بورکیندن جمال رحمته خال سیاه — کورسه روی مغفرتده شیوهٔ عفوی کناه
پست اولمز کثرت الایشه مرتاض عشق — سطوهٔ امواج بحره سرفرو ایتمز کیاه
برصدا در کنبد کردونده دمساز اولان — نیکنوا اول کادله نامک یادکار هرمکاه
بر نفس کلروبنه تقرب ایچون آبحیات — صورت شبنمده ایلر عمر جاویدن تباه
وادی مطلبده فرط نالهدن اولدم عدم — قالدی نقش حسن مشهور تنان کمکشته راه
حلقهٔ اغوشنه عکسی صید ایدر ارباب دل — جوهر آیینهٔ سینه اولورسه دود آه
حسنک اعجازینی کور شیوهٔ رفتارده — بر بنا در ایلدی آب روانی جایکاه
بقمعه اتیسم هوس رخسار دلداره اولور — قطرهٔ خوی خجالت زادهسی مهر نکاه

بنیه کار آفرین ایله مسلم شعرکی
کلکی باران ایدرلر زیور عرش کلاه

اکرسایهٔ دوشیدی وجه ارضه کائناتک کان — خلایق کلمهک لازم کلوردی یا رسول الله
ظهور اولماسک ای خیر البشر اصناف انسانه — بو فطرتله ظهور آمده قالوردی یا رسول الله
نیجه جاک اولسون ایا قمر ماه ینکدن کیم — هلالیده یا رحمة الله اولوردی یا رسول الله
کتابک بکرهم روح لطیفک ام الاشیادر — مؤلید قدم سندن بلوردی یا رسول الله
فلکده اولمسیدی برده امید بابوسک — بو وضع انکاردن طوغریلوردی یا رسول الله

مسلم درکه لطفکده بر مجرم قولکدر کیم
شفاعت مژدهسیله قایریلوردی یا رسول الله

پیرایه زلفت زیب زینتی ...

برمرتبه دقت ایدرمکیم سفرمده — یوسف چهید دهرین مولر نظرمده
نالهم برافق زاده ید اولمش مترصد — دهلیز سراپردهٔ صبح جکرمده
اولدمسه دل اشفتهسی اول کلشن اصلی — بولدم کل شامی حله پیرایه سرمده
کوستردی قدم دائرهٔ دور فلاکی — بوستی موهومی بساط هنرمده

دوشدمسه نوله ندرت الفاظه مسلم
اطلاق معانی کوریور حرف حجرمده

چین خم زلفکده اولوب مسکن شانه — سرتا بقدم چاک املدرتن شانه
برتل موقیم دیو سرینک صبابه — بر اولدی کریبانی ایله دامن شانه
صانمه که بنان اولمغه منصور سرمو — اماده در اول رفعته صد کردن شانه

انکشت نکاهی دهنی حیرته قویدی
کوردکجه پریشانی زلفک زن شانه

خم میدر سپهر آه بزم توبه جولرده — که قلقل رعد باران ندامتدر سبولرده
بو وادیده هنر یعقوب عشق اولمقده دردیوخسه — کلور کل بوی پیراهن دکه هرجاده مولرده
ایدر هر رنولی سامانی شاه کشوردارا — زبان موم نکین جمدر جوف کدولرده
خرام قامتکده بو قوشلر طرز آخردر — بولنماز بوکشایشلر هزاران غنچه بولرده

یم پرجوش معناده مسلم کلکک اندیشم
بولور بر کوهر عالمبها هر سرفرولرده

فراقکله خراباندر خرابم یارسول الله
اوشوقیله محل افتابم یارسول الله

دلم اخکر عظامم سجده بزم عناصرده
سراپا ناره یم کویا کبابم یارسول الله

سرشکم آب وآهم باد ودل آتش اولوب بیندی
مبارک پایکه قالمش ترابم یارسول الله

چو خامه سجده سهو ایتدن اوراق نعتکده
نوای عجز له بی هوش وتابم یارسول الله

ایدلدن سر کریمک آستانی حلقه وش مربط
فنا نمله وشاح الصدر بابم یارسول الله

اولورسم خاک بهر تن رشته در کرد قیامتده
ضیا مکده بنده منح طنابم یارسول الله

مسلّم بنده کی قیلدک کرای دولت دیدار
وجوهیله اویوزدن کامیابم یارسول الله

١ صوت داود ایله هر دمدم زار اولسه بزه
نی کبی داغ بدل زرد ونزار اولسه بزه

٤ سبزه خطی اولوب زیب چمنصفحهٔ دل
بو خرانکاه امل رشک بهار اولسه بزه

٥ زلفی باش بوغ وقفادار قراغول ایدنوب
کیسوانی ایکی وجهادرزه یار اولسه بزه

٧ هر مقامه بجره قبول نفی اینه مثلا
بر کمر بسته کرفت اولسه ده یار اولسه بزه

٤ داغدار ایلر یدک سینه لی کینه هزی
بر فروزنده نما لاله عذار اولسه بزه

٦ فکر جنت اکر اولماسه فنا ملکنده
هیچ قصور ایتمز ایدک دار قرار اولسه بزه

٧ حلقهٔ زلفی میاننده او خالی کورسک
بر که تقسیده لنر مهرهٔ مار اولسه بزه

قیلدی نخجیر معانی لی مسلّم ینه صید
چین فتراکن هب بویله شکار اولسه بزه

[illegible]

افکر آتشک فوری وماده عشق
ومایهٔ محبتدن دخی کنایه اولنور
اسیخ کباب شیشی

مربوط بغلایه جق نسنه
اورغان وقایش کبی

هر حجره کوکل فن معارفده لسان اوزره
مفصلدر معانی علمی چون علم بیان اوزره

کوکلده رجاب حی دن حیات دائمه مظهر
که حوی پهلوی دلدن قودی کم استخوان اوزره

عمارت متصل ربع جنوبیمنع در ارضنکه
یاره روشندکندن دل وجود خاکیان اوزره

کوکل بر بازکون خفا مهر باد امی مثالیدر
طورر بر قاعده کرت مخالفده بنا اوزره

مسلم چاره قیل بالله سنن تنج ایکی دل
که کده پرورش اطفال مهد مهربان اوزره

جام وش صفوت قلبیله کیرن میدانه
خوشکوار ایلر او خون دلنی یارانه

سر دورانی بیلمز منزل الور یوخسه قالور
کیرمه سنک فلاخن مثلا دورانه

موشکاف اولمازیدی بویله خط وزلفکله
اره جور وجفا کورمه الدن شانه

دل او نشکفته کل باغ حقیقتدر کیم
چرخ بر سبزه نحرز الدر او بستانه

پنج بیتیله مسلم ینه بونو غزلی
یازدی بر خمسه کبی فندلکه عرفانه

شمعه یانوب یاقلوب برشب بزم غمخانه ده
هر وحه کوررم کف کرمت پروانه ده

مهبط نور حقیقتدر بلکم قلب فقیر
رایکاندر آفتابک پرتوی ویرانه ده

نشئه دار اولماز ایدی استادله بوغرد لمیان
نا سرشته خاک طورغز قالب پیمانه ده

تیر طعن ناسه ارباب فنادر بوته کیم
بخیه دل صد منح وار در دلق درویشانده

ای مسلّم طرح فائده بقا اربابنه

خاکیان مالکیان وزننده بی حرمت
وذلیل ومحقر کمسنه دن کنایه اولنور
خاک پای وزننده طیراق وتراب
معناسنه در ونفس مطمئنه دن
کنایه اولنور وسلیم النفس کمسنه یه
خاک الطلاق اولنور ومتواضع
کمسنه دن کنایه اولنور وقبر ومزاره
دانیشه برامز بی قدرسنه یه اطلاق
ایدرلر

حق تعالی ضلع شمال حضرت
آدمدن حضرت حوایی حال نومنده
خلق ایلدی حضرت آدم یقظه سنده
حضرت حوایه نظر ایدوب انت حوا
دیدی ملائکه تعجبا حوا ندن
دیدیلر دیدکه حیدن خلق
اولندی دیمشدر ملائکه بو احواله
باقوب حیران اولدیلر
فاما حضرت آدم انفده روح
سلطانی و حضرت حوا
نفس مطمئنه دن عبارتدر
بو ایکیسنک ازدواجندن

اوددد قلبیه ظهور ایدوب حقیقت اوزره انسان نشأتندن خبیر اولور
بو دائره‌یه دخول ایتمیوب وبو ذوق باقیه‌یه نائل اولمیانلر اولئک کالانعام
بل هم اضل فیضنده قالمشلردر

صورت خمیازه وار طاق در کاشانه ده

وجهی اوزره نظرات کاکل جادو اثره / شمعک اوستنده باق اول سایه ضع قدره

غیرت چشمک ایله نرکس خواب اولدی حرام / مبتلا اولدی او ناقص بصر آخر سهره

دلکداز اولدی کوروب طلعتکی رشکندن / کلدی آثار محق وجه منیر قمره

نظم دندانکی ایلدیکچه سفینه پر اولوب / بر غبار ایتدی تطرق دل پاک کهره

طبع قنادمسلم بنه بو نوغزلک

نقطه سی مسک دهان ایلدی کام هضره

غبار در کهک کحل بصر در یا رسول الله / زر و دیبهء اهل نظردر یا رسول الله

قیام خدمتکه چرخه کیرمش شوقله افلاک / سراپا جسمی انکچون کمردر یا رسول الله

حریمک نیر ایدوب ایکی کوکب کیم ملاذ مدار / خلیفه شمس د جوز اعمردر یا رسول الله

سکا پیرو اولان سایه صفت روحن سعید ایلر / بولمز فرق ایتمین ناقص بصردر یا رسول الله

سنکله چاریارک وصفه حائز اولان عاجز

مسلم احقر نوع بشردر یا رسول الله

سعیله مالک اولور سالک دل بی کینه یه / هیچ غیرتیسر ظفر ممکنمیدر کنجینه یه

صفوتمی غالب کثافت تقلل اتمش اردنه / کردرون اهلی اراسک قیل نظر آیینه یه

دیده مژکاندن کیر هر تاره کشمیریجه شال / مردم صاحب نظر قانع کرک پشمینه یه

ویر ریاضتله نحافت جسمه کیم ارباب دل / بر قفل راز دیرلر استخوان سینه یه

پیر عشقک بزمسلم آیغن اولسک نوله

باده نوشان حرمت ایلرلر خم دیرینه یه

اولوب شمعیله کیجه لب بلب پروانه مجلسده / عجب شوقیله صحبت ایتدی بانه یانه مجلسده

صقلمش دختر رزکیم عرق ریز اولدی اندامی / چیقاردی رنکک ایدوب ساقی الی یانه مجلسده

اولوب درهم لی ومی پرده ناموسی چاک ایتدی / کریبان بوسه لر عرض ایلدی دامانه مجلسده

خمارین دفعه آندیجه ساقی اعتمادم یوق / اینانمز نور مینجه ایچرم پیمانه مجلسده

مسلم معنئ زکین دکل صهبای بی غشدر

که خامه که نشئه بخش اولدی سخن کویانه مجلسده

تفرقه ویرمش صبا کیسوی مشک افشانکه / بر خط در دل شکنلک صانمه قالور یانکه

چهره سای اولدم یولکده جسمم ایتدم خاکپای / ای بت سرکشی سوارسورسم یوزم دامانکه

کورمدم بالله ثباتک ساقیا پیمانه ده / آندایچرسکده اینانمازایچرم پیمانکه

خلقله دلت وکریبانسن مدام ای دخت رز / قانی ایچ کیم کیررسه بر دخی میدانکه

سنک نظمه دلده خون استر مسلم بعد ازان

معنی زنکیندن وصاله قیل دیوانکه

رخک شوقیله سوزان شمع بزم آرا دروندم / لبک ذوقیله کردان ساغر صهبا دروندمده

کوکل اقمش اول سروحسن بالادسته الا یرمز / ولیکن جوکبی وار میل بوسی پا دروندمده

اولوب سودر کریبان بحر حد ثانوم صدف اسا / محصل بولدم اخر بر در یکتا دروندمده

هر شول عاشقان روحی که مشاهدهٔ انوار دائله منور ونفحات تجلیاتله معنبر اوله خانقاه وجودنده هر قواسی پر طرب خوش آواز وهر اعضاسی نغمه سرای دمساز اولوب بو ذوق وسرورله دایما مسلم وممتاز اولمده در

کورن می کبی پر جوش اولدیغم بر لحظه‌ده حکره | بولوردو کدر البته نوع ما درونمده
باقوب جرأت افواهه صاقندم خلقك آهندن | صفادن غیری صورت بولمدم اصلا درونمده
ویروب صفوت مثال جام جم آیینهٔ قلبه | بجای خون دل کوردم می حمرا درونمده

سواد نظمه میل ایتسه مسلم دل ثریا وش
همان جمعیت خاطر اولور پیدا درونمده

مرغ دست آموز در غنچه حریم خار ده | کاه دست شاخده کاهی اولور دستار ده
بولدی جاندن جدالق کثرت اغیار ایله | قالدی آه وناله جسم عاشق غمخوار ده
سبزه‌لر برک خزاندن اولدیلر جوشن بدوش | لشکر زیبنده رهایاب اولمغه گلزار ده
خرقهٔ صد پاره کیدی جوی صحن بادیه | بولیوب بوی وفا پیرایهٔ ازهار ده

یا دلعلیله مسلم کشت ایدوب وادیلری
طوطیان قند ممك کوستر منقار ده

مرغ دست آموز اله اوکر عشق قوشدر شکاری اولسون غیری اولسون

اولدی شاه حسنی ایلدی تا کیم پناه آه | یغمایه ویردی ملك دردنی سپاه آه
ایتدم سرشك دیده‌می باریده اولقدر | رو برج اولدی ساحهٔ دلده گیاه آه
ای وصلکاه عازم اولان زفکا عشق | سر منزل مراده چیقار شاهراه آه
اولدی نفیر ناله‌لری طبلی سینه‌لر | برج سپهره دیکدی علم پادشاه آه
سنبلستان باغ جنان اولسه استم | قلدم شکاف طره‌لرك جلوه کاه آه
زلفکمیدر یوزیکه چکن عنبرین نقاب | ای ماه یوزنه پردهٔ دود سیاه آه

ابیات

اثبات مدعایه نه حاجت مسلما
روز حشرده عاشقه بس در گواه آه

جانی عرض ایلدم میل جانان آلمده | درد مند عشقی کورکیم جاویروب آلمده
نبض کیر اولمش نکاهك خستهٔ عشقك بلوب | نیشتر سر تیز غمزه کله کوزك قان آلمده
اول کمان ابرو نکاه شصتنه ویرمش کشاد | منزلی صحرای دلده تیر مژکان آلمده
کوردی خون پاش سرشك دیده‌یی میل ایتدی یار | خواجهٔ حسن وبها در درج جان آلمده

ساحه‌کاه نظمه ایلیجرم ایتدی ارخای عنان
دلدل طبع مسلم شمدی میدان آلمده

نقد اشکمله خریدارم او نور دیده‌یه | ایلدم چشمم ترازو بهر در سنجیده‌یه
شعله تاب عارضی باقدی سراپا دللری | صفدری جانسوز شمع حسنی بر پوشیده‌یه
کوکلره ایردی کمند نالم اما صد دریغ | دست اهم ایرمدی اول سرو زلف چیده‌یه
خال موی صنمه زیر طره سنده اول شهك | هندو در کف نیزه ایتمش اژدر پیچیده‌یه

جستجو ایلر مسلم سوق هجرانی بوکون
نقد صبرك چالدروب بر نظرهٔ دزدیده‌یه

طبعم که ابر خامه‌یه تعلیم سوادی | ضمغ شجر طور ایدر اجرای مدادی
ماتمکده قالمه کفن پاره‌لی دوران | ایلر بر ینه پردهٔ مغز رشادی
چوق چین جبین سیر ایدر دیدهٔ کردون | دوریله ایدر ریشهٔ بیخ افکنی دادی

نخبهٔ ریزه وزنش مرزان ونسخ معنانده در وعلم وسنجان معناسنده کلدی

اولمرد سیه روی گناهم کرم ایندم — پیرایهٔ پیشانی اعمال عباری

چوق گوهر معنایی چکر نظمه مسلم
تارزر ایام اولورسه متمادی

هر گز خشکی ایدر پژمرده هر شاخ گلی — خشک دیوار اتسه گلشنده خاک بلبلی

بولمه وادیلرده رود دل ایمش سرمایه کبیم — هر سر مجنون دیرلر هر بیاز سنبلی

ایلیین حسن لینک جلوه سن والزشین — باشنده پیرایه سی ایمش هوای کاکلی

چهره سای خاکدان محترم اولدمده کبیم — طاق جبر خون ایدرلر بنت چشم دلدلی

هر طریق ایتمش مسلم واردات طبعنه
هر شکاف استخوان شهپر عقل گلی

٦ موشکافان تتوکدوب سینه ده قبل وقالنه — پس بس ایتمکه سفر طفل رشتاب کبی

١ کجنهاران چیقوب اطرافنه افتاب کبی — الدیلر چکمکی الده لوح سطرلاب کبی

٢ قبلهٔ اهل رجا عد اولان ارباب رخا — دامنن چکدی گریبانه محراب کبی

٣ متصل مشرب صافی گورینن اهل صفا — طلقلهٔ رشت گریبانده می ناب کبی

٤ بیقرار اولمده سفیر اول سکاپیرو اولنه — دامد ماهی بی قویوب کچمه حقیقتاب کبی

٥ سرکیب اولدی بو ایامده بی شبهه و ریب — هب درون پیرور اولان حلقهٔ گرداب کبی

٧ کنج عرفانه مسلم بنده گلک دوز بان
بولدی حمسله ظفر فرشته نقاب کبی

ندر دیر سکا هنر باران عشقک گوی چوگانی — خیالات برمراف صوفی سردر گریبانی

کمر کدر آدمه هر بابده مستغفر اولمق کبیم — کلیه خسته دخانده در شبان پشیمانی

نم اشکک ایدرالب در مقصودی تبسم ریز — معنانک گریه سی خنداندایدر برگ گلستانی

مثال کهکشان راه دلده پاک ایلینی سالک — ایدر اول قدمده زیر پا بو چرخ گردانی

نظر قیل برحبابه گردش گرداب حکمه — خیال ایله ملاه مولوی باسر دورانی

درون اربابنه پامال اولان چکلمز غم عصرک — بو دورانده ایچاو پیکله ساقی الدی میدانی

مسلم یوق بقا نخل وجوده باغ عالمده
سفال ایچره اولور پاینده هیچ گور رکی ریحانی

جم ایدی کدرجام مسرت سکا قالدی — ساقی یه میدان محبت سکا قالدی

ترک ایتدی سر قیس بلالانه مرغی — ای دل شرف تاج سعادت سکا قالدی

پیمانه مرگک نشئه نمون ایتمکله فرقک — ای رنگ سحرگاه ندامت سکا قالدی

تیرا ملی ایلمکله زیب نث نه — ای بازوی روان متانت سکا قالدی

مشاطهٔ دهر اولمغه اثار مسلم
ای طبع گرانمایه رغبت سکا قالدی

کنت کنزک سرند شایان ایدوب سبحان سنی — ایلدی تاسوت ایچنده ای کوکل ویرانه سنی

قوت استعداد حسنی ایله ظاهر قلبکه — حامل بار امانت ایتدی حق زیشان سنی

انفس وافاقه سندن بخش اولور نور صفا — قیلدی وجه مطلقه اینهٔ عرفان سنی

آدم معنایی بولکیم مرجع اشیادر اول — قورتار بر بلهم اضلدن ابو انسان سنی

کل مسلمدن شراب جامنی نوش ایله کیم

ایلیه کیفیتا اسماایله سکران سنی

بهار حسنی گچمش بن شتابان اولدغم قالدی — نم بندرکه ابرورده مهمان اولدغم قالدی

بنا نک شانه کار اتمش عدو گیسوی جانانه — نم هب چاکچاک دلت هجران اولدغم قالدی

رحیل بخت خفته مرحله در مرحله هجران — جرس اسا نم لبریز افغان اولدغم قالدی

مشام اولمدی بو درد زلف یاردن انجق — همان بو روز کار ابجره پریشان اولدغم قالدی

مسلم کنج لبدن آلمدق اسرار العلدن

غبار سبزی خطیله حیران اولدغم قالدی

قیسک ابرد گجه فغادن علم شکواسی — باشنک بار و سیدر در پرش اکالیلاسی

اولدی دل فکر سر زلف اقفال غمنک — صحفه مشق شکن بر شکن ججاسی

گوردن قمرک مطلبده مرامک باقک — گوربو صورت خلخال کف و حمیاسی

هر خط سبزه لی تصویره نه دیرمش بیر — مرغزار املک طوطی سکرخاسی

بر سیه جرده یه دل ویر که مسلم عشقک

بخته گندم امیش قبه اولان اعطاسی

ای عزیز بدانکه معنی جام و می درنزد محققان آتش عشق الهیست که در قلب [illegible] کامل رسید از جانب خدا و جوشش عشق جذبه ایست که با نفس پیر مقارن گشته که اورا جام و می میگویند از بهر آنکه مستی میدهد طالبانرا زیراکه نفس پیران معنوی موثر ست بدلهای مریدان تاثیر میکند بر آن زمانکه بقلوب طالبان نفس پیر تاثیر کند از بشان مستیها صادر شود و کلمات مستانه گویند همچو حسین منصور که مشهور آفاق و معلوم خلایق شد

همچو الجد دالفص فتال وحب سنا

صح

خط لعل لبک کیم مصرع عالم بها چیقدی — او مصرعدن ایکی معنای شمل برابا چیقدی

اورودی گنده مایی اوزره گوربخه زلف پرچینک — پریشان ایلدم گندم رها نمدن خطا چیقدی

غبار خاکپایک تیز ترکیب امل دیرکن — محک اهردم صاحب بصرده توتیا چیقدی

خیال زلفله اولدی معطر وادی خاطر — میان سنبلستاندن نسیم دلکشا چیقدی

برراهله دوندک هب مسلم سوق دلبردن

بوگون اصل دلک بومیه سی باد و هوا چیقدی

اولمه کاکل دلک جای قراری کاشکی — اول هوالی بیلمسیدی قید داری کاشکی

بن ویرردم شمدیلک طفل دلی ارشاد ایلمک — تکیه عشقک اولیدی اختیاری کاشکی

یک حف ایتدم هوای چین زلفک بار مادرم — دل بیلیدی قیل و قال روزگاری کاشکی

چشم صیادی شکسته بال ایدر مرغ دلی — بیلیه شهبازم و بال انکاری کاشکی

سینه در سرتاقدم نوک غمزه میدان دل — برگچیندن کلمه باری بر گذاری کاشکی

تبر سکون باایله تربب طلا معنانه
درکه اشتلمندن التونه دینور

برك و بارم طرز و اطوارم كورر رم متصل
نركس آسا اولسه چشمم سرده بارى كاشكى

تر دامنى اولان دهرده بى رغبت اولورمى   كوهرده كه آب اولمیه ذى قيمت اولورمى
لعل لب ميكونله كلور دللره نشئه   كورسك عجبا ميده بو كيفيت اولورمى
بى اصل اولان همسر عالى نسب اولمز   طوبى قد دلدارله همقامت اولورمى
باق آيينه نك كشف ضميرنده هراس ايت   هيچ ساده درون كمسه ايله الفت اولورمى
قالمدى صفادلرده خيال ايده لى چشمك   برخانه ده كيم خسته اوله راحت اولورمى
برغمزه ده ابرولر اولور ايكى هلالك   حسن ايچره بونك فوقنه ماهيت اولورمى

رخ وده مسلّم در تحقيقه ابرشدك
بر كال كرمدن بزه ده حمت اولورمى   ودل

روز محنتده خروش ايلمه زنجير كبى   راحت انداز دل زلف كرهكير كبى
تيكسوار اولسه ايقدن دخى دوشمز فرضا   بنه طوغرى يورورمنزل آلور تير كبى
جوهر اولسه ده ذاتنده نهادى كج اولان   قيد وبند ايچره قالور طغنله شمشير كبى
اولمغه مقدم يار ايله شرفياب اى دل   سينه يى شرحه كرك نسخه تسخير كبى

زن دنيايه مسلّم نيچه رغبت ايتسون
استخوان تننى تيشه ايدن تشير كبى

حيد ايدر رشته لرى تار كمند طره سى   دلمى ورعالمده اوطرز قيد بند طره سى

بشه لر

خروشى مطلق فرياد وعربده
وشماطه يه دبنور كرن كريه يه
مغارن اولسون كرن اوطوشى

مقدم بالفتح سفردن كلمك
قدوم كبى بقال قدم من سفره
بكسر الدال قدوما ومقدما
ايضا بفتح الدال

شبهه سز ملك خطابى سربسر تسخير ايدر   باش چيقار سه طرف چيندن سربلند طره سى
طره سن سير ايلدم اولمش ينه مسند جمال   بنده اولدم جان ودلدن مستمند طره سى
عاشق زار زنه هر مويى بر شمشير اولور   چقه كر ميدان حسنه شهلوند طره سى
طره سيدر عقده دردسر ارباب عشق   اهل درد اولدى سراپا دردمند طره سى
فتنه لر ايجاد ايدر اشوبكه رخساريده   سحره اغاز ايلسه كر فتنه بند طره سى
ضوفم اولدر بو روشله كيدرك اول كافرك   كردن اسلام اولور زنار بند طره سى

اسب طبعك برق رو اولمش مسلّم شهرده
ليك اولمز نيليم همپا سمند طره سى

هجر آغوش ميان يار نال ايلر بنى   موشكافان دهر زن كيم خيال ايلر بنى
كاكل مسند جمال آشفته حال ايلر بنى   بو خطالر بادش صد قيل وقال ايلر بنى
نقطۀ موهومه مى اتسم دهاننده سؤال   بحث معدوم وجود ايچون مثال ايلر بنى
ريزش سيلاب اشكمدن بودر اميد كيم   پاينه برسرو نازك رو بمال ايلر بنى
پرعتاب نازكورسم روى آتشناكنى   مائل چين جبين ورد آل ايلر بنى
آفتاب خطنه تعليق ايلدن وصلنى   مبتلاى سجدۀ وقت زوال ايلر بنى
بر كل بيچاره كرچه ژاله وش افتاده يم   پنجه پرزور مبارك بيمجال ايلر بنى
جزر ومد جوشش بحر تلاطم خورده تك   دمبدم مستوجب نقص وكمال ايلر بنى
بوى زلف مشكين نحوتك سودالرى   كاسۀ دريوزۀ ناف غزال ايلر بنى
وحظ

دیوان حضرت الشیخ احمد مسلم
قدس سره المفخم

بسم الله الرحمن الرحیم

حرف الالف

دوات طبع پرکو در سواد عالم معنا | ایدر تشهیر خامه صنعتك الفاظله اجرا
اولور صهبای کنك ذکلکشه عنوان کبنده | کف اشکی میزار نغمه سنجی بنیه مینا
کورنوی راه وصل آموز انقیاده مجنونه | حباب سیل آمول پشت چشم حسرت لیلا
بلندی اختصاص عشقی حسن جانکدازانك | پر پروانه یی تعویذ ایدنجه شمع بزم آرا

ایدردم فرط شوقیله مسلم دامنن تقبیل
وفادشمن جفا جو اولسه دلدار ستم فرما

بکه نازو حذنم بو عرصه میداندر بکا | خاك ترکیب عناصر کرد داماندر بکا
سیحن عنصرده ذم روحم نیجه زار اولمه | دل نو کل مولرم یك آی نکهباندر بکا
نفخ روحی حق چو بالذات ایدی یوف واطه | غیر لا انس اتیمامك تنبیه سجاندر بکا
مالکی ملکن عبد محضه دیرلرمی غریب | اول جهتدن صحن دنیا جمله کیاندر بکا
دامکاه کثرته ادم کتوردی دانه لی | کندمی بلمك ظلوم اولماغه برهاندر بکا

باب

صب مکافات اوزره در حکم قدر له کائنات | متصل هر خطوه نك مابینی دیواندر بکا

اولیه بر سوداکر عشقم مسلم کیم هنوز
جسم اوزره چاه مولر یوسفستاندر بکا

شویله طور سون حالت اکنون هر جام عطا | غایت فریاد غم فریاد رس اولماز بکا
امتداد حسن عالمکیر دن جای خراب | یوق شکست خاطر طرف کلهده ماعدا
بی تعب شهود اولور معنیء اجر بیشمار | قلبه معطوف اولنه تکلیف قواعد رجا
اولسه آهمله نوشته عمر کنه معلوم اولور | مغفرت خواه اولنك مجهولی اولدوغی دعا

موی چینیده مسلم کاسه فغفور ده
کر به نقش موجه پیشانی اهل هوا

شبنم که طورر ناصیه کلده مطرا | چیل یوزلیجه در چانه سی غنچه رعنا
اطفال کلك ایجدوکی سود بورنه کلدی | شبنم کوریور دیرسه بلبلك اما
رخساریه اینیه دونار غنچه دیز نده | داماد هزار ایچون اولوب ماشطه بیرا
ابکار کلك صو چیچکی چقدی یوزنه | بلبل یوره کی باغی ایله قلدی مداوا
باعث اولور افزونی هنکام نشاطه | دستمده نهی قالسه کل جام مصفا
کل نافعی کوسترد ردیو مرد هزار ده | طمرقی دوکر طرناغی بادسک یا
دون کیجه آچق قالدی باشی غنچه باغك | بورنی زکامك اثری ولدی هویدا

درویش میان بسته سید رکلشنیانك

حسرت کام لب میکونڭ نازکتری — جام ساغر خمیازه کار انفعال ایلربنی

صفوت مرآت طبعمدر مسلّم حشره دك
وقف حیرت واده حسن وجمال ایلربنی

ویرمسون خانه کونه نوای زارمی — نغمه زیر ایله الرهی پردهٔ شستارمی
ویرمه قار فکرتم طول امل نساجنه — پنبه زار غفلت ایتمه کوشهٔ دستارمی
ویر رواج فیض سرمه چارسوی طبعمه — ایلمه پرچین غم پیشانئ دینارمی
مسطر نظمم سنان ایت دشمن اهل دله — عطف کام حیات ایت سکتهٔ گفتارمی
ایله هر بر نقطه سن کلید ابواب فتوح — سقف معنایه ستون ایت مسطر اشعارمی
ایتمه جا شاك ندامت با مدد غفلتم — قویمه شبنم نرخ دایا غنچهٔ گلزارمی
دولت فقر و فنا ایله مسلّم قیل بنی — ایله مژکان هما خار سر دیوارمی

رباعیات

فیوضات

دلیل معنئ تحقیق الفاظ انکلمدر — ولی نفس حقیقت ضد تعلیم و تعلمدر
حقیقت کون حرفك ماورا ایدر مسلّم چون — لسان و شمله اجرا داصغا هب توهمدر شمعه

وله

ای اولان جد هوالیده مدار ایجاد — سکا نطق ایلدی احجار و شجر جنس جماد
نعتك ایتمکده مسلّم اکا قائلدر نیم — ایده سن مثل حجر نوع شجردن تعداد

وله

ابن

ابن عمرانی کلامیله حق ایتدی ممتاز — لیك ارض ورزه نهارا ایدی بو نازونیاز
شب اسراده حبیبن دیلیوب رمز ایتدی — محرمیله کیجه در قاعدهٔ صحبت راز

وله

ساعتك معجزهٔ حضرت یوسف ایدیکن — ضم آحادیله دور زمن ایشت لیل ونهار
اسم یوسف صد و پنجاه و شش اولدقده شمار — ساعته باق نیجه کجه ز او حساب اوزره چالار

وله

ای کتاب مدحتکدن دهره قالمش یادکار — ایکی رنکامیز ورمیده ورق لیل ونهار
کلك قدرت یازدی چون ذات شریفك مصحفن — اولدی اول مهر نبوت آکه آیت بر کنار

وله

جلوهٔ معراج روحانی دین اهل دلل — کوشش ایده باسری بعبده نصیب ابرزقی عمل
عبد لفظی شخصه ایچون موضوعدر تنزیلده — شخص ایله روح جسددن معتبردر یوقه جدل

وله

آب وکلدن خلق اولنمشدر وجود انبیا — جان ودلدن معتبردر جسم پاك مصطفی
عنصری اولسیدی اول روح روانك متصل — سایه اولمازدی وجود نازنیندن جدا

وله

بودار رحلته اوج کون مسلّم — قونوب نعمت بیوب ایچدك شرابی
کوچنجه اولیه ما مول ایلرز کیم — کریم آلماز مسافردن حسابی

ولە

کمال اهلی دیوب هم‌شهریز در   هلالا سالسانك ایتمە تشدید
دگل شهر بلدك ماهیت انجق   کنارك زادە سیدر ماه خورشید

ولە

بولماز رها شرارۀ خرمان نالەدن   گوش گران غفلتی پنبە زار ایدن
مانند زلف وقف پریشان ایدردلی   وابستۀ مساعدۀ روزگار ایدن

ولە

بیش سطانده مستتم قائم اولسك دائما   حرالکن سن ایلمز تکلیف جاه و اتکا
برافندی یە قول اولکیم ایکی رحمت نظرده   عبدینە تکریم ایدوب برقعده امر ایدرکا

ولە

نوع اشیایە تعلق ایتسە برصاحب نظر   قلبنك ظهرنده در جوفندە یوقدر اول اثر
باقمرایانك قفاسندە کثافت اولمسە   لوح صافیٔ دلنده جلوه‌گر اولماز صور

ولە

بیهودە دگل شاخ گلستانی خزانك   هب زردچکر رستم دستانی خزانك
گلشنده ایدر دوختە خیاط نسایم   هر برورقی طوق گریبانی خزانك

ولە

اولمە ای دل بستۀ گیسوی رطرفال و قیل   قیل چراغ انتباهە پنبۀ گوشك فتیل
معنوی اهل طریقك برتجرد ذوقی وار   سینە ریش دانۀ گندم اکە بسدر دلیل

فضای

ولە

فضای سینە پر امواج غمدر اضطرابمدن   بنی هرمو لرم بوکاسە کمدر اضطرابمدن
گل گلزار افسوسم ولیکن ژالەتردن   سرمدە افسرم بلیمم کە نمدر اضطرابمدن
تف وتاب مذلتلە حصول آبروی دل   باکە سیماب وادیٔ المدر اضطرابمدن

ولە

ای باعث اجلال کە محتشم خلق   وی نور چراغ انجمن بینش وکم خلق
سایەك اگر افتادۀ خاك ممر اولسە   قالوردی گذرگاه عدمدە قدم خلق

ولە

بی تکلف اولسە حسن صورت عالم فریب   آشنای رازگویان دشمن طبع شکیب
اقتابك قسمتی چقدی دهان غنچەدن   رزق هر روزی نە ممکندر اولە غیرە نصیب
اعتبار واحدیتلە تعین گوستروب   گلدە بیگانە در صورتده شکل عندلیب

ولە

ای منشأ قدرت کدۀ معنی و صورت   وی مبدأ رونق دە خلوت گە حضرت
گرم اولسە نواز خوابگهك وقت صعود   تأثیری هواخانە ایلمن بولمدی رخصت

ولە

ای صدر شریعت ایکی شاهد گبی گلدی   اعجاز بلندیلە دو دیم اولدی وغی آیك
اولمرتبە در رفعت مسندە قدرك   دستاری دو شرپایکە هرناصیە سایك